

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI**

**TÜRKÇE SÖZLÜK'ÜN A, B, C MADDELERİNDEKİ
FİLLERİN ESKİ ANADOLU TÜRKÇESİNDEKİ GÖRÜNÜMLERİ**

Yasemin ÇELİK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA, 2010

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI**

**TÜRKÇE SÖZLÜK'ÜN A, B, C MADDELERİNDEKİ
FİLLERİN ESKİ ANADOLU TÜRKÇESİNDEKİ GÖRÜNÜMLERİ**

Yasemin ÇELİK

Danışman: Doç. Dr. Muna YÜCEOL ÖZEZEN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA, 2010

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne

Bu çalışma, jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında
YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Doç. Dr. Muna YÜCEOL ÖZEZEN
(Danışman)

Üye: Prof. Dr. Mehmet ÖZMEN

Üye: Yrd. Doç. Dr. Hürriyet GÖKDAYI

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylıyorum.

...../...../.....

Prof. Dr. Azmi YALÇIN

Enstitü Müdürü

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'ndaki hükümlere tabidir.

ÖZET

TÜRKÇE SÖZLÜK'ÜN A, B, C MADDELERİNDEKİ FİİLLERİN ESKİ ANADOLU TÜRKÇESİNDEKİ GÖRÜNÜMLERİ

Yasemin ÇELİK

Yüksek Lisans Tezi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Muna YÜCEOL ÖZEZEN

Haziran 2010 / x + 226

Bu çalışmada, *Türkçe Sözlük*'teki fiillerin Eski Anadolu Türkçesindeki görünümüleri üzerinde durulmuştur. Ancak çalışma zamanının sınırları göz önünde bulundurularak *Türkçe Sözlük*'te yer alan fiillerden yalnızca A, B ve C maddeleri incelemeye alınmıştır. Bu fiiller basit, türemiş ve kökeni belirlenemeyen veya köken bilgisi konusunda tereddütlerin bulunduğu fiiller olmak üzere üç bölümde değerlendirilmiştir. Çalışmamızdaki temel amaç, *Türkçe Sözlük*'teki fiillerin Eski Anadolu Türkçesinde var olup olmadığının, varsa hangi biçim ve anlamda olduğunun belirlenmesidir.

Tezin giriş bölümünde, ilk olarak, çalışma hakkında bilgiler verilmiştir. Ayrıca çalışma Eski Anadolu Türkçesini temel aldığı için bu bölümde, Eski Anadolu Türkçesi üzerine genel bilgiler verilmiş ve çalışmanın sınırları içerisindeki fiillerle ilgili olması bakımından, Eski Anadolu Türkçesinden Türkiye Türkçesine bazı ses bilgisi özellikleri üzerinde durulmuştur.

Çalışmada Türkiye Türkçesi genel söz varlığını göstermek amacıyla *Türkçe Sözlük*, Eski Anadolu Türkçesinin genel söz varlığını gösterebilmek amacıyla da *Tarama Sözlüğü* temel alınmıştır. Türkçenin köklü bir dil olması, tarihsel sözlükçülüğü önemli kılmaktadır. Bu bakımdan *Tarama Sözlüğü* tarihsel sözlükçülük alanında yeterli bir çalışma olmasa da, oldukça önemli sayılmaktadır. Çalışmayla tarihsel sözlüğümüze bir katkı sağlanması ve *Tarama Sözlüğü*'nün kimi bilgilerinin daha eleştirel bir gözle değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

Tezin inceleme bölümünde, fiiller basit, türemiş ve köken belirlenemeyen veya köken bilgisi konusunda tereddütlerin bulunduğu fiiller olmak üzere 3 bölümde

incelenmiştir. Basit ve türemiş yapılı fiiller, hem *Türkçe Sözlük* hem de *Tarama Sözlüğü'nde* bulunma durumlarına bağlı olarak benzer ya da farklı anlam ve biçimlerde değerlendirilmiştir. Ayrıca bu fiiller, yalnızca *Türkçe Sözlük* ya da yalnızca *Tarama Sözlüğü'nde* bulunma durumlarına göre de incelenmiştir. Köken bilgisi belirlenemeyen veya köken bilgisi konusunda tereddütlerin bulunduğu fiiller ise, bazı köken bilgisi çalışmaları incelenerek okuyucuların dikkatine sunulmuş ve değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Sonuç bölümünde ise, *Türkçe Sözlük* ve *Tarama Sözlüğü'nde* anlam ve biçim bakımından belirlenen fiillerin dökümü yapılmış ve bu fiiller ile ilgili sayısal veriler göz önüne sunulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Eski Anadolu Türkçesi, Türkçe Sözlük, Tarama Sözlüğü, fiiller, söz varlığı, tarihsel sözlükçülük

ABSTRACT**OLD ANATOLIAN TURKISH PERSPECTIVES OF THE VERBS IN THE A, B,
C ITEMS OF TURKISH DICTIONARY****Yasemin ÇELİK****Master Degree Thesis, Turkish Language and Literature Department****Supervisor: Doç. Dr. Muna YÜCEOL ÖZEZEN****June 2010 / x + 226**

In this study, Old Anatolian Turkish perspectives of the verbs in *Turkish Dictionary* are emphasized. However, only A, B and C items are examined considering the limitations of the study period. These verbs are evaluated in three divisions which are identified as basic, denominative and verbs which have origins that are not identified nor have discrepancies about their origins. The main purpose of our study is to determine the verbs in *Turkish Dictionary* whether are present in the Old Anatolian Turkish, if any, to determine which forms or meanings they have.

In the introduction chapter of the thesis, information about the study is given initially. Since this study is based on the Old Anatolian Turkish, general information about Old Anatolian Turkish are given in this chapter and besides, some phonetic characteristics from Old Anatolian Turkish to Turkey Turkish are particularly emphasized regarding to being associated to the verbs in the study field.

Turkish Dictionary has been selected as baseline so as to show the general word presence of Turkey Turkish, as well as in order to show the general word presence of Old Anatolian Turkish, *Screening Turkish Dictionary* has been selected as baseline. Since Turkish is a rooted language, it renders the historical lexicography important. *Screening Turkish Dictionary* is considered to be very significant although there is not any sufficient trial. It is intended to make a contribution to our historical dictionary and to evaluate some *Screening Dictionary* data from a different point of view with this study.

In the examination chapter of the thesis, the verbs are in three divisions which are identified as basic, denominative and verbs which have origins that are not identified nor have discrepancies about their origins. Basic and dominative verbs are evaluated based on their similar or different meanings and forms according to being included both in *Turkish Dictionary* and *Screening Dictionary*. Besides, these verbs are examined according to their states to be included solely in *Turkish Dictionary* or solely in *Screening Dictionary*. Verbs which have either origins that could have not been identified or have discrepancies about their origins are presented to readers' concern by examining some origin data studies and are attempted to be evaluated.

In the conclusion chapter of the thesis, a documentation about the verbs which are identified regarding to their meanings and forms in *Turkish Dictionary* and *Screening Dictionary* and nominal data associated with these verbs are presented.

Key Words: Old Anatolian Turkish, Turkish Dictionary, Screening Dictionary, verbs, word presence, historical lexicography

ÖN SÖZ

Yüksek lisans tezi olarak hazırladığımız bu çalışmada *Türkçe Sözlük* (10. Baskı Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2005)'ten *Tarama Sözlüğü*'ne (3. Baskı, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1995) A, B ve C harfleriyle başlayan fiiller incelenmiştir. Böylelikle *Türkçe Sözlük* ile *Tarama Sözlüğü* arasındaki benzerlikler ve farklılıklar ortaya konulmaya çalışılmıştır. Oğuzcanın ilk devresi durumundaki Eski Anadolu Türkçesi birçok yönüyle betimlenmiştir. Ancak yazı dili- ağız ilişkisi ve söz varlığının bütünlüklü olarak ortaya konulması konuları günümüz araştırmacılarını hâlâ meşgul etmektedir. Bu çalışmayla sözü geçen konulardan söz varlığı araştırmalarına katkı sağlanması amaçlanmıştır.

Çalışmayı “*Türkçe Sözlük*'ten *Tarama Sözlüğü*'ne” biçiminde sistemleştirmemizin nedeni ise, Türkiye Türkçesindeki fiillerin Eski Anadolu Türkçesinde hangi biçim ve anlamlarda bulunduğunu tam olarak tespit edebilmektir. Bilindiği gibi *Tarama Sözlüğü*'ne *Türkçe Sözlük*'te bugün kullanılmayan ya da anlamı değişen bazı fiiller alınmamıştır. Bu durum, fiillerin Eski Anadolu Türkçesinde gerçekten kullanılıp kullanılmadığı konusunda güvenilir bir veri oluşturmamaktadır. Çalışmayla en azından bazı fiillerle ilgili bu türden tereddütlerin giderilmesine katkı sağlamayı umuyoruz.

Bu çalışmanın her aşamasında benden ilgi ve desteğini eksik etmeyen hocam Sayın Doç. Dr. Muna YÜCEOL ÖZEZEN'e, dizin hazırlamada bana katkıda bulunan Öğr. Gör. Engin ÇETİN'e, beni bu yaşıma getirip büyüten ve bu çalışmam sırasında özveriyle yanımdan olan sevgili anneme ve babama, bana maddi ve manevi destek veren ağabeyim Mehmet ÇELİK'e, tezin teknik donanımı ile ilgili bilgilerini benden esirgemeyen değerli arkadaşım Erkan TİYEKLİ'ye, ve yabancı dil konusunda yardımlarıyla beni yalnız bırakmayan Utkan TİYEKLİ'ye teşekkürü bir borç bilirim.

Yasemin ÇELİK

Adana, Haziran 2010

İÇİNDEKİLER

Özet	i
Abstract	iii
Önsöz	v
Kısaltmalar Listesi	ix
Tablolar Listesi	x

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. Konu	1
1.2. Amaç	1
1.3. Malzeme	3
1.4. Yöntem	3
1.5. Eski Anadolu Türkçesi Üzerine Bazı Değerlendirmeler	6
1.6. Türkçenin Tarihsel Dönem Sözlükleri ve Türkçenin Tarihsel Sözlüğü Üzerine Birkaç Söz	22
1.7. Eski Anadolu Türkçesinden Türkiye Türkçesine Bazı Ses Bilgisi Özellikleri	29

İKİNCİ BÖLÜM

İNCELEME

2.1. Basit Fiiller	34
2.1.1. Hem <i>TS'</i> de Hem <i>Tar.S'</i> de Bulunan Basit Fiiller	34
2.1.1.1. Aynı Biçim ve Aynı Anlamdaki Basit Fiiller	34
2.1.1.2. Farklı Biçim ve Aynı Anlamdaki Basit Fiiller	38
2.1.1.2.1. Farklı Biçim ve Kısmen Aynı Anlamdaki Basit Fiiller ...	38
2.1.1.2.2. Farklı Biçim ve Tamamen Aynı Anlamdaki Basit Fiiller	38
2.1.1.3. Aynı Biçim ve Farklı Anlamdaki Basit Fiiller	40
2.1.1.3.1. Aynı Biçim ve Tamamen Farklı Anlamdaki Basit Fiiller	40
2.1.1.3.2. Aynı Biçim ve Kısmen Farklı Anlamdaki Basit Fiiller ...	42
2.1.2. <i>TS'</i> de Olup <i>Tar.S'</i> de Olmayan Basit Fiiller	44
2.1.3. <i>TS'</i> deki Basit Fiillerin <i>Tar.S'</i> de Birleşik Fiillerle Karşılanması	48

2.1.4. <i>TS</i> 'de Olmayıp <i>Tar.S</i> 'de Olan Basit Fiiller	49
2.2.Türemiş Fiiller	50
2.2.1.Hem <i>TS</i> 'de Hem <i>Tar.S</i> 'de Bulunan Türemiş Fiiller	50
2.2.1.1.Aynı Biçim ve Aynı Anlamdaki Türemiş Fiiller	50
2.2.1.2.Farklı Biçim ve Aynı Anlamdaki Türemiş Fiiller	57
2.2.1.2.1.Farklı Biçim ve Kısmen Aynı Anlamdaki Türemiş Fiiller .	57
2.2.1.2.2.Farklı Biçim ve Tamamen Aynı Anlamdaki Türemiş Fiiller	61
2.2.1.3.Aynı Biçim ve Farklı Anlamdaki Türemiş Fiiller	70
2.2.1.3.1.Aynı Biçim ve Tamamen Farklı Anlamdaki Türemiş Fiiller	70
2.2.1.3.2.Aynı Biçim ve Kısmen Farklı Anlamdaki Türemiş Fiiller	74
2.2.2. <i>TS</i> 'de Olup <i>Tar.S</i> 'de Olmayan Türemiş Fiiller	79
2.2.2.1.İsimden Türemiş Fiiller	79
2.2.2.1.1.Türkçe Kökenli Bir İsimden Türemiş Fiiller	79
2.2.2.1.1.1.Üzerinde Yalnız Bir Yapım Eki Bulunduran ve Türkçe Kökenli Bir İsimden Türemiş Fiiller .	79
2.2.2.1.1.2.Üzerinde İki Yapım Eki Bulunduran ve Türkçe Kökenli Bir İsimden Türemiş Fiiller	85
2.2.2.1.1.3.Üzerinde İkiden Fazla Yapım Eki Bulunduran ve Türkçe Kökenli Bir İsimden Türemiş Fiiller .	95
2.2.2.1.2.Yabancı Kökenli Bir İsimden Türemiş Fiiller.....	104
2.2.2.1.2.1.Üzerinde Yalnız Bir Yapım Eki Bulunduran ve Yabancı Kökenli Bir İsimden Türemiş Fiiller	104
2.2.2.1.2.2.Üzerinde İki Yapım Eki Bulunduran ve Yabancı Kökenli Bir İsimden Türemiş Fiiller	110
2.2.2.1.2.3.Üzerinde İkiden Fazla Yapım Eki Bulunduran ve Yabancı Kökenli Bir İsimden Türemiş Fiiller	125
2.2.2.2.Fiilden Türemiş Fiiller	131
2.2.2.2.1. Üzerinde Yalnız Bir Yapım Eki Bulunduran ve Fiilden Türemiş Fiiller	131

2.2.2.2.2. Üzerinde İki Yapım Eki Bulunduran ve Fiilden Türemiş Fiiller	142
2.2.2.2.3. Üzerinde İki'den Fazla Yapım Eki Bulunduran ve Fiilden Türemiş Fiiller	151
2.2.3. <i>TS</i> 'deki Türemiş Fiillerin <i>Tar.S</i> 'de Birleşik Fiillerle Karşılanması	162
2.2.3.1. Aynı Anlamdaki Türemiş ve Birleşik Fiiller	162
2.2.3.1.1. Tamamen Aynı anlamdaki Türemiş ve Birleşik Fiiller	162
2.2.3.1.2. Kısmen Aynı Anlamdaki Türemiş ve Birleşik Fiiller	165
2.2.4. <i>TS</i> 'de Olmayıp <i>Tar.S</i> 'de Olan Türemiş Fiiller	167
2.3. Köken Bilgisi Belirlenemeyen veya Köken Bilgisi Konusunda Tereddütlerin Bulunduğu Fiiller	169

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SONUÇ	196
KAYNAKÇA	208
DİZİN	216
ÖZ GEÇMİŞ	226

KISALTMALAR LİSTESİ

anat.	: Anatomi
AF	: Ahmet Fakih
age.	: Adı Geçen Eser
agm.	: Adı Geçen Makale
argo.	: Argo Söz
bl.	: Bilişim
hlk.	: Halk Ağzında
KİM	: Kutbeddin İzniki-Mukaddime
KT	: Kur'an Tercümesi
mec.	: Mecaz
NBD	: Necati Bey Divanı
sin.	: Sinema
sp.	: Spor
ŞMK	: Şirvanlı Mahmud-Kemâliyye
Tar.S	: Tarama Sözlüğü
TM	: Tuhfe-i Muradî
TS	: Türkçe Sözlük
TV	: Televizyon
yy.	: Yüzyıl

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: A Maddesindeki Basit Fiiller	197
Tablo 2: B Maddesindeki Basit Fiiller	198
Tablo 3: C Maddesindeki Basit Fiiller	199
Tablo 4: A Maddesindeki Türemiş Fiiller	200
Tablo 5: B Maddesindeki Türemiş Fiiller	202
Tablo 6: C Maddesindeki Türemiş Fiiller	204
Tablo 7:A Maddesindeki Köken Bilgisi Belirlenemeyen veya Köken Bilgisi Konusunda Tereddütlerin Bulunduğu Fiiller	205
Tablo 8:B Maddesindeki Köken Bilgisi Belirlenemeyen veya Köken Bilgisi Konusunda Tereddütlerin Bulunduğu Fiiller	205
Tablo 9:C Maddesindeki Köken Bilgisi Belirlenemeyen veya Köken Bilgisi Konusunda Tereddütlerin Bulunduğu Fiiller	206

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. Konu

Bu çalışmada *Türkçe Sözlük*'te geçen fiillerin Eski Anadolu Türkçesi dönemindeki görünüşleri üzerinde durulmuştur. Ancak *Türkçe Sözlük*'teki fiillerin çokluğu ve zamanın sınırları bakımından yalnızca A, B ve C maddeleri üzerinde durulmuş; diğer maddeler inceleme dışında tutulmuştur. Ayrıca A, B ve C maddelerindeki basit ve türemiş fiiller inceleme alanına alınmış; ancak birleşik fiiller sık sık başka harflerle başlayan isimlere veya fiillere göndermeler içerdiği için çalışmada değerlendirmeye alınmamıştır. Basit veya türemiş olduğu ya da hangi sözcükten türediği belirlenemeyen fiiller ise, köken bilgisi belirlenemeyen veya köken bilgisi konusunda tereddütlerin bulunduğu fiiller olarak ayrı bir bölümde incelenmiştir. *Türkçe Sözlük* ile Eski Anadolu Türkçesi söz varlığı karşılaştırılırken fiiller, biçim ve anlam benzerlikleri veya farklılıkları bakımından değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmeler, Eski Anadolu Türkçesi söz varlığıyla ilgili en önemli çalışmalardan biri olan *Tarama Sözlüğü* ve bu sözlük hazırlanırken malzeme dışında tutulmuş başka bazı eserler üzerinden yapılmıştır.

1.2. Amaç

Türkçe, tarihi çok eski devirlere uzanan ve söz varlığı bakımından oldukça zengin olan dillerden biridir. Böylesine geniş bir alana yayılmış ve tarihsel olarak yüzlerce yıl öncesine uzanan Türkçenin çeşitli dönemlere ayrılarak betimlenmesi araştırmacılara büyük kolaylık sağlar. Türkçe ses bilgisi, biçim bilgisi gibi özellikleri yanında söz varlığındaki farklılıklara göre de belli dönemlere ayrılır. Söz varlığının ortaya konulabilmesi ise, o döneme ait metinlerin bu açıdan betimlenmesiyle mümkündür. Ancak söz konusu dönemle ilgili olarak hazırlanmış sözlükler ve metin yayımlarına eklenmiş dizinler de araştırmacılar için büyük bir kolaylıktır. Bu bakımdan Türkçenin söz varlığını pratik bir biçimde ortaya koyabilmek ve Türkçenin çalışmaya konu olan dönemi ile diğer dönemleri arasında söz varlığıyla ilgili benzerlik ve farklılıkları belirlemek için, bazı dönem sözlüklerinden, dizin çalışmalarından ve sözü

edilen dönemlerin başka bazı eserlerinden yararlanmak gerekir. Bu tez çalışması, Türkiye Türkçesi ve Eski Anadolu Türkçesi üzerine yapılmıştır ve büyük ölçüde her iki dönemin başlıca sözlükleri (*Türkçe Sözlük* ve *Tarama Sözlüğü*) ile Eski Anadolu Türkçesi dizin çalışmaları ve başka bazı eserler üzerinden yürütülmüştür.

Bilindiği gibi, Eski Anadolu Türkçesi, Oğuz Türklerinin 13. yüzyıl ile 15. yüzyıllar arasında Anadolu ve Balkanlarda kullandıkları yazı dilidir. Eski Anadolu Türkçesi döneminde esas olarak Batı Türkçesinin özellikleri görülür. Ancak, bu dönemde yazılan eserlerin bir bölümünde Orta Asya'da kullanılan yazı dillerinin özellikleri de tespit edilmektedir. Bu durum, Eski Anadolu Türkçesinin hem Doğu hem Batı Türkçesinin özelliklerinin aynı anda ve eşit ağırlıkla bulunduğu karma bir dil olduğunu göstermez. Eski Anadolu Türkçesinin söz varlığının belirlenmesi, ses ve biçim özellikleri yanında –varsa- Doğu Türkçesi örneklerinin ortaya konulması bakımından önemlidir. Bunun için bu döneme ait çok sayıda eserin taranması gerekir. Ancak çalışmamızda *Türkçe Sözlük*'ün A, B ve C maddelerindeki fiillerin Eski Anadolu Türkçesindeki karşılıkları üzerinde durulduğundan dönemin söz varlığı üzerine elde edilen bulgular kısmîdir. Başka bir deyişle, çalışma yalnızca ilgili ses birimlerle başlayan fiiller üzerine olduğundan çalışmada söz varlığıyla ilgili betimlemeler de sınırlıdır. Çalışmamızdaki temel amaç, *Türkçe Sözlük*'teki fiillerin Eski Anadolu Türkçesinde var olup olmadığının, varsa hangi biçim ve anlamda olduğunun belirlenmesidir. Bu bakımdan, dönemin metinlerine yönelik olarak hazırlanmış bazı sözlüklerden, dizinlerden ve dil bilgisi çalışmalarından olabildiğince yararlanılmıştır.

Türkiye Türkçesi ile Eski Anadolu Türkçesi incelendiğinde, bu dönemler arasında anlam ve biçim açısından paralel olan ya da olmayan fiiller göze çarpmaktadır. *Türkçe Sözlük*'teki bazı fiillerin Eski Anadolu Türkçesi metinleri üzerine hazırlanmış çalışmalarda hiç yer almadığı da dikkati çekmektedir. Eski Anadolu Türkçesi (13-15. yüzyıllar) ve Türkiye Türkçesi (20-21. yüzyıllar), Batı Türkçesi özelliği gösteren dönemlerdir. Bu bakımdan aynı sahada olmalarına rağmen, bir tarihsel dönem ile 21. yüzyıl lehçesinin söz varlığı konusunda tam bir paralellik içinde olmaları zaten beklenemez. Ancak tarihsel sözlükçülük adına önemli bir adım olmasına rağmen, *Tarama Sözlüğü*'nün bu paralellikleri ve farklılıkları göstermek bakımından tam anlamıyla güvenilir bilgiler içermediği de bilinmektedir. *Tarama Sözlüğü*'ndeki bu eksikler, yani *Türkçe Sözlük*'teki bir sözcüğün *Tarama Sözlüğü*'nde bulunmaması, o sözcüğün *Tarama Sözlüğü*'nde taranan eserlerde hiç bulunmadığını mı göstermektedir,

yoksa o sözcük, *Tarama Sözlüğü*'nün hazırlandığı dönem için genel olarak biçimiyle ve / veya anlamıyla herkes tarafından bilinen bir sözcük olduğu için mi *Tarama Sözlüğü*'nden hariç tutulmuştur? İşte çalışmada bu duruma açıklık getirilmeye çalışılmıştır. Şu bir gerçektir ki *Tarama Sözlüğü*'nün, Cumhuriyet döneminde yani 20. yüzyılda hazırlandığı düşünülürse, sözlükteki düzen ve sözcük seçimi üzerinde sözlüğü hazırlayanların büyük bir etkisi ve belirleyiciliği söz konusudur.

Bu tez çalışmasıyla, bu boşluğun ve eksikliğin en azından bazı fiiller konusunda doldurulması, Türkçenin dönemleri ve söz varlığı üzerine çalışma yapan araştırmacılara bu açıdan katkı sağlanması amaçlanmıştır.

1.3. Malzeme

Bu çalışmada *Türkçe Sözlük* (10. Baskı, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2005) ile Eski Anadolu Türkçesi döneminin (13. ve 15. yüzyıllar) özelliklerini içeren bazı sözlükler ve dizin çalışmaları malzeme olarak kullanılmıştır. Eski Anadolu Türkçesindeki bu farklı kullanımlar, çeşitli eserler taranarak ortaya konulmuş, ayrıca *Tarama Sözlüğü*'nün (3. Baskı, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1995) ilgili maddelerinin (ses bilgisel farklılıklar göz önünde bulundurulduğunda kimi zaman başka maddelerin de) 13. ve 15. yüzyıllar arası malzemesiyle karşılaştırılmıştır. Çalışmada *Tarama Sözlüğü* dışında bu dönemleri temsil eden Ahmed Fakih'in *Kitâbu Evsâfi Mesâcidi's - Şerîfe*, Kutbeddin İznikî'nin *Mukaddime*, Muhammed bin Hamza'nın *Kur'an Tercümesi*, *Necâtî Bey Divânı*, Şirvanlı Mahmud'un *Kemâliyye* ve *Tuhfe-i Muradî* adlı eserleri de incelenmiştir. Böylelikle Türkiye Türkçesindeki a-, b- ve c- ses birimlerindeki fiillerin Anadolu'nun ilk yazı dilindeki görünüşleri ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Belirtildiği gibi *Türkçe Sözlük*'teki A, B ve C maddelerindeki fiiller incelenmiş; bunların Eski Anadolu Türkçesindeki karşılıkları verilmeye çalışılmıştır. *Türkçe Sözlük*'te A maddesinde 352, B maddesinde 468 ve C maddesinde de 118 adet fiil tespit edilerek toplam 938 fiile ulaşılmıştır. Çalışma, bu 938 fiilin Eski Anadolu Türkçesinin söz varlığı bakımından betimlenmesini içermektedir.

1.4. Yöntem

Çalışmamız genel anlamda *Türkçe Sözlük* üzerine temellendirilmiştir. Çalışmada *Türkçe Sözlük*'teki fiiller tespit edilerek bunların Eski Anadolu Türkçesindeki görünüşleri üzerinde durulmuştur. Ancak çalışmamız *Türkçe Sözlük*'teki sadece A, B ve C maddeleri üzerinden hazırlanmıştır. A, B ve C maddelerindeki basit ve türemiş fiiller belirlendikten sonra bu fiiller, anlam ve biçim açısından tasnif edilmiştir. *Türkçe Sözlük*'teki fiillerin durumları (yapı ve anlam¹ bakımından) üzerine değerlendirmeler yapıldıktan sonra bu fiillerin –varsa- *Tarama Sözlüğü*'ndeki anlam ve biçimleri gösterilmiş; *Tarama Sözlüğü*'nde hiç yer almayan fiiller, ayrı bir başlık altında sözcük listesi biçiminde sunulmuştur. Ayrıca çalışmada, *Tarama Sözlüğü*'nde yer alan ancak *Türkçe Sözlük*'te hiç yer almayan fiiller de ayrı bir başlık altında ve sözcük listesi biçiminde gösterilmiştir.

Türkçe Sözlük ile *Tarama Sözlüğü*'ndeki fiiller incelenirken bu fiillere yapıları bakımından birtakım sınırlamalar getirilmiştir. Buna göre fiillerin basit ve türemiş yapıdaki biçimleri incelemeye alınmış; ancak birleşik yapıdaki biçimleri incelemenin dışında tutulmuştur. Ayrıca *Türkçe Sözlük*'te ya da *Tarama Sözlüğü*'nde köken bilgisel çözümlenmesi yapılamayan, başka bir deyişle basit veya türemiş olduğu ya da Türkçe veya yabancı bir kök bulundurup bulundurmadığı belirlenemeyen fiiller için köken bilgisi çalışmalarına bakılmıştır. Dolayısıyla köken bilgisi konusunda herhangi bir görüşün öne sürülmediği veya ikna edici bir biçimde çözümlenmemiş olan fiiller çalışmanın sonunda ayrı bir başlıkta toplanmıştır. Bu bakımdan çalışma, basit fiiller, türemiş fiiller ve köken bilgisi belirlenemeyen veya köken bilgisi konusunda tereddütlerin bulunduğu fiiller olmak üzere üç bölümde değerlendirmeye alınmıştır.

Çalışmada Eski Anadolu Türkçesi söz varlığı üzerine yapılmış en önemli çalışmalardan biri olan *Tarama Sözlüğü*'nden yararlanılmıştır. *Tarama Sözlüğü*'nde taranan malzeme içerisinde Eski Anadolu Türkçesine ait (13, 14 ve 15. yüzyıllar) 108 adet eser bulunmaktadır. Ancak bu çalışmada, bu malzemeye ek olarak başka bazı eserlere de bakılmıştır. *Türkçe Sözlük*'teki fiiller, *Tarama Sözlüğü*'ndeki görünüşleriyle verildikten sonra kronolojik olarak diğer eserlerdeki durumları bakımından da incelenmiştir. Herhangi bir fiil, söz konusu eserlerden herhangi birinde mevcutsa “+”, mevcut değilse “-” işaretiyle betimlenmiştir. Bunun yanında, çalışmada geçen eserlerin

¹ Burada *TS*'deki fiiller, *Tar.S*'deki fiillerin hangi anlamlarıyla benzerlik ya da farklılık gösteriyorsa, sözü edilen sözlüklerdeki fiillerin bu anlamları üzerinde durulmuş; bu fiillerin diğer anlamları ise, çalışmanın dışında tutulmuştur. Örneğin *TS*'de bir fiilin 1. anlamı, *Tar.S*'deki fiil ya da fiillerin 3. anlamıyla benzerlik veya farklılık gösteriyorsa, bu anlamlar karşılıklı olarak gösterilmiştir. Ancak, *TS* ve *Tar.S*'de anlam bakımından hiç uyuşmayan fiiller, çalışmada, tüm anlamlarıyla gösterilmiştir.

dönemleri veya fiillerin *Tarama Sözlüğü*'nde hangi yüzyıllarda tespit edilmiş olduğu bilgisi de parantez içerisinde belirtilmiştir. Eğer bir fiil, anlam ya da biçim yönüyle birden fazla alana uygunluk gösteriyorsa², farklı ilgili başlıklarla birden fazla bölümde ele alınmıştır. Ayrıca sözcüklerin anlamları üzerinde durulurken, *Türkçe Sözlük* ve *Tarama Sözlüğü*'ndeki tüm anlamlar üzerinde tek tek durulmamış; sadece, adı geçen sözlükler arasında benzerlik gösteren anlamlar karşılıklı olarak değerlendirilmiştir. Son olarak çalışmada, her maddeden sonra, o maddeyle ilgili bulgular ve değerlendirmeler sıralanmıştır.

Belirtildiği gibi çalışma basit, türemiş ve köken bilgisi belirlenemeyen veya köken bilgisi konusunda tereddütlerin bulunduğu fiiller olmak üzere üç bölüme ayrılmıştır.

Basit ve türemiş fiiller, hem *Türkçe Sözlük*'te hem de *Tarama Sözlüğü*'nde bulunup bulunmama durumlarına göre sınıflandırılmıştır. Basit fiiller, “Aynı Biçim ve Aynı Anlamdaki Basit Fiiller”, “Farklı Biçim ve Aynı Anlamdaki Basit Fiiller”, “Aynı Biçim ve Farklı Anlamdaki Basit Fiiller”, “*Türkçe Sözlük*'te Olup *Tarama Sözlüğü*'nde Olmayan Basit Fiiller”, “*Türkçe Sözlük*'teki Basit Fiillerin *Tarama Sözlüğü*'nde Birleşik Fiillerle Karşılanması” ve “*Türkçe Sözlük*'te Olmayıp *Tarama Sözlüğü*'nde Olan Basit Fiiller” olmak üzere altı başlık altında değerlendirilmiştir. Çalışmada bu bölümlere ek olarak, bazı durumlarda, bazı alt başlıklar da eklenmiştir. Bu temel gruplandırma türemiş fiiller için de geçerlidir. Buna göre türemiş fiiller de “Aynı Biçim ve Aynı Anlamdaki Türemiş Fiiller”, “Farklı Biçim ve Aynı Anlamdaki Türemiş Fiiller”, “Aynı Biçim ve Farklı Anlamdaki Türemiş Fiiller”, “*Türkçe Sözlük*'te Olup *Tarama Sözlüğü*'nde Olmayan Türemiş Fiiller”, “*Türkçe Sözlük*'teki Fiillerin *Tarama Sözlüğü*'nde Birleşik Fiillerle Karşılanması” ve *Türkçe Sözlük*'te Olmayıp *Tarama Sözlüğü*'nde Olan Türemiş Fiiller” olmak üzere altı bölüme ayrılmıştır. Bu bölümler de, türemiş yapıları fiillerin sayıca fazla olması ve biçim yönünden (yapım eki alma durumlarına göre) çeşitlilik göstermesi bakımından bazı alt başlıklara ayrılmıştır.

Çalışmanın son bölümünde ise, “Köken Bilgisi Belirlenemeyen veya Köken Bilgisi Konusunda Tereddütlerin Bulunduğu Fiiller” üzerinde durulmuştur. Bu fiillerin kökeni hakkında tespitite bulunabilmek için bazı köken bilgisi çalışmalarına bakılmış ve bu fiiller ile ilgili olarak kaynaklardan derlenen bilgiler sıralanmıştır.

² Burada söz konusu olan biçim, sözcüklerin ses birimsel değişkeleri (allophone) olabileceği gibi (*akşamla-* / *ahşamla-* gibi), biçim birimsel değişkeleri (allomorphe) (*aktır-* / *akdur-* vb.) de olabilir.

Bilindiği gibi Türkçede bazı fiillerin köken bilgisel yapıları herkesçe kabul görür bir biçimde çözümlenememiştir. Bu çalışmada da yaklaşık 70 fiille ilgili olarak benzer durumlarla karşılaşılmıştır. Çalışma sırasında köken bilgisi bakımından en zorlayıcı fiiller, kökü yansıma olan fiiller olmuştur. Çünkü bu fiillerin kökleri üzerine söz söylemek sıkıntılı olduğu gibi, fiillerin aldıkları eklerin tespiti de bizim için zor olmuştur. Çalışmada, yansıma olduğu ve genellikle tek yapım eki aldığı düşünülen fiillerle (*agu+la-*, *ba-ğır-*, *car+la*, *cazır+da-*, *civil+da-* vb.) birden çok yapım eki aldığı tahmin edilen yansıma fiiller (*cılık+la-ş-*, *civil-da-ş-* *cumbul+da-t-* vb.), “Köken Bilgisi Belirlenemeyen veya Köken Bilgisi Konusunda Tereddütlerin Bulunduğu Fiiller” başlığında ele alınmıştır. Bunun yanında kökleri, yansıma olmadığı hâlde, kimi Türkçenin tarihsel dönemlerinden beri kullanılan kimisi ise Cumhuriyet döneminden sonra yeni türetilmiş olan fiiller de köken bilgisel olarak açıklanması güç fiillerdir (*afal+la-*, *bağnaz+la-ş-*, *cav+la-* vb.). Bunlar da belirtilen başlık altında değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Köken bilgisel açıklamalardaki zorluk, fiillerin yalnızca biçim bilgisel olarak hangi eki aldıklarından ibaret değildir. Bazı fiillerin kökü olan isimlerin hangi dilden geldiği veya Türkçe olup olmadığı da (*bez+le-*, *ahar+la-*, *alçı+la-* vb.) köken bilgisel açıdan sıkıntılara neden olmaktadır. Çalışmada bu fiillerle ilgili tespitler de sıralanmıştır.

Belirlenen fiiller, daha fazla zaman ve emek istediğinden geleneksel fişleme yöntemiyle incelenmemiştir. Çalışma, daha verimli ve daha süratli kılınmak ve hata ihtimalini en aza indirmek amacıyla bilgisayar üzerinden veri girilerek sürdürülmüştür.

1.5. Eski Anadolu Türkçesi Üzerine Bazı Değerlendirmeler

Eski Anadolu Türkçesi, 13. ve 15. yüzyıllar arasında Anadolu, Balkanlar, Kuzey ve Güney Azerbaycan, Kuzey Irak ve Kuzey Suriye’de kullanılan ve Türkçenin Batı kolunu temsil eden Oğuz yazı dilidir (Ercilasun: 2005, 433).

Batı Türkçesi (Anadolu sahası); Eski Anadolu Türkçesi, Osmanlıca ve Türkiye Türkçesi olmak üzere üç döneme ayrılmıştır. Eski Anadolu Türkçesi, Batı Türkçesinin ilk ve en önemli devresidir. Eski Anadolu Türkçesi, 14. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Balkanlarda da kullanılmıştır (age., 2005, 442).

Eski Anadolu Türkçesi için genel olarak, gerek Türk gerekse yabancı Türkologlar “Eski Anadolu Türkçesi” terimini kullanmışlardır. Ancak Saadet Çağatay bu dönemi betimlerken “Eski Osmanlıca” (1944, 297), Faruk Kadri Timurtaş “Eski Türkiye Türkçesi” (1981, VIII), Zeynep Korkmaz “Eski Anadolu Türkçesi” veya “Eski Türkiye Türkçesi” (2004, 100) ve Ahmet Bican Ercilasun “Eski Oğuz Türkçesi” (2005, 433) gibi isimler kullanmıştır. Ancak “Eski Anadolu Türkçesi” en yaygın olarak kullanılan adlandırma değildir.

Anadolu’da Oğuzcaya dayalı bir yazı dilinin ortaya çıkma süreçleri ve Oğuzların ne zamandan başlayarak kendilerine özgü bir dili kullandıkları Eski Anadolu Türkçesiyle ilgili olarak üzerinde en çok tartışılan konulardan biri olmuştur. Ahmet Bican Ercilasun Batı Türkçesinin başlangıç devresini oluşturan Eski Anadolu Türkçesi ve Oğuzca üzerine şöyle demektedir: “XIII. yüzyıla kadar değişmeden ve bütün Türkler arasında ortak olan yazılı dili, Kâşgarlı Mahmud’un “Hâkaniye” veya “Halis Türkçe” olarak ifade ettiği dildir. Bir Türk hangi boya mensup olursa olsun yazı dili ile eser oluşturacağı zaman kendi dilini değil Hâkaniye Türkçesini kullanmaktaydı. Örneğin *Kıyasü'l-Enbiyâ* adlı eserini 1310’da yazmış olan Rabguzî bir Oğuz Türkü idi. Ancak Rabguzî eserini Oğuz ağzı ile değil Harezm Türkçesi ile yazmıştır” (Ercilasun: 1996, 40-41). Dolayısıyla 13 ve 14. yüzyıllarda Oğuzcanın yazı dili olarak varlığından henüz söz edilememektedir.

13. yüzyılda varlığını sürdüren Doğu Türkçesinin yanında, batıda bazı siyasî ve coğrafi şartların etkisiyle Oğuz ağzına dayanan Batı Türkçesi ortaya çıkmıştır. Karahanlıların 11. yüzyılın başında (999) Samanoğullarına son vermesi, Horasan ve İran’da bununla ilgili olarak ortaya çıkan boşluk sonucunda Seyhun boylarında yaşayan Oğuzlar önce Maveraünnehir’e, sonra Horasan ve İran’a yerleşmeye başlamışlardır. Ardından Oğuzlar, 1064’te Kars’a ve Kuzey Azerbaycan’a, 1071’den itibaren de Anadolu’ya girmişlerdir. Ancak Moğolların baskısıyla Anadolu Selçukluları zayıflamış ve 1243’teki Köseadağ bozgunu ile Anadolu’da Moğol hâkimiyeti başlamıştır. Bu gelişmeler sonucunda Anadolu’da birçok beylik ortaya çıkmıştır. Bunun sonucunda Orta Doğu ve Balkanlarda Oğuz ağzına dayanan ikinci bir Türk yazı dili doğmuştur (age., 2005, 435-438).

Oğuzcaya dayalı yeni bir yazı dilinin oluşmasında 11. ve 13. yüzyıllarda Azerbaycan ve Anadolu’ya gelen kalabalık Oğuz gruplarının yeni bir edebî dile olan ihtiyaçları önemli bir etken olmuştur (Ercilasun: 1996, 43-44). Çünkü, bir yazı dilinin

oluşabilmesi için nüfusun belli bir düzeye ulaşması son derece önemlidir. Ayrıca bu dönemde Türklerin çok canlı bir din ve tasavvuf hayatı yaşıyor olmaları, başta Kur'an olmak üzere, İslam diniyle ilgili eserlerin halkın anlayacağı bir dile çevrilmesi ihtiyacını da doğurmuştur. Bu bakımdan halkın sözlü dili, yerel ve bölgesel farklılıklar da gösterebilen bir yazı diline dönüşmüştür. Ayrıca Anadolu'da Oğuz ağzına dayanan yazı dilinin oluşmasında, Anadolu Selçuklu devletinin yıkılmasından sonra ortaya çıkan Türk beyliklerinin de oldukça önemli bir yeri vardır. Çünkü bu beyliklerin başında bulunan beyler, Arapça ve Farsça bilmiyorlardı. Ayrıca bunlar, Türkçe yazan bilgin ve şairleri hem koruyor, hem de eser vermeleri konusunda teşvik ediyorlardı (age., 1996, 44-45). Bu dönemde (14. -15. yüzyıllarda) çeviri ve telif birçok Türkçe eser yazılmış ve böylece Türkçe eserlerin sayısında artış meydana gelmiştir.

Reşid Rahmeti Arat, “Anadolu Yazı Dilinin Tarihî İnkişafına Dair” adlı yazısında Anadolu'daki yazı dilinin 13. yüzyılın sonları ile 14. yüzyılın başlarına yani Anadolu Selçuklularının son devirlerinde oluştuğunu ifade etmiştir (1956, 226). Ancak Arat, bu yazısında, Oğuzcanın 13. yüzyıldan önceki varlığına da değinmiştir (agm., 231).

Zeynep Korkmaz, “Eski Anadolu Türkçesinin Türk Dili Tarihindeki Yeri” adlı yazısında Oğuzların Köktürklerin tarihine paralel olarak 6. yüzyıldan beri tarih sahnesinde varlığını duyurmuş olan büyük bir Türk kavmi olduğunu, 6.- 11. yüzyıllar arasında (Eski Türkçe döneminde) Oğuz boylarının varlıklarını Köktürk, Uygur ve Karahanlı Türk devletlerinin coğrafyasında sürdürdüklerini ancak Oğuzcanın kendini bağımsız olarak ortaya koyamadığını ifade etmiştir. Korkmaz, bu durumu, Oğuzların bağımsız bir siyasî varlık gösterememiş olmalarıyla ilişkilendirmiştir (2004, 101). Oğuzların Anadolu'daki siyasî etkinlikleriyle Oğuz yazı dili de varlığını göstermeye başlamıştır. Ancak yine de Oğuzcanın standart bir yazı dili durumuna gelmesi kolay olmamıştır. “Büyük Selçuklu ve Anadolu Selçuklu devletlerinde din dili, medrese dili, bilim dili ve dış yazışmalar dili olarak Arapçanın, edebiyat ve dîvân dili olarak da Farsçanın kullanılması Türkçenin hâkim duruma geçmesini zorlaştırmış ve geciktirmiştir (agm., 2004, 103).

Anadolu Türk yazı dilinin oldukça geç başlamış olduğu görüşü Fuat Köprülü ve bazı araştırmacılar tarafından da kabul edilmemiştir. Köprülü, “Anadolu Türk Dil ve Edebiyatının Tekamülüne Umumî Bir Bakış” adlı çalışmasında Anadolu dil ve edebiyatının başlangıcını daha gerilere götürmekle kalmamış; Anadolu'ya gelen

Oğuzların kendileri ile birlikte sözlü edebî geleneklerini de getirdiklerini, Orta-Asya ile Anadolu arasında kültürel ve edebî bağların varlığını ortaya koymuştur. Böylece Anadolu'da 13. yüzyıl sonlarından başlayarak yavaş yavaş sözlü edebî geleneklerle beslenen, fakat halk edebiyatında ayrı, yazılı bir dil ve edebiyatın ortaya çıktığı görüşü benimsenmiştir (Köprülü: 1934, 277).

Bugün araştırmacılar, Eski Anadolu Türkçesinin kuruluşu konusunda, Eski Anadolu Türkçesinin Karahanlı Türkçesi üzerinde temellenen bir dil değil, 13. yüzyılda kendi bünyesi içinde gelişen bir yazı dili olduğu görüşü üzerinde birleşmişlerdir. Böylece Türkoloji geleneğinde, genellikle Doğu Türkçesi özellikleri de gösteren ve bu yüzden de “karışık dilli” olarak değerlendirilen *Behcetü'l Hadâik fî Mev'izati'l- Halâik*, *Kudürî Tercümesi*, Ali'nin *Kıssa-i Yûsuf'u*, *Kitâb-ı Güzîde*, *Kitâb-ı Ferâiz*, *Kitâb-ı Gunya*, Süleymaniye Kütüphanesi'ndeki *Kur'an Tercümesi* vb. eserlerdeki “karışıklık”ın da yalnızca müelliflerinin veya müstensihlerinin Orta Asyalı olmalarıyla ilgili olduğu anlaşılmıştır.

Türkoloji araştırmacılarının genel görüşüne göre, Eski Anadolu Türkçesi, üç döneme ayrılır: Selçuklular dönemi Türkçesi, Anadolu Beylikleri dönemi ve Klâsik Osmanlıcanın başlangıcı. Anadolu Selçuklular dönemi, Eski Anadolu Türkçesinin ilk ve oluşum dönemini temsil eder. Bu döneme, yani 13. yüzyılın başlarına ait eserler sayı bakımından son derece sınırlıdır. Bu durum, Eski Anadolu Türkçesinin yazı dili olarak henüz gelişmeye başlaması ya da Moğol istilâsı sonucu pek çok eserin yok edilmesi ve kaybolması ile açıklanabilir. Ancak Eski Anadolu Türkçesinin diğer dönemleriyle ilgili olarak elimizde dil bilimsel araştırmalar için yeter sayıda eser bulunmaktadır.

Eski Anadolu Türkçesinin ikinci dönemi olan Anadolu Beylikleri dönemi, Türk dili açısından oldukça önemli bir dönemdir. Bu dönemde beylikler Farsçanın yanı sıra Türkçeyi de eğitim ve yazı dili olarak görmüşler, medreseler ve bilimsel çalışmalar tamamen halka yönelik olmuştur. Ayrıca, İslâm kültürünün çeşitli alanlarında pek çok eser Farsça ve Arapçadan Türkçeye çevrilmiştir. Böylece halkın eğitilmesi amaçlanmıştır (Tekin: 2000, 152).

Beylikler döneminde Türkçe açısından pek çok gelişme yaşanmasına rağmen yazı dili ile konuşma dili arasındaki farklar artmış; ağız özellikleri de eserlerin dilini etkiler duruma gelmiştir. Bir eserde farklı ağız özelliklerinin bulunması, farklı ses, biçim ya da anlam özelliklerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Yukarıda belirtildiği gibi Eski Anadolu Türkçesinde karışık dilli eserler konusu belli oranlarda çözümlenmişse de, farklı ağız özelliklerinin Eski Anadolu Türkçesine giriş nedenleri ve nasıl girdiği araştırmacılar tarafından henüz aydınlatılmış değildir. Eski Anadolu Türkçesinde yazı dilinde görülen farklılıklar bazı değişikliklerle ya da olduğu gibi günümüz Anadolu ağızlarına kadar gelmiştir. Dolayısıyla Anadolu ağızlarının zengin yapısında yer alan çeşitli özelliklerin temelinde Eski Anadolu Türkçesi yatmaktadır (Korkmaz: 2004, 105). Bu bakımdan bu konu üzerinde yapılacak çalışmalarla elde edilecek bulgular, günümüz Anadolu ve Rumeli ağızlarına yönelik çalışmalar açısından da önem taşımaktadır.

Eski Anadolu Türkçesinin üçüncü bölümü, klasik Osmanlıcanın başlangıcı (15. yüzyıl) olarak kabul edilir. Bu dönemde şiiri, İran şiirinin ahengine ulaştırmak için Arapça ve Farsça sözcüklerin sayısında dikkate değer bir artış olmuştur. Ancak eserlerin dili, Osmanlıca döneminin başlangıcı olması dolayısıyla sade ve anlaşılır bir yapıdadır. Ayrıca bu dönemde verilen eserler, sayı ve tür açısından da artış göstermiştir. Manzum, mensur, telif ve çeviri, her konuda pek çok eser yazılmış; atasözleri, deyimler ve halk söyleyişleri dile girmiştir. 15. yüzyıl nesir dilinde iki yol izlenmiştir; halkın yararlanması amacıyla yazılmış olan dinî ve tarihî eserlerde sade bir dil kullanılırken kimi eserlerde sanat yapma amacı ön plana alınarak sanatkârane nesir üslubu geliştirilmiştir (Mengi: 2003, 106). Eski Anadolu Türkçesinin bu son dönemine ait eser sayısındaki artış, bu dönemin söz varlığının incelenmesi konusunu hem daha dikkate değer bir hâle getirmiş, hem de bu konuda yeterli malzemenin oluşmasına olanak tanımıştır.

Eski Anadolu Türkçesinin söz varlığı üzerine yapılan en önemli çalışmalardan birisi *Tarama Sözlüğü*'dür. *Tarama Sözlüğü* 13. yüzyıldan 19. yüzyıla kadar Türkiye Türkçesiyle yazılmış bazı eserlerden taranan ve bugün kullanılmayan ya da anlamı, biçimi değişik olarak kullanılan Türkçe sözlerin sözlüğüdür (Dilçin: 1995, V).

Tarama Sözlüğü'nde bugün anlamı ya da biçimi değişmiş olan sözcüklerin yanında, bugün kullanılmayan sözcükler bulunur. Ancak bugün *Türkçe Sözlük*'te yer alan yani Türkiye Türkçesinde kullanılan bazı sözcükler *Tarama Sözlüğü*'nde yer almamıştır. Bu durum, o sözcüklerin Eski Anadolu Türkçesi döneminde hiç kullanılmadığı için mi, yoksa bugün bilinen anlamlarıyla ortak anlam ve biçimler taşıdığından mı *Tarama Sözlüğü*'ne alınmamıştır? Bu durum açık değildir. Dolayısıyla *Tarama Sözlüğü*'ndeki söz varlığı betimlemelerinin kimi tereddütlere neden olması

kaçınılmazdır. Bunun yanında *Tarama Sözlüğü*, 13. yüzyıldan günümüze kadar kullanılmış olan tarihsel bir sözlüktür. *Türkçe Sözlük* ise bugün kullandığımız yani ağırlıklı olarak 21. yüzyıl Türkçesinin söz varlığını içerir. Dolayısıyla iki dönem arasında büyük zaman aralıkları vardır ve bu sözlüklerin söz varlığı da birbirinden farklı özellikler göstermektedir.

Tarama Sözlüğü'nde 227 eser taranmıştır. Bunlar, 13. yüzyıl ile 19. yüzyıl arasındaki dönemi temsil eden Türkiye Türkçesine ait bazı eserlerdir. Dolayısıyla *Tarama Sözlüğü*'nde üzerinde söz söylenen sözcükler, bu eserlerden tanıklanmıştır. *Tarama Sözlüğü*'nde geçen sözcükler, tanıklandıkları kaynaklarda hangi anlamda değerlendirilmişse o anlamıyla *Tarama Sözlüğü*'ne geçmiştir. Bu bakımdan sözcüğün başka anlama gelen kullanımlarına yer verilmemiştir. Bu da, dolaylı olarak, sözcüğün başka kullanımlarının bulunmadığının düşünülmüş olduğu anlamına gelmektedir. *Tarama Sözlüğü*'nde Eski Anadolu Türkçesi dönemine (13, 14 ve 15. yüzyıl) ait 108 adet eser tespit edilmiştir. Geri kalan 119 eser ise 16, 17, 18 ve 19. yüzyıla ait eserlerdir.

Tarama Sözlüğü'nde manzum ve mensur olmak üzere çok farklı tür ve içerikte eser taranmıştır. Bunlardan Eski Anadolu Türkçesi dönemine ait eserler kısaca şöylece tanımlanabilir. Bunlar, aynı zamanda Eski Anadolu Türkçesinin *Tarama Sözlüğü*'nün hazırlandığı döneme kadarki tanınan eserleri konusunda da bize bilgi sunmaktadır:

Sultan Veled Dîvânı: Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin oğlu olan Sultan Veled'in dîvânıdır. 13. yüzyılın sonu ile 14. yüzyılın başında yazıldığı kabul edilmektedir. Dîvân'da, değişik nazım şekilleriyle yazılmış dinî-tasavvufî ve ahlâkî şiirler yer alır.

Yûsuf u Züleyha: Eski Anadolu Türkçesi döneminde *Yûsuf u Züleyha* kıssasının ele alındığı pek çok eser vardır. Bu kıssa 13, 14 ve 15. yüzyıllarda farklı şair ve yazarlar tarafından manzum ve mensur tarzda yazılmıştır. *Tarama Sözlüğü*'nün taranan eserler listesinde *Yûsuf u Züleyha* kıssasını anlatan üç eser vardır. Bunlardan ilki Şeyyâd Hamza'nın manzum *Yûsuf u Züleyha*'sıdır. *Tarama Sözlüğü*'nde Şeyyâd Hamza ve eseri için "13. yüzyıl" ifadesi kullanılmıştır. Yani *Tarama Sözlüğü*'ne göre, 13. yüzyılda Eski Anadolu Türkçesi ile yazılan ilk *Yûsuf u Züleyha* hikâyesi Şeyyâd Hamza'ya aittir. Oysa bu ifade tam anlamıyla olmasa da Şeyyâd Hamza'nın yaşadığı yüzyıl itibarıyla yanlıştır. Çünkü Metin Akar, Şeyyâd Hamza'nın 13. yüzyıl değil 14. yüzyıl sanatçısı olduğunu ortaya çıkarmıştır. Akar, "Şeyyâd Hamza Hakkında Yeni Bilgiler" adlı yazısında Ankara Milli Kütüphane'de bulunan 1372 numaralı yazmada Şeyyâd Hamza'nın veba

salgını üzerine 50 beyitlik bir kasidesi olduğunu ve bu kasidenin 48. beyitinde sanatçının kendi kızının da 1348 tarihli bu veba salgınından öldüğünü belirtmiştir. Dolayısıyla Şeyyâd Hamza'nın, 14. yüzyıl sanatçısı olarak kabul edilmesi gerektiğine dikkatleri çekmiştir (1985, 1-14). *Tarama Sözlüğü*'nün tanıkları arasında yer alan ikinci aynı adlı eser 14. yüzyılda yazılan *Yûsuf u Züleyha*'dır ve Erzurumlu Darîr'e aittir. Bu eser mensur tarzda yazılmıştır. Üçüncü aynı adlı eser ise 15. yüzyılda yazılan *Yûsuf u Züleyha*'dır. Akşemseddin'in oğlu Ahmed Hamdi tarafından yazılmıştır. Bu eser de, manzum tarzda yazılmıştır.

Yunus Emre Dîvânı: 13. yüzyıl şairi olan Yunus Emre'nin eseridir. Yunus Emre, tasavvuf ve ahlâk terimlerinde Türkçe sözcüklerden faydalanmıştır. Dîvân, genel olarak ilahî tarzında yazılmış şiirlerden oluşmuştur.

Anternâme: 7. yüzyılda yaşayan Arap şair Anter bin Şeddad'ın aşk macerasını ve bazı Arap kabilelerine, İran ve Rum ordularına karşı yaptığı savaşları anlatan Arapça eserin çevirisidir. Eserin 14. yüzyılda Mustafa Darîr tarafından yazıldığı düşünülmektedir.

Dâstan-ı Ahmed Haramî: 14. yüzyıla ait manzum bir hikâyedir. Yazarı belli değildir. Dil, üslûp ve içerik açısından *Dede Korkut*'a benzerdir. Eserde, kadınlar cesurca savaşır, kötü güçlere karşı mücadele ederler.

Dede Korkut Kitâbı: 13-14. yüzyıllara ait olan bu eser, Dede Korkut'un anlattığı ve Oğuz Türklerinin yaşantılarıyla ilgili 12 destansı öykünün toplandığı kitaptır. Eserde Oğuzların Rum, Gürcü ve Ermeni beylikleriyle yaptıkları mücadeleler, Oğuz boyları arasındaki savaşlar, Oğuzların yaşantısı, dinî inançları, töresi, sosyal ve siyasî hayatlarıyla ilgili bilgiler de yer alır. Dresden ve Vatikan olmak üzere iki nüshası bulunmaktadır.

Edviye-i Müfredde: 14. yüzyılda yetişen Türk hekimlerinden Geredeli İshak bin Murad'ın 1389'da yazdığı hekimlik ile ilgili eseridir. Eserin birinci bölümünde bitkilerden, ikinci bölümünde ameliyattan bahsedilmiştir.

Kısâs-ı Enbîyâ: Aydınoglu Mehmed Bey adına Arapçadan çevrilen bir eserdir. 14. yüzyılda yazılmıştır. Çeviren belli değildir. Eserin konusu; yaratılış öncesi, yaratılış ve peygamberlerin menkıbeleridir.

Ferişteoğlu Lûgati: Tireli Ferišteoğlu Abdüllatif'in 1392'de yazdığı kabul edilen Arapçadan Türkçeye manzum sözlüktür.

Ferhengnâme-i Sâ'dî Tercümesi: 14. yüzyıl bilginlerinden Gülşehrî'nin (Kırşehirli Hoca Mesud) Şirazlı Şeyh Sâ'dî'nin *Bostan*'ından seçerek Türkçeye çevirdiği manzum eseridir.

Fütuhü'ş-Şam Tercümesi: Bu eser, Arap tarihçilerden Mehmed bin Ömer Vâkıdî'nin *Fütuhü'ş-Şam* adlı eserinin Erzurumlu Mustafa Darîr tarafından yapılan çevirisidir. 14. yüzyıla ait bir eserdir. Eser, Suriye'nin Müslümanlar tarafından fethini anlatır.

Garibnâme: Aşık Paşa'nın tasavvufla ilgili manzum eseridir. 14. yüzyılda yazılmıştır. Eserde tasavvufun dışında Türklerin eski kahramanlıklarından da bahsedilir.

Hurşîd ü Feraşşâd: 14. yüzyıl bilgin ve şairlerinden Germiyanlı Şeyhoğlu Mustafa Cemali'nin manzum eseridir. Eser, İran Şahı Siyavuş'un kızı Hurşîd ile Mağrip Sultanı'nın oğlu Feraşşâd arasında geçen aşk macerasını anlatır.

Işknâme: 14. yüzyılda yaşayan Mehmed adlı bir şair tarafından 1398 yılında kaleme alınan manzum bir hikâyedir. Eser, Hüma ile Ferruh arasında geçen aşk hikâyesini anlatır.

İhlâs Tefsiri: Ankaralı Mustafa bin Mehmed adlı bir kişinin yazdığı tefsirdir.

Kadı Burhaneddin Dîvânı: 1394'te Halil bin Ahmed tarafından yazılan dîvândır.

Kelile ve Dimne: İsmail bin Kılağuz tarafından 1489 yılında Enez'de yazılmıştır. Aslı Hint filozofu Bidpay tarafından Sanskritçe olarak yazılmış olan bu eser, ibret verici yüz kadar hikâyeden ve maceralardan oluşmaktadır. Bu eser önce İran hükümdarı Nuşirevan'ın emriyle Pehleviceye daha sonra Arapçaya, Arapçasından da birçok dillere çevrilmiştir. 14. yüzyıl bilgin ve şairlerinden Hoca Mesud Gülşehrî de Aydınolu Umur Bey adına (1309-1347) bu eseri Türkçeye çevirmiştir.

Mantıku't-Tayr: Gülşehrî'nin 1317 yılında yazdığı mesnevisidir. *Mantık'ut Tayr*'da kuşlar ile ilgili bir hikâye kullanılarak, çeşitli semboller aracılığıyla tasavvufun temelleri, önemli prensipleri ve tasavvufî yaşam ile tasavvuf inancı anlatılmaktadır.

Müfredât-ı İbni Baytar Tercümesi: 1248 yılında ölen Zıyaüddin Abdullah bin Ahmed'in bazı ilâçların hangi hastalıklara faydalı olduğunu anlatan Arapça eserinin çevirisidir. 1495 yılında çevrilen bu eserin kim tarafından çevrildiği bilinmemektedir.

Müntehabü'ş-Şifa: Hacı Paşa'nın hekimlik ile ilgili eseridir. Sanatçı bu eseri, kendisinin Arapça olarak yazdığı *Şifai'l-Eskam* adlı eserden özetleyip Türkçeye çevirmiştir.

Nesîmî Dîvânı: 14. yüzyıl şairlerinden Nesîmî'nin dîvânıdır. Nesîmî'nin Türkçe ve Farsça olmak üzere iki dîvânı vardır.

Siyer-i Darîr: Erzurumlu Mustafa Darîr'in 1388'de Eb-ül-Hasan-ül-Bekrî ile Abdülmelik'in Siyer kitaplarından birbirini tamamlar biçimde seçerek Türkçeye çevirdiği mensur Siyer-i Nebevî'dir. 14. yüzyılda yazılmış ilk Türkçe siyer kitabıdır.

Süheyl ü Nevbahâr: Hoca Mesud'un Farsçadan çevirdiği manzum hikâyedir. 14. yüzyıla ait bir eserdir. Eser, Çin hükümdarının kızı Nevbahâr'a bir nakkaşın yaptığı resimden aşık olan Yemen hükümdarının oğlu Süheyl'in nakkaş ile birlikte Çin'e seyahatini ve birçok maceradan sonra sevdiğine kavuşmasını anlatır.

Tebareke Tefsiri: Ankaralı Mustafa bin Mehmed'in 1330'da yazdığı tefsirdir.

Teshil: Hacı Paşa'nın hekimlikle ilgili eserlerinden biridir. Eser 14. yüzyılda yazılmıştır.

Yadigâr-ı İbni Şerif: 14. yüzyıl hekimlerinden Ali Çelebi'nin hekimlikle ilgili kitabıdır.

Yüz Hadis Tercümesi: 14 yüzyıl sanatçılarından Erzurumlu Mustafa Darîr'in eseridir. Eser, peygamberimize ait sözleri içermektedir. Eserde dinî ve ahlâkî hikâyeler de vardır.

Enfesü'l- Cevâhir: İznikli Musa'nın yaptığı *Tefsir-i Hazinî* çevirisidir. 14 ile 15. yüzyıllar arasında yazılmıştır.

Hamzanâme: Eser, 14 ile 15. yüzyıl arasında yaşadığı düşünülen Ahmedî'nin kardeşi tarafından yazılmıştır. Hz. Muhammed'in amcası Hamza'ya ve oğullarına atıfta bulunan bu eser, birtakım savaşları ve bu savaşlarda gösterilen kahramanlıkları anlatmaktadır. Mensur tarzda yazılmıştır.

İskendernâme: 14. yüzyıl sanatçılarından Ahmedî'nin manzum eseridir. Eser, büyük İskender'in hayatı ve savaşlarını konu alır. Ancak eserde geometri, astronomi, tıp, felsefe, siyaset, etik, teoloji gibi farklı bilim dallarına ait bilgiler de bulunmaktadır.

İskender Kitâbı: Hamzanâme'nin yazarı olan Hamzavî'nin yazdığı düşünülen 14 ile 15. yüzyıllar arasına ait bir eserdir. Bu eser, Büyük İskender'in hayatı ve savaşlarını konu almıştır.

Tefsir-i Ebilleys Tercümesi: 14 ve 15. yüzyılda olmak üzere iki tane *Tefsir-i Ebilleys Tercümesi* vardır.

Eserin Arapça aslı Semerkanlı Ebülleys Nasır'a aittir. İlk tercüme İznikli Musa, diğeri ise Ahmedî Dâ'î tarafından yapılmıştır.

Melhame-i Şemsiye: Yazıcı Salahüddin'nin 1408 yılında Farsçadan çevirdiği manzum eserdir. Eser, yıldızlardan ve hava durumundan bahseder.

Münebbihü'r- Râkîdîn: 14 ile 15. yüzyıl arasındaki dönemi temsil eden bir eserdir. İznikli Hacı Hüseyin oğlu Musa'nın eseridir. Eser, insanların yedi organıyla işleyebileceği iyilik ve kötülükleri anlatır.

Acayibü'l-Mahlûkat: Yazıcıoğlu Ahmet Bican'ın Arapçadan Türkçeye çevirdiği eserdir. Eser; yer, gök ve denizlerdeki garipliklerden bahseder. 15. yüzyıla ait bir eserdir.

A'cebü'l-Acaib: Manyaslı Mahmut'un eseridir. Eserde, çeşitli kitaplardan toplanmış dine, hekimliğe ait bazı konular ile olaylar yer alır. 15. yüzyılda yazılmıştır.

Adnî Dîvânı: Fatih Sultan Mehmet'in vezirlerinden Adnî Mahmut Paşa'nın dîvânıdır. 15. yüzyılda yazılmıştır. Mahmut Paşa'nın Türkçe ve Farsça şiirleri ile Farsça mensur mektupları bu dîvânda toplanmıştır.

Ahmed Paşa Dîvânı: Dîvân edebiyatının önde gelen şairlerinden Bursalı Ahmed Paşa'nın dîvânıdır. 15. yüzyılda yazılmıştır.

Akrabadîn Tercümesi: 1446'da Amasyalı Sabuncuoğlu Şerefüddin'in Farsçadan çevirdiği hekimlik kitabıdır. Eserin Farsça aslı Harizmşâhi'ye aittir. Eser, ilâçların bileşiminden ve yapılışından bahseder.

Anâsır-ı Erbaa: 15. yüzyılın ilk yarısında yaşadığı sanılan Boyacıoğlu'nun manzum eseridir. Eser, insanın toprak, su, hava ve ateş olmak üzere dört unsurdan yaratıldığını ve bu dört unsurun nitelikleri anlatılır. Eser, 223 beyitten oluşan bir mesnevidir.

Atalar Sözü: 15. yüzyıla ait bir eser olduğu düşünülmektedir. İçinde 699 atasözü vardır.

Velâyetnâme-i Hacı Bektaş: 15. yüzyıla ait bir eser olduğu düşünülmektedir. Eser, Halep'te Sultan Baba tekkesinde adı bilinmeyen bir derviş tarafından yazılmıştır. Eser, Hacı Baktaş Veli'nin ve halifelerinden bazılarının hâl tercümelerinden ve kerâmetlerinden bahsetmektedir.

Beşaretnâme: 15. yüzyılda Refîî tarafından yazılmıştır. Eser, Hurifiliği telkin amacıyla kaleme alınmıştır.

Câmasbnâme: 1429 yılında Abdi adlı bir kişinin Farsçadan Türkçeye çevirdiği manzum bir eserdir. Eserde, Danyâl'in oğlu Camasb'ın hayalî yerlerde hayalî yaratıklar arasında geçen macerası anlatılır.

Cem Dîvânı: 15. yüzyılda Anadolu Türkçesiyle yazan Dîvân şairlerinden şehzade Cem'in dîvânıdır.

Miftâhü'l-Cenne: 15. yüzyılda Ahmed-i Dâ'î'nin Arapçadan Türkçeye çevirdiği eseridir. Eser, İslâmın şartlarından, bazı ay ve günlerde yapılan ibadetlerin faziletlerinden, cennetin ni'metlerinden, cehennem korkunç azabından bahsetmektedir.

Cevâhirü'l-Esdâf: Türkçe Kur'an tefsiridir. Eserin kim tarafından yazıldığı belli değildir. 15. yüzyılda yazıldığı düşünülmektedir.

Cinânü'l-Cenân: 15. yüzyılda Müfessir Hacı Ivazoğlu Mehmed tarafından yazılmıştır. Eser, va'z ve nasihat konularını içermektedir.

Çengnâme: 15. yüzyılda Ahmet-i Dâ'î'nin tarafından yazılan manzum bir eserdir. Tasavvufi-alegorik bir eserdir. Tasavvuftaki şeriat, tarikat, marifet ve hakikat, çengde sözü edilen dört parça ile temsil edilmiş ve bu parçaların kendi asıllarına duydukları özlem, tasavvuftaki ilahi aşkın bir ifadesi olarak verilmiştir.

Dâ'î Dîvânı: 15. yüzyıla ait bir eserdir. Germiyanlı Ahmed-i Dâ'î'nin dîvânıdır. Dâ'î'nin Türkçe ve Farsça dîvânları bulunmaktadır.

Delîlü'l-İbâd: Mehmed bin Sinanüddin adlı bir kişinin 1481 yılında yazdığı manzum-mensur karışık bir eserdir. Dinî tarzda yazılmıştır.

Envârü'l-Âşikin: 15. yüzyıl sanatçılarından Yazıcıoğlu Ahmed Bîcan'ın, kardeşi Yazıcıoğlu Mehmed Efendi'nin *Meğaribü'z-Zamân* adlı Arapça eserinden de faydalanarak meydana getirdiği mensur eserdir. Eser; din, ahlâk ve tasavvuftan bahsetmektedir.

Düstûrnâme-i Enverî: Enverî adlı bir kişi tarafından *Nizâmü't-Tevârih*'ten Türkçeye çevrilen manzum tarih kitabıdır. Eserde, Selçuklulardan, Harezmsahlardan, Moğollardan, Aydınoğullarından ve Osmanlılardan bahsedilir.

Eşrefoğlu Dîvânı: 1469 yılında Eşrefoğlu Rûmî'nin aruz ve hece vezniyle yazdığı ilâhîlerden oluşan dîvânıdır.

Fâtih Kanunnâmesi: Fatih Sultan Mehmed'in emriyle Tevkî Leys-zâde Mehmed tarafından sade bir dille yazılan 15. yüzyıla ait 22 sayfalık kanunnamedir.

Fazâil-i Mekke ve Medine ve Beytü'l-Makdis: 15. yüzyıl bilginlerinden Mehmed Yemeni tarafından 1452'de yazılmıştır. Eserin diğer bir adı, *Tuhfetü'l- Aşîkîn*'dir. Eserde, Mekke'deki Mescid-i Haram, Medine'deki Mescid-i Nebevî ve Kudüs'teki Mescid-i Aksa'nın faziletleri ayetler, hadisler ve hikâyelerle anlatılmaktadır.

Ferec Ba'de's-Şidde: 15. yüzyıla ait bir eserdir. Hayatta çekilen sıkıntı ve karşılaşılan güçlüklerden sonra ferahlığa kavuşmanın da mümkün olduğunu anlatmak düşüncesiyle yazılmış kırk hikâyedir. 9 ve 10. yüzyıllarda da Arap yazarları tarafından bu adla eserler yazılmıştır. Bunlar *Ferec Ba'de's-Şidde* ve *Camiü'l-Hikâyât* gibi adlarla Türkçeye çevrilmiştir. Eserin Tokatlı Molla Lutfi tarafından çevrildiği düşünülmektedir.

Gülşen-i Râz Tercümesi: Şeyh Mahmud Şebüsteri'nin Farsça olarak yazdığı manzum tasavvufî eserin Şeyh Elvan Şirazî tarafından yapılan Türkçe çevirisidir. Çeviri, 15. yüzyıla aittir.

Gülistân Tercümesi: İranlı ünlü şair Şeyh Sa'di'nin *Gülistan* adlı eserinin Manyaslı Mahmud tarafından 1429 yılında yapılan çevirisidir.

Kitâb-ı Güzîde: Bu kitabın aslı 11. yüzyılda Doğu'da yetişen Türk bilginlerinden İmam Serahsî (Ebu Nasr) tarafından Türk ulusunun din bilgisini geliştirmek, genişletmek amacıyla Türkmen-Kıpçak ağzıyla yazılmıştır. 15. yüzyılda yaşadığı düşünülen Mehmed bin Bâli, bu eseri “fasih ve Ruşen Türkiye dönderem” diyerek yaşadığı çağın Anadolu ağzına çevirmiştir.

Hayâtü'l-Hayvân Tercümesi: Mehmed bin Süleyman tarafından 1427 yılında Arapçadan çevrilen bir eserdir. Bu eser, hayvanların hayatı hakkında bilgi vermektedir.

Hazâinü's-Saadât: 15. yüzyılda yaşadığı düşünülen Mehmedoğlu Eşref tarafından yazılan bir eserdir. Eser, hekimlikten bahsetmektedir.

Hikmetnâme: İbrahim bin Bali'nin 1487 yılında tamamladığı eseridir. Eserde hilkatten, tabiattan, peygamberler tarihinden ve sanatçının gezip dolaştığı memleketlerin tarih, coğrafyası ile doğup büyüdüğü Antep ve Mısır tarihinden bahsedilir. Manzum tarzda yazılmıştır. 13.000 beyti bulan bir mesnevidir.

İbrahim Bey Külliyyatı: 15. yüzyılda yaşadığı kabul edilen İbrahim Bey adlı bir şairin manzumelerini içine alan külliyyattır. Külliyyat, iki bölümdür. Birinci bölüm münacat, na't, Mevlânâ hakkında mehdiye ve Gencnâme adlı uzunca bir mesnevi ile Mevlânâ'nın Mesnevi'sinden çevrilmiş 14 parça hikâyeyi içine alır. İkinci bölüm musammatlar, gazeller ve rubailerden oluşmuştur.

İrşâdü'l Mürîd ile'l-Murâd: 1421 yılında Şeyh Kasım bin Mahmud'un yaptığı *Mirsadü'l-İbad mine'l-Mebde-i ve'l- Maad* çevirisidir. Eserin aslı 13. yüzyılda Necmüddin Dâye tarafından Farsça olarak yazılmış. Eser, ahlâk ve tasavvuftan, memleket idaresinden, cemiyet hayatından bahseder.

Kabusnâme Tercümesi: Mercimek Ahmed tarafından Farsçadan Türkçeye çevrilen mensur bir eserdir. Eser, Kabus'un torunu Kûhistan hükümdarı Keykâvus'un, oğlu Geylan Şâh'a verdiği öğütleri içerir.

Tarih-i İbni Kesir Tercümesi: 14. yüzyılda Şamlı İmadüddin İsmail'in Arapça olarak yazdığı tarih kitabının 1438 yılında Hızır bin Celâlüddin tarafından Türkçeye yapılan çevirisidir.

Kemâl-i Ümmi Dîvânı: 15. yüzyıl şairlerinden Kemâl Ümmi'nin dîvânıdır. Dîvân, dinî ve ahlâki öğütler içeren gazel ve kasidelerden oluşmaktadır.

Leylâ vü Mecnûn: 15. yüzyıl şairlerinden Bihişti Ahmed Sinan Çelebi'nin Hamse'sini oluşturan beş mesneviden biridir. Eserde, Leylâ ile Mecnûn arasında geçen aşk hikâyesi anlatılır.

Maarifnâme: 15. yüzyıl şairlerinden Sinan Paşa'nın eseridir. Ahlâki bir eserdir. Ayrıca eserde nasihatlere de yer verilmiştir.

Mesîhî Dîvânı: 1512’de ölen Mesîhî’nin dîvânıdır. Dîvân’da rindâne ve âşîkâne tarzda manzumeler bulunur.

Mevlid: 15. yüzyıl sanatçılarından Süleyman Çelebi’nin *Vesiletü’n Necât* adıyla bilinen eseridir. *Mevlid*’te Hz. Peygambere duyulan sevgi ve saygı anlatılmaktadır. Münacat, veladet, risalet, mirac, rihlet ve dua gibi 6 bölümden oluşmaktadır.

Miftâhü’l-Luga: Amasyalı Şeyh Mahmud’un yazdığı Farsçadan Türkçeye sözlüktür. İki bölümdür. Birinci bölümde fiiller, ikinci bölümde de isimler vardır.

Mihr ü Müşteri: Amasyalı şair Münir İbrahim Çelebi’nin 1486’da Farsçadan Türkçeye çevirdiği manzum hikâyedir. Eser, İstahr padişahının oğlu Mihr ile vezirinin kızı Müşteri arasında geçen aşk macerasını anlatır. Eserin Farsça aslı 1381’de ölen Tebrizli Şeyh Assar’a aittir.

Mihrî Dîvânı: 15. yüzyılda yaşamış olan kadın şair Mihrî’nin dîvânıdır.

Mücerreb-nâme: 15. yüzyılda yaşamış bilgin ve hekim olan Amasyalı Sabuncuoğlu Şerefüddin’in 1468’de yazdığı hekimlik ile ilgili eseridir.

Muhammediyye: Gelibolulu Yazıcıoğlu Mehmed Efendi’nin 1449’da yazdığı eseridir. Tasavvufî bir eserdir. Manzum tarzda yazılmıştır.

Müntehâ: Yazıcıoğlu Ahmed Bîcan’ın eseridir. 15. yüzyılda yazılmıştır. Dinî, tasavvufî mensur bir eserdir.

Ebamüslim-nâme: Horasanlı Ebamüslim’in Emevilerle yapmış olduğu savaşları anlatan mensur bir eserdir. Eserin yazarı, belli değildir. Ancak eserin 15. yüzyılda yazıldığı düşünülmektedir.

Müzekki’n-Nüfus: İznikli Eşrefoğlu Abdullah’ın nefsi terbiye etme yollarını öğreten mensur eseridir. 15. yüzyıla ait bir eserdir.

Nizâmî Dîvânı: 15. yüzyıl şairlerinden Karamanlı Veliyüddin oğlu Nizâmî’nin dîvânıdır.

Ravzatü’l-Envâr: İznikli Ahmed Hayali’nin 1449’da yazdığı manzum eseridir. Eserde ahlâk ve tasavvuftan bahsedilmektedir.

Rûşenî Dîvânı: Aydınlı Dede Ömer Rûşenî’nin dîvânıdır. Dîvânda Rûşenî’nin tasavvufî gazelleri ve ilâhîlerinden başka *Miskinnâme* ve *Çobannâme* adlı mesnevileri de vardır.

Saatnâme: 15. yüzyılda yazılan bir eserdir. Hibetullah bin İbrahim bin İsmail tarafından yazılmıştır. Bir çeşit va'z kitabıdır.

Salatinnâme: Bergamalı Sarıca Kemâl'in 1489'da kaleme aldığı 3600 beyitten oluşan manzum Osmanlı tarihidir. Eserin bir adı da *Tevârih-i Âli Osman*'dir.

Sarıca Kemâl Dîvânı: 15. yüzyıl şairlerinden Bergamalı Sarıca Kemâl'in dîvânıdır. Sarıca Kemâl şiirlerinde atasözü ve deyimlere de yer vermiştir.

Sıhahü'l-Acemî fi'l-Luga: Ankaralı Yusuf oğlu Pir Mehmed'in 1472'de Farsçadan Arapça ve Türkçeye düzenlediği sözlüktür.

Şeyhî Dîvânı: 15. yüzyıl şairlerinden Germiyanlı Şeyhî Yusuf Sinan'ın dîvânıdır. Dîvânın başında tevhid, na't ve kasideler bulunur.

Tarih-i Âli Selçuk Tercümesi: İran, Kerman ve Anadolu Selçukluları hakkında Farsça olarak yazılmış tarih kitabının Yazıcıoğlu Ali tarafından 1436'da yapılan çevirisidir.

Tazarru'nâme: Hızır Beyoğlu Sinan Paşa'nın Tanrı'ya yakarışlarını anlatan, Peygamber ile bazı din ulularını öven manzum-mensur karışık eserdir. Eser, 15. yüzyıla aittir.

Tâcü'l-Edeb: Amasyalı Ali Alâüddin bin Hüseyin'in 1453'te yazdığı eserdir. Eser, ahlâk ve adaptan bahseder.

Gülzâr-ı Tennûrî: Amasyalı Tennûrî İbrahim Efendi tarafından yazılmıştır. Muhammediyye tarzında yazılmış dinî, manzum bir eserdir.

Tercemân: 15. yüzyılda Ankaralı Pîr Mehmed bin Yûsuf tarafından Arapçadan Türkçeye düzenlenen sözlüktür.

Tezkiretü'l-Evliyâ Tercümesi: Feridüddin Attar'ın *Tezkiretü'l Evliyâ* adlı eserinin çevirisidir. Çevirmeni bilinmeyen bu eserin 15. yüzyıla ait olduğu düşünülmektedir. Eser, 16 kişinin hayat hikâyesinden bahseder.

Tevârih-i Âl-i Osman: Oruç Bey tarafından 15. yüzyılda yazılmış bir eserdir. Eser, kuruluşundan 16. yüzyıl ortalarına kadar olan Osmanlı tarihini anlatır.

Tuhfetü'l-Letâif: 15. yüzyıl bilginlerinden Abdülcebbar oğlu Ahmed'in eseridir. Eser, ahlâk ve din konularından bahseder.

U'cubetü'l-Garâib: Malkaralı Bahaüddin'in 1423'te yazdığı Arapça ve Farsçadan Türkçeye manzum sözlüktür.

Vahdetnâme: Abdürrahim Efendi'nin 1460 yılında yazdığı eseridir. Manzum tarzda yazılmış tasavvufi bir eserdir.

Cevâhirü'l-Ahbâr: Şeyh İsa oğlu Şeyh Kasım'ın 1496'da yazdığı eseridir. Eser, Arapça olarak yazılmıştır; ancak daha sonra Türkçeye çevrilmiştir. Eserde din ve ahlâk bilgileri verilir.

Saadetnâme: İranlı Hüseyin Vâız'ın Kerbelâ Fâciasını anlatan *Ravzatü's-Şühedâ* adlı eserinin çevirisidir. Çeviren Balıkesirli Câmi Mehmed Muhyeddin'dir. Eserin 15. yüzyıl ile 16. yüzyıl arasında yazıldığı düşünülmektedir.

Şer'iyye Sicilleri: *Şer'iyye Sicilleri*, Şer'iyye mahkemelerinin gördüğü davalara ait tutanaklarla hüccet, berat, ferman gibi suretleri ve mahkemece el konulan miras eşyasının yazıldığı ana defterlerdir. Bursa Şer'iyye ve Kayseri Şer'iyye mahkemesince tutulan siciller, 15. yüzyıla ait defterlerdir.

Ancak sözü edilen eserler dışında, Eski Anadolu Türkçesine ait başka pek çok eser de vardır. Bunlardan bir bölümü çalışmamızın inceleme alanına girmektedir. Bunlar:

Kitâbu Evsâfi Mesâcidi's-Şerîfe: Ahmed Fakîh tarafından 14. yüzyılda yazılmıştır. Eser, mesnevi biçimindedir. Eserde, Ahmed Fakîh'in hacca gidişi ve bu gezi sırasında gördüğü Şam, Kudüs, Mekke, Medine şehirleri ile ziyaret ettiği kutsal yerler anlatılır. Osman Fikri Sertkaya, Ahmed Fakîh isimli 5 kişiden bahseder. Sertkaya, bu eserin *Çarhnâme* yazarına ait olmayıp başka bir Ahmed Fakîh'e ait olduğunu söylemiştir. Ayrıca burada sözü edilen Ahmed Fakîh'i, Fuat Köprülü, Mecdut Mansuroğlu, Zeynep Korkmaz, Björkman, Hikmet İlaydın, Fahir İz, Günay Kut gibi isimler 13. yüzyıl; ancak Gandjel, Doerfer, Adamović gibi isimler ise 14. yüzyıl şairi olarak kabul etmişlerdir. Ahmed Fakîh, bir beyitinde "Masumların vebadan öldüğünü birçok kez kendi gözleriyle gördün ey akıl sahibi" diyerek bir veba salgınından bahseder. Bu salgın 1346-1353 yüzyıllar arasında yaşanan veba salgını olmalıdır. Dolayısıyla da Ahmed Fakîh'in bu salgını gören kişi olması bakımından 14. yüzyıl sanatçısı olmalısı gerekmektedir (Tezcan: 1994, 75-88).

Mukaddime: Kutbeddin İzniki tarafından yazılan 14. yüzyıla ait bir eserdir. Eser, bir fıkıh kitabıdır. Didaktik bir eserdir. Türk edebiyatında yazılmış ilk Türkçe ilmihal olarak düşünülmektedir.

Kur'an Tercümesi: Muhammed bin Hamza tarafından Anadolu sahasında 15. yüzyılda yapılan tercümedir. Sözlük, Arapça ile karşılaştırmalı olarak hazırlanmıştır. Arapça ve Farsça sözcüklere göre Türkçe sözcüklerin sayısı fazladır.

Necâti Bey Dîvânı: 15. yüzyıl sanatçısı olan Necâti'nin elde bulunan tek eseridir. Gazellerinde halk söyleyişlerine, deyim ve atasözlerine yer vermiştir.

Kemâliyye: 1468-1534 yılları arasında yazıldığı düşünülen eserin Dilşad Şirvanî ve Şirvanlı Mahmud gibi farklı kişilerin eseri olduğu düşünülmektedir. Ancak Muhammed Yelten eseri, Şirvanlı Mahmud'a mal etmiştir. Eser, tıp alanında yazılmıştır.

Tuhfe-i Muradî: Muhammed bin Mahmud-ı Şirvanî'nin tıp alanında yazdığı eseridir. Konusu, değerli taşlara dayansa da bu taşların tıpta kullanımının da anlatılması bakımından bir tıbbî bir kitap olarak nitelendirilmiştir.

Tarama Sözlüğü'nün dışında Eski Anadolu Türkçesi üzerinde pek çok metin, dizin ve gramer çalışması yapılmıştır. Eski Anadolu Türkçesinin söz varlığının bir bütün olarak ortaya konulması için elbette bu çalışmalara da bakılmalıdır. Bu tezin zamanı ve sınırları dışında kalan bu çalışmalar ayrıntılı olarak Kaynakça bölümünde görülebilir.

1.6. Türkçenin Tarihsel Dönem Sözlükleri ve Türkçenin Tarihsel Sözlüğü Üzerine Birkaç Söz

Yaygınlığı ve eskiliği bakımından dünyanın sayılı dillerinden biri olan Türkçe üzerine pek çok sözlük hazırlanmıştır. Bu sözlükler, Türkçenin ses, biçim ve anlam bilgisel özelliklerini vermesi dışında ve doğal olarak söz varlığı konusunda da bilgiler veren çalışmalardır. Ancak şimdiye kadar Türkçe sözcüklerin yüzyıl yüzyıl ses bilgisel, biçim bilgisel ve anlam bilgisel değişim sürecini doğrudan doğruya gösteren tarihsel bir sözlüğün varlığından söz edilememektedir.

Türkçenin dönemlerine ait söz varlığını gösteren en önemli çalışmalardan biri, yukarıda belirtildiği gibi, *Tarama Sözlüğü*'dür. *Tarama Sözlüğü* 13. yüzyıl ile 19. yüzyılda yazılan metinlerin derlemesiyle oluşturulmuştur. *Tarama Sözlüğü*'ndeki bu

metinlerde geçen ve Türkçe olduğu düşünölen sözcüklerin biçim ve anlam bilgisel özellikleri hakkında bilgi edinebiliyoruz. Ancak bu sözcüklerin köken bilgisi, hangi ek ya da gövde üzerine temellenmiş olduğu, alıntı olup olmadığı değerlendirmenin dışında tutulmuştur. *Tarama Sözlüğü*'nde bazı imlâ ve okuma yanlışları ile anlamlar açısından bazı tutarsızlıklar görölmektedir. Bunun nedeni, taramaların bazı gönüllöler tarafından yapılmış olmasıdır. *Tarama Sözlüğü*, her ne kadar geçmiş dönem metinleri ve söz varlığı üzerine sınırlı oranda değerlendirmelerin yapıldığı ve yer yer kusurların bulunduğu bir sözlük olsa da Türkçenin tarihsel sözlüğü üzerine atılan adımlardan en önemlisi sayılmaktadır.

Ancak *Türkiye Türkçesinin Tarihsel Sözlüğü* adını alacak çalışma için yapılması gereken daha pek çok iş vardır. Cem Dilçin, Türkçenin bu türden bir sözlüğü üzerine neler yapılması gerektiği konusunda ve *Türkiye Türkçesinin Tarihsel Sözlüğü*'nün özellikleri ve yöntemi için bazı ilkeler belirlemiştir (Dilçin: 1983, 37-38). Buna göre:

1. Sözlük, Türkiye Türkçesinin, Türkçe ve yabancı dil ayrımı gözetmeksizin sözcüklerindeki bütün sözcükleri, deyimleri, bilim, teknik ve sanat terimlerini kapsamına alacaktır.

2. Sözcükler, metinlerden seçilmiş tanıklara dayanacak; tanıklar tarihsel sıraya göre dizilecektir. Tanıklar verilirken, taranan yapıtın ve yazarın adının kısaltması ve tanığın geçtiği sayfa numarası belirtilecek ve sözlükte çevriyazı alfabesi kullanılacaktır.

3. Sözcüklerin metinlerde geçen anlamları en ince ayrıntılarına değin belirtilecektir.

4. Sözcüğün hangi dilden olduğu kısaltmalarda gösterilecek, yabancı bir dilden ödünçlenmiş sözcük, Türkçede ses ve yapı bakımından bozuk olarak kullanılıyorsa, sözcüğün aslı verilecektir.

5. Sözcüklerin taranan tanıktaki kullanımına göre hangi söz bölüğünden olduğu kısaltmalarda gösterilecektir.

6. Türkçe sözcüklerin, Azerice, Türkmence, Çağatayca, Karahanlıca, Uygurca ve Köktürkçedeki biçimleriyle birlikte, eğer biliniyorsa etimolojileri de verilecektir.

7. Sözcüklerin metinlerde geçen değışik yazımları ayrı ayrı gösterilecektir.

8. Farsça sözcükler, eğer bir eylemden türemişse, türediği eylemler ve anlamları verilecektir.

9. Arapça sözcüklerin üçlü, dördlü ve beşli köklerini gösteren belirli geçmiş zaman eril üçüncü tekil kişi çekimi ve o kökün mastar anlamı verilecek, çoğul olan Arapça sözcüklerin tekilleri de belirtilecektir.

10. Terim ve mazmunlar ayrı ayrı açıklanacaktır.

11. Dil devriminden sonra yeniden canlandırılarak yazı diline girmiş sözcükler belirtilecektir.

12. Yazı dilinde unutulmuş, fakat Anadolu ağızlarında yaşayan sözcükler belirtilecektir.

13. Eylemlerin özne, nesne ya da tümleç alıp almadıkları, alıyorsa hangi şekilde aldığı kısaltmalarda gösterilecektir.

14. Metinlerde geçen bütün yapım ve çekim ekleri sözlüğün sonunda alfabetik sıraya göre tanıklarıyla birlikte verilecektir.

Aynı zamanda *Tarama Sözlüğü*'nün eksiklerine de dolaylı olarak gönderme yapan bu ilkeler dikkate alınacak olursa, *Türkiye Türkçesinin Tarihsel Sözlüğü*, Türkiye Türkçesinin herhangi bir dönemi ile ilgili çalışma yapan araştırmacılar için son derece aydınlatıcı bir kaynak olacaktır. Ancak bunun için pek çok büyük ya da küçük çaplı çalışma yapılması ve pek çok projenin hayata geçirilmesi gerekmektedir. Bu yüksek lisans çalışması bu küçük adımlardan biri olması amacını taşımaktadır. Ayrıca Türkçenin tarihsel dönemlerine ait her bir sözlük çalışması ve yine tarihsel dönem metinlerine yönelik olarak hazırlanmış her bir dizin çalışması, bu türden bir tarihsel sözlük için atılmış önemli adımlardan biri olarak kabul edilmelidir. Aynı zamanda Eski Anadolu Türkçesi söz varlığına yönelik doğrudan veya dolaylı bilgiler içeren bu sözlüklerden en önemlilerine kısaca değinmek gerekirse:

Türkçenin tarihsel dönemlerine ait sözlüklerle ilgili olarak Aziz Gökçe'nin *Türkiye Türkçesinin Tarihi Sözlükleri* adlı çalışması ve *Kebikeç* dergisinin 6. sayısı dikkate değerdir. Gökçe, bu çalışmasında tarihsel sözlüklerin kimler tarafından hazırlandığı, baskı sayıları, basıldıkları yer, baskı yılları, sayfa sayıları, yöntemleri ve söz varlıkları hakkında bilgiler vermiştir. Ayrıca Arapça-Türkçe, Türkçe-Arapça; Farsça-Türkçe, Türkçe-Farsça ve Türkçe-Türkçe sözlükler ile Türkçeden batı dillerine ve batı dillerinden Türkçeye hazırlanmış sözlüklere abece sırasına göre yer vermiştir (Gökçe: 1998).

Türkçenin tarihsel söz varlığı üzerine yapılan en önemli sözlük çalışmalarının başında, yabancı araştırmacıların hazırladığı köken bilgisi sözlükleri gelir. Bunlar Hermann Vámbéry'nin (Vámbéry: 1878), Bedros Keresteciyan'ın (Keresteciyan: 1971), bir ekip tarafından çıkarılan *Drevnetyurkskiy Slovar'* (1969), Gerard Clauson'ın (Caluson: 1972), Martti Räsänen'in (Räsänen: 1969), Wilhelm Radloff'un (Radloff: 1893-1911), Andreas Tietze'nin (Tietze: 2002), Mesgnien Meninski'nin (Meninski: 2000), E. V. Sevortyan'ın (Sevortyan: 1974-1989) ve Hasan Eren'in (Eren: 1999) çalışmalarıdır. Ancak Türkçenin köken bilgisi üzerine makale ve bildiri düzeyinde çalışmalar sürmektedir.

Karşılaştırmalı ilk köken bilgisi sözlüğü, Hermann Vámbéry'nin 1878'de yayımlanmış olan *Türk-Tatar Dillerinin Etimoloji Sözlüğü*'dür. Yapılan ilk köken bilgisi çalışmalarından biri olması ve Türkolojinin başlangıç dönemine ait olması nedeniyle Vámbéry'nin yararlandığı kaynaklar sınırlıdır. Vámbéry, Lazar Budagov'un sözlüğünden, Uygurca üzerine verdiği örnekler konusunda da *Kutadgu Bilig* üzerine kendi hazırladığı çalışmasından yararlanmıştır. Çuvaşça örnekler 1875 Kazan baskılı olan Çuvaşça-Rusça sözlüğüne dayanmaktadır (*Kornevoy Çuvaşskoruskiy Slovar, N. Y. Zolotnitski*). Bu sözlükte 233 madde ve birbirinden farklı çok sayıda sözcük vardır. Ayrıca bu sözlükte aynı kökten oluşan ancak farklı ses yapılarına ait sözcükler bir arada verilmiştir. Yani, birbiriyle kökence ilgisiz sözcükler bir arada ele alınmıştır. Örneğin *aç-* eylemi ile “acıkmak” anlamındaki *aç-* kökence farklıdır. Fakat aynı grup içerisinde değerlendirilmiştir (Ölmez: 1998, 175-176). Vámbéry'nin sözlüğü çok erken yapılmış bir denemedir. Ancak 1972'de yeni baskısı da çıkmıştır. Bugün için sadece tarihî bir değeri kalmıştır (Eren: 1999, XI).

Türk diliyle uğraşanların sıkça yararlandığı kaynaklardan biri de Radloff'un *Versuch eines Wörterbuches Der Türk Dialecte* adlı sözlüğüdür. 4 ciltten oluşan bu sözlüğün 1. cildi 1893, 2. cildi 1899, 3. cildi 1905 ve 4. cildi de 1911'de yayımlanmıştır. Fonetik bir alfabeyle yazıya geçirilen metinler, *Proben*'den alınmıştır. Radloff, bu çalışmada ilk olarak Altayca ve Teleütçeden derlenmiş verilere yer vermiş; bunu Kazakça, Kırgızca, Tuvaca, Sorca ve Hakasça veriler izlemiştir. Bu metinlerde en küçük ağız ve ses özellikleri dikkate alınmıştır. Bunları Tatarca ve Karayca malzemelerle, Budagov, Vambéry, Bianchi ve Zenker'in sözlüğündeki malzemeler izlemiştir (Ölmez: 1997, 371-380).

Türk dilleriyle ilgili diğer bir köken bilgisi sözlüğü ise, Bedros Keresteciyan'ın *Matériaux Pour un Dictionnaire Étymologique de la Langue Turque* adlı çalışmasıdır. 1971'de bir kez tıpkıbasım olarak yayımlanan sözlük, sadece tarihsel açıdan önemli bir çalışma olarak kabul edilmektedir. Bu sözlükte Türkçedeki yabancı öğeler, özellikle Yunanca alıntılar, üzerinde durulmaktadır. Ayrıca Türkçe sözcüklerin bazıları Yunanca ya da Ermeniceye bağlanmıştır (Ölmez: 1998, 176).

Martti Räsänen'in *Türk Dillerinin Etimoloji Sözlüğü Üzerine Bir Deneme* adlı çalışması ise 1969'da yayımlanmıştır. Çalışmada, her sözcüğün en eski biçimi ya da günümüzdeki biçimi madde başı yapılmış; sözcüğün yaşadığı diller, farklı anlamları varsa bunlarla birlikte gösterilmiştir. Bazen de sözcükler Ural-Altay dillerindeki biçimleriyle karşılaştırılmış; özellikle Moğolcadan, Mançu-Tunguz ve Finceden akraba olma ihtimali olan örnekler yer verilmiştir. Vámbéry'nin eserini bir kenara bırakılacak olursa Räsänen'in sözlüğü Türk dillerinin ilk bilimsel köken bilgisi sözlüğüdür (Eren: 1999, XIII).

1969'da yayımlanan bir başka köken bilgisi sözlüğü ise, *Eski Türkçe Sözlük*'tür (*Drevnetyurkskiy Slovar*'). Bir sözcüğün Eski Türkçede hangi metinlerde geçip geçmediğini araştırmak için başvurulabilecek bir çalışmadır. Bu sözlükte, runik harfli yazıtlar, Uygur metinleri, Orta Türkçe dönemini temsil eden eserler incelenmiş; yabancı sözcüklerin kökeni, Türkçe sözcüklerin ise türedikleri kök ya da gövde ayrı ayrı gösterilmiştir. Karahanlı Türkçesi ile bitmiştir. Bu eser Tenişev, Scerbak, Nasilov, Nadelyaev tarafından hazırlanmıştır (Ölmez: 1998, 177).

Köken bilgisi araştırmaları içerisinde sayabileceğimiz en önemli ve genel Türkolojide en çok kullanılan çalışmalardan biri Sir Gerard Clauson'un sözlüğüdür. Bu çalışma, eski Türk yazıtlarından 13. yüzyıldaki Türkçe metinlerine kadarki dönemi içerir. Sözlükte 10.000 madde başı vardır. Clauson bu sözlükte önce ünlülerle başlayan, sonra da ünsüzlerle başlayan sözcüklere yer vermiştir. Sözlüğün düzeni *abc* sırasıyla değil hece düzeniyle verilmiştir. Sözlükte ötümlü ve ötümsüz sesler aynı sırada, aynı sesmiş gibi gösterilmiştir. Yani *b / p, d / d̄, d / t, k / g, k̄ / ğ / h̄* ünsüzleri arasında ayırım yapılmamıştır. Ünlülerde de, *o / ö / u / ü, ı / i, e / é / a* sesleri hep aynı sırada yer almıştır. (agm., 1998, 177-178).

Diğer bir sözlük de tarihsel ve günümüz Türk dillerini içine alan *Türk Dillerinin Etimolojik Sözlüğü* (*Etimologičeskiy Slovar' Tyurkskih Yazıkov*)'dür. Sözlük, hem art

zamanlı hem de eş zamanlı verileri değerlendirmiştir. Oldukça geniş bir malzemeye ve karşılaştırmalara sahip olmasına rağmen sözcüklerin köken açıklamasında bazı eksiklikler ve yanlışlıklar vardır. Bugüne kadar 4 cildi yayımlanabilmiştir. İlk cildinde ünlülere, ikinci cildinde *v, g, d*; üçüncü cildinde *b* ve dördüncü cildinde *c, j, y* seslerine yer verilmiştir (agm., 1998, 178).

Köken bilgisi üzerine yapılan diğer çalışmalara göre daha yeni sayılan Andreas Tietze'nin *Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı*'dır. Bu eserin dili Türkçedir. Sözlükte Türkçenin söz varlığındaki sözcüklerin anlamları üzerinde durularak sözcüklerin köken bilgisi verilmiş ve sözcükler bazı tanıklarla desteklenmiştir. Bu çalışmada *Türkçe Sözlük*'te geçen tüm sözcüklere yer verilmemiştir. Bu sözlüğe, sadece biçim veya anlam bakımından açıklaması yapılması gereken bazı sıkıntılı sözcükler alınmıştır. Sözlükte zaman zaman *Derleme Sözlüğü*'ne de göndermeler yapılmıştır. Her sözcükle ilgili olarak, eğer varsa, Türkiye Türkçesinden önceki (Eski Türkçe) biçim ve anlamı veya sözcük yabancı bir dilden alınmışsa kaynak dildeki biçim ve anlamı kaydedilmiştir.

İsmet Zeki Eyüboğlu'nun *Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü* adlı çalışması vardır. Ancak bu sözlük amatör bir eser olmaktan öteye geçmemiştir (Eren: 1999, XII).

Hasan Eren'in *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü* adlı çalışması oldukça önemlidir. Bu eserde Türkçedeki isim yapılarının köken bilgisi üzerinde duran Eren, bu sözcüklerin önce anlamlarını vermiş daha sonra da diğer Türk dillerinde hangi biçimde olduğunu, alıntı olup olmadığı, alıntı ise hangi dilden alındığını tanıklarıyla göstermiştir.

Adında doğrudan doğruya köken bilgisi ifadesi geçmese de Gerhard Doerfer'in 1975 yılında hazırlamış olduğu *Turkische und Mongolische Elemente im Neupersischen* adlı yapıtı da son derece önemlidir. Doerfer bu çalışmasında Farsçadaki Türkçe ve Moğolca alıntı sözcükler üzerinde durmuştur.

Türkçenin söz varlığı ve yapısı üzerine söz söyleyebilmek için yukarıda sözü edilen köken bilgisi çalışmalarının yanında, bazı tarihsel dönem sözlükleri de büyük önem taşımaktadır. Bunlara kısaca şöyle değinebiliriz. Daha ayrıntılı bilgi için yukarıda sözü geçen Aziz Gökçe'nin çalışmasına bakılabilir:

Ahterî-i Kebîr: Mustafa bin Şemsettin Ahterî tarafından yazılan Arapça Türkçe bir sözlüktür.

Eser-i Şevket: Mehmed Şevket Es-Seyyid tarafından hazırlanan, Osmanlı sahasında yazılmış ilk sözlüklerdendir. 29 bölüm üzerine yazılmış olan bu sözlükte, üçlü kökler ilk ve son harflerine göre sıralanmıştır (Gökçe, 1998, 11).

Defter-i Galatât: Ali Seydi'nin hazırlamış olduğu bir sözlüktür. Kapağında, doğru şekilleri zamanla halk tarafından -özellikle konuşma dilinde- bozulmuş 1500 kadar galat kelimenin asıllarını ve doğru şekillerini, 700'e yakın benzer ve eş anlamlı kelimenin farklarını içerdiğini belirten bir açıklama vardır. Kapağın ardından "Mukaddime" ve "Mukaddime"den sonra "İşârât-ı Mahsûsa" gelmektedir. Sözlük kısmında ise, harekeli olarak verilen madde başı sözcükten sonra, o sözcüğün o sözcüğün anlamı ve varsa eş anlamlısı verilmiştir (age.: 1998, 9).

Kâmûs-ı Türkî: Osmanlı Türkçesi dönemine ait bu sözlük, Şemsettin Sami'nin sözlükçülük alanındaki çalışmalarının en önemlisidir. Bugün kullandığımız *Türkçe Sözlük*'te bu sözlüğün yöntemi kullanılmıştır. *Kâmûs-ı Türkî*, madde başı olarak sıraladığı sözcükler arasında Türkçe olanlara da yer vermesi ve ünlüleri birbirinden ayırt eden özel işaretler kullanması bakımından bir ilk eserdir ve bu açılarından da Türk sözlükçülük tarihinin en önemli çalışmalarından biridir.

Kitâb-ı Ma'âni-i Lehce li-Ceyms Redhous El-İngilizi (A Turkish and English Lexion the English Significations of the Turkish Terms): Sir James W. Redhous tarafından hazırlanmıştır. Kullanıcılara kolaylık sağlamak amacıyla hazırlanan "The Transliteration of Ottoman Words" (Osmanlıca Sözlere Transliterasyonu) adlı kısımda, ünsüzlerin Arap alfabesiyle yazımları, adları, İngilizcedeki denklere ve nitelikleri verilmiştir. Madde başlarında sözcüklerin Arap harfli yazımı, transliterasyonu verildikten sonra hangi sözcük türünden oldukları da belirtilmiştir. Sözlükte yer alan Arapça bir sözcük, türemiş bir sözcük ise, kökü de verilmiştir (Gökçe: 1998, 30-31).

Kitâb-ı Tıbyan-ı Nafi' der-Terceme-i Burhân-ı Katı': Mütercim Asım Efendi tarafından hazırlanan bu çalışma, Tebrizli Hüseyin bin Halef Tebrizî'nin ünlü Farsça sözlüğü *Burhân-ı Katı*'nin Türkçeye çevirisidir. Her harf için ana başlık *güftâr*, alt başlık *beyân*, en alt başlık da *bâb*' biçimindedir (age.: 1998, 31).

Lehçe-i Osmânî: Ahmet Vefik Paşa tarafından 1876 yılında hazırlanan bir sözlüktür. Bu sözlük, Türk dilinin tarihsel sözlükleri arasında önemli bir yere sahiptir. Sözlüğün 1. bölümünde Türkçe sözcüklere ve türevlerine, 2. bölümünde ise Osmanlı Türkçesinde kullanılan Arapça ve Farsça sözcüklere yer verilmiştir.

Lûgat-ı Nâcî: Muallim Nâcî'nin en önemli çalışmalarından biridir. Bu sözlük hareke esasına göre düzenlenmiştir. Bu sözlüğe halk arasında kullanılan veya kullanılmaya değer görülen Arapça, Farsça ve yabancı dillerden alınmış sözcüklerden en fazla kullanılanları alınmıştır. *Lûgat-ı Nâcî*'de alıntı sözcüklerin anlamları, kaynak dillerdeki kullanımlarına göre değil, Türkçedeki kullanımlarına göre verilmiş olup yazımlarında da Türkçedeki söylenişleri esas alınmıştır (Gökçe:1998, 42-43).

Meninski sözlüğü, 17. yüzyıl Osmanlı Türkçesinin en büyük sözlüğüdür. 5 ciltten oluşan eser 4500 sayfadır. Sözlüğün asıl adı *Linguarum Orientalium Turcicae-Arabicae- Persicae Instute seu Grammatica Turcica (Doğu Dillerinden Türkçe, Arapça ve Farsça Eğitimi-Türkçe Dilbilgisi)*'dir. Sözlükte Türkçe sözcükler Latin harflerine aktarılmıştır. Ayrıca esere Stanislaw Stachovski tarafından hazırlanan ve 9500 sözcüğü kapsayan Osmanlı Türkçesi söz varlığı dizini sözlük kullanımını kolaylaştırmak amacıyla eklenmiştir (Meninski: 2000).

Vankulu Lûgati (veya Tercüme-i Sihah-ı Cevherî): Vanî Efendi'nin 1729 yılında Hamad El-Cevherî tarafından çevrilen Arapçadan Türkçeye bir sözlüktür. İbrahim Müteferrika'nın bastığı ilk sözlüklerdendir (Gökçe:1998, 61).

Sonuç olarak Türkçenin köken bilgisi üzerine pek çok çalışmanın yapıldığı söylenebilir. Bu çalışmalar Türkçenin ses, biçim ya da anlam bilgisel özelliklerine bir bakıma yönelmiştir. Ancak Türk Dil Kurumu'nun başlatmış olduğu çalışma tamamlanırsa Türkçedeki kimi sözcükler hakkındaki belirsizlikler büyük ölçüde ortadan kalkacak ve sözlük, araştırmacıların çalışmalarında sağlam bir kaynak olacaktır.

1.7. Eski Anadolu Türkçesinden Türkiye Türkçesine Bazı Ses Bilgisi Özellikleri

Eski Anadolu Türkçesi 13, 14 ve 15. yüzyılları temsil eden Türkçenin tarihsel dönemlerinden biridir. Bu dönemde, Türkçenin yanı sıra Arapça ve Farsça sözcük ve tamlamalar yüzyıllara göre değişen ağırlıkta kullanılmıştır. Ayrıca birçok ağız özelliklerinin bir arada bulunması yazı dilinde tam bir standartlaşmanın olmadığını göstermektedir. Dolayısıyla da bu döneme ait metinlerde, bir sözcüğün ya da ekin birden fazla biçimle kullanılması dikkati çekmektedir.

Çalışmada, belirtildiği gibi, Türkiye Türkçesindeki bazı fiillerin Eski Anadolu Türkçesinde gerek anlam gerekse biçim açısından görünümü tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu karşılaştırmalarda *Türkçe Sözlük* ile *Tarama Sözlüğü*'ne bakıldığında

Türkiye Türkçesi ile Eski Anadolu Türkçesi arasında ses bilgisel yapı açısından bazı farklılıklar olduğu tespit edilmiştir. Bu bakımdan, Eski Anadolu Türkçesinin çalışmada kimi güçlüklerle de neden olan bazı ses özellikleri üzerinde durmakta yarar vardır. Eski Anadolu Türkçesinden Türkiye Türkçesine bazı ses bilgisi özellikleri, ilk ses, iç ses ve son seste bulunan *b*, *c*, *d*, *g*, *k* ve damaksız *ŋ* sesinin durumu ile sözcüklerin düzlük-yuvarlaklık uyumuna göre değerlendirilmiştir. Buna göre:

Eski Anadolu Türkçesindeki söz başında bulunan bazı *v*-'ler, Türkiye Türkçesiyle paralellik göstermektedir. Yani, Eski Anadolu Türkçesindeki *var*, *var-* ve *vir-* “*ver-*” fiilleri Türkiye Türkçesinde aynı biçimde geçmektedir. Ancak bu paralelliklere çalışmamızda yer verilmemiştir. Çünkü *Türkçe Sözlüğü*'nün V maddesi çalışmamızın dışında tutulduğu gibi, *b-* ve *v-*'li olmak konusunda Türkiye Türkçesi ile Eski Anadolu Türkçesindeki durumu birbirinden farklı herhangi bir fiile rastlanmamıştır.

Eski Anadolu Türkçesinde ilk seste bulunan *b*-'ler Türkiye Türkçesinde korunmaktadır. Eski Anadolu Türkçesinde de *ben*, *bir* ve *biş* sözcükleri, Türkiye Türkçesinde *ben*, *bir* ve *beş* biçimindedir. Çalışmamızda bu duruma örnek olarak *balkı-*, *barın-*, *beze-*, *buyur-*, *bürü-* gibi fiiller gösterilebilir. Bu fiiller, hem Eski Anadolu Türkçesinde hem Türkiye Türkçesinde aynı biçim ve anlamlarda kullanılmaktadır.

Eski Türkçedeki *bol-* sözcüğü Eski Anadolu Türkçesinde ve Türkiye Türkçesinde *ol-* biçimindedir. Ancak Eski Anadolu Türkçesi dönemine ait olan ve hem Doğu hem de Batı Türkçesine ait özellikleri bir arada bulduran eserlerde *ol-* yanında *bol-* biçimi de kullanılmıştır. Çalışmamız *A*, *B* ve *C* maddeleriyle sınırlı olduğu için *ol-* sözcüğüne çalışmada yer verilmemiştir.

Eski Anadolu Türkçesinde iç ses *-v-*'lerin durumu, Türkiye Türkçesi ile paralellik göstermektedir. Çalışmada bu durumla ilgili örnekler sınırlı sayıda: *avla-*, *avlat-* gibi.

Eski Anadolu Türkçesinde son seste bulunan *-v*'ler, Türkiye Türkçesinde de bu biçimdedir. Çalışmada bununla ilgili örnek görülmemektedir. Ancak *Türkçe Sözlük*'te *civ-* fiili geçmektedir. Bu fiil son seste her ne kadar *v* bulundursa da, bu sözcüğün kökeni belli değildir. Yani, *civ* fiilini Eski Türkçede var olan bir **cib-* kökünden gelip gelmediği belli değildir.

Eski Anadolu Türkçesinde ilk sesteki *b*'lerin *m*'li biçimleriyle de karşılaşılmaktadır. Örneğin Eski Anadolu Türkçesinde kişi zamiri olan *ben*, kimi yerlerde *men* biçiminde geçmektedir. Bunun dışında *beniz* yanında *meniz* gibi biçimler de dikkati çekmektedir. Bu durum, Eski Anadolu Türkçesinin Anadolu'da (Batı Türkçesi) ve Orta Asya (Doğu Türkçesi) yazı dili özelliğini bir arada veren kimi eserlerinde görülmektedir. Ancak çalışmada *m* maddesi ele alınmadığı için bu tür tespitlerde bulunamadık. Zaten Türkiye Türkçesi için böyle bir durum söz konusu değildir. Bu durumla, bazı Türk lehçelerinde ya da ağızlarda karşılaşılabılır.

Türkçede ilk sesteki *b*'lerin *p* sesine dönüştüğü durumlar da görülmektedir. Türkçe sözcüklerde genel olarak ilk seste *p* sesi bulunmaz. Ancak *b > p* değişimine uğrayan *bınar > pınar*, *barmaq > parmaq* gibi sözcükler bunun dışındadır. Çalışmada bu durumu örnekleyen fiillere yer verilmemiştir.

Türkçe sözcüklerde, özellikle ilk seste, *c* ses birimi bulunmaz. Bunlar genelde Arapça ya da Farsça alıntı sözcüklerde karşımıza çıkar. *Tarama Sözlüğü*'nde Türkçe olduğu düşünülen ve ilk seste *c* bulunduran sözcüklerin *ç*'li biçimleriyle de karşılaşılmaktadır. Ancak her ne kadar ilk seste *c* bulunduran seslerin *ç*'li biçimleriyle karşılaşılsa da *ç* maddesi çalışmaya alınmadığı için bu sözcükleri çalışmada göremiyoruz. Çalışmamızdan örnek olarak *cavlan-* / *çavlan-*, *cav-* / *çav-*, *ceğzin-* / *çiğzin-*, *cimdi-* / *çimdi-*, *cimdile-* / *çimdile-*, *civilde-* / *çivilde-*, *civildeş-* / *çivildeş-*, *cöğelt-* / *çöğelt-* gibi sözcükler gösterilebilir. Eski Anadolu Türkçesinde *c / ç* değişimi ile ilgili sözcükler, çeviri metinlerde genel olarak, ötümsüz biçimlerde karşımıza çıkmaktadır. Ancak bu sözcüklerin Arap alfabesinde *cim* harfiyle gösterilmiş olmaları, bu sözcüklerin *c*'li ya da *ç*'li biçimde olup olmadığı konusunda kesinlik vermemektedir.

Eski Anadolu Türkçesinde hece başındaki *g*'ler düşer. Genelde Eski Türkçedeki *g*'ler Eski Anadolu Türkçesi ve ona paralel olarak Türkiye Türkçesinde düşer. Ancak Eski Anadolu Türkçesinde *g*'lerin korunması ile ilgili örneklere rastlamaktayız. Türkiye Türkçesinde *azış-* biçiminde olan *azgış-* / *azgaş-* sözcükleri *Tarama Sözlüğü*'nde tanıklanmış ve çalışmamızda değerlendirmeye alınmıştır. Ancak yine de *azış-* ile *azgış-* fiilleri arasındaki ilişki açık değildir. Yani *azış-* fiilinin *azgış-* / *azgaş-* fiilindeki *g*'nin düşmesi ile oluşup oluşmadığı açık değildir.

Eski Anadolu Türkçesinde hece ve sözcük sonunda bulunan *k / g* değişimine ait sınırlı sayıda örnek vardır. Çalışmada bununla ilgili *ağsa-* / *aksa-*, *ağsur-* / *aksır-*, *ağar-*

/ *aķar-*, *aġart-* / *aķart-* sözcükleri gösterilebilir. Ancak böyle bir deġişim Türkiye Türkçesi için geçerli deġildir.

Eski Anadolu Türkçesi ve Türkiye Türkçesinde *ħ > k* deġişimini gösteren pek çok örnek bulunmaktadır: *ayah > ayak*, *oħı- > okı-*, *koħu > koķu*, *yoħsul > yoķsul* gibi. Çalışmada *baħ-* > *baķ-*, *aħşamla-* > *aķşamla-*, *aħsa-* > *aķsa-*, *aħsır-* > *aksır-* gibi örneklerle bu deġişimi görmekteyiz.

Eski Anadolu Türkçesinde damaksıl *η* sesi vardır. Bu ses, ikinci kişi iyelik kökenli kişi eklerinde, ikinci kişi iyelik eklerinde ve bazı sözcüklerde kendi yapısından dolayı bulunmaktadır. *aη-* > *an-*, *aηdur-* > *andır-*, *baηla-* > *banla-*, sözcükleri çalışmamızda yer almaktadır. Ayrıca Eski Anadolu Türkçesinde damaksıl *η* ile gösterilen bir sesin ġ sesine dönüştüğü örneklere de rastlanmıştır. Bununla ilgili *aηır -* “anır-” sözcüğünün *aġır-* sözcüğü ile de karşılandığını görmekteyiz.

Eski Anadolu Türkçesinde *d / t* (özellikle ön seste) deġişimi ile ilgili belli bir kural bulunmamaktadır. Eski Anadolu Türkçesinde *t*'li olan bir sözcük Türkiye Türkçesinde *d*'li, Eski Anadolu Türkçesinde *d*'li olan bir sözcük Türkiye Türkçesinde *t*'li olabilir. Ancak Eski Anadolu Türkçesinde *t* ya da *d*'li olan bir sözcük Türkiye Türkçesinde aynı biçimde *t* ya da *d*'li olabilir. Bununla ilgili örnek olarak *tolu > dolu*, *dad > tat*, *daş > taş*, *tur- > dur-*, *dekin > tekin*, *dara- > tara-*, *deġ- > deġ-*, *düğme > düğme* sözcükleri gösterilebilir. Çalışmamızda *akdur-* > *aktır-* sözcüğü bu duruma örnek gösterilebilir.

Eski Anadolu Türkçesi döneminde pek çok ağız özelliği görülmektedir. Bu nedenle de bu dönem içerisinde bazı sözcüklerin, kip eklerinin, kişi eklerinin birden çok biçimiyle karşılaşılmaktadır. Dolayısıyla ağızlara özgü özellikler Eski Anadolu Türkçesi dönemine ait eserlerde yaygınlık göstermektedir. Günümüz Türkiye Türkçesinde de ağızların ses ve dil özelliklerine ait bazı özellikler devam etmektedir. Örneğin *tırmala-* sözcüğü ağızlarda *cırmala-*, *tırnakla-* sözcüğü *cırnakla-* biçimdedir. Yani Türkiye Türkçesi standart dilde *t* ile karşılanan bir sözcük ağızlarda *c* sesine denk gösterilmiştir. Ancak bu durumu Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde görememekteyiz. Çünkü ağızlar da yazı dilindeki sözcükler gibi deġişmeye uğrayabilir.

Orta asya yazı dillerinde *d* ya da *d*'li olan bir sözcük Eski Anadolu Türkçesinde genel olarak *y*'li biçimdedir. Eski Anadolu Türkçesindeki bu durum Türkiye Türkçesi ile benzerlik göstermektedir. Çalışmada Türkiye Türkçesinde *d*'li biçimlerin nadiren

devam ettiğini gösteren *adakla-* “küçük çocuk yürümeye başlamak” sözcüğü yer almaktadır. Dolayısıyla Orta Asya yazı dili geleneğinde yaşayan *d* sesinin Türkiye Türkçesinde kısmen de olsa kalıntılarının bulunduğu söylenebilir.

Eski Anadolu Türkçesinde bazı ses olayları dikkati çekmektedir. Göçüşme ile ilgili *bigi* “gibi”, *çölmek* “çömlek”, *karvayup* “kavrayup”, *tarılğan* “tarlığan”, *tobra* “torba” örnekleri gösterilmiştir. Çalışmada Türkiye Türkçesi için *belinle-* / *benilde-* “belinlemek” sözcüğü gösterilmiş; ancak Eski Anadolu Türkçesine ait bir örnek tespit edilememiştir.

Eski Anadolu Türkçesi döneminde ünsüz türemesi ile ilgili örneklerle karşılaşılmaktadır: *asıg* > *assı*, *yası* > *yassı*, *isine* > *issine*, *idisi* > *issi* gibi. Çalışmada bu özellikle ilgili olarak *Türkçe Sözlük*'te *asılan-* fiili gösterilmiştir. Bu fiil, *Tarama Sözlüğü*'nde hem *asılsan-* hem de *assılan-* biçimlerinde tespit edilmiştir.

Türkiye Türkçesi ile Eski Anadolu Türkçesi dönemi arasında sözcüklerin düz ya da yuvarlak olması açısından bazı farklılıklar görülmektedir. Eski Anadolu Türkçesinde genel olarak sözcükler ya da ekler yuvarlak biçimleriyle karşımıza çıkmaktadır. Bu durum, Eski Anadolu Türkçesi döneminin genel yapısıyla ya da sözcüklerin Eski Türkçeden beri yuvarlak olan biçimlerinin bu dönemde de aynen devam etmesiyle açıklanabilir. Çalışmamızda incelenen *anukla-* “anıkla-”, *basur-* “basır-”, *belür-* / *bilür-* “belir-” gibi fiiller, Türkiye Türkçesinde düz ünlü bulduran fiillerin Eski Anadolu Türkçesi döneminde yuvarlak ünlülü olarak kullanıldığını göstermektedir. Ayrıca Türkiye Türkçesinde yuvarlak ünlü bulduran ancak Eski Anadolu Türkçesinde dar ünlülü biçimleriyle kullanılan fiiller de vardır. Ancak çalışmada bu durumla ilgili örnekler bulunmamaktadır.

Bu bölümde genel olarak Türkiye Türkçesindeki ses bilgisi özelliklerinin Eski Anadolu Türkçesindeki benzerlikleri ya da farklılıkları gösterilmiştir. Ancak bu özellikler, çalışmada tespit edebildiğimiz ses bilgisi özellikleri üzerinde ağırlık kazanmıştır. Bu bakımdan çalışma ile doğrudan bağlantısı kurulamayan ses bilgisi özellikleri üzerinde ayrıntılı olarak durulmamıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

İNCELEME

2.1. Basit Fiiller

2.1.1. Hem *TS*'de Hem *Tar.S*'de Bulunan Basit Fiiller

2.1.1.1. Aynı Biçim ve Aynı Anlamdaki Basit Fiiller

aç-:

TS: **1.** Çevresini genişletmek. **2.** Görünür duruma getirmek.

Tar.S: **1.** Yaymak. **2.** Açığa vurmak, meydana koymak (XV. yy).

Diğer Eserler: AF (+), KİM (+), ŞMK (-), KT (+), NBD (+), TM (+)

ağ-:

TS: **1.** Sarkmak, aşağıya inmek, eğilmek, meyletmek. **2.** Yükselmek, yukarı çıkmak.

Tar.S: **1.** Aşağı inmek, ağır gelip aşağı meyletmek. **2.** Çıkmak, yükselmek (XIII- XV. yy).

Diğer Eserler: AF (+), KİM (-), ŞMK (-), KT (+), NBD (-), TM (-)

ak-:

TS: **1.** (sıvı maddeler veya çok ince taneli katı maddeler için) Bir yerden başka bir yere doğru gitmek. **2.** (bu gibi maddeler) Aşağıya, yere düşmek. **3.** (sıvı bir madde için) Bir yerden çıkmak. **4.** (bir kap veya bir yer) İçindeki veya üstündeki sıvıyı sızdırmak.

Tar.S: **1.** Meyletmek (XIII, XIV. yy).

Diğer Eserler: AF (+), KİM (+), ŞMK (-), KT (+), NBD (+), TM (+)

al-:

TS: **1.** Bir şeyi veya kimseyi bulunduğu yerden ayırmak. **2.** Bir şeyi elle veya başka bir araçla tutarak bulunduğu yerden ayırmak, kaldırmak. **3.** Yanında bulundurmak. **4.** Birlikte götürmek. **5.** Satın almak. **6.** Ele geçirmek, fethetmek. **7.** Bir yeri savaşla ele geçirmek.

Tar.S: **1.** Ele geçirmek, yakalamak, elde etmek. **2.** Gereken şeyi kendine mal etmek. **3.** Basmak, galebe etmek, istilâ etmek, kaplamak (XIV-XV. yy).

Diğer Eserler: AF (+), KİM (+), ŞMK (+), KT (+), NBD (+), TM (+)

an-:

TS: **1.** Birini veya bir şeyi akla getirerek sözünü etmek veya onu düşünmek, zikretmek, hatırlamak. **2.** Bir sözü ağzına almak.

Tar.S: **1.** Hatırlamak. **2.** Söz açmak, bahsetmek (XV. yy).

Diğer Eserler: AF (+), KİM (+), ŞMK (+), KT (+), NBD (+), TM (-)

apar³-:

TS: Almak, alıp götürmek.

Tar.S: Götürmek, alıp götürmek (XIV-XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (+), TM (-)

ara-:

TS: Araştırmak, yoklamak.

Tar.S: Yoklamak, tedkik etmek. (XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (+), TM (+)

aş-:

TS: (erkek hayvan) Dişisiyle çiftleşmek.

Tar.S: Erkek hayvan dişisine binmek (XIV. yy).

Diğer Eserler: AF (+), KİM (+), ŞMK (-), KT (-), NBD (+), TM (-)

avun-:

TS: Bir şeyle uğraşarak acısını unutmak, sıkıntılardan uzaklaşmak, teselli bulmak, müteselli olmak.

Tar.S: Avunmak, teselli bulmak (XIV, XV. yy).

Diğer eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

avut-:

TS: (bir kimsenin acısını veya sıkıntısını) Yatıştırmak, teselli etmek.

Tar.S: Avutmak (XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

³ Bu fiil, diğer basit fiillerden farklı olarak “alıp götürmek” gibi bir birleşik yapıdan oluşmuştur.

ay-:

TS: Kendine gelmek, akli başına gelmek, ayılmak.

Tar.S: Ayılmak (XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bas-:

TS: **1.** Vücudun ağırlığını verecek biçimde ayak tabanını bir yere veya bir şeyin üzerine koymak.

Tar.S: **2.** Bastırmak, kapatmak. **4.** Üstüne oturmak, altına almak. **6.** Kaplamak, bürümek (XIV, XV. yy).

Diğer Eserler: AF (+), KİM (+), ŞMK (-), KT (+), NBD (+), TM (-)

bas-:

TS: Vücudun ağırlığını verecek biçimde ayak tabanını bir yere veya bir şeyin üzerine koymak.

Tar.S: Basmak, (adım) atmak (XIV, XV. yy).

Diğer Eserler: AF (+), KİM (+), ŞMK (-), KT (+), NBD (+), TM (-)

bele-:

TS: hlk. **1.** Çocuğu kundaklamak. **2.** Beşiğe yatırıp bağlamak.

Tar.S: Kundaklamak (XIV, XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

biç-:

TS: **1.** Belli bir biçim vererek kesmek. **2.** Dikilecek kumaşı belli bir ölçüye ve modele uygun olarak makasla kesmek. **3.** Ekin, ot vb.'ni orakla, tırpanla, makine ile kesmek.

Tar.S: Kesmek, kökünü kazımak (XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (+), ŞMK (-), KT (+), NBD (+), TM (-)

bil-:

TS: **1.** Bir şeyi anlamış veya öğrenmiş bulunmak. **2.** Bir bilim veya sanat dalında yeterli olmak. **3.** Bir İş yapmaya alışmak, elinden gelmek. **4.** Tanımak, hatırlamak. **5.** Sanmak, varsaymak, farz etmek.

Tar.S: Anlamak, idrak etmek (XIV. yy).

Diğer Eserler: AF (+), KİM (+), ŞMK (+), KT (+), NBD (+), TM (+)

bur-:

TS: Bir şeyi iki ucundan tutup eksenini çevresinde çevirerek bükmek.

Tar.S: Bükmek, sarmak (XIV, XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (+), TM (-)

bur-:

TS: Mide, bağırsak sancımak.

Tar.S: Sancılanmak (XIV, XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (+), TM (-)

buy-:

TS: Hlk. **1.** Çok Üşümek. **2.** Soğuktan donarak ölmek.

Tar.S: İnsan ve hayvan soğuktan donmak (XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

buyur-:

TS: Bir şeyin yapılmasını veya yapılmamasını kesin olarak söylemek, emretmek.

Tar.S: Emretmek (XIII, XIV, XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (+), ŞMK (+), KT (+), NBD (+), TM (+)

buyur-:

TS: Söylemek, demek, düşüncesini bildirmek.

Tar.S: (saygı gösterilen kimse) Söylemek, demek (XIV, XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (+), ŞMK (+), KT (+), NBD (+), TM (+)

Bu bölümde *TS* ile *Tar.S*'de aynı biçim ve aynı anlamda olan toplam 18 adet basit fiil tespit edilmiştir. Bunlar *aç-*, *ağ-*, *ak-*, *al-*, *an-*, *apar-*, *ara-*, *aş-*, *avun-*, *avut-*, *ay-*, *bas-*, *bele-*, *biç-*, *bil-*, *bur-*, *buy-* ve *buyur-* fiilleridir. *aç-* ve *ak-* fiili *Tar.S*, *AF*, *KİM*, *KT*, *NBD* ve *TM*'de; *ağ-* fiili *Tar.S*, *AF* ve *KT*'de; *an-* fiili *TM* dışındaki tüm eserlerde; *apar-* ve *bur-* *Tar.S* ve *NBD*'de; *ara-* fiili *Tar.S*, *NBD* ve *TM*'de; *aş-* fiili *Tar.S*, *AF*, *KT* ve *NBD*'de; *bas-* fiili *Tar.S*, *AF*, *KİM*, *KT* ve *NBD*'de; *biç-* fiili *Tar.S*, *KİM*, *KT* ve *NBD*'de ve *buyur-* fiili de *Tar.S*, *KİM*, *ŞMK*, *KT*, *NBD* ve *TM*'de bulunmaktadır.

Ayrıca *al-* ve *bil-* fiilleri, *Tar.S* ve sözü edilen eserlerin tamamında bulunurken, *Tar.S* dışında, bu eserin hiçbirinde *ay-*, *avun-*, *avut-*, *bele-*, *buy-* fiilleri bulunmamaktadır.

Yukarıda sıralanan fiillerin gerek *Tar.S*'de gerekse diğer eserlerde yer alması, bu fiillerin 13, 14 ve 15. yüzyıllarda kullanılmış olduğunu göstermektedir. Ancak *ay-*, *bele-*, *buy-* gibi fiiller *Tar.S* dışındaki diğer eserlerde bulunmamaktadır. Bu durum, bu fiillerin bu dönemlerde kullanılmamasıyla değil; bu eserleri hazırlayan müelliflerin tutumlarıyla açıklanabilir. Müellifler, bu fiillerin herkes tarafından bilindiğini düşünüp, bu fiillere çalışmalarında yer vermemiş olabilirler. Ancak çalışmamızda, bu fiillerin *Tar.S*'de yer aldığını tespit ettiğimiz için, bunların 13,14 ve 15. yüzyıllarda kullanılmış olduğu açıktır.

2.1.1.2. Farklı Biçim ve Aynı Anlamdaki Basit Fiiller

2.1.1.2.1. Farklı Biçim ve Kısmen Aynı Anlamdaki Basit Fiiller

ban-:

TS: Katı bir şeyi sulu veya tuz, biber vb. toz durumundaki maddelerin içine batırıp çıkarmak, bandırmak.

Tar.S [bandır- (bandur-)]: Banmak (XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (+), KT (-), NBD (-), TM (+)

Bu bölümde *TS* ile *Tar.S*'de kısmen aynı anlamda; ancak farklı biçimde olan yalnızca *ban-* fiili tespit edilmiştir. Bu fiil, *Tar.S*, *ŞMK* ve *TM*'de bulunmaktadır. *TS*'de basit bir fiil olan (*ban-*) bu sözcük, *Tar.S*'de türemiş biçimde (*bandır-*, *bandur-*) geçmektedir. *ban-* fiili, sözü edilen diğer eserlerde farklı biçimlerde yer alsa da, bu fiilin benzer anlamlarla 13, 14 ve 15. yüzyıllarda kullanılmış olduğu söylenebilir.

2.1.1.2.2. Farklı Biçim ve Tamamen Aynı Anlamdaki Basit Fiiller

aksır-:

TS: Burun zarlarının gıcıklanması ile solunum kaslarının birdenbire kasılması üzerine, ağız ve burundan hızlı, gürültülü soluk boşaltmak, hapşirmek.

Tar.S [ahsır-, (ağsır-, ağsur-, ahsur-)]: Aksırmak (XIV- XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

anır-:

TS: (eşek) Bağırmaq.

Tar.S (ağır-): Anırmak, haykırmak (XIV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

az-:

TS: Taşkınılıkta ileri gitmek, kötülüğünü artırmak.

Tar.S (azıt-): Azmak (XIII-XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (+), ŞMK (+), KT (+), NBD (+), TM (+)

bak-:

TS: **1.** Bakışı bir şey üzerine çevirmek. **2.** Aramak. **3.** Bir şeyin yüzü bir yöne doğru olmak.

Tar.S (bah-): Bakmak (XIII, XIV, XV. yy).

Diğer Eserler: AF (+), KİM (+), ŞMK (-), KT (+), NBD (+), TM (+)

bert-:

TS: hlk. Bertilmek.

Tar.S (bertin-): Burkulup incinmek (XIV, XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

boya-:

TS: Boya sürerek veya boyaya batırarak renk vermek.

Tar.S (boyandır-): Boyamak (XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (+), ŞMK (-), KT (-), NBD (+), TM (+)

bük-:

TS: **1.** Sertçe çevirmek, kıvırmak. **2.** Birkaç tel ipliği burarak sarmak. **3.** Eğmek. **4.** Katlamak. **5.** Döndürmek.

Tar.S (büklüt-): Bükme, eymek (XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (+), ŞMK (-), KT (+), NBD (+), TM (+)

büyü-:

TS: **1.** Organizmanın bütününde veya bu bütünün bir bölümünde, boyutlar artmak, irileşmek, eskisinden büyük duruma gelmek. **2.** Yetişmek. **3.** Yaşı artmak, yaşlanmak.

Tar.S (büyün-): Büyümek (XIV, XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (+), ŞMK (+), KT (-), NBD (+), TM (-)

Bu bölümde *TS* ile *Tar.S*'de farklı biçimlerde ancak tamamen aynı anlamda olan toplam 8 adet basit fiil tespit edilmiştir. Bunlar *aksır-*, *anır-*, *az-*, *bak-*, *bert-*, *boya-*, *bük-*, *büyü-* fiilleridir. *az-* fiili KİM, ŞMK, KT, NBD ve TM'de; *boya-* fiili KİM, NBD, TM'de; *bük-* fiili KİM, KT, NBD, TM'de; *büyü-* fiili ise KİM, ŞMK ve NBD'de bulunmaktadır. Ancak *bak-* fiili, sözü edilen eserlerin tamamında bulunmasına rağmen *aksır-*, *anır-* ve *bert-* fiilleri, sözü edilen eserin hiçbirinde bulunmamaktadır. Ayrıca *TS*'deki *az-* fiilinin *Tar.S*'de *azıt-*; *bert-* fiilinin *Tar.S*'de *bertin-*, *boya-* fiilinin *Tar.S*'de *boyandır-*; *bük-* fiilinin *Tar.S*'de *büklüt-* ve *büyü-* fiilinin de *Tar.S*'de *büyün-* biçimlerinde yer aldığı görülmüştür. Dolayısıyla *TS*'deki basit fiillerin, *Tar.S*'deki türemiş fiillerle anlam bakımından benzerlik gösterdiği söylenebilir.

TS'de ile *Tar.S*'de tamamen aynı anlamlarda kullanılan; ancak ses açısından farklı olan veya aynı kökten türeyen bu fiiller, (hem *TS* hem de *Tar.S*'deki biçim ve anlamlarıyla) diğer eserlerin bir bölümünde bulunmamaktadır. Ancak *TS*'deki bu fiillerin *Tar.S*'deki anlamlarla benzerlik göstermesi; 13, 14 ve 15. yüzyıllar ile günümüz Türkiye Türkçesinde benzer anlamlarda olan sözcüklerin farklı biçimlerde bulunabileceğini göstermiştir.

2.1.1.3. Aynı Biçim ve Farklı Anlamdaki Basit Fiiller**2.1.1.3.1. Aynı Biçim ve Tamamen Farklı Anlamdaki Basit Fiiller****acı-:**

TS: Tadı acı duruma gelmek, acılaştırmak.

Tar.S: Eziyet görmek, canı yanmak (XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (+), NBD (+), TM (-)

aç-:

TS: Bir şeyi kapalı durumdan kurtarmak.

Tar.S: **3.** Fethetmek, zaptetmek. **4.** Aşmak (XIV, XV. yy).

Diğer Eserler: AF (+), KİM (+), ŞMK (-), KT (+), NBD (+), TM (+)

ada-:

TS: **1.** Bir dileğin gerçekleşmesi amacıyla kurban kesip yoksullara dağıtmak veya kutsal bir güce yönelik bir niyette bulunmak, nezretmek. **2.** Kutsal saydığı bir şey uğruna kendini feda etmek, ant niteliğinde söz vermek.

Tar.S: **(I)** Ad vermek, tesmiye etmek. **(II)** Vaat etmek (XIV, XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

aş-:

TS: **1.** Yüksek, uzak veya geçilmesi güç bir yerin öte yanına geçmek. **2.** Geçmek, bitmek, sona ermek. **3.** Görünmeden kaçmak.

Tar.S: Taşmak (XIV, XV. yy).

Diğer Eserler: AF (+), KİM (+), ŞMK (-), KT (-), NBD (+), TM (-)

bas-:

TS: Vücudun ağırlığını verecek biçimde ayak tabanını bir yere veya bir şeyin üzerine koymak.

Tar.S: Altetmek, yenmek (XIV, XV. yy).

Diğer Eserler: AF (+), KİM (+), ŞMK (-), KT (+), NBD (+), TM (-)

bay-:

TS: **1.** Yiyecek baygınlık vermek, mideyi bulandırmak, midede ezinti yapmak. **2.** Aldatmak, kandırmak, etki altında bırakmak.

Tar.S: Kanmak (XIV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bula-:

TS: **1.** Bir nesnenin her yanını bir şeye değdirerek üstünü onunla kaplamak, bir nesneyi başka bir maddeye batırmak. **2.** Kirletmek.

Tar.S: Sallamak (XIV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (+), KT (-), NBD (+), TM (-)

bur-:

TS: Hadım etmek, iğdiş etmek.

Tar.S: Çevirmek, yöneltmek (XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (+), TM (-)

bük-:

TS: **1.** Sertçe çevirmek, kıvırmak. **2.** Birkaç tel ipliği burarak sarmak. **3.** Eğmek. **4.** Katlamak. **5.** Döndürmek.

Tar.S: **1.** Hareket etmek. **2.** Oynamak, raksetmek (XIV, XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (+), ŞMK (-), KT (+), NBD (+), TM (+)

Bu bölümde *TS* ile *Tar.S*'de aynı biçimde olan; ancak tamamen farklı anlamda olan toplam 9 adet basit fiil tespit edilmiştir. Bunlar *acı-*, *aç-*, *ada-*, *aş-*, *bas-*, *bay-*, *bula-*, *bur-*, ve *bük-*'tir. *acı-* fiili Tar.S, KT ve NBD'de; *aç-* fiili Tar.S, AF, KİM, KT, NBD ve TM'de; *aş-* fiili, Tar.S, AF, KİM, NBD'de; *bas-* fiili Tar.S, AF, KİM, KT ve NBD'de; *bula-* fiili Tar.S, ŞMK ve NBD'de; *bur-* fiili Tar.S, NBD'de; *bük-* fiili ise Tar.S, KİM, KT, NBD ve TM'de; bulunmaktadır. Ancak *ada-* ve *bay-* fiilleri, *Tar.S* dışında, sözü edilen eserlerin hiçbirinde bulunmamaktadır.

TS ile *Tar.S*'de aynı biçimde olduğu hâlde anlam bakımından farklı olan fiiller olabilir. Ancak bu bölümde dikkati çeken, *Tar.S*'de bulunan fiillerin, sözü edilen bazı eserlerde bulunmamasıdır. *Tar.S*'de bulunan fiillerin, kimi eserlerde bulunmaması, o fiilin o dönemlerde kullanılmadığını göstermemektedir. Çünkü bu fiillerin *Tar.S*'de tanımlanmış olması, zaten bunların o dönemlerdeki varlığını kanıtlamaktadır. Diğer eserlerin burada yazılış amacı, yalnızca *Tar.S*'yi desteklemektir. Diğer eserlerde bazı fiillerin yer almaması, yine, müelliflerin tercihleriyle açıklanabilir.

2.1.1.3.2. Aynı Biçim ve Kısmen Farklı Anlamdaki Basit Fiiller**acı-:**

TS: Acılı, ağırlı olmak.

Tar.S: Eziyet görmek, canı yanmak (XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (+), NBD (+), TM (-)

ak-:

TS: **6.** Art arda ve toplu olarak gitmek. **7.** Karışmak, katılmak. **8.** Sürüp gitmek.

Tar.S: **3.** Akın akın gitmek. **4.** Akın etmek, istilâ etmek, hücum etmek (XIII, XIV, XV. yy).

Diğer eserler: AF (+), KİM (+), ŞMK (-), KT (+), NBD (+), TM (+)

art-:

TS: **1.** Eskisinden daha çok çoğalmak. **2.** Gereğince harcadıktan sonra bir miktar geri kalmak. **3.** Değeri yükselmek, fazlalaşmak.

Tar.S: Yükleme (XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (+), ŞMK (+), KT (+), NBD (+), TM (+)

az-:

TS: Taşkınlıkta ileri gitmek, kötülüğünü artırmak.

Tar.S: **1.** Bozulmak, fasit olmak, tegayyür etmek. **2.** Dalalete düşmek. **3.** Azgınlaşmak (XIII-XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (+), ŞMK (+), KT (+), NBD (-), TM (+)

bin-:

TS: Yüksek bir şeyin veya bir hayvanın üstüne çıkıp ayaklarını sallandırarak oturmak.

Tar.S: Çıkmak, oturmak, cülûs etmek (XIII. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (+), ŞMK (-), KT (+), NBD (+), TM (+)

bit (I)-:

TS: **1.** Tükenmek. **2.** Sona ermek. **3.** *mec.* Çok yorulmak, güçsüz kalmak, çok zayıflamak.

Tar.S: Mahvolmak, iflâs etmek (XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (+), ŞMK (+), KT (+), NBD (+), TM (+)

bit (II)-:

TS: Bitki, tüy, saç vb. şeyler çıkıp yetişmek.

Tar.S: Meydana gelmek, hâsıl olmak, çıkmak (XIII, XIV, XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (+), ŞMK (+), KT (+), NBD (+), TM (+)

bula-:

TS: **1.** Bir nesnenin her yanını bir şeye değdirerek üstünü onunla kaplamak, bir nesneyi başka bir maddeye batırmak. **2.** Kirletmek.

Tar.S: Karıştırmak (XIV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (+), KT (-), NBD (+), TM (-)

büz-:

TS: Buruşturarak, sıkıştırarak veya kıvrım yaparak bir şeyin alanını ve hacmini küçültmek.

Tar.S: Burmak (XIV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

Bu bölümde *TS* ile *Tar.S*'de aynı biçimde; ancak kısmen farklı anlamda olan toplam 8 adet basit fiil tespit edilmiştir. Bunlar *acı-*, *ak-*, *art-*, *az-*, *bin-*, *bit-*, *bula-* ve *büz-* fiilleridir. *acı-* fiili Tar.S, KT ve NBD'de; *ak-* fiili Tar.S, AF, KİM, KT, NBD ve TM'de; *art-* ve *bit-* fiilleri Tar.S, KİM, ŞMK, KT, NBD ve TM'de; *az-* fiili Tar.S, KİM, ŞMK, KT ve TM'de; *bin-* Tar.S, fiili KİM, KT, NBD ve TM'de; *bula-* fiili Tar.S, ŞMK ve NBD'de; bulunmaktadır. Ayrıca *büz-* fiili, *Tar.S* dışında, sözü edilen eserlerin hiçbirinde bulunmamaktadır.

TS ile *Tar.S*'de aynı biçimde ve kısmen farklı anlamda olan fiiller bulunabilir. Ancak *Tar.S*'de bulunan bazı fiiller, sözü edilen bazı eserlerde bulunmamaktadır. Her ne kadar *Tar.S*'de bulunan bazı fiillerin, diğer eserlerde yer almadığı görülse de, bunların 13, 14 ve 15. yüzyıllar içerisinde kullanıldığı görülmektedir.

2.1.2. TS'de Olup Tar.S'de Olmayan Basit Fiiller**aban-:**

TS: **1.** Eğilerek bir şeyin, bir kimsenin üzerine kapanmak. **2.** Bir yere veya bir kimseye yaslanmak dayanmak. **3.** Bir şeyin veya bir kimsenin üzerine çöküp çullanmak. **4.** Birine yük olarak onun sırtından geçinmeye bakmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

abra-:

TS: (deniz taşıtları için) Yönetmek, idare etmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

ağrı-:

TS: (Vücudun bir yeri) Ağrılı olmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (+), ŞMK (+), KT (-), NBD (+), TM (+)

as-:

TS: **1.** Bir şeyi aşağıya sarkacak biçimde bir yere ilâştirip sarkıtmak. **2.** Üzerine takınmak, kuşanmak. **3.** Bir kimseyi boğazında ip geçirip sarkıtarak öldürmek, idam etmek. **4.** Gitmek zorunda olunan bir yere özürsüz gitmemek veya görevi olan bir işi özürsüz yapmamak. **5.** Görevi olan bir işi özürsüz yapmamak.

Diğer Eserler: AF (+), KİM (+), ŞMK (-), KT (+), NBD (+), TM (+)

at-:

TS: **1.** Bir cismi bir yöne doğru fırlatmak. **2.** Bir şeyi yere doğru bırakmak. **3.** (bir kimseyi) Uzaklaştırmak, göndermek, ilgisini kesmek. **4.** Koymak. **5.** Yerleştirmek, bir kenara koymak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (+), ŞMK (-), KT (+), NBD (+), TM (+)

ayır-:

TS: **1.** Bölmek. **2.** Bir bütünden bir parçayı herhangi bir amaçla bir tarafa koymak, saklamak. **3.** Bir yeri bir engelle bölmek. **4.** Birbirinden uzaklaştırmak. **5.** Nitelik değişikliğini anlamak. **6.** Seçmek. **7.** İki veya daha çok kimse arasındaki anlaşmayı, uzlaşmayı bozmak. **8.** Farklı davranmak, fark gözetmek. **9.** (bir şey veya yeri) Bir şey veya kimse için kullanmayı belirlemek, tahsis etmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (+), ŞMK (+), KT (+), NBD (+), TM (+)

bez-:

TS: Bezgin duruma gelmek, bezginlik getirmek, bıkip usanmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (+), TM (-)

bık-:

TS: **1.** Tekrarlanması, sürüp gitmesi yüzünden bir şeyden doygunluk veya yorgunluk duyarak onu istemez duruma gelmek, usanmak. **2.** mec. Dayanamaz duruma gelmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (+), TM (-)

boğ-:

TS: **1.** Bir canlıyı, soluk almasına engel olarak öldürmek. **2.** El, ip vb. ile bir şeyi çepeçevre sıkmak. **3.** Motorlu taşıtlarda fazla yakıt, motoru çalışmaz duruma getirmek. **4.** Renklere uygun düşmemek. **5. mec.** Silik bir duruma getirmek, bastırmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (+), ŞMK (-), KT (+), NBD (+), TM (-)

boz-:

TS: **1.** Bir şeyi kendisinden beklenen işi yapamayacak duruma getirmek. **2.** Bir yerin, bir şeyin düzenini karıştırmak. **3.** Dokunmak, zarar vermek. **4.** Geçersiz bir duruma getirmek. **5.** Büyük parayı küçük birimlere ayırmak.

Diğer Eserler: AF (+), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (+), TM (+)

böl-:

TS: **1.** Bir bütünü iki veya daha çok parçaya ayırmak, taksim etmek. **2. mec.** Birliğin bozulmasına yol açmak, parçalamak. **3. mat.** Bir niceliği iki veya daha çok eşit parçaya ayırmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (+), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bört-:

TS: Hlk. Az pişirmek, haşlamak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

buda-:

TS: **1.** Daha çok ürün almak veya düzgün bir biçim vermek amacıyla ağaç, asma vb.nin dallarını kesmek, kısaltmak. **2. mec.** Bir şeyi eksiltmek, azaltmak. **3.** Yeni bir filiz sürmesi için bir bitkinin dallarını kesmek. **4. sp.** Güreşte rakibinin ayaklarını bir ayak oyunu veya vuruşu ile yerden kesmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bul-:

TS: **1.** Arayarak veya aramadan bir şeyle, bir kimse ile karşılaşmak. **2.** Bir şeyi elde etmek. **3.** Kaybedilen bir şeyi yeniden ele geçirmek. **4.** Varlığı bilinmeyen bir şeyi ortaya çıkarmak, keşfetmek. **5.** İlk kez yeni bir şey yaratmak, icat etmek.

Diğer Eserler: AF (+), KİM (+), ŞMK (+), KT (+), NBD (+), TM (+)

bun-:

TS: Hlk. Beğenmemek, azımsamak, küçümsemek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

cay-:

TS: Sözünden, kararından dönmek, vazgeçmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

civ-:

TS: *hlk.* Sekmek, değip geçmek, vurup sapmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

cıvı-:

TS: **1.** Cıvık duruma gelmek. **2. mec.** Bir iş çığırından çıkmak. **3. mec.** Saygısızca davranışta bulunmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

coş-:

TS: **1.** Duygu ve düşünceleri güçlü bir tepki ile dışarı vurmak, galeyan etmek. **2.** Doğa olaylarından herhangi biri birdenbire çoğalıp hızlanmak. **3.** Heyecanlanmak, içten içe kaynamak, aşırı duygulanmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

Bu bölümde *TS*'de olan; ancak *Tar.S*'de olmayan toplam 19 adet basit fiil tespit edilmiştir. Bunlar *aban-*, *abra-*, *ağrı-*, *as-*, *at-*, *ayır-*, *bez-*, *bık-*, *boğ-*, *boz-*, *böl-*, *bört-*, *buda-*, *bul-*, *bun-*, *cay-*, *civ-*, *cıvı* ve *coş-* fiilleridir. *ağrı-* fiili KİM, ŞMK, NBD ve TM'de; *as-* fiili AF, KİM, KT, NBD ve TM'de; *at-* fiili KİM, KT, NBD ve TM'de; *ayır-* fiili KİM, ŞMK, KT, NBD ve TM'de; *bez-* ve *bık-* fiilleri NBD'de; *boz-* fiili AF,

NBD ve TM'de; *böl-* fiili ise KİM'de bulunmaktadır. Ayrıca *bul-* fiili sözü edilen eserlerin tümünde bulunmakta; ancak *aban-*, *abra-*, *boğ-*, *bört-*, *buda-*, *bun-*, *cay-*, *civ-*, *cıv-*, *çoş-* fiilleri bu eserlerin hiçbirinde bulunmamaktadır.

*Tar.S'*de bulunmayan bazı fiiller, *Tar.S* dışındaki diğer eserlerde tespit edilmiştir. Oysa bu fiillerin *Tar.S'*de olup olmama durumu, diğer eserlerle paralel olmalıdır. Yani *Tar.S'*de bulunmayan fiillerin diğer eserlerde de bulunmaması gerekirdi. *Tar.S'*de olmayan ancak diğer eserlerde tespit edilen fiillerin 13, 14 ve 15. yüzyıllarda kullanıldığı söylenebilir. Ancak *aban-*, *abra-*, *bört-*, *buda-*, *bun-*, *cay-*, *civ-*, *cıv-*, *çoş-* gibi fiiller hem *Tar.S* hem de diğer eserlerde yer almamaktadır. Bu nedenle de bu fiillerin, bu dönemler içerisinde hiç kullanılmadığını söyleyebiliriz.

2.1.3. TS'deki Basit Fiillerin Tar.S'de Birleşik Fiillerle Karşılanması

apar-:

TS: Almak, alıp götürmek.

Tar.S (ala götür-): Alıp götürmek (XIV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (+), TM (-)

buyur-:

TS: Bir şeyin yapılmasını veya yapılmamasını kesin olarak söylemek, emretmek.

Tar.S [buyruk it-, (buyuruk it-)]: Emir vermek, emretmek (XIII, XIV, XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (+), ŞMK (+), KT (+), NBD (+), TM (+)

Bu bölümde *Tar.S'*de birleşik biçimlerle karşılanan toplam 2 adet basit fiil tespit edilmiştir. Bunlar *apar-* ve *buyur-* fiilleridir. *apar-* fiili NBD'de, *buyur-* fiili ise KİM, ŞMK, KT, NBD ve TM'de bulunmaktadır.

*TS'*de bulunan basit fiiller, *Tar.S'*deki birleşik fiillere karşılık bulabilir. Bu durum, *Tar.S'*de *TS* ile aynı biçimlerde olmasa da aynı anlama gelen fiillerin olduğunu göstermektedir. Ancak çalışmada, bu fiillerin sayısı sınırlı kalmıştır. Ayrıca, burada da *Tar.S'*de bulunan fiillerin sözü edilen diğer bazı eserlerde bulunmadığı görülmüştür. Bu fiillerin *Tar.S'*de bulunma durumlarına bağlı olarak, birleşik biçimlerle, 13, 14 ve 15. yüzyıllarda kullanıldığı söylenebilir.

2.1.4. *TS*'te Olmayıp *Tar.S*'de Olan Basit Fiiller

ağra-

arı-

arış-

asar- / asra-

aşık-

aya-

biti-

buş-

büdür-

büğ-

cimdi-

Bu bölümde *TS* ile anlam ve biçim açısından ilişki kurulamayan yalnızca *Tar.S*'de bulunan toplam 11 adet basit fiil tespit edilmiştir. Bu fiillerin anlam ve biçim açısından *TS* ile bağlantısı kurulamadığı için, bu fiiller, sözcük listesi hâlinde gösterilmiştir. Ayrıca, bu fiiller *Tar.S* dışındaki diğer eserlerde değerlendirilmemiştir. Çünkü *TS* temelli olan bu çalışmada, bazı fiillerin *TS*'de bulunmaması, diğer eserlerde bulunup bulunmama durumuna göre daha önemlidir. Zaten *Tar.S*'de bulunduğu tespit edilen bu fiillerin, 13, 14 ve 15. yüzyılda kullanıldığı açıktır; diğer eserlerle desteklemeye gerek yoktur. Bu fiillerin burada verilmesinin amacı, *TS* ile *Tar.S*'de gerek anlam gerekse biçim açısından bağlantı kurulamayan fiilleri göstermektir.

2.2. Türemiş Fiiller

2.2.1. Hem *TS*'de Hem *Tar.S*'de Bulunan Türemiş Fiiller

2.2.1.1. Aynı Biçim ve Aynı Anlamdaki Türemiş Fiiller

ağdır-:

TS: **1.** Ağmasına sebep olmak. **2.**Aşağı inmek, yük veya terazide denge bozularak bir yanı ağır gelmek.

Tar.S: **1.** Kaldırmak, yukarı çıkarmak yükseltmek (XIV-XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

ağıllan-:

TS: Çevresinde ağıl denen hale oluşmak, halelenmek.

Tar.S: Ay harmanlanmak, halelenmek (XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (+), TM (-)

ağırla-:

TS: Konuğa saygı göstererek onun her türlü rahatını, ihtiyacını sağlamak, ikram etmek, izaz etmek.

Tar.S: Tazim, tevkir etmek, hürmet ve itibar göstermek (XIII-XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (+), ŞMK (-), KT (+), NBD (-), TM (-)

ağırlan-:

TS: Ağırlamak işine konu olmak.

Tar.S: Tazim, tevkir olunmak, hürmet ve itibar görmek (XIV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (+), NBD (-), TM (-)

ağla-:

TS: Üzüntü, acı, sevinç, pişmanlık aldanma vb.'nin etkisiyle göz yaşı dökmek.

Tar.S: Ağlamak (XV. yy).

Diğer Eserler: AF (+), KİM (+), ŞMK (+), KT (+), NBD (+), TM (-)

ağna⁴-:

TS: Yere yatıp yuvarlanmak.

Tar.S: Bolluk içinde rahat yaşamak (XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

akıt-:

TS: Akmasını sağlamak, akmasına yol açmak, dökmek.

Tar.S: Akıtmak (XV. yy).

Diğer Eserler: AF (+), KİM (+), ŞMK (-), KT (+), NBD (+), TM (-)

aldır-:

TS: Elindekini başkasına kaptırmak.

Tar.S: Kaptırmak (XIV, XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (+), ŞMK (+), KT (-), NBD (-), TM (-)

andır-:

TS: **1.** Anmak işini yaptırmak. **2.** Benzer yanları bulunmak, çağrıştırmak.

Tar.S: Hatırlatmak (XIV-XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (+), ŞMK (-), KT (+), NBD (+), TM (-)

anla-:

TS: Bir şeyin ne demek olduğunu, neye işaret ettiğini kavramak; yeni bilgileri eskileriyle bir araya getirerek sonuç niteliğinde başka bir bilgi edinmek.

Tar.S: Telâkki etmek (XIV. yy).

Diğer Eserler: AF (+), KİM (+), ŞMK (-), KT (+), NBD (+), TM (-)

apış-:

TS: **1.** Hayvan yorgunluktan bacaklarını birbirinden ayırarak çöküvermek. **2.** *hlk.*

Oturmak, bacakları ayırarak çömelmek.

Tar.S: Apışlarını açmak (XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

⁴ Ayşe İlker, *Batı Grubu Türk Yazı Dillerinde Fiil* adlı çalışmasında *ağna-* fiilinin *ağ-* fiilinden ‘-n’ ekiyle türemiş bir ağın isminden geldiğini ifade etmiştir (İlker: 1997, 51).

aralan-:

TS: **1.** Biraz açılmak, aralık olmak. **2.** Gitmek, uzaklaşmak, yanından ayrılmak.

Tar.S: **1.** Arası kesilmek, arası açılmak, araya fasıla girmek. **2.** Ayrılmak, uzaklaşmak (XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (+), TM (-)

arın-:

TS: Temizlenmek.

Tar.S: Temizlenmek (XIV-XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (+), ŞMK (+), KT (+), NBD (-), TM (+)

arıt-:

TS: Temizlemek.

Tar.S: Temizlemek (XIV-XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (+), ŞMK (+), KT (+), NBD (-), TM (+)

artır-:

TS: **1.** Artmasını sağlamak, çoğaltmak. **2.** Bir malı başka alıcıların verdiği fiyattan daha yüksek bir fiyatla almak istemek.

Tar.S: **1.** Yükseltmek, üstün tutmak. **2.** Geriye bırakmak, fazla bırakmak (XIV, XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (+), ŞMK (+), KT (+), NBD (+), TM (+)

asılan-:

TS: Bir şeyden yarar sağlamak, intifa etmek.

Tar.S: Faydalanmak, istifade etmek, kâr etmek (XIV, XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (+), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

atlan-:

TS: Ata binmek veya at edinmek.

Tar.S: Ata binmek (XIV-XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

avuçla-:

TS: Avuçla kavramak, avuçla almak.

Tar.S: Avuç ile tutmak, avuca almak (XIV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (+), ŞMK (-), KT (+), NBD (-), TM (-)

ayrılış-:

TS: Birbirinden ayrılmak.

Tar.S: Birbirinden ayrılmak (XIV-XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (+), NBD (-), TM (-)

balkı-:

TS: Parlamak, parıldamak.

Tar.S: Parlamak, ışık saçmak, lemean etmek (XIII-XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bandır-:

TS: Banmak.

Tar.S: Batırmak, bulaştırmak (XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (+), KT (-), NBD (-), TM (+)

banla-:

TS: Bağırarak.

Tar.S: Yüksek sesle bağırarak (XIV, XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (+), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

barın-:

TS: Yerleşmek, yaşamak için uygun şartlar bularak oturmak.

Tar.S: Geçinmek, kendini yaşatmak (XIV, XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (+), TM (-)

barış-:

TS: **1.** İki taraf aralarındaki dargınlığı kaldırmak, uzlaşmak, anlaşmak. **2.** Sevmek, zevk almak.

Tar.S: Uyuşmak, imtizaç etmek, hoşlaşmak (XIV, XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (+), NBD (+), TM (-)

barıştır-:

TS: Barışmalarını sağlamak, ara bulmak.

Tar.S: İmtizaç ettirmek, uyuşturmak (XIV, XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

beler-:

TS: hlk. Göz, akı iyice belirecek biçimde açılmak.

Tar.S: (Göz) fazla açılıp kalmak (XIV, XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

berki-:

TS: Sağlamlaşmak, güç kazanmak, pekişmek.

Tar.S: Sağlamlaşmak, pekişmek, yerleşmek (XIV, XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (+), ŞMK (-), KT (+), NBD (-), TM (-)

berkin-:

TS: **1.** Berkimek. **2.** Pekiştirilmek.

Tar.S: **1.** Muhkemleşmek, pekişmek. **2.** Pekiştirilmek (XIV, XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (+), NBD (-), TM (+)

berkit-:

TS: Sağlamlaştırmak, tahkim etmek, takviye etmek.

Tar.S: Sağlamlaştırmak, pekitmek, tahkim etmek (XIII. yy).

Diğer Eserler: AF (+), KİM (+), ŞMK (+), KT (+), NBD (-), TM (+)

beze-:

TS: Süslemek.

Tar.S: Süslemek, tezyin etmek, donatmak (XII, XIV, XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (+), ŞMK (-), KT (+), NBD (+), TM (-)

bezen-:

TS: **1.** Bezeme işine konu olmak, süslenmek. **2.** Kendini bezemek, süslenmek.

Tar.S: Süslenmek, tezeyyün etmek (XIV, XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (+), ŞMK (-), KT (+), NBD (+), TM (-)

bırak-:

TS: **1.** Elde bulunan bir şeyi tutmaz olmak. **2.** Koymak.

Tar.S: **1.** Atmak, koymak. **2.** Çıkarmak, salmak (XIV, XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (+), ŞMK (+), KT (+), NBD (+), TM (+)

biliş-:

TS: Birbirini tanımak, muarefesi olmak.

Tar.S: Tanışmak (XIV, XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (+), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bilmezlen-:

TS: Bilmiyor gibi görünmek, bilmezlikten gelmek, tecahül etmek.

Tar.S: Bilmez gibi görünmek, tecahül etmek (XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (+), TM (-)

birle-:

TS: **1.** Bir etmek, tek duruma getirmek. **2.** Tanrı'nın birliğini dile getirmek, zikretmek.

Tar.S: Birliğini kabul etmek, şirk koşmamak, tevhid (XIII, XIV, XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (+), ŞMK (-), KT (+), NBD (-), TM (-)

bozla-:

TS: hlk. **1.** Deve bağırarak. **2. mec.** Çılgılık koparmak.

Tar.S: Bağırarak, böğürmek (XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

budaklan-:

TS: Budak sürmek, dallanmak.

Tar.S: Dallanmak, dal vermek (XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (+), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bulaş-:

TS: Çatmak, sataşmak, tedirgin etmek.

Tar.S: Çatmak, sataşmak, duçar olmak (XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (+), ŞMK (-), KT (-), NBD (+), TM (+)

buluş-:

TS: **1.** Bir araya gelmek. **2.** Karşılaşmak. **3.** Önceden belirlenmiş bir yer ve zamanda bir araya gelmek.

Tar.S: Karşılaşmak, rastlamak (XIV. yy).

Diğer Eserler: AF (+), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (+), TM (-)

bürü-:

TS: Sarmak, kaplamak, örtmek, basmak, istila etmek.

Tar.S: Örtmek, setretmek, sarmak (XIII, XV. yy).

Diğer Eserler: AF (+), KİM (+), ŞMK (-), KT (-), NBD (+), TM (-)

Bu bölümde *TS* ile *Tar.S*'de aynı anlam ve aynı biçimde olan toplam 40 adet türemiş fiil tespit edilmiştir. Bunlar *ağdır-*, *ağullan-*, *ağırla-*, *ağırlan-*, *ağla-*, *ağna-*, *akıt-*, *aldır-*, *andır-*, *anla-*, *apış-*, *aralan-*, *arın-*, *arıt-*, *artır-*, *asılan-*, *atlan-*, *avuçla-*, *ayrılış-*, *balkı-*, *bandır-*, *banla-*, *barın-*, *barış-*, *barıştı-*, *beler-*, *berki-*, *berkin-*, *berkit-*, *beze-*, *bezen-*, *bırak-*, *biliş-*, *bilmezlen-*, *birle-*, *bozla-*, *budaklan-*, *bulaş-*, *buluş-* ve *bürü-* fiilleridir. *ağullan-*, *aralan-*, *barın-*, ve *bilmezlenmek* fiilleri *Tar.S* ve *NBD*'de; *ağırlan-*, *asılan-*, *ayrılış-*, *biliş-* ve *budaklan-* fiilleri *Tar.S* ve *KT*'de; *ağırla-*, *avuçla-*, *berki-*, *birle-* fiilleri *Tar.S*, *KİM* ve *KT*'de; *ağla-* *Tar.S*'de ve *TM* dışındaki eserlerde; *aldır-* fiili *Tar.S*, *KİM* ve *ŞMK*'de; *akıt-* fiili *ŞMK* ve *TM* dışındaki eserlerde; *andır-* fiili *Tar.S*, *KİM*, *KT* ve *NBD*'de; *anla-* fiili *ŞMK* ve *TM* dışındaki eserlerde; *arın-* ve *arıt-* fiilleri *Tar.S*, *KİM*, *ŞMK*, *KT* ve *TM*'de; *artır-* fiili *AF* dışındaki eserlerin tümünde; *bandır-* fiili *ŞMK* ve *TM*'de; *banla-* fiili yalnızca *Tar.S* ve *KİM*'de; *barış-* fiili *Tar.S*, *KT* ve *NBD*'de; *berkin-* fiili *Tar.S*; *KT* ve *TM*'de; *berkit-* fiili *NBD* dışındaki diğer eserlerde; *beze-* ve *bezen-* fiilleri *Tar.S*, *KİM*, *KT* ve *NBD*'de; *bırak-* fiili *Tar.S* ve *AF* dışındaki diğer eserlerde; *bulaş-* fiili *Tar.S*, *KİM*, *NBD* ve *TM*'de; *buluş-* fiili *Tar.S*, *AF* ve *NBD*'de; *bürü-* fiili *Tar.S*, *AF*, *KİM* ve *NBD*'de; bulunmaktadır. Ayrıca *ağdır-*, *ağna-*, *apış-*, *bozla-*, *atlan-*, *balkı-*, *barıştı-* ve *beler-* fiilleri, *Tar.S* dışında, sözü edilen hiçbir eserde bulunmamaktadır. Bu durum, bu fiillerin 13, 14 ve 15. yüzyıllarda kullanılmadığıyla değil de, müelliflerin hazırladığı eserlerin konusu, türü veya hacmiyle açıklanabilir. Çünkü eğer bu fiiller *Tar.S*'de bulunuyorsa bu dönemlerde kullanıldığı açıktır. Müelliflerin diğer eserlerde bu fiillere yer vermemesinin nedeni, bu fiillerin herkes tarafından bilinen anlamları olduğunu düşünmeleri olabilir.

2.2.1.2. Farklı Biçim ve Aynı Anlamdaki Türemiş Fiiller

2.2.1.2.1. Farklı Biçim ve Kısmen Aynı Anlamdaki Türemiş Fiiller

acayıpleş-:

TS: Başkalaşmak, yadırganacak bir duruma girmek.

Tar.S (acebe kal-): Hayrette kalmak, şaşakalmak (XIII. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

akışkanlaş-:

TS: Akışkan duruma gelmek.

Tar. S (akış-): Sel gibi akmak tehacüm etmek, üşüşmek (XIV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

alçal-:

TS: **1.** Alçak duruma gelmek, yüksekte aşağı doğru inmek. **2.** (insan için) Değeri azalmak.

Tar.S (alçak ol-): Mütevazi olmak, alçak gönüllü olmak (XIV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

araştır-:

TS: **1.** Birini veya bir şeyi bulmak için bir yeri gözden geçirmek. **2.** Bir gerçeği ortaya çıkarmak için aramalarda bulunmak, sormak, soruşturmak. **3.** Bilimde ve sanatta yöntemli çalışmalar yapmak.

Tar.S (custala-, cüstele-): Aramak, araştır, teftiş etmek (XIV. XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

arat-:

TS: **1.** Aramak işini bir başkasına yaptırmak. **2.** Arzu ettirmek, istetmek.

Tar.S (cüstelet-): Aratmak, teftiş ettirmek (XIV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

aylan-:

TS: Bir yerin çevresinde dolanmak.

Tar.S (ceğzin-, cezgin-, cizgin-): Dönmek, dolaşmak (XIV, XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (+), ŞMK (+), KT (-), NBD (+), TM (-)

azarla-:

TS: Paylamak, takdir etmek.

Tar.S (azgış-, azgaş-): Kızmak, kızışmak, azgınlaşmak (XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bağır-:

TS: **1.** İnsan yüksek ve gür ses çıkarmak. **2. mec.** Kendini belli etmek. **3.** Yüksek sesle azarlamak.

Tar.S (cayla-): Ses yükselmek, bağırarak (XIV, XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bağlan-:

TS: **1.** Bağlama işine konu olmak. **2.** Sevmek, içten bağlı olmak. **3.** Yalnızca belli bir işle uğraşmak.

Tar.S (bağlal-): Bağlanmak, ara bulunmak (XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (+), ŞMK (-), KT (+), NBD (+), TM (+)

bağrış-:

TS: Birlikte veya karşılıklı bağırarak.

Tar.S (carıltaş-): Bağrışmak (XIV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

basıklaştır-:

TS: Basık duruma getirmek.

Tar.S [basır- (basur-)]: Bastırmak, kapatmak, saklamak (XIV, XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

basıl-:

TS: (I) Basma işine konu olmak.

Tar.S (basırık-): Basılmak, çiğnenmek, basılarak sıkıştırılmak (XIV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (+), TM (-)

beyazlan-:

TS: Beyaz duruma gelmek, ağarmak.

Tar.S (beyaza çık-): Tebyiz edilmek (XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

beyazlaş-:

TS: Beyaz duruma gelmek.

Tar.S (beyaza çık-): Tebyiz edilmek (XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bindir-:

TS: **1.** Bir kimseye bir şeyin üzerine çıkartmak, oturtmak veya içine yerleştirmek, binmesini sağlamak. **3.** Ekleme, katmak.

Tar.S (bingeştür-, bingestir-): **1.** Birbirinin üzerine bindirmek (XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (+), NBD (-), TM (-)

biniş-:

TS: **1.** İki parçadan biri, öbürünün üstünde olmak.

Tar.S (bingeş-): **1.** Birbiri üzerine binmek. **2.** Birbiri arkasına binmek, artlaşmak (XV, XVI. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

birikiş-:

TS: Bir yere toplanmak, bir araya gelmek.

Tar.S [birik-, (birük-)]: Birleşmek, bir araya gelmek, ittihat etmek (XIV, XV. yy).

Diğer Eserler: AF (+), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (+), TM (-)

bitlen-:

TS: Kendi bitlerini ayıklamak.

Tar.S (bitle-): Başkasının bitini ayıklamak (XV yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

boyla-:

TS: Destan söylemek, anlatmak.

Tar.S (boy boyla-): Bir kimsenin soyunu sopunu sayarak öğmek (XIV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

böğür-:

TS: **1.** Öküz, manda, deve bağırarak. **2.** İnsan, anlaşılmaz bir biçimde yüksek sesle bağırarak.

Tar.S (böğrüş-): Hayvanlar hep birden böğürmek, insanlar bu şekilde böğürmek (XIV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bunal-:

TS: **1.** Soluk alması güçleşmek. **2. mec.** Çok sıkılmak, çok tedirgin olmak.

Tar.S (cuncuk-): Havasızlıktan bunalmak (XIV, XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (+), ŞMK (-), KT (+), NBD (-), TM (-)

burcu-:

TS: Hlk. Güzel koku yaymak.

Tar.S (burcala-): Buram buram tüterek her tarafa koku yaymak (XIV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

buyrul-:

TS: Buyurma işi yapılmak.

Tar.S (buyurul-): Emir almak, emredilmek (XIV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (+), ŞMK (-), KT (+), NBD (+), TM (-)

bütünle-:

TS: **1.** Eksiksiz duruma getirmek, tamamlamak.

Tar.S [bütün eyle-, (bütün it-)]: bitiştirip sağlam hale getirmek, tamamlamak (XIV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (+), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bütünleş-:

TS: Bütün duruma gelmek.

Tar.S (bütün ol-): Bitişip sağlam hale gelmek (XIII, XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

Bu bölümde *TS* ile *Tar.S'*de farklı biçimde; ancak kısmen aynı anlamda olan toplam 25 adet türemiş fiil tespit edilmiştir. Bunlar *acayıpleş-*, *akışkanlaş-*, *alçal-*, *araştır-*, *arat-*, *aylan-*, *azarla-*, *bağır-*, *bağlan-*, *bağrış-*, *basıklaştır-*, *basıl-*, *beyazlan-*, *beyazlaş-*, *bindir-*, *binış-*, *birikiş-*, *bitlen-*, *boyla-*, *böğür-*, *bunal-*, *burcu*, *buyrul-*, *bütünle-*, ve *bütünleş-* fiilleridir. *aylan-* fiili KİM, ŞMK ve NBD'de; *bağlan-* fiili KİM, KT, NBD ve TM'de; *basıl-* fiili NBD'de; *bindir-* fiili KT'de; *birikiş-* fiili AF ve NBD'de; *bunal-* fiili KİM ve KT'de; *bütünle-* fiili KİM'de; *buyrul-* fiili KİM, KT ve NBD'de bulunmaktadır. Ayrıca *acayıpleş-*, *akışkanlaş-*, *alçal-*, *araştır-*, *arat-*, *azarla-*, *bağır-*, *bağrış-*, *basıklaştır-*, *beyazlan-*, *beyazlaş-*, *binış-*, *bitlen-*, *boyla-*, *böğür-*, *burcu-*, ve *bütünleş-* fiilleri, *Tar.S* dışında, sözü edilen eserlerin hiçbirinde bulunmamaktadır.

TS'de ve *Tar.S'*de aynı anlamda olan fiiller, *Tar.S'*de farklı biçimlerde karşımıza çıkmaktadır. Ancak *Tar.S'*de farklı biçimlerde bu görülen fiiller, diğer eserlerin bir bölümünde bulunurken, bir bölümünde hiç bulunmamaktadır. Ancak *TS*'deki bazı fiillerin farklı biçimlerde *Tar.S'*de yer alması, bu fiillerin 13, 14 ve 15. yüzyıllarda da aynı anlamlarla kullanıldığını göstermektedir.

2.2.1.2.2. Farklı Biçim ve Tamamen Aynı Anlamdaki Türemiş Fiiller

acık-:

TS: Açlık duymak, yemek yeme ihtiyacı duymak.

Tar.S [ac- (aç-) (I)]: Acıkmak (XIII-XV. yy).

Diğer Eserler: AF (+), KİM (-), ŞMK (-), KT (+), NBD (-), TM (-)

acıktır-:

TS: 1. Açlık duymasına sebep olmak. 2. Aç bırakmak, yeterince doyurmamak.

Tar.S [acı- (acur-)]: 1. Acıktırmak (XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

açıl-:

TS: Açmak işi yapılmak veya açmak işine konu olmak.

Tar.S (açın-): Açılmak, görünmek (XIV-XV. yy).

Diğer Eserler: AF (+), KİM (+), ŞMK (+), KT (+), NBD (+), TM (+)

adlandır-:

TS: **1.** Bir kimseyi veya bir şeyi kullanarak belli etmek, ad vermek, ad koymak, tesmiye etmek. **2.** Ad koyma, ad vermeyi sağlamak tesmiye etmek.

Tar.S (adla-): Ad vermek, adlandırmak (XIV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

ağar-:

TS: Ak olmak, ak duruma gelmek, beyazlanmak, solmak.

Tar.S (akar-): Ağarmak (XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (+), ŞMK (-), KT (+), NBD (+), TM (+)

ağart-:

TS: Ak duruma getirmek, beyazlatmak.

Tar.S (akart-): Ağartmak (XIV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (+)

aksa-:

TS: Hafif topallamak.

Tar.S [ağsa-, (ahsa-)]: Aksamak, topallamak (XIII-XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

akşamla-:

TS: **1.** Bütün günü bir yerde veya bir işte geçirerek akşama erişmek, akşamı bulmak. **2.** Akşamı bir yerde geçirmek.

Tar.S (ahşamla-): Geceyi geçirmek (XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (+), TM (-)

alacalan-:

TS: **1.** Alaca bir duruma gelmek. **2.** Herhangi bir heyecan dolayısıyla benzi kızarıp bozarmak, renkten renge girmek.

Tar.S (alal-): Renkten renge girmek, alı al, moru mor olmak, bozulmak, alacalanmak (XIV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

alçal-:

TS: **1.** Alçak duruma gelmek, yüksekten aşağı doğru inmek. **2.** (insan için) Değeri azalmak.

Tar.S (alçağır-): Alçalmak, alçaklaşmak (XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

alçalt-:

TS: **1.** Alçak duruma getirmek. **2.** Değerini azaltmak.

Tar.S (alçağıt-): Alçaltmak, hafifletmek (XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

aldat-:

TS: **1.** Beklenmedik bir davranışla yanıltmak. **2.** Karşısındakinin dikkatsizliğinden, ilgisizliğinden, gereği gibi uyanık olmayışından yararlanarak onun zararına kazanç sağlamak. **3.** Birine verilen sözü tutmamak, yalan söylemek. **4.** Bir şeyin görünürdeki durumu, o şeyin niteliği bakımından yanlış bir kanı vermek. **5.** Ayartmak, kötü yola sürüklemek, baştan çıkarmak, iğfal etmek. **6.** Oyalamak, avutmak.

Tar.S (alda-): Aldatmak, kandırmak, oyun etmek (XIII-XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (+), ŞMK (-), KT (-), NBD (+), TM (-)

aldat-:

TS: Eşine sadakatsizlik etmek, ihanet etmek.

Tar.S (adlaş-): Birbirini aldatmak (XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (+), TM (-)

anıkla-:

TS: Hazırlamak

Tar.S (anukla-): Hazırlamak (XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

anırt-:

TS: Anırmasını sağlamak.

Tar.S (ağırt-): Anırtmak (XIV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

anla-:

TS: Bir şeyin ne demek olduğunu, neye işaret ettiğini kavramak; yeni bilgileri eskileriyle bir araya getirerek sonuç niteliğinde başka bir bilgi edinmek.

Tar.S (aň-): Anlamak (XV. yy).

Diğer Eserler: AF (+), KİM (+), ŞMK (+), KT (+), NBD (+), TM (-)

anlaşıl-:

TS: Anlamak işine konu olmak, belli olmak, ortaya çıkmak.

Tar.S (aňlan-): Anlaşılmak, fehmolunmak, takdir olunmak (XIV, XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (+), ŞMK (-), KT (-), NBD (+), TM (-)

ansı-:

TS: Hatırlamak.

Tar.S (aň-): Hatırlamak (XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (+), KT (-), NBD (-), TM (-)

antlaş-:

TS: Antlaşma yapmak, ahitleşmek.

Tar.S (andlaş-): Karşılıklı yemin etmek, ahitleşmek (XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

atlandır-:

TS: Ata bindirmek veya binecek at vermek.

Tar.S (atlandur-): Ata bindirmek (XIV, XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

ayıkla-:

TS: Bir şeyin içinden, işe yaramayan, gereksiz veya istenmeyen taneleri veya maddeleri ayırıp çıkarmak, temizlemek

Tar.S [(ayırtla-, (ayıtla-, ayurtla-)]: **1.** Seçmek, ayırıp çıkarmak. **2.** Fasletmek, halletmek, ayırt etmek. **3.** Ayıklamak, temizlemek (XIV-XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (+), NBD (+), TM (-)

ayıklan-:

TS: Ayıklamak işine konu olmak

Tar.S: (ayırılan-, ayıtlan-, arıtlan-): Ayırılanmak, ayıklanmak, temizlenmek (XIV-XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (+), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

ayrıl-:

TS: **1.** Ayırmak işine konu olmak. **2.** Bir yerden, bir kimseden, bir şeyden uzaklaşmak. **3.** (karı ve koca için) Evlilik birliğini bozmak.

Tar.S (aralaş-): Ayrılmak, uzaklaşmak.

(ayrılan-, ayırtaş-): Ayrılmak, tefrik edilmek (XIV-XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (+), NBD (+), TM (+)

ayrış-:

TS: Birbirinden ayrılmak, birliği bozmak.

Tar.S (ayrılış-): Birbirinden ayrılmak (XIV, XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (+), NBD (+), TM (-)

azımsa-:

TS: Bir şeyin umulduğundan az olduğu yargısına varmak, daha fazlasını istemek, az görmek, az bulmak.

Tar.S (azgın-): Az görmek, azımsamak (XIV-XV. yy).

(azıgzı-): Az bulmak, az görmek, azımsamak (XIV-XV. yy).

(azgır-): Az görmek, ehemmiyet vermemek, azsınmak, istihfaf etmek. (XIV-XV. yy).

[azırğa-, (azırğan-, azırka-)]: Az görmek, ehemmiyet vermemek, azsınmak, istihfaf etmek (XIV, XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (+), TM (-)

azış-:

TS: Gittikçe kızışmak, şiddetlenmek.

Tar.S [azgış-, (azgaş-)]: Kızmak, kızışmak, azgınlaşmak.

(azguruş-): Birbirine kızmak (XIV, XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bakıl-:

TS: Bakma işine konu olmak veya bakma işi yapılmak.

Tar.S (bakımıl-): Bakılmak (XIV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (+), TM (-)

bangırda-:

TS: Öfkelenerek yüksek sesle bağırıp çağırmak, bangır bangır bağırarak.

Tar.S (bağla-): Yüksek sesle bağırarak (XIV, XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (+), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

belir-:

TS: 1. Önce belli veya görünür olmayan bir şey ortaya çıkmak, tezahür etmek. 2. Bir düşünce veya durum için, kesin bir biçim almak, tebellür etmek. 3. İyice görünür ve anlaşılır bir durum almak, tebarüz etmek.

Tar.S [belür- (bilür-)]: Meydana çıkmak, zuhur etmek, belli olmak (XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (+), ŞMK (+), KT (+), NBD (+), TM (-)

bertil-:

TS: 1. *hlk*. İncinmek, burkulmak. 2. Berelenmek, yaralanmak. 3. Morarmak, çürümek.

Tar.S (bertin-): Burkulup incinmek (XIV, XV. yy).

(başık-): 1. Yaralanmak (XIV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

besle-:

TS: 1. Yiyecek ve içeceğini sağlamak. 2. Yedirmek. 3. Semirtmek.

Tar.S (bisle-): Beslemek (XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (+), ŞMK (-), KT (+), NBD (+), TM (-)

bezekle-:

TS: Süslemek.

Tar.S (bezek kıl-): Süslemek (XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bileştir-:

TS: Bileşmesini sağlamak.

Tar.S (bir eyle-): Birleştirmek (XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (+), TM (-)

bilmezlen-:

TS: Bilmiyor gibi görünmek, bilmezlikten gelmek, tecahül etmek.

Tar.S (bilmeze ur-): Bilmez görünmek, bilmezlikten gelmek (XIV, XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (+), TM (-)

birleş-:

TS: **1.** Ayrıyken tek bir bütün durumuna gelmek. **2.** Buluşmak, bir araya gelmek. **3.**

Uyuşmak, aynı görüşte olmak. **4.** Aynı amaç çevresinde toplanmak. **5.** Kaynaşmak.

Tar.S [bir et-, (birlik eyle-), bir yere gel-]: Birleşmek (XIV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (+), TM (-)

boğazla-:

TS: **1.** Hayvan veya insanı boğazından keserek öldürmek. **2.** *mec.* Gaddarca, kan dökerek öldürmek.

Tar.S (bağuzla-): Boğazlamak (XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (+), ŞMK (-), KT (+), NBD (+), TM (+)

bollaştır-:

TS: Bol duruma getirmek.

Tar.S (bolalt-): Bollaştırmak, çoğaltmak (XIV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

boşal-:

TS: **1.** Boş duruma gelmek, içinde bir şey kalmamak, inhilal etmek. **2.** Dışarıya akmak, dökülmek. **3.** Gevşemek, açılmak.

Tar.S (boşan-): Boşalmak, boş kalmak (XIV. XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

boşalt-:

TS: **1.** Boş duruma getirmek. **2.** Dökmek, boca etmek. **5.** Gevşetmek, açmak.

Tar.S (boşat-): Boşaltmak (XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

boyla-:

TS: Yükselmek, çıkmak.

Tar.S (boya yet-): Yükselmek, boylanmak (XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

boylan-:

TS: Boyu uzamak.

Tar.S (boy çek-): Boy atmak, uzamak (XIV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bulandır-:

TS: **1.** Bulanmasına yol açmak, bulanmasını sağlamak. **2. mec.** İki veya daha çok şeyi birbirinden fark edilmeyecek biçimde karıştırmak.

Tar.S (bulat-): Bulandırmak (XIII, XIV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (+), ŞMK (-), KT (-), NBD (+), TM (-)

bunal-:

TS: *mec.* Çok sıkılmak, çok tedirgin olmak.

Tar.S (buña uğra-): Sıkıntıya düşmek, kederlenmek, bunalmak (XIV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (+), ŞMK (-), KT (+), NBD (-), TM (-)

bunal-:

TS: **1.** Soluk alması güçleşmek. **2. mec.** Çok sıkılmak, çok tedirgin olmak.

Tar.S (buñlan-): Bunalmak (XIII. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (+), ŞMK (-), KT (+), NBD (-), TM (-)

buzığıla-:

TS: Sığır yavrulamak.

Tar.S (buzala-): Buzığılamak, hayvan doğurmak (XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bükül-:

TS: **1.** Bükme işine konu olmak, katlanmak. **2.** İplik eğrilmek. **3.** Eğilmek.

Tar.S [büklü-, (büğli-, bükle-, bükli-)]: Bükülmek, kıvrılmak (XIV, XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (+), ŞMK (-), KT (-), NBD (+), TM (-)

Bu bölümde *TS* ile *Tar.S*'de farklı biçimde, ancak tamamen aynı anlamda olan toplam 44 adet türemiş fiil tespit edilmiştir. Bunlar *acık-*, *acıktır-*, *açıl-*, *adlandır-*, *ağar-*, *ağart-*, *aksa-*, *akşamla-*, *alacalan-*, *alçal-*, *alçalt-*, *aldat-*, *anıkla-*, *anırt-*, *anla-*, *anlaşıl-*, *ansı-*, *antlaş-*, *atlandır-*, *ayıkla-*, *ayıklan-*, *ayrıl-*, *ayrış-*, *azımsa-*, *azış-*, *bakıl-*, *bangırda-*, *belir-*, *bertil-*, *besle-*, *bezekle-*, *bileştir-*, *bilmezlen-*, *birleş-*, *boğazla-*, *bollaştır-*, *boşal-*, *boşalt-*, *boyla-*, *boylan-*, *bulandır-*, *bunal-*, *buzagaıla-* ve *bükül-* fiilleridir. *acık-* fiili AF ve KT'de; *bunal-* fiili KİM'de; *ağart-* fiili TM'de; *ansı-* fiili ŞMK'de; *ayıkla-* ve *ayrış-* fiileri KT ve NBD'de; *ayıklan-* ve *bangırda-* fiileri KM'de; *ağar-* ve *boğazla-* fiileri AF ve ŞMK'de; *anla-* fiili TM dışındaki ve *belir-* fiili ise AF ve TM dışındaki eserlerde; *aldat-*, *anlaşıl-*, *bulandır-* ve *bükül-* fiilleri KİM ve NBD'de; *akşamla-*, *azımsa-*, *bakıl-*, *bileştir-*, *bilmezlen-* ve *birleş-* fiilleri NBD'de; *ayrıl-* fiili KT, NBD ve TM'de; *besle-* fiili KİM, KT ve NBD'de bulunmaktadır. Bunların dışında *açıl-* fiili sözü edilen eserlerin tümünde bulunurken, *acıktır-*, *adlandır-*, *aksa-*, *alacalan-*, *alçal-*, *alçalt-*, *anıkla-*, *anırt-*, *antlaş-*, *atlandır-*, *azış-*, *bertil-*, *bezekle-*, *bollaştır-*, *boşal-*, *boşalt-*, *boyla-*, *boylan-* ve *buzagaıla-* fiilleri bu eserlerin hiçbirinde bulunmamaktadır. Görüldüğü gibi, *TS*'de olup *Tar.S*'de farklı biçimlerde gösterilen kimi fiiller, *Tar.S* dışındaki bazı eserlerde bulunurken, bazılarında hiç bulunmamaktadır. Müelliflerin eserlerine almayı tercih etmediği bu fiillerin *Tar.S*'de tanıklanmış olması, bunların sözü edilen dönemlerde (13, 14, 15. yüzyıl) kullanıldığını göstermektedir.

Bu bölümde genel olarak *TS*'deki türemiş fiiller, *Tar.S*'de türemiş fiiller ile karşılanmıştır. Ancak bu bölümde *TS*'de türemiş bir fiil olan *acık-* fiili *Tar.S*'de *ac-* / *aç-* basit fiili ile; *ansı-* ve *anla-* fiilleri *Tar.S*'de *an-* basit fiili ile gösterilmiştir. Yani, *TS*'de türemiş olan bir fiil, *Tar.S*'de basit fiillerle karşılanmıştır. Bunun dışında yine *TS*'de türemiş bir fiil olan *bilmezlen-* fiili *Tar.S*'de *bilmeze ur-*, *bezekle-* fiili *Tar.S*'de *bezek kıl-* ve *bileştir-* fiili *Tar.S*'de *bir eyle-* birleşik fiilleriyle gösterilmiştir. Dolayısıyla *TS*'de türemiş biçimlerde gösterilen bazı fiiller, *Tar.S*'de birleşik fiillerle karşılanmıştır.

2.2.1.3. Aynı Biçim ve Farklı Anlamdaki Türemiş Fiiller

2.2.1.3.1. Aynı Biçim ve Tamamen Farklı Anlamdaki Türemiş Fiiller

açın-:

TS: **1.** Gelişmek. **2.** (tohum, hastalık için) İçindeki yetenekler uyanarak amacına varmak, gelişmek, inkişaf etmek.

Tar.S: Açılmak, görünmek (XIV-XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

adan-:

TS: Adamak işine konu olmak.

Tar.S: Ad olmak, ad takınmak (XIV, XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

adlaş-:

TS: Ad durumuna gelmek.

Tar.S: Birbirini aldatmak (XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

ağaçla-:

TS: Ağaçlandırmak.

Tar.S: Sopayla dövmek (XIV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

ağaçlan-:

TS: Ağaçlı duruma gelmek.

Tar.S: Sopayla dövülmek, dayak yemek (XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

ağla-:

TS: **1.** Sızlanmak, yakınmak. **2.** Bir duruma karşı üzüntü duymak. **3.** Ağaç budandığında kesilen yerlerden besi suyu veya öz su akmak.

Tar.S: Ağsamak, bir tarafa ağmak, aksaklık göstermek (XV. yy).

Diğer Eserler: AF (+), KİM (+), ŞMK (+), KT (+), NBD (+), TM (-)

akıt-:

TS: Akmasını sağlamak, akmasına yol açmak, dökmek.

Tar.S: Celbetmek, akın akın çekmek (XV. yy).

Diğer Eserler: AF (+), KİM (+), ŞMK (-), KT (+), NBD (+), TM (-)

aktar-:

TS: Bir yerden, bir kaptan başka bir yere veya kaba geçirmek.

Tar.S: **1.** Yere sermek, devirmek, altetmek, yenmek. **2.** Altını üstüne getirmek (XIII-XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (+), NBD (-), TM (+)

aktarıl-:

TS: Aktarmak işine konu olmak.

Tar.S: **1.** Düşürülmek, başkası tarafından yıkılmak. **2.** Kendi kendine yıkılmak, devrilmek. **3.** Yüz çevirmek, başka tarafa dönmek (XIV-XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

aldır-:

TS: **1.** Almak işini yaptırmak. **2.** Getirtmek.

Tar.S: Kaptırmak (XIV-XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (+), ŞMK (+), KT (-), NBD (-), TM (-)

alın-:

TS: **1.** Almak işi yapılmak. **2.** Bir sözün, bir davranışın kendisine karşı olduğunu sanarak incinmek, kırılmak veya öfkelenmek. **3.** Elde edilmek. **4.** Uyarlanmak, adapte olunmak.

Tar.S: Meclûbolmak, tutulmak, kapılmak (XIV-XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (+), KT (+), NBD (+), TM (+)

alış-:

TS: **1.** Bir işi tekrarlayarak kolaylıkla yapabilmek. **2.** Yadırgamaz duruma gelmek. **3.** Uyar duruma gelmek, uygun gelmek, intibak etmek. **4.** Sürekli ister olmak. **5.** Bağlanmak, ısınmak. **6.** Etkisini yitirmek. **7.** Evcilleşmek, ehlileşmek.

Tar.S: Karşılıklı alıp vermek, hep birden almak (XIV, XV. yy).

Diğer eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (+), TM (-)

arala-:

TS: **1.** İki şey arasında açıklık oluşturmak, yarı açmak. **2.** Aralıklı duruma getirmek, seyrekleştirmek. **3.** Bitkilerin azla dal ve çubuklarını kesmek, seyrekleştirmek.

Tar.S: **1.** Ayırt etmek, ayırmak. **2.** Terk etmek, bırakmak, atlamak. **3.** Arasında görünmek, bulunmak, dolaşmak (XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (+), TM (-)

ayakla-:

TS: Ayakla ölçmek.

Tar.S: Çiğnemek, ayak altına almak (XIV-XV. yy).

Diğer eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (+), TM (-)

azdır-:

TS: **1.** Azmasına sebep olmak. **2.** Azgın duruma getirmek. **3.** Şımartmak. **4.** Kötü davranış veya alışkanlıklara sürüklemek, yoldan çıkarmak.

Tar.S: Değiştirmek (XIII, XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (+), ŞMK (-), KT (+), NBD (+), TM (-)

azış-:

TS: Gittikçe kızışmak, şiddetlenmek.

Tar.S: Birbirini kaybetmek (XIV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bağlan-:

TS: **1.** Bağlama işine konu olmak. **2.** Sevmek, içten bağlı olmak. **3.** Yalnızca belli bir işle uğraşmak.

Tar.S: **1.** Kapanmak. **2.** Kuşanmak. **3.** Şekil verilmek, sonuçlandırılmak (XIV, XV).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (+), ŞMK (-), KT (+), NBD (+), TM (+)

benlen-:

TS: Ben (I) oluşmak.

Tar.S: (I) Benlik taslamak, böbürlenmek (XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bilin-:

TS: Bilme işine konu olmak, anlaşılmaq, öğrenilmek.

Tar.S: Adı çıkmak, adı yayılmak (XV. yy).

Diğer Eserler: AF (+), KİM (+), ŞMK (-), KT (+), NBD (+), TM (+)

boşat-:

TS: Boşama işini yaptırmak.

Tar.S: Boşaltmak (XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

boyan-:

TS: **1.** Boyama işi yapılmak. **2.** Kendi kendini boyamak, yüzüne boya sürmek, makyaj yapmak. **3.** Boya veya renkli bir şey sürülmek.

Tar.S: Erişmek, ulaşmak, uzanmak. (XIV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (+), TM (+)

bozar-:

TS: **1.** Boz renge girmek. **2.** Renk değiştirmek, rengi atmak.

Tar.S: Kırışmak, ağarmak, sararmak. (XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bulaş-:

TS: Hastalık geçmek, sirayet etmek.

Tar.S: Meşgul olmaya başlamak (XIV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (+), ŞMK (-), KT (-), NBD (+), TM (+)

Bu bölümde *TS* ile *Tar.S*'de aynı biçimde ve tamamen farklı anlamda olan toplam 23 adet türemiş fiil tespit edilmiştir. Bunlar *açın-*, *adan-*, *adlaş-*, *ağaçla-*, *ağaçlan-*, *ağla-*, *akıt-*, *aktar-*, *aktarıl-*, *aldır-*, *alın-*, *alış-*, *arala-*, *ayakla-*, *azdır-*, *azış-*, *bağlan-*, *benlen-*, *bilin-*, *boşat-*, *boyan-*, *bozar-* ve *bulaş-* fiilleridir. *ağla-* fiili *Tar.S*'de ve *TM* dışındaki eserlerde; *akıt-* fiili *Tar.S*, *AF*, *KİM*, *KT* ve *NBD*'de; *aktar-* fiili *Tar.S*, *KT* ve *TM*'de; *aldır-* fiili *Tar.S*, *KİM* ve *ŞMK*'de; *alın-* fiili *Tar.S*, *ŞMK*, *KT*, *NBD* ve

TM'de; *alış-*, *arala-* ve *ayakla-* fiilleri Tar.S ve NBD'de; *azdır-* fiili Tar.S, KİM, KT ve NBD'de; *bağlan-* fiili Tar.S, KİM, KT, NBD ve TM'de; *bilin-* fiili Tar.S ve ŞMK dışındaki diğer eserlerde; *boyan-* fiili Tar.S, NBD ve TM'de; *bulaş-* fiili ise Tar.S, KİM, NBD ve TM'de bulunmaktadır. Ayrıca *açın-*, *adan-*, *adlaş-*, *ağaçla-*, *ağaçlan-*, *aktarıl-*, *azış-*, *benlen-*, *boşat-* ve *bozar-* fiilleri sözü edilen eserlerin hiçbirinde, Tar.S dışında, bulunmamaktadır.

TS ile Tar.S'de aynı biçimde olan ancak farklı anlamlara gelen fiiller yer almaktadır. TS ile Tar.S'yi temsil eden eserler arasında büyük bir zaman diliminin olması, bu dönemlerdeki fiillerin, anlam ya da biçim açısından farklılık göstermesine neden olmuştur. Ayrıca çalışmada Tar.S'de bulunan ancak diğer eserlerde yer almayan bazı fiiller vardır. Tar.S'de bulunan bu fiillerin kimi eserlerde bulunmaması, bunların 13, 14 ve 15. yüzyıllarda kullanılmadıklarını göstermemektedir. Bu durum, bazı müelliflerinin çalışmalarında bu fiillere yer vermedikleri anlamına gelmektedir.

2.2.1.3.2. Aynı Biçim ve Kısmen Farklı Anlamdaki Türemiş Fiiller

açıl-:

TS: **1.** Açmak işi yapılmak veya açmak işine konu olmak. **2.** Gitmek, uzaklaşmak.

Tar.S: **(I): 1.** Zahir olmak, aşikâr olmak. **2.** Ortadan kaybolmak, görünmez olmak (XIV-XV. yy).

Diğer Eserler: AF (+), KİM (+), ŞMK (+), KT (+), NBD (+), TM (+)

adımla-:

TS: **1.** Adımla ölçmek. **2.** Bir yerde ileriye geriye doğru giderek dolaşmak.

Tar.S: Yürümek (XIV, XV. yy).

Diğer Eserler: AF (+), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

ağlan-:

TS: Ağlamak işi yapılmak.

Tar.S: İçin için ağlamak (XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (+), TM (-)

arıkla-:

TS: Arık duruma gelmek.

Tar.S: Zayıflamak (XIV-XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (+), TM (-)

arıklad-:

TS: Arık duruma getirmek.

Tar.S: Zayıflatmak (XIV-XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (+), KT (-), NBD (-), TM (-)

arıla-:

TS: Bir şeye herhangi bir ayıp veya kusur bulunmadığını bildirmek, tenzih etmek.

Tar.S: Temize çıkarmak (XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

arkalan-:

TS: Kendisine yardım edilmek, destek olunmak.

Tar.S: **1.**Kuvvetlenmek, kuvvet bulmak. **2.** İstinat etmek, dayanmak (XIV, XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

atış-:

TS: **1.** Ağzı kavgası etmek. **2.** Kendisine dargın olan bir kimseye barışıkmiş gibi söz söylemek. **3.** Saz şairleri, belli bir ayak üzerine birbirlerini küçük düşürmek amacıyla karşılıklı deyiş söylemek.

Tar.S: Birbirine atmak (XIV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (+), TM (-)

avla-:

TS: **1.** Bir avı diri veya ölü olarak ele geçirmek. **2.** Tuzağa düşürmek, kurnazlıkla kandırmak.

Tar.S: Yakalamak (XIV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (+), ŞMK (-), KT (+), NBD (+), TM (+)

aylan-:

TS: Bir yerin çevresinde dolanmak.

Tar.S: Dönmek, devretmek (XIV, XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (+), TM (-)

ayrılan-:

TS: Ayrı duruma gelmek.

Tar.S: Ayrılmak (XIV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

azıt-:

TS: **1.** Azgın duruma getirmek. **2.** Çığırından çıkartmak.

Tar.S: Azdırmak, yolunu şaşırtmak, yoldan çıkarmak (XIV-XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bağda-:

TS: Birkaç şeyi birbirine geçirerek bağlamak.

Tar.S: Güreşte sarmaya almak, çelme takmak (XIV, XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (+), TM (-)

bağla-:

TS: Yara ilâç koyup bezle sarmak.

Tar.S: Sarmak (XIV, XV. yy).

Diğer Eserler: AF (+), KİM (+), ŞMK (+), KT (+), NBD (+), TM (+)

bandır-:

TS: Banmak.

Tar.S: Batırmak, bulaştırmak (XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (+), KT (-), NBD (-), TM (+)

basıl-:

TS: **(I)** Basma işine konu olmak. **(II)** Uygunsuz durumda yakalanmak.

Tar.S: Alt olmak, mağlup olmak, yenilmek, yere serilmek, çiğnenmek, tahkir edilmek (XIV, XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (+), TM (-)

birik-:

TS: **1.** Toplanıp yığılmak. **2.** Birbirine eklenip çoğalmak.

Tar.S: Birleşmek (XIV, XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (+), TM (-)

biriktir-:

TS: **1.** Toplayıp yığmak. **3.** Öğrenme, yarar sağlama vb. sebeplerle bazı nesnelere bir araya getirmek, koleksiyon yapmak.

Tar.S: Tevhit etmek, birleştirmek (XIV, XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (+), NBD (-), TM (-)

boyla-:

TS: Boy ve hacmine göre ayırmak.

Tar.S: Ölçmek, boy ölçüşmek (XIV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bulaş-:

TS: İstmeden veya rastlantı sonucu bir işe karışmak.

Tar.S: Karışmak, fenalaşmak (XIV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (+), ŞMK (-), KT (-), NBD (+), TM (+)

bulaş-:

TS: Bir nesne, üzerine sürülen bir şey yüzünden kirlenmek.

Tar.S: Alûde olmak, bulanmak (XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (+), ŞMK (-), KT (-), NBD (+), TM (+)

bulat-:

TS: Bulaştırmak.

Tar.S: Bulandırmak (XIII, XIV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (+), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

burul-:

TS: Ekseni çevresinde döndürülmek.

Tar.S: Dönmek, bükülmek (XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (+), NBD (+), TM (-)

büğe-:

TS: Hlk. Suyu önüne bent yaparak toplamak.

Tar.S: Önünü engel ile tutarak suyu yükseltmek (XIV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bürün-:

TS: **1.** Bürüme işine konu olmak. **2.** Sarınmak, örtünmek.

Tar.S: Giyinmek (XIV. yy).

Diğer Eserler: AF (+), KİM (+), ŞMK (+), KT (+), NBD (-), TM (-)

Bu bölümde *TS* ile *Tar.S*'de aynı biçimde ve kısmen farklı anlamda olan toplam 24 adet türemiş fiil tespit edilmiştir. Bunlar *açıl-*, *adımla-*, *ağlan-*, *arıkla-*, *arıklat-*, *arıla-*, *arkalan-*, *atış-*, *avla-*, *aylan-*, *ayrılan-*, *azıt-*, *bağda-*, *bağla-*, *bandır-*, *basıl-*, *birik-*, *biriktir-*, *boyla-*, *bulaş-*, *bulat-*, *burul-*, *büğe-* ve *bürün-* fiilleridir. *adımla-* fiili *Tar.S* ve *AF*'de; *ağlan-*, *arıkla-*, *atış-*, *aylan-*, *bağda-*, *basıl-* ve *birik-* fiilleri *Tar.S* ve *NBD*'de; *arıklat-* fiili *Tar.S* ve *ŞMK*'de; *bandır-* fiili *Tar.S*, *ŞMK* ve *TM*'de, *biriktir-* fiili *Tar.S* ve *KT*'de; *bulaş-* fiili *Tar.S*, *KİM*, *NBD* ve *TM*'de; *bulat-* fiili *Tar.S*, *KİM*'de; *burul-* fiili *Tar.S*, *KT* ve *NBD*'de; *bürün-* fiili *Tar.S*, *NBD* ve *TM* dışındaki tüm eserlerde bulunmaktadır. Ayrıca *açıl-* ve *bağla-* fiilleri sözü edilen eserlerin tümünde bulunmakta; ancak *arıla-*, *arkalan-*, *ayrılan-*, *azıt-*, *boyla-* ve *büğe-* fiilleri, *Tar.S* dışında, bu eserlerin hiçbirinde bulunmamaktadır.

Yukarıda görüldüğü gibi *TS* ve *Tar.S*'de aynı biçimde ancak kısmen farklı anlamda olan türemiş fiiller sıralanmıştır. Çalışmada Eski Anadolu Türkçesi dönemi ile ilgili olarak *Tar.S* ve başka bazı eserler de incelenmiştir. Ancak bazı fiillerin, *Tar.S*'de bulunmasına rağmen, bu eserlerde yer almadığı görülmüştür. Bu fiillerin bu eserlerde bulunmasa da *Tar.S*'de bulunması, bunların 13, 14 ve 15. yüzyılda kullanıldıklarını göstermektedir.

2.2.2. *TS'de Olup Tar.S'de Olmayan Türemiş Fiiller*

2.2.2.1. İsimden Türemiş Fiiller

2.2.2.1.1. Türkçe Kökenli Bir İsimden Türemiş Fiiller

2.2.2.1.1.1. Üzerinde Yalnız Bir Yapım Eki Bulunduran ve Türkçe Kökenli Bir İsimden Türemiş Fiiller

acın-:

TS: **1.** Acınmak işine konu olmak. **2.** Başkasının hesabına üzölmek, yazıklanmak, yerinmek, eseflenmek, esef etmek, teessüf etmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (+), TM (-)

adakla-:

TS: Küçük çocuk yürümeye başlamak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (+), TM (-)

ağıla-:

TS: **1.** Ağı vermek, zehirlemek. **2.** (bir şeye), Ağı katmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (+), TM (-)

ağırsa-:

TS: **1.** Birine karşı soğuk davranarak sıkıntı verdiğini anlatmak. **2.** Bir işi yavaş yapmak, önemsememek, ilgilenememek. **3.** Bir işi ağır bulmak, yük saymak, yüksünmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

ağızla-:

TS: **1.** Bir işi kolaylamak. **2.** Bir parçayı yuvasına geçirmek için önce yuvanın ağzını ayarlamak. **3.** Bir boğazın veya bir limanın ağzını ortalamak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (+), TM (-)

ahla-:

TS: İç çekmek, ah etmek, ah çeker gibi ses çıkarmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

akla-:

TS: **1.** Suçsuz veya borçsuz olduğu yargısına vararak birini temize çıkarmak, tebriye etmek, ibra etmek. **2.** Başarılı gösterilmek, değerli, olarak nitelendirilmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

alala-:

TS: Beneklerle, çizgilerle veya renklerle bezeyerek bir şeyi bulunduğu çevreye uydurmak, maskelemek, kamufle etmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

alazla-:

TS: **1.** Bir şeyin yüzünü alevden geçirmek, aleve tutmak. **2.** Sızlatmak, yakmak, acı vermek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

alla-:

TS: “Süslemek, donatmak” anlamına gelen allamak pullamak deyiminde geçer.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

altla-:

TS: Özel diye alınan bir şeye, genel bir kavramın altında yer vermek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

apazla-:

TS: **1.** Avuçlamak. **2.** Yelken rüzgarla dolup şişmek. **3.** Apazlama rüzgarla gitmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

arşınla-:

TS: **1.** Arşınla ölçmek. **2.** Amaçsız, geniş adımlarla dolaşmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

atla-:

TS: **1.** Bir engeli sıçrayarak veya fırlayarak aşmak. **2.** Yüksek bir yerden alçak bir yere, ayaküstü gelecek biçimde kendini bırakmak. **3.** Binmek. **4.** (basıda) Haberi zamanında

verememek veya diğer gazetelerden öğrenmek. **5.** Okuma, yazı yazma, sayı sayma gibi işlerde bazı bölümleri bırakıp geçmek. **6.** Sınıfı okumadan geçmek. **7.** Yanılmak, aldanmak. **8.** Çıkmak, inmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

ayazla-:

TS: **1.** (hava) Ayaza çevirmek. **2.** Ayazda kalıp üşümek. **3.** Boş yere beklemek, eline bir şey geçmemek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

ayla-:

TS: **1.** Beklemek. **2.** Sürmek, devam etmek. **3.** Ayı dolduran bir süre geçirmek, aylarca kalmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (+), TM (-)

azal-:

TS: **1.** Az denecek bir miktara inmek veya eskisinden az bir duruma gelmek. **2.** Etkisini yitirmek, hafiflemek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (+), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bağışla-:

TS: **1.** Bir mal veya hakkı karşılık beklemeden birine vermek, teberru etmek. **2.** Herhangi bir kötü davranış için ceza vermektan vazgeçmek, affetmek. **3.** Görevden çekmek, almak. **4.** Deyimlerde “Tanrı esirgesin, ayırmasın” anlamlarında kullanılan bir söz.

Diğer Eserler: AF (+), KİM (+), ŞMK (-), KT (+), NBD (+), TM (+)

balıkla-:

TS: Balıklama tarzı suya atlamak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

balla-:

TS: Bal sürmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

baltala-:

TS: **1.** Balta ile kesmek. **2. mec.** Bir işi veya durumu bilinçli ve kasıtlı olarak bozup zarara yol açan davranışta bulunmak, sabote etmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

belgegeçerle-:

TS: Bir yazıyı belgegeçer ile başka bir yere göndermek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

benilde-⁵:

TS: hlk. Belinlemek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

benimse-:

TS: **1.** Bir şeyi kendine mal etmek, sahip çıkmak, kabullenmek, tesahup etmek. **2. mec.** Bir şeye, birine bağlanmak, ısınmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

berele-:

TS: Bereli duruma getirmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

beşle-:

TS: **1.** Bir işi beş kez yapmak. **2.** Bir şeyin sayısını beşe çıkarmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (+), ŞMK (-), KT (-), NBD (+), TM (-)

bizle-:

TS: Hlk. Ucu çivili değnekle hayvanı dürtmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

boğasa-:

TS: Hlk. İnek, boğa istemek veya boğaya gelmek.

⁵ Bu sözcüğün aslı *belinle-* biçimindedir. Burada halk ağzındaki biçimi olan *benilde-* de görünmektedir.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bokla-:

TS: kaba. Bir yeri veya bir işi kötü bir duruma getirmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

boşa-:

TS: Kanunlara göre iki eş, aile ilişkisini kesmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (+), TM (-)

boşla-:

TS: **1.** Bırakmak. **2.** İlgi göstermemek, ihmal etmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

boyala-:

TS: Gelişigüzel boya sürmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

boyat-:

TS: Boyama işini yaptırmak, boya sürdürmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

boynuzla-:

TS: **1.** Hayvan boynuzu ile vurmak, süsmek. **2.** *mec.* Kocasını başka bir erkekle aldatmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

buğula-:

TS: **1.** Buğudan geçirmek, buğuya tutmak. **2.** Bazı yemekleri buğu ile pişirmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bulgurla-:

TS: Bulgur taneleri gibi küçük parçalara ayırmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bumla-:

TS: Taşıt lastiği patlamak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

buna-:

TS: Frengi, alkolizm gibi dış sebeplerden veya yaşlılık, damar tıkanması gibi iç sebeplerle zihin gücünü yitirerek ne yaptığını bilemez duruma gelmek, ateh getirmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

burunla-:

TS: **1.** Dışlamak. **2.** Aşağılamak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

büyüle-:

TS: **1.** Büyü ile etki altına almak. **2. mec.** Çekiciliği ile etkisi altına almak, birini kendine bağlamak, teshir etmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (+), NBD (-), TM (-)

cırmala-:

TS: Hlk. Tırmalamak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (+), TM (-)

cırnakla-:

TS: Hlk. Tırmalamak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

Bu bölümde *Tar.S'*de bulunmayan toplam 43 adet türemiş fiil tespit edilmiştir. Bunlar *acın-*, *adakla-*, *ağıla-*, *ağırsa-*, *ağızla-*, *ahla-*, *akla-*, *alala-*, *alazla-*, *alla-*, *altla-*, *apazla-*, *arşınla-*, *atla-*, *ayazla-*, *ayla-*, *azal-*, *bağışla-*, *balıkla-*, *balla-*, *baltala-*, *belgeçerle-*, *benilde-*, *benimse-*, *berele-*, *beşle-*, *bizle-*, *boğasa-*, *bokla-*, *boşa-*, *boşla-*, *boyala-*, *boyat-*, *boynuzla-*, *buğula-*, *bulgurla-*, *bumla-*, *buna-*, *burunla-*, *büyüle-*, *cırmala-* ve *cırnakla-* fiilleridir. *acın-*, *adakla-*, *ağıla-*, *ağızla-*, *ayla-*, *boşa-*, *cırmala-* fiilleri NBD'de; *azal-* fiili KİM'de; *bağışla-* fiili ŞMK dışındaki tüm eserlerde; *beşle-* fiili KİM ve NBD'de; *büyüle-* fiili KT'de bulunmaktadır. Ayrıca *ağırsa-*, *ahla-*, *akla-*,

alala-, alazla-, alla-, altla-, apazla-, atla-, ayazla-, balıkla-, balla-, baltala-, belgegeçerle-, benilde-, benimse-, berele-, bizle-, boğasa-, bokla-, boşla-, boyala-, boyat-, boynuzla-, buğula-, bulgurla-, bumla-, buna-, burunla- ve cırnakla- sözü edilen eserlerde bulunmamaktadır.

Görüldüğü gibi bu bölümde, *TS*'de olan; ancak biçim ve anlam açısından *Tar.S* ile bağlantısı kurulamayan ve Türkçe kökenli bir isimden türediği düşünülen fiiller ele alınmıştır. Bu fiillerden bazıları hem *Tar.S*'de hem diğer eserlerde bulunmamaktadır. Dolayısıyla bu fiillerin, 13, 14 ve 15. yüzyıllarda kullanılmadığı söylenebilir. Ancak *Tar.S* bulunmayan bazı fiiller, (*acın-, adakla-, ağırla-, ağızla-, ayla-, azal- , boşa-, beşle-, büyüle-, cırmala-*) az sayıda da olsa, diğer eserde bulunmaktadır. Dolayısıyla bu fiillere *Tar.S*'de yer verilmediği; ancak bu fiillerin diğer eserlerde bulunma durumlarına bağlı olarak 13, 14 ve 15. yüzyıllarda kullanıldığı söylenebilir.

2.2.2.1.1.2. Üzerinde İki Yapım Eki Bulunduran ve Türkçe Kökenli Bir İsimden Türemiş Fiiller

acıkl-:

TS: Acıkmak işine konu olmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

acılan-:

TS: **1.** Tadı acı olmak, acılaşmak. **2.** Acılı durumda olmak, üzüntüye kapılmak, üzülmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

acılaş-:

TS: **1.** Tadı bozulmak, acı olmak. **2.** Dokunaklı duruma gelmek. **3.** (konuşma) Kırıcı, sert bir durum almak. **4.** Yemlerde genellikle yağ asitlerinin oksidasyonu ve hidroliz sonucu uygun olmayan koku ve tat meydana gelmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

acındır-:

TS: Bir kimsenin acısına yol açmak, merhamete getirmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

acınıl-:

TS: Acınmak işine konu olmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

ağılan-:

TS: Bilmeden veya farkında olmadan zehirli bir şey yemek veya içmekle zehirlenmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

ağılaş-:

TS: Ağılı duruma gelmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

ağırlat-:

TS: Ağırlamak işini yaptırmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

ağızlaş-:

TS: İki kan damarı, birbiri içine açılmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

aklan-:

TS: **1.** Ak olmak, temizlenmek. **2.** Bir dava sonunda temiz ve ilişiksiz çıkmak, temize çıkmak, beraat etmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

aklaş-:

TS: Ak duruma gelmek, ağarmak, beyazlaşmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

akşamlat-:

TS: Akşamı yaptırmak, akşamı buldurmak veya ettirmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (+), TM (-)

alacala-:

TS: Renk renk, benek benek boyamak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

alazlan-:

TS: **1.** Alazlamak işini konu almak. **2.** İnsan derisi için, üstünde kızılılık veya kızıl lekeler belirlemek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

alevlen-:

TS: **1.** Alev çıkarmaya başlamak. **2.** Zorlu, öfkeli veya heyecanlı bir durum almak. **3.** Parlamak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

allan-:

TS: Süslenmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

allaş-:

TS: Al duruma gelmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

anıklaş-:

TS: Hazır olma durumu.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

aralat-:

TS: Aralık duruma getirtmek, biraz açtırmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (+), NBD (-), TM (-)

arılan-:

TS: Arılaşmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

arılaş-:

TS: Arı duruma gelmek, saflaşmak, özleşmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

arındır-:

TS: Arınmasını sağlamak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

atlan-:

TS: Atlamak işi yapılmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

atlat-:

TS: **1.** Atlamak işini yaptırmak. **2.** Kötü bir durumu geçiştirmek. **3.** Savmak. **4.** Savsaklamak. **5.** Aldatmak. **6.** (basında) Başka ilgililerden önce bir haberin yayımlanmasını sağlamak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

avlat-:

TS: Avlanmak işini yaptırmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (+), TM (-)

ayazlan-:

TS: Ayazda bırakıp soğumak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

ayazlat-:

TS: **1.** Soğukta bekletmek. **2.** Ayazda soğutmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

aydımlan-:

TS: **1.** Aydınlık olmak. **2.** Bir sorun üzerine gereği kadar bilgi edinmek, tenevvür etmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

ayıklat-:

TS: Ayıklamak işini yaptırmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

aykırılaş-:

TS: Aykırı duruma gelmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

ayranlaş-:

TS: Ayran durumuna gelmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

azalt-:

TS: **1.** Az denecek bir miktara indirmek veya eskisinden az bir duruma getirmek, kırmak. **2.** Etkisini yitirmesine sebep olmak, hafifletmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (+), KT (-), NBD (-), TM (-)

bağdaş-:

TS: **1.** Anlaşmak, uzlaşmak, uymak, imtizaç etmek. **2.** Çocuk oyunlarında arkadaş olmak. **3.** Bağdaş kurup oturmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (+), TM (-)

bağımla-:

TS: Bir şeyi bağım altına sokmak, etkisi altında tutmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bağışlan-:

TS: Bağışlama işine konu olmak, affa uğramak, affedilmek, affolunmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bağışlat-:

TS: Bağışlama işini yaptırmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bağlaş-:

TS: Bir şey yapmak için birbirine anlaşma veya sözleşme ile bağlanmak, ittifak etmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bağlat-:

TS: Bağlama işini yaptırmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bakırlaş-:

TS: Bakır rengini almak, rengi bakırın rengine benzemek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

balabanlaş-:

TS: Balaban durma gelmek, irileşmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

balçıklaş⁶-:

TS: Balçık duruma gelmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

ballan-:

TS: **1.** Bal bulaşmak, bal sürülmek. **2. mec.** Tatlılaşmak, tatlanmak, olgunlaşmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

basamaklılaş-:

TS: Basamaklıp duruma gelmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

benimsen-:

TS: Benimseme işine konu olmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

⁶ *balçık* sözcüğünün aslı *balkçık*'tır. Sözcük, *balk* (çamur) kökünden türemiştir (Atalay: 1942, 73).

benimset-:

TS: Birinin benimsemesini sağlamak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

benze-:

TS: **1.** İki kişi veya nesne arasında birbirini andıracak kadar ortak nitelikler bulunmak, andırmak. **2.** Sanısını uyandırmak, gibi görünmek.

Diğer Eserler: AF (+), KİM (+), ŞMK (-), KT (+), NBD (+), TM (+)

berelen-:

TS: Bereli durumuna gelmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

beslen-:

TS: **1.** Kendini beslemek. **2.** Besleme işine konu olmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (+), NBD (+), TM (+)

beslet-:

TS: Besleme işini başkasına yaptırmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bıyıklan-:

TS: Bıyığı çıkmak, bıyıklı duruma gelmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bilgisayarlaş-:

TS: Bilgisayar düzeniyle donatılmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bodurlaş-:

TS: Bodur duruma gelmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

boklan-:

TS: kaba. Kötü bir duruma gelmek, pislenmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

boklaş-:

TS: kaba. Kötü bir duruma girmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

boncuklan-:

TS: Gözyaşı, çiy, ter boncuk biçiminde yuvarlak taneler oluşmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

boncuklaş⁷-:

TS: Boncuk biçimini almak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

boşan-:

TS: **1.** Karı ve koca mahkeme kararı ile birbirinden ayrılmak. **2.** Hayvan, başlığından, koşum takımından veya bağından kurtulmak. **3.** Birdenbire ve bol bol akmak. **4.** hlk. Sıyrılmak, kurtulmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

boyalan-:

TS: Boya sürülmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

boyatıl-:

TS: Boyama işi yaptırılmak, boya sürdürülmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

boyutla-:

TS: Boyutları belirlemek, ortaya koymak.

⁷ Besim Atalay, *boncuk*'un, boyuna takıldığı için, *boyuncuk* biçiminden gelmiş olabileceğini düşünmektedir (Atalay: 1942, 67).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bozkırlaş-:

TS: Bozkır durumuna gelmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

böceklen-:

TS: İçinde veya üstünde böcek üremek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

böcelen-:

TS: Hlk. Tahıl böceklenmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bönleş-:

TS: Bön duruma gelmek, aptallaşmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

buğulan-:

TS: Üzerinde buğu oluşmak, buğu ile kaplanmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

buğulaş-:

TS: Buğu durumuna gelmek, buharlaşmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bulgurlan-:

TS: Bulgur taneleri gibi küçük parçalara ayrılmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bulutlan-:

TS: **1.** Bulutlarla kaplanmak. **2. mec.** Kederlenmek, hüzünlenmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

buzagılaş-:

TS: Buzağı durumuna gelmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

buzlan-:

TS: Buzla kaplanmak, buz tutmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

buzlaş-:

TS: Buz durumuna gelmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

büyülen-:

TS: Büyüleme işine konu olmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (+), NBD (-), TM (-)

Bu bölümde *Tar.S'*de bulunmayan toplam 73 adet türemiş fiil tespit edilmiştir. Bunlar *acıkıl-*, *acılan-*, *acılaş-*, *acındır-*, *acınıl-*, *ağılan-*, *ağılaş-*, *ağırlat-*, *ağızlaş-*, *aklan-*, *aklaş-*, *akşamlat-*, *alacala-*, *alazlan-*, *alevlen-*, *allan-*, *allaş-*, *anıklaş-*, *aralat-*, *arılan-*, *arılaş-*, *arındır-*, *atlan-*, *atlat-*, *avlat-*, *ayazlan-*, *ayazlat-*, *aydınlan-*, *ayıklat-*, *aykırılaş-*, *ayranlaş-*, *azalt-*, *bağdaş-*, *bağımla-*, *bağışlan-*, *bağışlat-*, *bağlaş-*, *bağlat-*, *bakırlaş-*, *balabanlaş-*, *balçıklaş-*, *ballan-*, *basmakalıplaş-*, *benimsen-*, *benimset-*, *benze-*, *berelen-*, *beslen-*, *beslet-*, *bıyıklan-*, *bilgisayarlaş-*, *bodurlaş-*, *boklan-*, *boklaş-*, *boncuklan-*, *boncuklaş-*, *boşan-*, *boyalan-*, *boyatıl-*, *boyutla-*, *bozkırlaş-*, *böceklen-*, *böcelen-*, *bönleş-*, *buğulan-*, *buğulaş-*, *bulgurlan-*, *bulutlan-*, *buzagılaş-*, *buzlan-*, *buzlaş-* ve *büyülen-* fiilleridir. Bunlardan *akşamlat-* fiili NBD'de; *avlat-* ve *bağlaş-* fiilleri NBD'de; *aralat-* ve *büyülen-* fiilleri KT'de; *azalt-* fiili ŞMK'de; *benze-* fiili ŞMK dışındaki tüm eserlerde; *beslen-* fiili KT, NBD ve TM'de bulunmaktadır. Ancak *acıkıl-*, *acılan-*, *acılaş-*, *acındır-*, *acınıl-*, *ağılan-*, *ağılaş-*, *ağırlat-*, *ağızlaş-*, *aklan-*, *aklaş-*, *alacala-*, *alazlan-*, *alevlen-*, *allan-*, *allaş-*, *anıklaş-*, *arılan-*, *arılaş-*, *arındır-*, *atlan-*, *atlat-*, *ayazlan-*, *ayazlat-*, *aydınlan-*, *ayıklat-*, *aykırılaş-*, *ayranlaş-*, *bağımla-*, *bağışlan-*, *bağışlat-*, *bağlaş-*, *bağlat-*, *bakırlaş-*, *balabanlaş-*, *ballan-*, *basmakalıplaş-*, *benimsen-*, *benimset-*, *berelen-*, *beslet-*, *bıyıklan-*, *bilgisayarlaş-*, *bodurlaş-*, *boklan-*, *boklaş-*, *boncuklan-*, *boncuklaş-*, *boşan-*, *boyalan-*, *boyatıl-*, *boyutla-*, *bozkırlaş-*,

böceklen-, böcelen-, bönleş-, buğulan-, buğulaş-, bulgurlan-, bulutlan-, buzağılaş-, buzlan- ve buzlaş- fiilleri sözü edilen eserlerin hiçbirinde bulunmamaktadır.

Görüldüğü gibi bu bölümde, isimden türeyen ve üzerinde iki yapım eki bulunduran türemiş fiiller ele alınmıştır. Bu fiiller *Tar.S*'de anlam ve biçim açısından hiçbir türeviyle yer almamaktadır. Ancak bazı fiiller (*aralat-, avlat-, azalt-, bağlaş-, beslen-, büyülen-* gibi) diğer eserlerde tespit edilmiştir. Dolayısıyla, sınırlı sayıda olan bu fiillerin, 13, 14 ve 15. yüzyıllarda kullanıldığı sonucu çıkarılabilir. Bu fiillerin dışında kalanlar ise, hem *Tar.S* hem de diğer eserlerde bulunmama durumlarına bağlı olarak bu dönemlerde kullanılmamışlardır. Bu durum, fiillerin üzerlerinde birden fazla yapım eki bulundurmaları, edilgen ya da ettirgen çatılı olmaları ve bazılarının yeni oluşumlu olmalarıyla açıklanabilir. Çünkü kök hâlinde ya da üzerinde bir yapım eki bulunduran; edilgenlik ve ettirgenlik eki almayan fiillerin, genel olarak, *Tar.S* ve diğer eserlerde daha yaygın olduğu görülmüştür.

2.2.2.1.1.3. Üzerine İkidem Fazla Yapım Eki Alan ve Türkçe Kökenli Bir İsimden Türemiş Fiiller

acılaştır-:

TS: Acı bir duruma getirmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

adlandırıl-:

TS: Ad vermek işi yapılmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

adlaştır-:

TS: Ad durumuna getirmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

ağaçlandır-:

TS: Bir yeri ağaçlı duruma getirmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

ağaçlandırıl-:

TS: Ağaçlı duruma getirilmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

ağaçlaş-:

TS: Ağaç durumuna gelmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

ağartıl-:

TS: Temizlenmek, beyazlatılmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

ağılandır-:

TS: Ağılı duruma getirmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

ağırlaştır-:

TS: Bir şeyin ağırlaşmasına yol açmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

akçullan-:

TS: Akçıl duruma gelmek, rengini atmak veya atmış gibi olmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

akçillaş-:

TS: Akçıl duruma gelmiş olmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

aklaştır-:

TS: Aklaşmasını sağlamak, beyazlaştırmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

alacalandır-:

TS: Alaca duruma getirmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

aldatıl-:

TS: Aldatmak işine konu olmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

alevlendir-:

TS: **1.** Alevlenmesini sağlamak, tutuşturmak. **2.** Etkisini, şiddetini artırmak, çoğaltmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

anaçlaş-:

TS: Anaç duruma gelmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

analıştır-:

TS: Annedeki özellikleri kazanmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

anlamlandır-:

TS: Anlamını açıklamak; anlam vermek, anlam kazandırmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

anlamsızlaştır-:

TS: Anlamsız duruma getirmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

arıklaş-:

TS: Arık olmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

arılaştır-:

TS: Arı duruma getirmek, özleştirmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

atlanıl-:

TS: Atlanmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

atlatıl-:

TS: Atlatmak işi yapılmak veya bu işe konu olmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

ayazlandır-:

TS: Ayazlanmasını sağlamak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

ayazlandırıl-:

TS: Ayazlanması sağlanmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

aydınlıtıl-:

TS: Aydınlatmak işine konu olmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bağdaşıklaş-:

TS: Aynı özelliği göstermek, homojen duruma gelmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bağdaşıklaştır-:

TS: Bağdaşık duruma getirmek, homojenleştirmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bağdaşıl-:

TS: Bağdaşma işine konu olmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bağdaştır-:

TS: Bağdaşmasını sağlamak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bağımlaş-:

TS: Bir şeye veya bir kimseye tamamen bağımlı olmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bağımsızlaş-:

TS: Bağımsız duruma gelmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bağımsızlaştır-:

TS: Bağımsız duruma getirmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bağıtlan-:

TS: Bağıt ile sonuçlanmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bağıtlaş-:

TS: Aralarında bağıt yapmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bağlılaş-:

TS: İki şey arasında karşılıklı bağıntı olmak veya bağlılık kurmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

balıklandır-:

TS: Balık ile doldurmak, süslemek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

ballandır-:

TS: İmrendirecek biçimde övmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

benzeş-:

TS: Birbirine benzemek, müşabih olmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

benzet-:

TS: **1.** Benzer duruma getirmek. **2.** Bir şeyde başka şeye benzeyen yönler bulmak. **3.** *mec.* Kötü bir duruma getirmek, bozmak. **4.** *mec.* Dövmek.

Diğer Eserler: AF (+), KİM (-), ŞMK (-), KT (+), NBD (+), TM (+)

benzeştir-:

TS: Benzer duruma getirmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

benzetil-:

TS: Benzetme işine konu olmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

beslenil-:

TS: Beslenme işine konu olmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (+), NBD (-), TM (-)

bireyleştir-:

TS: Bireye özgü kılmak, başkalarından ayırmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bireyselleştir-:

TS: Bir şeyi ayrı olarak, bireysel olarak göz önüne almak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

biriktiril-:

TS: Biriktirme işi yapılmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

birleşil-:

TS: Birleşme işi yapılmak, bir araya gelinmek, buluşulmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

birleştir-:

TS: Bir araya getirmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

birleştiril-:

TS: Birleştirme işi yapılmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

borçlandır-:

TS: Borçlanmasına yol açmak, borçlu duruma getirmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

borçlandırıl-:

TS: Borçlanmasına yol açılmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

borçlanıl-:

TS: Borca girilmek, borç edilmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

boşaltıl-:

TS: Boşaltma işine konu olmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

boşandır-:

TS: **1.** Boşanmasını sağlamak. **2.** Karı ile kocayı istekleri üzerine kanunlara uyararak ayırmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

boşattır-:

TS: Boşatma işini yaptırtmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

boynuzlan-:

TS: **1.** Boynuzu çıkmak. **2.** Boynuzla batırılmak, boynuz yarası almak. **3. mec.** Karısı veya bir kadın yakını tarafından aldatılmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

boynuzlaş-:

TS: Boynuz durumuna girmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

boynuzlat-:

TS: Kadın, kocasını; koca karısını aldatmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

boyunlandır-:

TS: Kapsam kazandırmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

boyutlan-:

TS: Boyut kazanmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

boyutlandır-:

TS: Boyut kazandırmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bozulaş-:

TS: Develer bir arada bağırarak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

buğulandır-:

TS: Buğulanmasına yol açmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bunalt-:

TS: Bunalmasına yol açmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bunaltıl-:

TS: Bunalmasına yol açılmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

buzullaş-:

TS: Buzul durumuna gelmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

Bu bölümde *Tar.S'*de olmayan toplam 66 adet türemiş fiil tespit edilmiştir. Bunlar *acılaştır-*, *adlandırıl-*, *adlaştır-*, *ağaçlandır-*, *ağaçlandırıl-*, *ağaçlaş-*, *ağartıl-*, *ağılandır-*, *ağırlaştır-*, *akçullan-*, *akçullaş-*, *aklaştır-*, *alacalandır-*, *aldatıl-*, *alevlendir-*, *anaçlaş-*, *analıştır-*, *anlamlandır-*, *anlamsızlaştır-*, *arıklaş-*, *arılaştır-*, *atlanıl-*, *atlatıl-*, *ayazlandır-*, *ayazlandırıl-*, *aydınlatıl-*, *bağdaşıklaş-*, *bağdaşıklaştır-*, *bağdaşıl-*, *bağdaştır-*, *bağımlaş-*, *bağımsızlaş-*, *bağımsızlaştır-*, *bağutlan-*, *bağutlaş-*, *bağlulaş-*, *balıklandır-*, *ballandır-*, *benzeş-*, *benzet-*, *benzeştir-*, *benzetil-*, *beslenil-*, *bireyleştir-*, *bireyselleştir-*, *biriktiril-*, *birleşil-*, *birleştire-*, *birleştiril-*, *borçlandır-*, *borçlandırıl-*, *borçlanıl-*, *boşaltıl-*, *boşandır-*, *boşattır-*, *boynuzlan-*, *boynuzlaş-*, *boynuzlat-*, *boyunlandır-*, *boyutlan-*, *boyutlandır-*, *bozulaş-*, *buğulandır-*, *bunalt-*, *bunaltıl-* ve *buzullaş-* fiilleridir. Bu fiiller *Tar.S* ve sözü edilen eserlerde bulunmamaktadır. Ancak *benzet-* fiili AF, KT, NBD ve TM'de; *beslenil-* fiili ise yalnızca KT'de bulunmaktadır.

Görüldüğü gibi bu bölümde *Tar.S'*de olmayan, isimden türeyen ve üzerinde ikiden fazla yapım eki bulunduran fiiller incelenmiştir. *Tar.S'*de olmayan bu fiillerin, diğer eserlerde olmaması zaten beklenen bir durumdur. Ancak *beslenil-* fiilinin yalnızca KT'de yer alması dikkate değerdir. Bu fiilin tek bir eserde tespit edilebilmesi, bu fiilin 13, 14 ve 15. yüzyıllarda kullanılmış olduğunu göstermektedir. Diğer fiillerin ise *Tar.S*

ve diğ er eserlerde bulunmama durumlarına bağı lı olarak, bunların, sözü edilen dönemlerde kullanılmadığını söyleyebiliriz.

TS'de bulunan bu fiillerin *Tar.S* ve diğ er eserlerde bulunmamasının nedeni, bu fiillerin üzerine ikiden fazla yapım eki alması ile açıklanabilir. Ayrıca *bağdaşıklaş-*, *bağımsızlaş-*, *bireyselleştir-* gibi 20. yüzyılda ortaya çıkan bazı yeni oluşumlu fiillerin varlığı da, bunların *Tar.S*'de ve diğ er bazı eserlerde bulunmamasına neden olmuştur.

2.2.2.1.2. Yabancı Kökenli Bir İsimden Türemiş Fiiller

2.2.2.1.2.1. Üzerinde Yalnız Bir Yapım Eki Bulunduran ve Yabancı Kökenli Bir İsimden Türemiş Fiiller

afişle-:

TS: **1.** Afiş asıp duyurmak. **2.** Nitelemek, göstermek.

Diğ er Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

aforozla-:

TS: Aforoz etmek, kovmak.

Diğ er Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

afsunla-:

TS: Büyülemek.

Diğ er Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

afyonla-:

TS: **1.** Afyon vererek uyuşturmak, uyutmak. **2.** Telkin yoluyla doğru düşünmeyi önleyerek zararlı yola sürüklemek.

Diğ er Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

ahırla-:

TS: (hayvan) Ahırda uzun süre kalıp hamlaşmak.

Diğ er Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

ambalajla-:

TS: Ambalaj yapmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

ambarla-:

TS: Ambar işi yapılmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

amonyakla-:

TS: Bazı yemlerin amonyak veya bir amonyum bileşiği ile karıştırmak veya doyurmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

anaforla-:

TS: Yolsuz veya emeksiz olarak kazanç elde etmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

aprele-:

TS: Kumaş veya deriyi cilalamak, perdahlamak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

arakla-:

TS: *argo* Çalmak, aşırmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

arşivle-:

TS: Arşive kaldırmak, arşivde saklamak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

arzula-:

TS: İstek duymak, özlemek, istemek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (+), NBD (-), TM (-)

asfaltla-:

TS: Asfaltla kaplamak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

ayarla-:

TS: **1.** Bir ölçünün doğruluğunu belli bir örneğe göre düzeltmek, doğrulamak. **2.** Bir aygıtı belli bir iş yapabilecek duruma getirmek. **3.** İşleri birbiriyle çatışmayacak veya zamanında bitirecek biçimde düzenlemek. **4.** Kandırmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

azotla-:

TS: Azotla karıştırmak veya birleştirmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

badanala-:

TS: Duvarları boyamak için sulandırılmış kireç veya plastik boya sürmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

balyala-:

TS: Balya yapmak, denk yapmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

balyozla-:

TS: Balyozla vurmak, balyozla dövmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bandajla-:

TS: Sargı ile sarmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bantla-:

TS: Bantla iki şeyi birbirine tutturmak, bant yapıştırmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

barikatla-:

TS: Barikat ile çevirmek, barikat yapmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

benzinle-:

TS: **1.** Benzin dökerek yakmak. **2.** Bir nesneyi benzine bulamak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bestele-:

TS: Beste yapmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bezele-:

TS: *hık*. Hamur topağı yapmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bezirle-:

TS: Bezir yağı ile yağlamak, bezir yağı sürmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

biberle-:

TS: Biber serpmek, biber katmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bitümle-:

TS: Belirli bir kalınlıkta bitüm ile örtmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bocala-:

TS: **1.** Gemi rüzgara karşı gidemeyerek sürüklenmek. **2.** *mec.* Bir işte ne yapacağını bilememek tutulması gereken yolu kestirememek, kararsız olmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bodosla-:

TS: *argo*. Açıklamak, belirtmek, ileri sürmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bohçala-:

TS: **1.** Bir şeyi bohça içine koyup sarmak. **2. sp.** Güneşte rakibin kol ve ayaklarını üst üste getirerek kımıldayamaz durumda alttan kavrayıp kucaklamak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bombala-:

TS: Belli bir hedefe bomba atmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bordala-:

TS: **1.** İki gemi yan yana gelmek. **2.** Gemi başka bir gemiye çarpmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

briketle-:

TS: Briket durumuna getirmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bütçele-:

TS: Bütçe yapmak veya hazırlamak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

camla-:

TS: Cam geçirmek, cam takmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

ceple-:

TS: *argo.* Kazanmak, cebine indirmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

cevapla-:

TS: Bir soruya, bir isteğe, bir söz veya yazıya karşılık vermek yanıtlamak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

cımbızla-:

TS: **1.** Cımbızla yolmak. **2.** Dokumacılıkta kumaş yüzlerindeki düğüm, çöp vb. maddeleri cımbızla temizlemek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

cıvatala-:

TS: Cıvata ile tutturmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

cilala-:

TS: **1.** Cila sürerek parlatmak, cila vurmak. **2.** *argo.* Övmek. **3.** *argo.* Tat katmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

ciltle-:

TS: Kitaba cilt yapmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

contala-:

TS: Conta koymak veya yerleştirmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

copla-:

TS: Copla vurmak, copla dövmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

cumbala-:

TS: Bir parçanın dar kenarındaki testere izi vb. girinti ve çıkıntıları düzeltmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

Bu bölümde *Tar.S'*de olmayan toplam 43 adet türemiş fiil tespit edilmiştir. Bunlar *afişle-*, *aforozla-*, *afsunla-*, *afyonla-*, *ahırla-*, *ambalajla-*, *ambarla-*, *amonyakla-*, *anaforla-*, *aprele-*, *arakla-*, *arşivle-*, *arzula-*, *asfaltla-*, *ayarla-*, *azotla-*, *badanala-*, *balyala-*, *balyozla-*, *bandajla-*, *bantla-*, *barikatla-*, *benzinle-*, *bestele-*, *bezele-*, *bezirle-*, *biberle-*, *bitümler-*, *bocala-*, *bodosla-*, *bohçala-*, *bombala-*, *bordala-*, *briketle-*, *bütçele-*,

camla-, *ceple-*, *cimbızla-*, *cıvatala-*, *cilala-*, *ciltle-*, *contala-*, *copla-* ve *cumbala-* fiilleridir. Bunlardan yalnızca *arzula* fiili KT’de bulunmaktadır. Ancak yukarıda sayılan diğer fiiller ise, sözü edilen eserlerin hiçbirinde bulunmamaktadır.

Görüldüğü gibi bu bölümde, yabancı kökenli bir sözcükten türeyen fiiller üzerinde durulmuştur. Bu fiiller *Tar.S*’de bulunmamaktadır. Bunun nedeni *Tar.S*’ye, genel olarak, Türkçe olduğu düşünülen sözcüklerin alınmış olmasıdır. Dolayısıyla yabancı bir sözcükten türeyen fiillerin büyük çoğunluğu 13, 14 ve 15. yüzyıllarda kullanılmış olsalar da *Tar.S*’ye alınmamıştır. Bu amaçla, bu dönemlerle ilgili bazı eserler incelenmiş ve *Tar.S*’de olmayan *arzula-* fiilinin bu eserlerde yer aldığı görülmüştür. Dolayısıyla da bu fiilin 13, 14 ve 15. yüzyıllarda kullanıldığını; ancak bu fiilin dışında kalanların bu dönemlerde kullanılmadığını söyleyebiliriz.

2.2.2.1.2.2. Üzerinde İki Yapım Eki Bulunduran ve Yabancı Kökenli Bir İsimden Türemiş Fiiller

abanozlaş-:

TS: **1.** Ağaç be benzeri maddeler uzun süre suda kalarak kararmak. **2.** (insan) uzun süre güneşte kalarak kararmak, yanmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

abideleş-:

TS: Anıtlaşmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

acarlaş-:

TS: Acar duruma gelmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

acayıpleş-:

TS: Başkalaşmak, yadırganacak bir duruma girmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

acemileş-:

TS: Beceriksizlik göstermek, bocalamak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

acemleş-:

TS: **1.**Kültür ve medeniyet bakımından İran'ı veya İran halkını örnek almak. **2.** Kendini İranlı gibi hissetmek veya İranlı gibi davranmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

adileş-:

TS: Adi bir duruma girmek, bayağlaşmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

afacanlaş-:

TS: Yaramazlaşmak, yaramaz, ele avuca sığmaz duruma gelmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

afsunlan-:

TS: Büyülenmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

afyonlan-:

TS: Afyonlamak işi yapılmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

ağalan-:

TS: Ağa tavrı takınarak çalım yapmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

ağdalan-:

TS: **1.** Ağda durumuna gelmek, ağdalaşmaya başlamak. **2.** Ağda bulaşmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

ağdalaş-:

TS: **1.** Ağda durumuna gelmek, ağdalanmak. **2.** (sohbet) tam tadına varılır durum almak, koyulaşmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

ahitleş-:

TS: Antlaşmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

ahmaklaş-:

TS: **1.** Ahmak duruma gelmek, aptallaşmak. **2.** Bir an için şaşalayıp bocalamak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

akıllan-:

TS: **1.** Karşılaşılan olayların sonuçlarından yararlanarak davranmak. **2.** Uslanmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

aktifleş-:

TS: Canlı hareketli, etkili olmak, aktif duruma gelmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

alafrangalaş-:

TS: Alafranga olmak, alafranga davranmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

alakalan-:

TS: **1.** İlgilenmek. **2.** Gönül bağlamak, yakınlık duymak. **3.** Bir şey çekici gelmek; zevk almak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

alaturkalaş-:

TS: Alaturka olmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

alenileş-:

TS: Herkesçe bilinir duruma gelmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

almanlaş-:

TS: Alman yaşayış tarzını benimsemek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

akortlan-:

TS: Akortlamak işi yapılmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

akortlat-:

TS: Akortlamak işini yaptırmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

aksilen-:

TS: Aksileşmek, huysuzlaşmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

aksileş-:

TS: Huysuzlanmak, huysuzluk etmek, ters davranmak, inatçılık etmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

anormalleş-:

TS: Anormal duruma gelmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

apseleş-:

TS: Yara irin bağlamak, apse yapmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

aptallaş-:

TS: Zekasını işletemez olmak, alıklaşmak, ahmaklaşmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

arabeskleş-:

TS: Arabesk özelliği kazanmak veya arabesk durumuna gelmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

araplaş-:

TS: Arap olmak, Araplığı benimsemek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

argolaş-:

TS: **1.** Karşılıklı argo konuşmak. **2.** Söz argo duruma gelmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

arızalan-:

TS: Arıza, aksaklık göstermek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

arlan-:

TS: Utanmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (+), ŞMK (-), KT (+), NBD (-), TM (-)

arnavutlaş-:

TS: Arnavut dilini ve kültürünü benimsemek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

asabileş-:

TS: Kızmak, öfkelenmek, sinirlilik belirtileri göstermek, sinirlenmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

asfaltlan-:

TS: Asfalt dökülmek, asfaltla kaplanmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

asileş-:

TS: Karşı gelmek, baş kaldırmak, isyan etmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

asrileş-:

TS: Çağcılılaşmak, çağdaşlaşmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

askerileş-:

TS: Bir yer askerlikle ilişkili duruma gelmek, askerlik niteliği kazanmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

astarla-:

TS: **1.** Astar geçirmek. **2.** Boyacılıkta, astar vurmak, astar sürmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

ateşlen-:

TS: **1.** Ateşlemek işine konu olmak. **2.** Vücut ısısı artmak. **3.** Coşmak, kızışmak, şiddetlenmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

ateşlet-:

TS: Ateşlemek işini yaptırmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

avareleş-:

TS: Aylaklık etmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

ayarlan-:

TS: Ayar edilmek, birbirine uygun duruma getirilmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

ayarlat-:

TS: Ayar ettirmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

ayıplan-:

TS: Ayıplamak işine konu olmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

azarlan-:

TS: Azarlamak işine konu olmak, paylanmak, kötü sözle karşılaşmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

azarlat-:

TS: Azarlamak işini yaptırmak veya azarlanmasına yol açmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

badanalan-:

TS: Badana yapılmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

badanalat-:

TS: Badanalama işini yaptırmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

balyalan-:

TS: Balyalama işi yapılmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

balyozlan-:

TS: Balyoz ile dövülmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bandajlat-:

TS: Sargı ile sardırmak, bandaj yaptırmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

barbarlaş-:

TS: Barbar gibi davranmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

barizleş-:

TS: Bariz duruma gelmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

basitleş-:

TS: Basit duruma gelmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bereketlen-:

TS: Çoğalmak, artmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

berraklaş-:

TS: Berrak duruma gelmek, durulaşmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bestelen-:

TS: Besteleme işine konu olmak, bestesi yapılmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bestelet-:

TS: Besteleme işini yaptırmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

betelen-:

TS: Karşı gelmek, dikleşmek, kafa tutmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

beterleş-:

TS: Beter duruma girmek veya o durumda bulunmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

betonlaş-:

TS: Beton duruma gelmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

beyazlat-:

TS: Beyaz duruma getirmek, ağartmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

billurlaş-:

TS: **1.** Billur duruma gelmek, billur durumunda yoğunlaşmak, kristalleşmek. **2.** *mec.*

Belirgin duruma gelmek, netlik kazanmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bloklaş-:

TS: Blok duruma gelmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bocalat-:

TS: Bocalamasına yol açmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bombalan-:

TS: Bombalama işine konu olmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bombalat-:

TS: Bombalama işini yaptırmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

borçlan-:

TS: **1.** Karşılığını sonra vermek şartıyla birinden para veya bir şey almak. **2.** *mec.*

Manevi bir yükümlülük altına girmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

böbürlen-:

TS: Övünerek kabarmak, üstünlük taslamak, kurulmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bronzlaş-:

TS: Güneşte yanarak bronz rengini almak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

budalalaş-:

TS: Budala duruma gelmek, budala gibi davranmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

buharlaş-:

TS: **1.** Buhar durumuna dönüşmek, buğulaşmak, tebahur etmek. **2. mec.** Dalgınlaşmak, hayaller içinde kalmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bülbülleş-:

TS: Bülbül gibi ötmek veya şakımak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

cadalozlaş-:

TS: Cadaloz gibi davranmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

cadılaş-:

TS: **1.** Kadın huysuzlaşmak. **2.** Bitki bakımsızlıktan yabanileşmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

camlan-:

TS: Cam takılmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

camlaş-:

TS: Cama benzer bir duruma gelmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

camlat-:

TS: Cam taktırmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

canavarlaş-:

TS: **1.** Canavar gibi davranmak. **2.** *mec.* Korkunç, ürkütücü bir durum almak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

canlan-:

TS: **1.** Gücü artmak, diri duruma gelmek. **2.** Depreşmek. **3.** Geçmişte yaşanan bir olay veya durum yeniden hatırlanmak. **4.** *mec.* Etkinliği artmak, hareketlilik kazanmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (+), NBD (+), TM (-)

cazibeleş-:

TS: Çekici, alımlı duruma gelmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

cazipleş-:

TS: Cazip duruma gelmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

cebelleş-:

TS: **1.** Uğraşmak, çekişmek. **2.** Tartışmak, münakaşa etmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

cedelleş-:

TS: *hık.* Cebelleşmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

cehennemleş-:

TS: **1.** Cehenneme dönmek. **2.** Aşırı üzüntü ve sıkıntı çekilen yer durumunu almak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

celallen-:

TS: Öfkelenmek, kızmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

cemaatleş-:

TS: Cemaat durumuna gelmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

cendereleş-:

TS: Manevi baskı altında mücadele etmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

cenkleş-:

TS: **1.** Savaşmak. **2. mec.** Atışmak, çekişmek, münakaşa etmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

cennetleş-:

TS: **1.** Cennet durumuna girmek. **2. mec.** Cennetin güzellikleriyle donanmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

cephelen-:

TS: Cephe oluşturmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

cepheleş-:

TS: Farklı düşünce ve istekler çerçevesinde zıt birlikler oluşturmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

cerahatlen-:

TS: Yara irin toplamak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

cesaretlen-:

TS: Yılgınlığı gitmek, yüreklenmek, yiğitlenmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

cevaplan-:

TS: Cevaplama işi yapılmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

cezalan-:

TS: Cezaya çarpılmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

cezbelen-:

TS: Cezbeye tutulmak, kendinden geçmek, kendini kaybetmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

cılızlaş-:

TS: **1.** Zayıf ve güçsüz düşmek, zayıflamak. **2.** Basitleşmek, değersizleşmek, önemsizleşmek. **3. mec.** Gücünü, değerini yitirmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

ciddileş-:

TS: Ciddi bir durum almak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

cihazlan-:

TS: Teknolojik gelişmelerin en son ürünleriyle donatılmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

cilalan-:

TS: Cilalama işine konu olmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (+)

cilalat-:

TS: Cilalama işini yaptırmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

ciltlen-:

TS: Ciltleme işi yapılmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

ciltlet-:

TS: Ciltleme işini yaptırmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

cilvelen-:

TS: Cilve yapmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

cilveleş-:

TS: **1.** Karşılıklı cilve yapmak. **2.** Birbirine çok yakın arkadaşmış gibi takılmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

cimrileş-:

TS: Cimri gibi davranmaya başlamak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

cinlen-:

TS: Öfkelenmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

cinleş-:

TS: Cin gibi davranmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

cisimlen-:

TS: Cismi olmayan bir şey cisim durumuna gelmek, tecessüm etmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

cisimleş-:

TS: Cisim durumuna gelmek, teecessüm etmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

coplan-:

TS: Copla dövülmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

coplat-:

TS: Coplama işini yaptırmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

cömertleş-:

TS: Cömertçe davranmaya başlamak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

cumbalat-:

TS: Cumbalama işini yaptırmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

cüceleş-:

TS: Cüce durumuna gelmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

cüretlen-:

TS: Cüretli davranmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

Bu bölümde *Tar.S'*de olmayan toplam 119 adet türemiş fiil tespit edilmiştir. Bunlar *abanozlaş-*, *abideleş-*, *acarlaş-*, *acayıpleş-*, *acemileş-*, *acemleş-*, *adileş-*, *afacanlaş-*, *afsunlan-*, *afyonlan-*, *ağalan-*, *ağdalan-*, *ağdalaş-*, *ahitleş-*, *ahmaklaş-*, *akıllan-*, *aktifleş-*, *alafrangalaş-*, *alakalan-*, *akortlan-*, *akortlat-*, *aksilen-*, *aksileş-*,

*aktifleş-, alaturkalaş-, alenileş-, almanlaş-, anormalleş-, apseleş-, aptallaş-, araplaş-, argolaş-, arızalan-, arlan-, arnavutlaş-, asabileş-, asfaltlan-, asileş-, askerileş-, asrileş-, astarla-, ateşlen-, ateşlet-, avareleş-, ayarlan-, ayarlat-, ayıplan-, azarlan-, azarlat-, badanalan-, badanalat-, balyalan-, balyozlan-, bandajlat-, barbarlaş-, barizleş-, basitleş-, bereketlen-, berraklaş-, beterleş-, bestelen-, bestelet-, betelen-, betonlaş-, beyazlat-, billurlaş-, bloklaş-, bocalat-, bombalat-, borçlan-, böbürlen-, bronzlaş-, budalalaş-, buharlaş-, bülbülleş-, cadalozlaş-, cadılaş-, camlan-, camlaş-, camlat-, canavarlaş-, canlan-, cazibeleş-, cazipleş-, cebelleş-, cedelleş-, cehennemleş-, celallen-, cemaatleş-, cendereleş-, cenkleş-, cennetleş-, cephelen-, cepheleş-, cerahatlen-, cesaretlen-, cevaplan-, cezalan-, cezbelen-, cılızlaş-, ciddileş-, cihazlan-, cilalan-, cilalat-, ciltlen-, ciltlet-, cilvelen-, cilveleş-, cimrileş-, cinlen-, cinleş-, cisimlen-, cisimleş-, coplan-, coplat-, cömertleş-, cumbalat-, cüceleş- ve cüretlen- fiilleridir. Bu fiillerden hiçbiri sözü edilen eserlerde de bulunmamasına rağmen, *arlan-* fiili KİM’de; *cilalan-* fiili TM’de bulunmaktadır.*

Görüldüğü gibi bu bölümde yabancı kökenli bir sözcükten türeyen ve üzerinde iki yapım eki bulunduran fiiller incelenmiştir. Bu fiiller *Tar.S*’de yer almamaktadır. *Tar.S*’de bulunmayan yabancı kökenli sözcükler *Tar.S* ile benzer dönemleri içeren eserlerde de bulunmamaktadır. Ancak *cilalan-* fiilinin tek bir eserde yer alması dikkate değerdir. Dolayısıyla da bu fiil dışında kalanların 13, 14 ve 15. yüzyıllarda kullanılmadığını söyleyebiliriz.

2.2.2.1.2.3. Üzerine İki Den Fazla Yapım Eki Alan ve Yabancı Kökenli Bir İsimden Türemiş Fiiller

abideleştir-:

TS: Anıtlaştırmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

acayıpleştir-:

TS: Acayıp, yadırganacak bir duruma getirmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

aceleleştir-:

TS: Çabuklaştırmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

acemleştir-:

TS: Kültür veya medeniyet bakımından İran'ı veya İran halkını örnek aldirmek, Acem kültürünü yaygınlaştırmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

adileştir-:

TS: Adileşmesine yol açmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

ağdalaştır-:

TS: Ağda durumuna getirmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

ahenkleştir-:

TS: Ahenk sağlamak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

ahmaklaştır-:

TS: Ahmaklaşmasına sebep olmak, aptallaştırmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

akıllandır-:

TS: Aklını kullanmasını sağlamak, aklını başın getirmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

akılsallaştır-:

TS: Bir şeyi akılsa duruma getirmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

akortsuzlaştır-:

TS: Radyoda bir ayar frekansında sapma meydana getirmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

aktifleştir-:

TS: Aktifleşmesini sağlamak, aktif duruma getirmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), şMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

alafrangalaştır-:

TS: Alafrangalaşmasına sebep olmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), şMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

alakalandır-:

TS: İlgilendirmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), şMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

alaturkalaştır-:

TS: Alaturkalaşmasını sağlamak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), şMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

almanlaştır-:

TS: Almanlara özgü yaşayış tarzı kazandırmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), şMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

amerikalılaş-

TS: Amerikalıların yaşayış tarzını benimsemek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), şMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

anarşistleş-

TS: Anarşist özelliği taşımak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), şMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

aptallaştır-:

TS: Aptallaşmasına sebep olmak, aptal duruma getirmek, ahmaklaştırmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), şMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

arapçalaştır-:

TS: **1.** Arapçaya çevirmek. **2.** Arap dili özelliği kazandırmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

araplaştır-:

TS: Arap kimliğini kazandırmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

arnavutlaştır-:

TS: Arnavut kimliğini kazandırmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

arsızlan-:

TS: Arsızlık etmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

arsızlaş-:

TS: Arsız duruma gelmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

askerileştir-:

TS: Asker yönetimine geçirmek; (bir şeye) askerlik niteliği kazandırmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

astarlan-:

TS: Astar geçirilmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

astarlat-:

TS: Astar yaptırmak veya geçirtmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), T M (-)

ateşlendir-:

TS: Coşturmak, kışkırtmak, şiddetlendirmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

avrupalılaş-:

TS: Avrupalıların düşünce, davranış ve yaşantılarını benimsemek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

baharatlandır-:

TS: Baharat ile süslemek, lezzetlendirmek, baharat eklemek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

barizleştir-:

TS: Bariz duruma getirmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

basitleştir-:

TS: Gereksiz ayrıntılardan arıtılarak sade duruma getirmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

berraklaştır-:

TS: **1.** Berrak duruma getirmek, durulaştırmak. **2.** Açık, net ve kolay anlaşılır duruma getirmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

beyazlatıl-:

TS: Beyaz duruma getirilmek, ağartılmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

billurlaştır-:

TS: Billur duruma getirmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

buharlaştır-:

TS: **1.** Bir sıvıyı kaynatarak buhar durumuna getirmek. **2.** Bir sıvıyı ince damlacıklar durumunda damıtmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

canlandır-:

TS: **1.** Canlanmasını sağlamak, canlanmasına yol açmak. **2.** Yaşatmak, birinin kılığına girmek. **3.** Canlılık, tezlik, dirilik getirmek. **4.** *mec.* Yorgunluk, etkinlik kazandırmak. **5.** *sin.* ve *tv.* Bir karakteri oynamak, ona kişilik vermek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

canlandırıl-:

TS: Canlandırma işine konu olmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

cansızlaş-:

TS: Cansız duruma gelmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

cansızlaştır-:

TS: **1.** Cansız duruma getirmek. **2.** *tip.* Bir dişin canlı dokusunu yok etmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

cazibeleştir-:

TS: Çekici, alımlı duruma getirmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

cazipleştir-:

TS: Cazip duruma getirmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

cesaretlendir-:

TS: Yüreklendirmek, yiğitlendirmek, cesaret vermek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

cesaretlendiril-:

TS: Yüreklendirilmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

cevaplandır-:

TS: Bir şeyin cevabını, karşılığını vermek, yanıtlandırmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

cevaplandırıl-:

TS: Bir şeyin cevabı, karşılığı verilmek, yanıtlandırılmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

cezalandır-:

TS: Bir kimseye veya varlığa ceza vermek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

cezalandırıl-:

TS: Cezaya çarptırılmak, ceza verilmek, tecziye edilmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

Bu bölümde *Tar.S'*de bulunmayan toplam 48 adet türemiş fiil tespit edilmiştir. Bunlar *abideleştir-*, *acayıpleştir-*, *aceleleştir-*, *acemleştir-*, *adileştir-*, *ağdalaştır-*, *ahenkleştir-*, *ahmaklaştır-*, *akıllandır-*, *akılsallaştır-*, *aktifleştir-*, *akortsuzlaştır-*, *alafrangalaştır-*, *alakalandır-*, *alaturkalaştır-*, *almanlaştır-*, *amerikalılaştır-*, *anarşistleş-*, *aptallaştır-*, *arapçalaştır-*, *araplaştır-*, *arnavutlaştır-*, *arsızlan-*, *arsızlaş-*, *askerileştir-*, *astarlan-*, *astarlat-*, *ateşlendir-*, *avrupalılaştır-*, *baharatlandır-*, *barizleştir-*, *basitleştir-*, *berraklaştır-*, *beyazlatıl-*, *billurlaştır-*, *buharlaştır-*, *canlandır-*, *canlandırıl-*, *cansızlaş-*, *cansızlaştır-*, *cesaretlendiril-*, *cevaplandır-*, *cevaplandırıl-*, *cazibeleştir-*, *cazipleştir-*, *cesaretlendir-*, *cezalandır-* ve *cezalandırıl* fiilleridir. Bu fiiller *Tar.S* ve sözü edilen eserlerin hiçbirinde bulunmamaktadır. Bunun nedeni, bu fiillerin yabancı kökenli olmaları ve üzerlerine ikiden fazla yapım eki almaları olabilir. Ayrıca bu fiillerin yeni oluşumlu sözcükler olmaları, bunların 13-15. yüzyılları temsil eden eserlerde bulunmamalarına neden olmuş olabilir.

2.2.2.2. Fiilden Türemiş Fiiller**2.2.2.2.1. Üzerinde Yalnız Bir Yapım Eki Bulunduran ve Fiilden Türemiş Fiiller****abandır-:**

TS: **1.** Bir kimsenin bir yere abanmasını sağlamak. **2.** Bir hayvanı yere çöktürmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

abartıl-:

TS: Abartmak işine konu olmak, mübalağa edilmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

açtır-:

TS: Açmak işini yaptırmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (+), TM (-)

adan-:

TS: Adamak işine konu olmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

adat-:

TS: Adamak işini yaptırmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

ağın-:

TS: (hayvan) Yere yatıp yuvarlanmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

ağlaş-:

TS: Birlikte ağlamak.

Diğer Eserler: AF (+), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (+), TM (-)

ağlat-:

TS: Ağlamasına yol açmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (+), NBD (+), TM (-)

aksat-:

TS: Aksamasına yol açmak, bir işi gereği gibi yürütmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

aksirt-:

TS: Birinin aksırmasına sebep olmak, hapşırtmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

aktart-:

TS: Aktarmak işi yaptırtmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

anımsa-:

TS: Hatırlamak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

aran-:

TS: **1.** Aramak işine konu olmak. **2.** İsteklisi bulunmak. **3.** Eksikliği duyulmak. **4.** Kendi üstünü aramak veya ortalıkta kendi kendine bir şeyler aramak. **5.** Şart koşulmak. **6.** Olumsuz, kötü davranışlarda bulunarak cezayı gerektirmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

arttır-:

Türkçe Sözlük **1.** Arttırmak işi yapılmak. **2.** Yükseltmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (+), KT (+), NBD (-), TM (+)

asıl-:

Türkçe Sözlük Asmak işi yapılmak veya asmak işine konu olmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (+), TM (+)

astır-:

Türkçe Sözlük Asmak işini yaptırtmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (+), TM (-)

aşıl-:

Türkçe Sözlük Aşmak işine konu olmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (+), TM (-)

aşın-:

Türkçe Sözlük **1.** Birbirine sürtünerek incelmek. **2.** Eskimek, yıpranmak. **3.** Çıkıntıları silinmek, düzleşmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

aşır-:

Türkçe Sözlük **1.** Yüksek veya geçilmesi güç bir yerin üstünden öte yanına geçirmek. **2.** Çalıp götürmek. **3.** Tehlike içinde bulunan bir şeyi acele kaçırmak. **4.** Başkasının eserinden parçalar alıp kendininmiş gibi göstermek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (+), TM (-)

aştır-:

TS: Aşmak işini yaptırmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

ata-:

TS: Birini bir göreve getirmek, tayin etmek

Diğer eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

atıl-:

TS: **1.** Atmak işine konu olmak. **2.** Saldırmak, hücum etmek. **3.** Bir şeye doğru birden gitmek, birden bir davranışta bulunmak. **4.** Bir işe girişmek, başlamak. **5.** Patlamak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (+), NBD (+), TM (-)

attır-:

TS: Atmak işini yaptırmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

avundur-:

TS: **1.** Oyalanmasını sağlamak. **2.** Acısını hafifletmek, acısını unutturmak, teselli etmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

avutul-:

TS: Avutmak işine konu olmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

ayart-:

TS: **1.** Baştan çıkarmak, doğru yoldan saptırmak. **2.** Kandırmak. **3.** Birini, çalıştığı yerden ayırıp başkasının yanında çalışmaya kandırmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

ayırt-:

TS: Ayırmak işini yaptırmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bakın-:

TS: **1.** Bakma işi yapılmak, çevreye göz gezdirmek, araştırmak. **2.** Muayene olmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (+), NBD (-), TM (-)

bakış-:

TS: **1.** İki veya daha çok kimse birbirine bakmak. **2.** Kaçamak ve gizli olarak birbirine bakmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

baktır-:

TS: Bakmasına yol açmak, bakmasını sağlamak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bezdır-:

TS: Bıktırmak, usandırmak, bıkkınlık vermek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bezet-:

TS: Bezeme yaptırmak, süsletmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bezil-:

TS: Bezme işine konu olmak, bezme durumuna gelinmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bıkl-:

TS: Usanılmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bıkış-:

TS: Karşılıklı olarak birbirinden bıkmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bıktır-:

TS: Bıkmasına yol açmak, bıkkınlık vermek, usandırmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

biçil-:

TS: Biçme işine konu olmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (+), ŞMK (-), KT (+), NBD (+), TM (-)

biçtir-:

TS: Biçme işini yaptırmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bildir-:

TS: **1.** Herhangi bir şeyi haber vermek. **2.** Herhangi bir konuda bilgi vermek. **3.** Anlatmak, ifade etmek

Diğer Eserler: AF (-), KİM (+), ŞMK (+), KT (+), NBD (+), TM (+)

bilen-:

TS: **1.** Bileme işine konu olmak, keskin duruma getirilmek. **2. mec.** Bir işe yoğun bir biçimde hazırlanmak, konsantre olmak. **3. mec.** Hırslanmak, aşırı derecede istemek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bilet-:

TS: Bileme işini yaptırmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

binil-:

TS: Binme işi yapılmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (+), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bitir-:

TS: **1.** Bitmesini sağlamak, sona erdirmek, tüketmek, tamamlamak, sonuçlandırmak. **2.** Güçsüz düşürmek, bitkim duruma getirmek, yormak. **3.** Onulmaz duruma getirmek, mahvetmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (+), ŞMK (+), KT (+), NBD (+), TM (-)

bitiş-:

TS: Birbirine dokunacak kadar yanaşmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (+)

boğdur-:

TS: Boğma işini yaptırmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

boğul-:

TS: **1.** Boğma işine konu olmak. **2.** Havasızlıktan ölmek. **3.** *mec.* Bunalmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (+), ŞMK (-), KT (+), NBD (+), TM (-)

boğuş-:

TS: **1.** Birbirinin boğazına sarılmak, dövüşmek. **2.** Mücadele etmek. **3.** *mec.* Çabalamak, altından kalkmaya çalışmak, uğraşmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bozdur-:

TS: Bozma işini yaptırmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bozul-:

TS: **1.** Bozulma işine konu olmak. **2.** Yiyecek kokmak, yenilemeyecek duruma gelmek, ekşimək. **3.** Dağılmak, bozguna uğramak. **4.** Taşıt arızalanmak. **5. mec.** İyi ve değerli niteliğini yitirmek. **6. mec.** Bir şeye kızmak, içerlemek. **7. mec.** Sağlığını yitirip zayıflamak.

Diğer Eserler: AF (+), KİM (+), ŞMK (-), KT (-), NBD (+), TM (+)

bozuş-:

TS: Araları açılmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

böldür-:

TS: Bölme işi yaptırılmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bölün-:

TS: Belirli bölümlere, parçalara ayrılmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (+), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bölüş-:

TS: İki veya daha çok kimse aralarında herhangi bir şeyi paylaşmak, üleşmek, payını almak, taksim etmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

börttür-:

TS: *hık.* Börtme işi yaptırılmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

börtül-:

TS: *hık.* Börtme işine konu olmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

budan-:

TS: Budama işine konu olmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (+), TM (-)

budat-:

TS: Budama işini yaptırmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bulan-:

TS: **1.** Bulama işine konu olmak, her yanı bir şeyle kaplanmak. **2.** Duruluğunu yitirmek.

3. Parlaklığını ve açıklığını yitirmek. **4.** Mide bulantısı olmak. **5. mec.** Karışmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (+), ŞMK (-), KT (-), NBD (+), TM (-)

buldur-:

TS: Bulma işini yaptırmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (+), TM (-)

bulun-:

TS: **1.** Bulma işine konu olmak. **2.** Herhangi bir durumda olmak. **3.** Bir yerde olmak.

Diğer Eserler: AF (+), KİM (+), ŞMK (+), KT (+), NBD (+), TM (+)

burdur-:

TS: Burma işini yaptırmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

burk-:

TS: **1.** Bir şeyi bunarak ekseni etrafında döndürmek. **2.** Burkulmak. **3.** Acı vermek, üzme. **4. mec.** Bazı yiyecekler, ağza kekrek tat vermek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

buruş-:

TS: **1.** Düzgünlüğü bozulmak, üzerinde kırışık ve katlamalar olmak. **2.** Ağızda kekreklik duymak. **3. mec.** Tiksinmek, hoşlanmamak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

büktür-:

TS: Bükme işini yaptırmak, kıvırtmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bükün-:

TS: **1.** Kıvrılmak, bükülmek. **2.** Ağrıdan, sancıdan kıvrınmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

buydur-:

TS: *hlk.* Dondurmak, çok üşütmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

büyümse-:

TS: Büyüksemek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

büyüt-:

TS: **1.** Büyük duruma getirmek, genişletmek. **2.** Yetiştirmek, bakmak. **3.** *mec.* Abartmak, mübalağa etmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

büzdür-:

TS: **1.** Büzmek. **2.** Büzme işini birine yaptırmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

büzül-:

TS: **1.** Büzme işi yapılmak. **2.** *mec.* Korku, şaşkınlık, soğuk vb. etkenlerle bir kenara sinmek, bir kenara çekilmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

büzüş-:

TS: Büzülerek alan hacmini küçültmek, kırışmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

caydır-:

TS: Cayma işini yaptırmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

cıvıt-:

TS: **1.** Cıvık duruma getirmek. **2. mec.** Bir işi yakışık almayacak bir duruma getirmek. **3. mec.** Ciddiyetten uzaklaşmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

çoştur-:

TS: Coşmasını sağlamak, coşmasına yol açmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

Bu bölümde *Tar.S'*de olmayan toplam 74 adet türemiş fiil tespit edilmiştir. Bunlar *abandır-, abartıl-, açtır-, adan-, adat-, ağın-, ağlaş-, ağlat-, aksat-, aksırt-, aktart-, anımsa-, aran-, arttır-, asıl-, astır-, aşıl-, aşın-, aşır-, aştır-, ata-, atıl-, attır-, avundur-, avutul-, ayart-, ayırt-, bakın-, bakış-, baktır-, bezdir-, bezet-, bezil-, bıkal-, bıkiş-, bıktır-, biçil-, biçtir-, bildir-, bilen-, bilet-, binil-, bitir-, bitiş-, boğdur-, boğul-, boğuş-, bozdur-, bozul-, bozuş-, böldür-, bölün-, bölüş-, börttür-, börtül-, budan-, budat-, bulan-, buldur-, bulun-, burdur-, burk-, buruş-, büktür-, бүkүн-, buydur-, büyümse-, büyü-, büzdür-, büzül-, büzüş-, caydır-, cıvıt- ve çoştur- fiilleridir. Bunlardan *açtır-, astır-, aşıl-, aşır-, budan-, buldur-* fiileri NBD'de; *ağlaş-* fiili AF ve NBD'de; *ağlat-* ve *atıl-* fiilleri KT ve NBD'de; *arttır-* fiili ŞMK, KT ve TM'de; *asıl-* fiili NBD ve TM'de; *bakın-* ve *bölün-* fiilleri KT'de; *biçil-* ve *boğul-* fiilleri KİM, KT ve NBD'de; *bildir-* fiili AF dışındaki eserlerde; *binil-* fiili KİM'de; *bitir-* fiili KİM, ŞMK, KT ve NBD'de; *bitiş-* fiili TM'de; *bozul-* fiili AF, KİM, NBD ve TM'de; *bulan-* fiili KİM ve NBD'de; *bulun-* fiili ise sözü edilen tüm eserlerde bulunmaktadır. Ancak bu fiillerin dışında kalanlar, bu eserlerin hiçbirinde bulunmamaktadır.*

Görüldüğü gibi bu bölümde *Tar.S'*de olmayan ve fiilden türeyen fiiller incelenmiştir. Bu fiillerden bir bölümünün diğer bazı eserlerde yer aldığı görülmüştür. Dolayısıyla diğer eserlerde tespit edilen bu fiillerin 13,14 ve 15. yüzyıllarda kullanıldığı; ancak bu fiillerin dışında, hem *Tar.S* hem de diğer eserlerde bulunmayan fiillerin bu dönemlerde kullanılmadığı söylenebilir.

2.2.2.2.2. Üzerinde İki Yapım Eki Bulunduran ve Fiilden Türemiş Fiiller

açımla-:

TS: Bir sorunu veya konuyu ele alıp en ince noktalarına kadar gözden geçirerek anlatmak, şerh etmek, teşrih etmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

açındır-:

TS: **1.** Açınmasını sağlamak. **2.** Bir cismin yüzeyini açarak bir düzlem üzerine yaymak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

açınsa-:

TS: Bir yerin özelliklerini ortaya çıkarmak için araştırma ve inceleme yapmak, istikşaf etmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

ağrıt-:

TS: Ağırmasına yol açmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (+), KT (+), NBD (-), TM (-)

akaçla-:

TS: **1.** Bir yerde birikmiş suları akıtmak. **2.** Bataklıkları akaç yoluyla kurutmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

aldırt-:

TS: Aldırmak işini başkasına yaptırmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

algıla-:

TS: Bir olayı veya bir nesnenin varlığını duyum yolu ile yalın bir biçimde bilinç alanına almak, idrak etmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

alışıl-:

TS: Bir şeye alışmış duruma gelinmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

alıştır-:

TS: **1.** Alışmasına yol açmak. **2.** Uyar duruma getirmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

andırış-:

TS: (bir şey) Başka bir şeyi andırmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

anımsan-:

TS: Hatırlanmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

anımsat-:

TS: Hatırlatmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

anıştır-:

TS: Bir şeyi açıkça söylemeyip üstü kapalı anlatmak, dolaylı anlatmak, ima etmek ihsas etmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

anlaş-:

TS: Düşünce, duygu, amaç bakımından birleşmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

anlat-:

TS: **1.** Bir konu üzerinde açıklamada bulunmak, bilgi vermek, izah etmek. **2.** İnandırmak, belirtmek. **3.** Söylemek, nakletmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (+), NBD (-), TM (-)

apıştır-:

TS: **1.** Hayvanı çok yorarak yürüyecek gücünü bırakmamak. **2.** Çifte demir atarak döndükçe geminin bir alan içinde kalmasını sağlamak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

aranıl-:

TS: **1.** Aramak işine konu olmak. **2.** Söz konusu olmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

argaçla-:

TS: Dokumada argaç atmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

artıkla-:

TS: Yemekte artık bırakmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

aşağısa-:

TS: Bir kimseyi, veya bir şeyi aşağılık ve değersiz göstermek, hafife almak, hafifsemek, tezyif etmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

aşıla-:

TS: Organizmada bağışıklık yaratmak veya yerleşmiş bir hastalığa karşı koyabilmek için hazırlanmış bir aşiyı vücuda vermek, aşı yapmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

aşındır-:

TS: **1.** Aşınmak işine uğratmak. **2.** Dokunduğu cisimleri eriterek aşınmasına yol açmak. **3.** (bir yere) Pek çok gidip gelmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

aşırıl-:

TS: Aşırarak işine konu olmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

aşırt-:

TS: **1.** Aşırmak işini yaptırmak. **2.** Aşırmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

aşla-:

TS: Aşılamak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

atan-:

TS: Bir göreve getirilmek, tayin edilmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

atıştır-:

TS: **1.** Acele olarak yemek veya içmek. **2.** (yağmur veya kar) Serpiştirmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

atkıla-:

TS: Dokuma tezgahlarında mekikle atkı atmak, argaçlamak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

ayartıl-:

TS: Ayartmak işine konu olmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

ayılıt-:

TS: Ayılmasını sağlamak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

ayırımla-:

TS: Ayırım yapmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

ayırmsa-:

TS: Bir şeyi anlamak, bir şeyi görmek, fark etmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

aytış-:

TS: **1.** Atışmak, tartışmak, münakaşa etmek. **2.** Halk şairleri belli bir ayak çerçevesinde karşılıklı atışmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

azdırıl-:

TS: Azmasına yol açmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

aziştir-:

TS: Azışmasına yol açmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

barındır-:

TS: Barınmasını sağlamak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bezdirel-:

TS: Bezmesine sebep olmak, bezmesine yol açmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bıçakla-:

TS: **1.** Bıçakla kesmek. **2.** Bıçakla yaralamak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bildiril-:

TS: Bildirme işine konu olmak, duyurulmak, haber verilmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bildirif-:

TS: Bir duyguyu, bir dufunceyi ifaretle veya sesler dizgesiyle bildirerek anlafmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bileyle-:

TS: Kesici araçların keskinliğini artırmak, klağılamak, zağlamak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bilmezle-:

TS: Bir kimseyi, bir Şey bilmez gostererek, teçhil etmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (+), TM (-)

bindiril-:

TS: Bindirme işi yapılmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bitiril-:

TS: Bitirme işine konu olmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bitifitir-:

TS: Bitifimesini sağlamak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

boğdurt-:

TS: Boğdurma işini birine yaptırarak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

boğdurul-:

TS: Boğdurma işi yapılmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

boğumla-:

TS: Boğum durumuna getirmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

boğuşul-:

TS: Boğuşma işi yapılmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bozdurt-:

TS: Bozdurmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bozdurul-:

TS: Bozma işi yaptırılmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bölgele-:

TS: Bölgelere ayırmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bölümle-:

TS: Birçok şey arasında, birbirine eşit veya benzer olanları kümelere ayırmak, sınıflamak, tasnif etmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bölüştür-:

TS: Bölüşme işini yaptırmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bukağıla⁸-:

TS: hlk. Hayvanın ayağına bukağı takmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

⁸ *Türk Dilinde Ekler ve Kökler Üzerine Bir Deneme* adlı çalışmada, Besim Atalay *bukağı* sözcüğünün *buk-* filinden türediğini belirtmiştir (Atalay: 1942, 24).

bulaşıl-:

TS: Bulaşma işine konu olmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bulaştır-:

TS: Bulaşmasına yol açmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (+), ŞMK (+), KT (-), NBD (-), TM (-)

buldurt-:

TS: Bulmasını veya buldurmasını sağlamak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bulgula-:

TS: Yeni olayları ve bilgileri bulmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bulundur-:

TS: **1.** Var olmasını, hazır bulunmasını sağlamak. **2.** Eksik etmemek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

buluştur-:

TS: Bir araya gelmelerini sağlamak, bir araya getirmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

buluşul-:

TS: Buluşma işi yapılmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

burgula-:

TS: Burgu ile delmek, delik açmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

burkul-:

TS: **1.** Burkma işine konu olmak. **2. mec.** Üzüntü duymak. **3. anat.** Kol, parmak vb. birdenbire kendi eklemi üzerinde dönmek, bir zorlanma sonucunda incinmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

buruştır-:

TS: Buruşuk duruma getirmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

büyükse-:

TS: Büyük olduğunu kabul etmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

büyült-:

TS: **1.** Bir şeyi büyük duruma getirmek, büyütmek. **2.** Resim, harita vb' nin daha büyük örneğini yapmak. **3. mec.** Abartmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

büyütül-:

TS: Büyütme işi yapılmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

büzgüle-:

TS: Büzgü şeklini vermek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

caydırıl-:

TS: Caydırma işi yapılmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

cıvıtıl-:

TS: Cıvık duruma getirilmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

cızıktır-:

TS: Hlk. Yazmak, karalamak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

coşturul-:

TS: Coşma işi yaptırılmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

Bu bölümde *Tar.S'*de olmayan toplam 76 adet türemiş fiil tespit edilmiştir. Bunlar *abartıl-*, *açım-la-*, *açındır-*, *açınsa-*, *ağrıt-*, *akaç-la-*, *alçaklaş-*, *aldırt-*, *algıla-*, *alıklaş-*, *alışıl-*, *alıştır-*, *andırış-*, *anıklaş-*, *anılaş-*, *anımsan-*, *anımsat-*, *anıştır-*, *anlaş-*, *anlat-*, *apıştır-*, *aranıl-*, *argaç-la-*, *artık-la-*, *aşağısa-*, *aşıl-a-*, *aşındır-*, *aşırıl-*, *aşırt-*, *aşla-*, *atan-*, *atıştır-*, *atkıla-*, *ayartıl-*, *ayıl-t-*, *ayırımla-*, *ayrımsa-*, *aytış-*, *azdırıl-*, *azıştır-*, *barındır-*, *bezdiril-*, *bıçak-la-*, *bildiril-*, *bildiriş-*, *bileyle-*, *bilmezle-*, *bindiril-*, *bitiril-*, *bitiştir-*, *boğdurt-*, *boğdurul-*, *boğum-la-*, *boğuşul-*, *bozdurt-*, *bölümle-*, *bölüştür-*, *bukağıla-*, *bulaşıl-*, *bulaştır-*, *buldurt-*, *bulgula-*, *bulundur-*, *buluştur-*, *buluşul-*, *burgula-*, *burkul-*, *buruştur-*, *büyükse-*, *büyült-*, *büyütül-*, *büzgüle-*, *caydırıl-*, *cıvıtıl-*, *cızıktır-* ve *coşturul-* fiileridir. Bunlardan *ağrıt-* ŞMK'de; *anlat-* fiili KT'de; *bilmezle-* fiili NBD'de; *bulaştır-* fiili KİM ve ŞMK'de bulunmakta; ancak diğer fiiller, sözü edilen eserlerin hiçbirinde bulunmamaktadır.

Görüldüğü gibi bu bölümde fiilden türeyen ve üzerinde iki yapım eki bulunduran fiiller incelenmiştir. Bu fiillerin hiçbiri *Tar.S'*de bulunmamaktadır. *Tar.S'*de bulunmayan bu fiiller, sözü edilen diğer eserlerin büyük bir kısmında da bulunmamaktadır. Ancak *anlat-*, *bilmezle-* ve *bulaştır-* fiilleri *Tar.S'*de bulunmamasına rağmen, diğer eserlerde yer almaktadır. Dolayısıyla bu fiillerin 13-15. yüzyıllarda kullanıldığı; bu fiillerin dışında kalanların ise, kullanılmadığı söylenebilir. Burada gösterilen fiillerin büyük çoğunluğunun bu eserlerde bulunmaması, bu fiillerin üzerlerinde iki yapım eki bulundurmaları ve yeni oluşumlu fiiller (*ayrımsa-*, *bulgula-*, *caydırıl-* gibi) olmalarıyla ilgili olabilir.

2.2.2.2.3. Üzerinde İkiden Fazla Yapım Eki Bulunduran ve Fiilden Türemiş Fiiller**açıklan-:**

TS: Açıklamak işi yapılmak, izah edilmek, ifşa edilmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

açıklaş-:

TS: **1.** Açık duruma gelmek. **2.** Rengi açılmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

açıklaştır-:

TS: **1.**Açık duruma getirmek. **2.** Rengini açtırmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

açıklat-:

TS: Açıklanmasını sağlamak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

açım lan-:

TS: Açım lanmak işine konu olmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

açkılan-:

TS: Açkılı yapılmak, perdahlanmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

açkıl at-:

TS: Açkılı işi yaptırmak, perdahlanmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

adaklan-:

TS: Nişanlı duruma gelmek, nişanlanmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

akaçlat-:

TS: Akaçlama işini yaptırmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

akışkanlaştır-:

TS: Akışkan duruma getirmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

alçaklaş-:

TS: Bayağlaşmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

algılan-:

TS: Algılamak işine konu olmak, idrak edilmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

algılat-:

TS: Algılamak işini birine yaptırmak, idrak ettirmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

alıklaş-:

TS: Alık duruma gelmek, bir şey karşısında aptallaşıp şaşırarak, şaşkınlıklaştırmak, aptallaşmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

alıklştır-:

TS: Alık duruma getirmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

alıntıla-:

TS: Bir yazıya başka bir yazarın yazısından cümle veya cümleler almak, alıntı yapmak, aktarmak, iktibas etmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

alkışlan-:

TS: Alkışlamak işine konu olmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

anılaş-:

TS: Anı niteliği kazanmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

anıtlaş-:

TS: **1.** Anıt durumuna gelmek, anıt değeri kazanmak. **2.** Saygı ve sevgi ile anılır duruma gelmek, abideleşmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

anıtlaştır-:

TS: Anıt durumuna getirmek, abideleştirmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

anıtlaştırıl-:

TS: Anıtlaştırmak durumuna getirmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

anlaşır-:

TS: Anlaşmayı, uzlaşmayı, uyuşmayı sağlamak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

anlatıl-:

Türkçe Sözlük Anlatmak işine konu olmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

anlattır-:

TS: Bir konu üzerinde bilgisini ölçmek, açıklama yaptırmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

araştırıl-:

TS: Araştırma yapılmak, gözden geçirilmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

ardaklan-:

TS: (ağaçlarda) Mantarların sebep olduğu çürümeye uğramak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

aşağılaş-:

TS: Aşağılık duruma düşmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

aşağılat-:

TS: Aşağılamak işine uğratmak, tenzil etmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

aşılan-:

TS: Aşılmak işine konu olmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

aşıl-:

TS: Aşılmak işini yaptırmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

ayrılaş-:

TS: Benzerleri arasında ayrı bir yeri ve önemi olmak, teferüt etmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

ayrımlaş-:

TS: Ayrımlı duruma gelmek, farklılaşmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

ayrıştır-:

TS: **1.** Bütünün bozulmasına sebep olmak. **2.** Ayrışmasını sağlamak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

azgınlaş-:

TS: **1.** Azgın duruma gelmek. **2.** Cinsel istekleri aşırılaşmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

azmanlaş-:

TS: İrileşmek, kocaman duruma gelmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

basınçla-:

TS: Hava taşıt araçlarında, insan organizması için yeterli basınç düzeyini sağlamak veya ayarlamak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bezginleş-:

TS: Bezgin duruma gelmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bıçaklan-:

TS: Bıçaklama işine konu olmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bıçaklat-:

TS: Bıçakla saldırıyı tahrik etmek, bıçakla saldırtmak veya yaralamak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bıçkınlaş-:

TS: Kabadayılık taslamak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bırakıl-:

TS: Bırakma işine konu olmak, terk edilmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (+), NBD (-), TM (-)

bırakış-:

TS: Savaşma, çarpışma vb. durumları karşılıklı bırakmak, ateşkes yapmak, mütareke yapmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bıraktır-:

TS: Bırakmasını sağlamak, bırakmasına yol açmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (+), NBD (-), TM (-)

biçimlen-:

TS: Bir şey belli bir biçim kazanmak, şekillenmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

biçimlendir-:

TS: **1.** Bir şeye belirli bir biçim vermek, şekillendirmek. **2.** *bl.* Yazı ve simgeleri bilgisayara elverişli duruma getirmek. **3.** *bl.* Bilgisayarda disketi kullanılabilir duruma getirmek veya disketi zararlı öğelerden temizlemek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

biçimlendiril-:

TS: Bir şeye biçim verilmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

biçimselleştir-:

TS: **1.** Biçimsel duruma getirmek. **2.** Bir kuramı biçimsel bir kurama dönüştürmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

biçimsizleş-:

TS: Biçimsiz duruma gelmek, biçimi bozulmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bilgilen-:

TS: Bilgi sahibi olmak, öğrenmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bilgilendir-:

TS: Bir konuda bilgi sahibi olmasını sağlamak, haberdar etmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bilgilendiril-:

TS: Bilgilendirme işi yapılmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bilimselleştir-:

TS: Bilimin metotlarına uygun duruma getirmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bilinçlen-:

TS: Bilinçli duruma gelmek, şuurlanmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bilinçlendir-:

TS: Bilinçli duruma getirmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bitiştiril-:

TS: Bitiştirilme işi yapmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bitkileş-:

TS: Bitki durumuna gelmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

boğazlan-:

TS: Boğazlama işine konu olmak veya boğazlama işi yapılmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (+), KT (-), NBD (-), TM (+)

boğazlaş-:

TS: **1.** Birbirini boğazlamak. **2.** Kıyasıya dövüşmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

boğazlat-:

TS: Boğazlama işini yaptırmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

boğuklaş-:

TS: Ses boğuk duruma gelmek, kısıklaşmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

boğumlan-:

TS: **1.** Boğum oluşmak, boğum boğum olmak. **2.** Bir ses çıkarmak için ses yolunun herhangi bir yerinde daralma veya kapanma olmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (+), TM (-)

bölümlen-:

TS: Bölümleme işine konu olmak, sınıflanmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bölümlendir-:

TS: Bir şeyi bölümlere ayırmak, sınıflandırmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bölüştürül-:

TS: Bölüştürme işi yapılmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bulandırıl-:

TS: Bulandırma işi yapılmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bulanıklaş-:

TS: Bulanık olmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bulanıklaştır-:

TS: Bulanık duruma getirmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bulaştırıl-:

TS: Bulaştırma işine konu olmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bulundurul-:

TS: Bulundurma işi yapılmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bungunlaş-:

TS: Bungun duruma gelmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bungunlaştır-:

TS: Bungun duruma getirmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

burgulan-:

TS: Burgulama işine konu olmak, burgu ile delinmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

buruklaş-:

TS: Buruk durum almak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bütünlen-:

TS: Bütünleme işine konu olmak, ikmal edilmek, tamamlanmak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bütünlet-:

TS: Bütün durumuna getirmek, tamamlamak.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

büyüklen-:

TS: Kendini büyük göstermek, büyüklük taslamak, kibirlenmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

cıvıklaş-:

TS: Cıvık duruma gelmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

cıvıklaştır-:

TS: Cıvık duruma getirmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

coşkulan-:

TS: Coşkulu duruma gelmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

coşkunlaş-:

TS: Coşkun bir duruma gelmek.

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

Bu bölümde *Tar.S'*de olmayan toplam 79 adet türemiş fiil tespit edilmiştir. Bunlar *açıklan-*, *açıklaş-*, *açıklaştır-*, *açıklat-*, *açım lan-*, *açılan-*, *açkıl at-*, *adaklan-*, *akaçlat-*, *akışkanlaştır-*, *alçaklaş-*, *algılan-*, *algulat-*, *alıklaş-*, *alıklaştır-*, *alıntıla-*, *alkışlan-*, *anılaş-*, *anıtlaştır-*, *anıtlaştırıl-*, *anlaştır-*, *anlatıl-*, *anlattır-*, *araştırıl-*, *ardaklan-*, *aşağılaş-*, *aşağılat-*, *aşılan-*, *aşulat-*, *ayrılaş-*, *ayrım laş-*, *ayrıştır-*, *azgınlaş-*, *azmanlaş-*, *basınçla-*, *bezginleş-*, *bıçaklan-*, *bıçaklat-*, *bıçkınlaş-*, *bırakıl-*, *bırakış-*, *bıraktır-*, *biçimlen-*, *biçimlendir-*, *biçimlendiril-*, *biçimselleştir-*, *biçimsizleş-*, *bilgilen-*, *bilgilendir-*, *bilgilendiril-*, *bilimselleştir-*, *bininçlen-*, *bininçlendir-*, *bitiştiril-*, *bitkileş-*, *boğazlan-*, *boğazlaş-*, *boğazlat-*, *boğuklaş-*, *boğumlan-*, *bölümlen-*, *bölümlendir-*, *bölüştürül-*, *bulandırıl-*, *bulanıklaş-*, *bulanıklaştır-*, *bulaştırıl-*, *bulundurul-*, *bungunlaş-*, *bungunlaştır-*, *burgulan-*, *buruklaş-*, *bütünlen-*, *bütünlet-*, *büyüklen-*, *cıvıklaş-*, *cıvıklaştır-*, *coşkulan-* ve *coşkunlaş-* fiilleridir. Bunlardan *boğazlan-* fiili ŞMK ve TM'de; *boğumlan-* fiili, NBD'de; *bırakıl-* ve *bıraktır-* ise KT'de bulunmaktadır. Ancak diğer fiiller sözü edilen eserlerde bulunmamaktadır.

Görüldüğü gibi bu bölümde fiilden türeyen ve üzerinde ikiden fazla yapım eki bulunduran fiiller incelenmiştir. Bu fiillerin hiçbiri *Tar.S'*de bulunmamaktadır. Ancak

boğumlan-, *bırakıl-* ve *bıraktır-* fiillerinin diğer eserlerde tespit edilmiş olması, bu fiillerin 13-15. yüzyıllarda kullanılmış olduğunu göstermektedir. Bu fiillerin dışında kalanların ise, sözü edilen hiçbir eserde yer almadığı için, bu dönemlerde kullanıldıkları söylenemez. Bu durum, bu fiillerin üzerlerine ikiden fazla yapım eki almalarıyla, edilgenlik ya da ettirgenlik ekinin varlığıyla ve yeni oluşumlu fiiller olmalarıyla açıklanabilir.

2.2.3. TS'deki Türemiş Fiillerin Tar.S'de Birleşik Fiillerle Karşılanması

2.2.3.1. Aynı Anlamdaki Türemiş ve Birleşik Fiiller

2.2.3.1.1. Tamamen Aynı anlamdaki Türemiş ve Birleşik Fiiller

adlandır-:

TS: **1.** Bir kimseyi veya bir şeyi kullanarak belli etmek, ad vermek, ad koymak, tesmiye etmek. **2.** Ad koyma, ad vermeyi sağlamak tesmiye etmek.

Tar.S (ad eyle-): Ad vermek, adlandırmak (XIII-XV. yy).

[ad ur-, (ad vur-): Ad vermek, ad koymak (XIII-XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

ağırlaş-:

TS: **1.** (hava) Sıkıcı ve bunaltıcı bir durum almak, bozulmak. **2.** (hasta için) tehlikeli duruma gelmek, fenalaşmak. **3.** Yavaşlamak. **4.** (gebe kadın için) Doğurması yaklaşmak. **5.** Ağırbaşlı olmak. **6.** (yiyecek) Bozulmaya yüz tutmak. **7.** güçleşmek, zorlaşmak. **8.** (organ için) Görevini yapamaz duruma gelmek.

Tar.S (ağır düş-): Ağırlaşmak (XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

aldan-:

TS: **1.** Görünüşe kapılarak yanlış bir yargıya varmak, yanılmak. **2.** Bir hileye, bir yalana kanmak. **3.** Düş kırıklığına uğramak.

Tar.S (aldaya düş-): Aldanmak, hileye kapılmak (XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (+), ŞMK (-), KT (-), NBD (+), TM (+)

aldat-:

TS: (karı veya koca) Eşine sadakatsizlik etmek, ihanet etmek.

Tar.S (adlaşmak et-): Birisi başkasını aldatmak (XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (+), TM (-)

alkışla-:

TS: **1.** Bir şeyin beğenildiğini, onaylandığını anlatmak için el çırpma. **2.** Beğenmek, takdir etmek.

Tar.S [alkış et- (algış et-, alkış eyle-, alkış kıl-, alkış ver-): Alkışlamak, övmek; tazim etmek, dua etmek (XIII-XV. yy).

(aya kars-, aya çal-, aya çatlat-, aya kak-, aya öttür-): El çırpma, elleri birbirine vurarak ses çıkarmak (XIII-XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (+), NBD (-), TM (-)

arkala-:

TS: Arkasına almak, yüklenmek.

Tar.S (arka dut-): Yüklenmek (XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

avlan-:

TS: **1.** Avlamak işine konu olmak. **2.** Ava gitmek, ava çıkmak, av için dolaşmak.

Tar.S (ava bin-): Ava, avlanmaya gitmek (XIV, XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (+), TM (+)

aydılat-:

TS: **1.** Karanlığı giderip görünür duruma getirmek. **2.** Bir sorun üzerine bilgi vermek.

Tar.S [aydın eyle-, (aydın kıl-): Aydınlatmak (XIV, XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (+), NBD (-), TM (-)

ayıpla-:

TS: Kınamak, takbih etmek.

Tar.S [‘ayb et- (‘ayb kıl-, ‘ayb eyle-): Ayıplamak, tayibetmek (XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (+), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

balkı-:

TS: Parlamak, parıldamak.

Tar.S (balk ur-): Parlamak, ışık saçmak, lemean etmek (XIII-XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bangırda-:

TS: Öfkelenerek yüksek sesle bağırıp çağırmak, bangır bangır bağırarak.

Tar.S (bağ ver-): Yüksek sesle bağırarak, seslenmek (XIV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bezekle-:

TS: Süslemek.

Tar.S (bezek kıl-): Süslemek (XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bileştir-:

TS: Bileşmesini sağlamak.

Tar.S (bir eyle-): Birleştirmek (XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bilmezlen-:

TS: Bilmiyor gibi görünmek, bilmezlikten gelmek, tecahül etmek.

Tar.S (bilmeze ur-): Bilmez görünmek, bilmezlikten gelmek (XIV, XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (+), TM (-)

birleş-:

TS: **1.** Ayrıyken tek bir bütün durumuna gelmek. **2.** Buluşmak, bir araya gelmek. **3.**

Uyuşmak, aynı görüşte olmak. **4.** Aynı amaç çevresinde toplanmak. **5.** Kaynaşmak.

Tar.S [bir et-, (birlik eyle-), bir yere gelmek]: Birleşmek (XIV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bunal-:

TS: mec. Çok sıkılmak, çok tedirgin olmak.

Tar.S (buña uğra-): Sıkıntıya düşmek, kederlenmek, bunalmak (XIV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (+), ŞMK (-), KT (+), NBD (-), TM (-)

bütünle-:

TS: Eksiksiz duruma getirmek, tamamlamak.

Tar.S [bütün eyle-, (bütün it-)]: Bitiştirip sağlam hale getirmek, tamamlamak (XIV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (+), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

Bu bölümde *TS*'de türemiş biçimde olan ve *Tar.S*'de birleşik biçimlerle karşılanan toplam 17 adet fiil tespit edilmiştir. Bu fiiller, hem *TS* hem de *Tar.S*'de aynı anlamlarda kullanılmışlardır. Bunlar *adlandır-*, *ağırlaş-*, *aldan-*, *aldat-*, *alkışla-*, *arkala-*, *avlan-*, *aydınlat-*, *ayıpla-*, *balkı-*, *bangırda-*, *bezekle-*, *bileştir-*, *bilmezlen-*, *birleş-*, *bunal-* ve *bütünle-* fiilleridir. Bunlardan *aldan-* fiili KİM, NBD ve TM'de; *aldat-* ve *bilmezlen-* fiilleri NBD'de; *alkışla-* ve *aydınlat-* fiilleri KT'de; *avlan-* fiili NBD ve TM'de; *ayıpla-* ve *bütünle-* fiilleri KİM'de; *bunal-* fiili ise KT ve KİM'de bulunmaktadır. Bu fiiller, *Tar.S*'de yer alırken, diğer bazı eserlerde yer almamıştır. Ancak bu fiillerin *Tar.S*'de bulunması, *TS*'deki bazı fiillerin 13-15. yüzyıllarda birleşik biçimlerle karşılandığını göstermektedir.

2.2.3.1.2. Kısmen Aynı Anlamdaki Türemiş ve Birleşik Fiiller**acayıpleş-:**

TS: Başkalaşmak, yadırganacak bir duruma girmek.

Tar.S (acebe kal-): Hayrette kalmak, şaşakalmak (XIII. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

alçal-:

TS: **1.**Alçak duruma gelmek, yüksekten aşağı doğru inmek. **2.** (insan için) Değeri azalmak.

Tar.S (alçaklık et-): Tevazu göstermek (XIV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

artırıl-:

TS: Artırmak işine konu olmak, çoğaltılmak, tezyit edilmek.

Tar.S [artuk kıl-, (artuk et-)]: Zam, ilave etmek, artırmak, çoğaltmak (XIV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (+), NBD (-), TM (-)

aşağıla-:

TS: **1.** Değerinden düşük göstermek. **2.** Küçültücü davranışlarda bulunmak, hor görmek.

Tar.S (aşağı ko-): **1.** Alçak görmek, değer vermemek. **2.** Alçaltmak, hafifletmek (XIV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (+), NBD (+), TM (-)

aşağılan-:

TS: Aşağı duruma düşürülmek.

Tar.S (aşağı kıl-): İndirmek, aşağı etmek (XIV, XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

ayıl-:

TS: **1.** Sarhoşluk, baygınlık gibi bir durumdan kurtulmak, kendine gelmek. **2.** Akli başına gelip gerçeği görmek.

Tar.S (ayık ol-): Uyanık olmak (XIII. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

beyazlan-:

TS: Beyaz duruma gelmek, ağarmak.

Tar.S (beyaza çık-): Tebyiz edilmek (XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

beyazlaş-:

TS: Beyaz duruma gelmek.

Tar.S (beyaza çık-): Tebyiz edilmek (XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

biliş-:

TS: Birbirini tanımak, muafesi olmak.

Tar.S (bilışmek ver-): Aşinalık göstermek (XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (+), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

boyla-:

TS: Destan söylemek, anlatmak.

Tar.S (boy boyla-):Bir kimsenin soyunu sopunu sayarak ögmek.(XIV. yy)

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

bütünleş-:

TS: Bütün duruma gelmek.

Tar.S (bütün ol-): Bitişip sağlam hale gelmek (XIII, XV. yy).

Diğer Eserler: AF (-), KİM (-), ŞMK (-), KT (-), NBD (-), TM (-)

Bu bölümde, *TS*'de türemiş biçimde olan ve *Tar.S*'de birleşik biçimlerle karşılanan toplam 11 adet fiil tespit edilmiştir. Bunlar *acayıpleş-*, *alçal-*, *artırıl-*, *aşağıla-*, *aşağılan-*, *ayıl-*, *beyazlan-*, *beyazlaş-*, *biliş-*, *boyla-* ve *bütünleş-* fiilleridir. Bunlardan *artırıl-* fiili *KT*'de; *aşağıla-* fiili *KT* ve *NBD*'de; *biliş-* fiili ise *KİM*'de bulunmaktadır. Diğer fiiller ise, hem *TS* hem de *Tar.S*'deki türevleriyle diğer eserlerde karşılanamamıştır. Ancak *TS*'deki fiillerin *Tar.S*'de karşılanmış olması, Türkiye Türkçesindeki türemiş fiillerin, 13-15. yüzyıllarda birleşik fiillerle karşılandığını göstermektedir.

2.2.4. TS'de Olmayıp Tar.S'de Olan Türemiş Fiiller

açmazlan-	babalan-	camışlan-
ağdurul-	balçıkla-	cavlan-
ağırt-	barabarlaş-	cazılan-
ağırıl-	basın-	cebele-
ağlası-	başnal-	civilde-
ağlaması-	başlan-	civildeş-
ağlamsın-	batıl-	cöğelt- (cöngelt-)
ağlamsı-	bayı-	cüftlen-
ağdar-/ağdar-	bayıt-	
akış-	becidle-	
algasa-	becidlet-	
almazlan-	beğelin-	
alukla-	beğlen-	
andla-	belinle-	
anukla-	bellüle-	
ağraş-	beğle-	
apıla-/ apula-	berkil-	
argur-	bezenil-	
arkalaş-	bıçaklaş-	
arkurt-	biliklen-/beliklen-	
artırış-	biliştir-	

artlaş-	bilirlen-/bilürlen-
artukla-	biribi-
arıkla-	bitile-
arıklat-	bitit-
artırış-	bitriş-
aruklandur-	botla- (bortla-)
aşat-	burna-
aşıkla-	burtar-
avurtlaş-	buşurga-
ayan-	bügen-
aygırsa-	büküt-
ayıt-(eyit-,ayt-, eyt-, et- it-)	
ayruksı-	
ayruksın-	
ayruksıt-	

Bu bölümde *Tar.S*'de bulunan ancak anlam ve biçim açısından *TS* ile ilişkisi kurulamayan toplam 77 adet türemiş fiil tespit edilmiştir. Bu fiillerin anlam ve biçim açısından *TS*'de karşılıkları bulunmadığı için, bu fiiller sözcük listesi hâlinde gösterilmiştir. Ayrıca, bu fiiller, diğer eserlerde değerlendirilmemiştir. Zaten *Tar.S*'de bulunduğu tespit edilen bu fiillerin, 13, 14 ve 15. yüzyılda kullanıldığı açıktır.

2.3. Köken Bilgisi Belirlenemeyen Veya Köken Bilgisi Konusunda Tereddütlerin Bulunduğu Fiiller

Çalışmanın bundan önceki bölümlerinde *TS*'de ve *Tar.S*'deki kullanımları her bakımdan veya bazı bakımlardan (sesbilgisi, biçimbilgisi ve anlambilgisi) paralel olan fiiller değerlendirilmiştir. Buna göre burada da *TS* esas olmak itibarıyla köken bilgisi konusunda belirsizliklerin bulunduğu fiiller incelenecektir. Başka bir deyişle, burada değerlendirilen bir fiil *Tar.S*'de yer alabilir ya da almayabilir. Ancak *TS* ile *Tar.S*'de bir biçimde eşleşen fiiller ilgili başlıklar altında da değerlendirilmiştir.

afalla- / afallaş- / afallaştır- / afallat-:

TS'de *afalla-* fiili “şaşkınlıktan sersemlemek”, *afallaş-* fiili “şaşkınlık içinde kalmak, şaşırıp bir şey yapamaz olmak”, *afallaştır-* fiili, “şaşkınlık içinde bırakmak, birini şaşırıp bir şey yapamaz duruma sokmak” ve *afallat-* fiili ise, “şaşkınlığa düşürerek sersemleştirmek” anlamlarıyla verilmiştir. Bu fiiller, *Tar.S*'de ve *Tar.S* dışındaki⁹ eserlerde yer almamaktadır. Bu sözcüğün kökeni ve ayrıca *afalla-* ve türevlerinin Türkiye Türkçesindeki *aval* ismiyle olan bağlantısı da açık değildir.

afalla-, *afallaş-*, *afallaştır-* ve *afallat-* fiilleri, *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish* ve *İbni-Mühennâ Lûgati*'de; *Kutadgu Bilig* ve *Divanü Lûgati't Türk*'te; *Kâmûs-ı Türkî*'de, *Thesaurus Lexicon, Linguarum Orientalium Turcicae- Arabicae-Persicae*'de, *Lehçe-i Osmânî*'de bulunmamaktadır. Ayrıca bu fiiller, *Versuch Eines Etymologischen Wörterbuchs der Türksprachen* ve *Etimologicoskiy Slovar Tyurkih Yazıkov* ve *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*'nde de bulunmamaktadır.

Andreas Tietze *Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lûgati*'nda, *afalla-* fiiline “şaşkınlık göstermek, şaşkınlıktan sersemlemek” ve *afallaş-* fiiline de “şaşkınlık göstermek, şaşkınlıktan sersemlemek” anlamlarını vermiştir. Tietze, bu fiillerin, argo olan *afal* ya da *aval* sözcüğünden türediğini; *afalla-* fiilinin *afal* / *aval* üzerine +*la-* / +*le-* isimden fiil yapma ekinin, *afallaş-* fiilinin ise *afal* / *aval* üzerine +*la-ş-* / +*le-ş-* ekinin getirilerek oluşturulduğunu ifade etmiştir. Ayrıca bu ekler ile ilgili olarak da

⁹ Bu eserler, çalışmada incelen AF, KİM, ŞMK, KT, NBD ve TM'dir.

beyazla-, *çıpla*, *direkle-*; *bayramlaş-*, *ferahlaş-*, *beyazlaş-*, *direkleş-* gibi örnekler de vermiştir (Tietze: 2002, 103).

Genel olarak *afalla-*, *afallaş-*, *afallaştır-* ve *afallat-* fiillerini *afal* ya da *aval* argo sözcüğünden türeyen fiiller olarak değerlendirebiliriz. Zaten Hulki Aktunç da, *Büyük Argo Sözlüğü*'nde *aval* sözcüğünü “aptal, salak” ve “dikkatsiz, bölük derecesinde dalgın” anlamlarıyla göstermiş ve bu sözcüklerin Kürtçe olduğunu ifade etmiştir (1990, 44).

agula-:

TS'de “(bebek) agu agu diye ses çıkarmak” şeklinde açıklanan *agula-* fiili, *Tar.S*'de ve *Tar.S* dışındaki eserlerde bulunmamaktadır. Türkçede çocuk dilindeki *agu* yansıma sözcüğünden geldiği belli olan bu fiile Eski Anadolu Türkçesi ve Osmanlı Türkçesi üzerine yapılan çalışmalarda genel olarak yer verilmemiştir. Ancak bu fiilin kökü olan *agu* ismi, Ahmet Vefik Paşa'nın *Lehçe-i Osmâni*'sinde *ağu* biçimiyle ve “ağucuk, sabileri oyalama” anlamıyla gösterilmiştir (Toparlı: 2000, 10). Ayrıca Andreas Tietze de *Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı*'nda *agu* sözcüğünü “bebeklerin neşelendikleri zaman çıkardıkları ses” anlamında kullanılan ses taklidi sözcükler içerisinde değerlendirmiştir. Yine bu çalışmada *agu* sözcüğü diğer dillerle karşılaştırılmıştır: Ermenicede *agu*, Rusça *agu* vs. (Tietze: 2002, 108).

Genel olarak *agula-* sözcüğünün, *agu* ses taklidi (yansıma) sözcüğünün üzerine *+la-* / *+le-* isimden fiil yapma ekinin getirilmesiyle oluştuğu söylenebilir.

aharla-:

TS'de “ahar sürmek” anlamıyla verilen *aharla-* fiili *Tar.S* ve *Tar.S* dışındaki eserlerde bulunmamaktadır. Bu fiilin kökeni açık değildir. Eski Türkçe ve Orta Türkçe üzerine yapılan çalışmalarda *ahar* ve *aharla-* sözcüklerine yer verilmemiştir.

Kâmûs-ı Türki'de *ahar* sözcüğünün *ak*'dan türetildiği ve Farsçaya da geçtiği belirtilmiştir. *aharla-* fiili için ise “cilalamak” anlamı verilmiştir (Şemseddin Sami: 1989, 24). *Lehçe-i Osmâni*'de de “cilâ sürmek” anlamıyla verilen *aharla-* fiilinin Farsçadan geçtiği ifade edilmiştir. (Toparlı: 2000, 10). Ancak *Meninski*'de bu sözcüğe yer verilmemiştir.

Türkçenin köken bilgisi üzerine yapılan çalışmalarda da bu sözcükle ilgili herhangi bir bilgi yer almamaktadır. Ancak günümüzde veya günümüze yakın dönemlerde hazırlanmış sözlüklerde bu sözcükle ilgili bazı bilgiler yer almaktadır. Andreas Tietze *ahar* sözcüğünü “kâğıt cilalamak ve bez perdahlanmasında kullanılan bir nevi nişasta” anlamıyla vermiştir. Ayrıca Farsçada *āhār* biçiminde kullanılan bu sözcüğün kökeninin belli olmadığını da ifade etmiştir (Tietze: 2002, 114). Ferit Devellioğlu da *ahar*’ı Farsça kökenli bir sözcük olarak değerlendirmiştir (Devellioğlu: 1997, 14).

Genel olarak *aharla-* fiilinin *ahar* sözcüğü üzerine *+la-* / *+le-* isimden fiil yapma ekinin getirilmesiyle oluştuğu söylenebilir. Başka bir deyişle, sözcüğün ilk tabanı konusunda belirsizlikler vardır, ancak ikinci tabanı açıktır.

alaşımla-:

TS’de “çözen metale, alaşım elementlerini eriterek katmak” anlamıyla verilen *alaşım*la- sözcüğü *Tar.S* ve *Tar.S* dışındaki eserlerde bulunmamaktadır. Yeni dönemlerde türetilmiş bir bilimsel terim olan bu fiilin kökeni belli değildir. Ancak *alaşım*la- sözcüğünün, genel anlamda, *alaşım* ismi üzerine *+la-* / *+le-* isimden fiil yapan ekinin getirilmesiyle oluştuğu söylenebilir.

alçıla- / alçılan- / alçılata-:

TS’de *alçıla-* fiili “alçı ile sıvamak” ve “alçı karıştırmak”, *alçılan-* fiili, “alçılama işine konu olmak” ve *alçılata-* fiili ise “alçı ile kapattırmak, sıvatmak” anlamlarıyla verilmiştir. Ancak bu fiiller, *Tar.S* ve *Tar.S* dışındaki eserlerde bulunmamaktadır. Bu fiillerin kökeni olan *alçı* sözcüğünün Türkçe olup olmadığı, Türkçe değilse Türkçeye hangi dilden girdiği belli değildir.

alçıla-, *alçılan-* ve *alçılata-* fiillerine, Gerard Clauson’ın *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish* adlı sözlüğünde ve *İbni-Mühennâ Lûgat*’ında yer verilmemiştir. Ancak *İbni-Mühennâ Lûgat*’ında *alçı* sözcüğü *alçığ* biçiminde gösterilmiştir (Abdullah Battal: 1988, 9).

Karanlı Türkçesi eserlerinden *Kutadgu Bilig*’te *alçı* sözcüğü yer almaktadır. Ancak bunun yukarıda sıralanan *alçıla-*, *alçılan-* ve *alçılata-* fiilleriyle bir ilgisi olmasa

gerektir. Burada yer alan ve “hilekâr, aldatıcı” anlamındaki *alçı* sözcüğünün “hile” anlamındaki *al*’dan geldiği açıktır.

alçıla- ve bunun türevi olan fiillere Osmanlı Türkçesi üzerine hazırlanmış sözlüklerde genel olarak Türkiye Türkçesindeki anlamlarına yakın anlamlarla yer verilmiştir. Ancak bu sözlüklerde sözcüğün köküyle ilgili herhangi bir görüş beyan edilmemiştir.

Martti Räsänen *Versuch eines Etymologischen Wörterbuchs der Türkisprachen*’de *alçı* sözcüğüne *alçy* biçimiyle yer verilmiştir (Räsänen: 1969, 16-17). Sevortyan da *Etimologicoskiy Slovar Tyurkih Yazıkov*’de de *alçı* sözcüğüne yer verdikten sonra bunun diğer Türk lehçelerindeki karşılıklarını göstermiştir: Kırgızca ve Türkmencede *alşı*, Kazakça ve Karakalpakçada *alçi*, Tatarcada *alşu* ve Hakasçada *alçığ* (Sevortyan: 1974, 144). *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*’de *alçı* sözcüğü, “alçı taşının pişirilip toz durumuna getirilmesinden elde edilen madde” anlamıyla gösterilmiştir. Ayrıca bu sözcüğün başına *y* türeyerek *yalçı* biçiminde de kullandığı ve Türkçeden Balkan dillerine de geçtiği ifade edilse de bu sözcüğün kökeninin belli olmadığına dikkat çekilmiştir (Eren: 1999, 8). *Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı*’nda *alçı* sözcüğü, “kirecin bir çeşidi” anlamıyla gösterilmiştir. Bu sözcüğün Çağataycada *yalçu* biçiminde kullanıldığı; büyük ihtimalle Çince den alıntılanmış yabancı bir sözcük olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca bu sözcüğün Türkçeden daha sonra Bulgarcaya, Arnavutçaya ve Sırp-Hırvat diline geçtiğine de dikkat çekilmiştir (Tietze: 2002, 146).

amaçla- / amaçlan-:

TS’de “bir amaca ulaşmayı istemek, istihdaf etmek” anlamıyla verilen *amaçla-* fiili ve “amaçlamak işine konu olmak” anlamıyla verilen *amaçlan-* fiili *Tar.S*’de ve *Tar.S* dışındaki eserlerde bulunmamaktadır. Bu fiillerin kökü olan ve ilk aşamada Türkçenin yeni dönemlerinde türetilen bir sözcük olduğu izlenimini veren *amaç* sözcüğünün gerçekte nasıl bir sözcük olduğu açık değildir.

amaçla- ve *amaçlan-* fiilleri eski Türkçe üzerine hazırlanan sözlüklerde yer almamaktadır. Ancak, *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish*’te “saban, pulluk” anlamında *amaç* sözcüğüne yer verilerek bu sözcüğün İran dillerinden Eski Türkçeye geçtiği ifade edilmiştir (Clouston: 1972, 156). Ancak bu sözcüğün *TS*’deki anlamla bağlantısı bulunmamaktadır. *Versuch eines Etymologischen*

Wörterbuchs der Türkssprachen'de de *amaç* sözcüğü “saban” anlamıyla verilmiş ve sözcüğün Farsça *āmāğ*, *amāğ*, *āmāč*, *amāč* sözcüğünden geldiği ifade edilmiştir. Ancak sözcüğün kökeninin belli olmadığı belirtilmiştir (Räsänen: 1969, 18). Dolayısıyla Räsänen'de de bu sözcük, *TS*'deki anlamından farklı olarak düşünülmüş olmalıdır.

Divânü Lügati't-Türk'te *amaç* (amaç) ve *amaçla-* sözcüklerine yer verilmiştir (Dankoff-Kelly: 1985, 8).

Osmanlı Türkçesi sözlüklerinden *Osmanlıca-Türkçe Lûgat*'te ise, *amaç* sözcüğü “nişan tahtası, hedef ve “saban demiri” anlamlarında Farsça bir isim olarak değerlendirilmiştir (Devellioğlu: 2003, 30).

Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lügati'nda ise *amac* / *amaç* maddesi altında verilen sözcük, Eski Osmanlıcadaki *omaç* “hedef” sözcüğüne dayandırılmıştır. Ayrıca bu sözcüğün Farsçada *āmāc* biçiminde kullanıldığı ve buradan Eski Osmanlıcaya da geçmiş olabileceği üzerinde durulmuştur (Tietze: 2002, 161).

Faruk Kadri Timurtaş, *Uydurma Olan ve Olmayan Yeni Kelimeler Sözlüğü* adlı çalışmasında, *amaç* sözcüğünü “gaye, maksat” anlamıyla göstermiş ve uydurma bir sözcük olarak değerlendirmiştir (Timurtaş: 1979, 72).

Görüldüğü gibi görüldüğü gibi, *amaç* sözcüğünün Farsça olup olmadığı veya Türkçe bir sözcük olarak uydurulup uydurulmadığı konusunda farklı görüşler bulunmaktadır. Ancak sözcüğün Farsça bir alıntı olduğu konusundaki görüşler ağırlıktadır.

anır- / anırt-:

TS'de *anır-* fiili “(eşek) bağırma” ve *anırt-* fiili “anırtmasını sağlamak” anlamıyla verilmiştir. Bu fiiller *Tar.S*'de *ağır-* ve *ağırt-* biçimleriyle bulunmakta; *Tar.S* dışındaki eserlerde bulunmamaktadır.

anır- ve *anırt-* fiileri *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish* ve *İbni-Mühennâ Lûgati, Divânü Lügati't-Türk* ve *Kutadgu Bilig* gibi bazı Eski Türkçe ve Orta Türkçe dönemi eser ve sözlüklerinde bulunmamaktadır.

Meninski'nin sözlüğünde (Meninski: 2000, 350) *anır-* ve *Kâmûs-ı Türki*'de de *anırt-* (Şemseddin Sami: 1989, 145) fiillerine Türkiye Türkçesindeki benzer anlamlarla yer verilmiştir. Ayrıca *Lehce-i Osmânî*'de *anır-* “hayvanın hususan hımar

gibisinin genizden, enden haykırması ve burun içi nağmeleri yapması tarzında şidetle gunne ile çağırarak” ve *anirt-* fiili de “har gibi çağırarak, galiz harifi tazyik ya teşvik ile sayha ve şekkalar ettirmek” anlamlarıyla gösterilmiştir (Toparlı: 2000, 18). Ancak bu fiillerin kökeni üzerine herhangi bir bilgi verilmemiştir.

Andreas Tietze, *anır-* fiilini “eşegin bağırması” anlamıyla göstermiş ve bu fiili ses taklidi olarak değerlendirmiştir. Ayrıca, bu fiilin, Eski Osmanlıcada *agir-*, Azeri ve Kırım lehçelerinde *ağır-*, Tobolcada *angır-* biçiminde kullanıldığını da ifade etmiştir (Tietze: 2002, 178).

Genel olarak çalışmalarda *anır-* ya da *anirt-* fiillerinin kökeni üzerine söz söylenmemiştir. Bu da sözcüğün genel olarak Türkçe bir sözcük olarak kabul edildiğini göstermektedir. Yansıma kökenli bir sözcük gibi görünen *anır-* ve *Tar.S'*deki karşılığı olan *ağır-* sözcükleri ve bunların türevlerinin, hangi yansıma sözcükten türediği açık olmadığı gibi, bunların birbirlerinin ses bilgisel değişiklikleri olup olmadığı da belli değildir.

asalaklaş-:

*TS'*de “asalak duruma gelmek” anlamıyla gösterilen *asalaklaş-* fiili, *Tar.S'*de ve *Tar.S* dışındaki eserlerde bulunmamaktadır.

asalaklaş- fiili yeni türetilen sözcüklerden birisidir. Dolayısıyla da bu sözcük, tarihsel dönem sözlüklerinde karşımıza çıkmamaktadır. Ancak Timurtaş çalışmasında *asalak* sözcüğüne yer vermiştir. Bu çalışmada *asalak* sözcük “tufeyli, parazit” anlamıyla gösterilmiştir. Timurtaş’a göre bu sözcük, biçim ve anlam bakımından yanlış olduğu hâlde, fazla yayılmış ve dolayısıyla yerleşmiş olan “galat-ı meşhur” sayılmaktadır (Timurtaş: 1979, 73). Sonradan “uydurulduğu” düşünülen bu sözcük *as-* fiili üzerine *-ala-* ve *-k+* eklerinin getirilmesiyle (< *as-ala-k*) türetilmiş gibi görünmektedir.

badikle- / badikleş-:

*TS'*de *badikle-* fiili “ördek gibi iki yana sallana sallana yürümek” ve *badikleş-* fiili ise “ördek gibi sağa sola yalpa vurarak yürüme eğilimi göstermek” anlamıyla gösterilmiştir. Bu fiiller, *Tar.S* ve *Tar.S* dışındaki eserlerde bulunmamaktadır. Bu fiillerin kökü gibi görünen ve *TS'*de halk ağzı sözcükleri olarak verilen “ördek”

anlamındaki *badi* ile “ördek”, “palaz” ve “kısa boylu” anlamlarındaki *badik* sözcüklerinin hangi dilden geldikleri, Türkçe olup olmadıkları belli değildir.

Lehce-i Osmânî'de *badikle-* / *badikleş-* fiillerine yer verilmezken, *badi* sözcüğü “bazı mahalde ördek, batt galatı” anlamıyla değerlendirilmiştir (Toparlı: 2000, 34). Ayrıca *Kâmûs-ı Türki*'de *badi* sözcüğü gibi *badik* sözcüğü de yer almamaktadır.

Tietze'de *badik* / *badık* sözcüğü *Derleme Sözlüğü*'nden tanıklanarak “kısa boylu, bodur, tıknaz” anlamıyla gösterilmiş ve bu sözcüğün kökeninin belli olmadığı da ifade edilmiştir (Tietze: 2002, 258).

Genel olarak çalışmalarda *badik* sözcüğünün kökeni üzerine açık bir bilgi verilmemiştir. Ancak *badikle-* fiilinin *badik* ismi üzerine *+la-* / *+le-* isimden fiil yapan ekin getirilmesiyle; *badikleş-* fiilinin ise *badikle-* fiili üzerine *-ş-* fiilden fiil yapan (işteşlik) ekin getirilmesiyle oluştuğu söylenebilir.

bağır- / bağırt- / bağrıl- / bağrış- / bağrıştır-:

TS'de *bağır-* fiili “insan yüksek ve gür ses çıkarmak”, “*mec.* Kendini belli etmek” ve “yüksek sesle azarlamak”; *bağırt-* fiili “bağırmasına yol açmak” ve “bir haberi, bir isteği, birinin aracılığıyla duyurmak”; *bağrıl-* fiili, “bağırma işi yapılmak”; *bağrış-* “birlikte veya karşılıklı bağırma” ve *bağrıştır-* fiili de, “bağırmasına yol açmak, hep birden bağırtmak” anlamlarıyla gösterilmiştir. Bu fiillerden *bağır-*, *bağrış-*, *bağırt-*, *bağrıl-* ve *bağrıştır-* fiilleri *Tar.S*'de madde başı olarak bulunmamaktadır. Öte yandan, *Tar.S*'de “bağırmak” anlamında *cayla-* ve “bağrışmak” anlamında da *carıldeş-* fiilleri yer almaktadır. Ayrıca *bağır-*, *bağrış-*, *bağırt-*, *bağrıl-* ve *bağrıştır-* fiilleri, *Tar.S* dışındaki eserlerde de, hiçbir türeviyle, bulunmamaktadır.

Clauson'da, *bağır-* fiili, *ba* kökünden türeyen bir sözcük olarak değerlendirilmiştir (Clauson: 1972, 318). *Divânü Lügati't Türk* (Denkoff-Kelly: 1985, 63) ve *Kutadgu Bilig*'te (Arat: 1979, 52) ise *bağır-* fiiline yer verilmese de, *bağır* ismi “karaciğer” anlamıyla gösterilmiş; ancak bu sözcüğün kökeni hakkında bilgi verilmemiştir.

Kâmûs-ı Türki'de *bağır-*, *bağırt-*, *bağrış-*, fiillerine yer verilmiştir. *bağır-* “bağırdan, içeriden ses çıkarmak, haykırmak, nara urmak, (hayvan) öğürmek, böğürmek” (Şemseddin Sami: 1989, 299), *bağırt-* ise “bağırmaya mecbur etmek, tazyik ve gazab ederek bağırmasına mucib olmak” ve *bağrış-* “birlikte ve bir ağızdan bağırma

yaygara koparmak” (age., 275) anlamlarıyla gösterilmiştir. *Lehce-i Osmâni*’de *bağır*- fiili “ciğerden, derinden ses çıkararak haykırmak ve hayvanat öğürüp böğürmek”; *bağirt*- fiili “igzâb, tazyik ile muztar kılıp sarh ettirmek” ve *bağırış*- / *bağırış*- fiili ise “kalabalık, yaygara, velvele, feryat şîven etmek” anlamlarıyla gösterilmiştir (Toparlı: 2000, 35). *Meninski*’de ise bu fiillerden yalnızca *bağır*- fiiline yer verilmiştir (Meninski: 2000, 852).

Räsänen’de *bağır* sözcüğü, *bagyr*, *bagar* biçimiyle ve “karaciğer” anlamıyla (Räsänen: 1969, 55), Sevortyan’da ise *bağır*- biçimiyle görülmektedir (Sevortyan: 1978, 21). Tietze’de ise, “yüksek ve gür ses çıkarmak” anlamıyla verilen *bağır*- fiilinin Eski Türkçede *bakır*- biçiminde olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca çalışmada bu fiilin *-kır*- hecesiyle yapılmış ses taklidi fiillerden olduğuna değinilerek, bu ses taklidi sözcüklerin kökeni üzerine herhangi bir değerlendirme yapılamayacağına da dikkat çekilmiştir (Tietze: 2002, 261).

Eski Türkçeni Grameri’nde *+kır*-/*+kir*-; *+gır*- / *+gir*- gibi isimden fiil yapan ekler üzerinde durulmuş ve bu eklerin ses çıkarmak anlamını verdikleri belirtilmiştir. Bu ekle ilgili *kıkırış*- “kıkırdaşmak, bağırışmak”, *aykır*- “haykır-, *yañkır*- / *yañkurt*- “yankılanmak, yansıtma”, *alakır*- “bağırma” örnekleri gösterilmiştir (Gabain: 2003, 49).

İncelenen çalışmalarda, genel olarak *bağır* ve *bağır*- sözcükleri anlam olarak değerlendirilmiş, köken bilgisi konusunda bilgiler verilmemiştir. Ayrıca *bağır*- fiilinden türeyen diğer fiillere ise sınırlı oranlarda yer verilmiştir.

bağnazlaş-:

TS’de “bağnaz duruma gelmek” anlamıyla gösterilen *bağnazlaş*- fiili, *Tar.S*’de ve *Tar.S* dışındaki eserlerde bulunmamaktadır.

Clauson’da *bağnaz* ya da *bağnazlaş*- sözcüklerine yer verilmemiştir. Ancak “merdiven basamağı, derece” *bağna* sözcüğüne denilmiştir. Kökenine değinilmeyen bu sözcüğün *bağnaz* ismi olan bağlantısı da belli değildir (Clauson: 1972, 316).

Divânü Lügati’t Türk’te de *bağna* sözcüğüne yer verilmiş ve sözcüğün kökeni hakkında değerlendirme yapılmamıştır (Dankoff-Kelly: 1985, 63).

Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı'de *bağnaz* sözcüğüne “müteassıp, darkafalı” anlamıyla yer verilmiştir. Çalışmada, 1935 yılında ortaya çıkan bu sözcüğün, Almandada “zevkiselim sahibi olmayan kimse” anlamında kullanıldığı ve Almandadan Türkçeye geçmiş olabileceği üzerinde durulmuştur. Ayrıca *bağnaz* sözcüğünün sıfat eki olan *-az* ekinden türediği ve *alağaz* sözcüğündeki *-az / ez* ekinin de aynı işlevde kullanıldığı ifade edilmiştir (Tietze: 2002, 262).

Uydurma Olan ve Olmayan Yeni Kelimeler Sözlüğü'nde ise, *bağnaz* sözcüğü “uydurma ve yanlış olan sözcükler” içerisinde değerlendirilmiştir (Timurtaş: 1979, 74).

Genel olarak *bağnazlaş-* fiilinin *bağnaz* ismi üzerine *+laş-* / *+leş-* isimden fiil yapan ekin getirilmesiyle oluştuğu söylenebilir. Ancak bu fiilini kökeni olan *bağnaz* sözcüğünün hangi sözcükten türediği açık değildir.

bangırda-:

TS'de “öfkelenerek yüksek sesle bağırıp çağırmak, bangır bangır bağırarak” anlamıyla gösterilen *bangırda-* fiili, *Tar.S*'de *bağla-* ve *bağ ver-* biçimleriyle bulunmaktadır. Ancak bu fiil, *Tar.S* dışındaki eserlerde bulunmamaktadır. Bu sözcük farklı türevleriyle, bazı köken bilgisi çalışmalarında incelenmiştir.

bangırda- fiili, Eski Türkçe sözlüklerde bulunmamaktadır. Ancak *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish*'te “(ekmeği yağa vb.) banmak” anlamıyla *bağır-* (Clauson: 1972, 350) ~ *manğır-* fiilleri (age., 769) yer almaktadır. Ancak görüldüğü gibi, bunların konumuz olan *bangırda-*'la ilgisi yoktur. Ayrıca Osmanlı Türkçesi sözlüklerinden olan *Lehce-i Osmâni*'de *bangır* sözcüğü “hüngür hüngür gibi şiddet-i bükâ, şedit savt ve seda alâmetiyle olan yel” anlamıyla geçmektedir (Toparlı: 2000, 40).

Etimologicoskiy Slovar Tyurkih Yazıkov'da *bangırda-* fiilinin *bangıl-da-* fiiline eş değer olduğu ve bunların *bang-ır-da-* veya *bang-ıl-da-* biçiminde oluştuğu ifade edilmiştir. Ayrıca bu sözcükler, *bağır bağır*, *bangıl bangıl*, *bangıl bungul*, *bungul bungul* ikilemeleri içerisinde de gösterilmiş ve bu ikilemelerden *bangır bağır* (*bank-ır bank-ır*)'ın *bang* sözcüğü üzerine *+ır / +ir* ekinin getirilerek oluştuğu ifade edilmiştir (Sevortyan: 1978, 20-21). *Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı*'nda *bangırda-* fiili, *bağır bağır / bankır bankır* başlığı altında değerlendirilerek “avazı çıktığı kadar (bağırarak)” anlamıyla verilmiştir. Ayrıca bu fiilin *+gır / +kır* hecesiyle genişletilen ses

taklidi sözcüklerden olduğu da belirtilmiş ve bu yapıyla ilgili olarak *şangır şangır* ve *tangır tungur* gibi örnekler de verilmiştir (Tietze: 2002, 276).

Genel olarak, köken bilgisi çalışmalarında *bangırda-* fiilinin kökeni üzerine değerlendirme yapılmamıştır. Bu fiilin *bangır* ismi üzerine anlam ve işlev olarak *+la-* / *+le-* ekine benzeyen *+da-* / *+de* ekinin getirilmesiyle oluştuğu söylenebilir. Ancak bu fiilin kökeni olan *bangır* isminin hangi yapıdan oluştuğu belli değildir.

betimle- / betimlen-:

TS'de “bir nesnenin, kendine özgü niteliklerini tam ve açık biçimde söz veya yazı ile anlatmak, tasvir etmek” ve “göz önünde canlandırmak” anlamlarıyla gösterilen *betimle-* fiili ve “betimleme işi yapılmak” anlamıyla gösterilen *betimlen-* fiili *Tar.S*'de ve *Tar.S* dışındaki eserlerde bulunmamaktadır. Bu fiillerin kökü olan *betim*'in nasıl bir sözcük olduğu açık değildir.

betimle- ve *betimlen-* fiilleri, Eski Türkçe sözlüklerde bulunmamaktadır. Ancak *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish*'te *bét* sözcüğüne “yüz” (Clouston: 1972, 296); *Lehce-i Osmâni*'de ise “yüzün rengi” anlamıyla yer verilmiştir (Toparlı: 2000, 51). Räsänen ve Tietze'de de *bât* sözcüğüne “yüz, çehre” anlamıyla yer verilmiştir (Tietze: 2002, 325). Ancak bu sözcüğün *betim* sözcüğü ile ilgisi olmasa gerektir. Çünkü bilindiği gibi, *-m* eki Türkçede (*birim* sözcüğü dışında) fiillere gelen bir ektir. Dolayısıyla sözcükle ilgili ilk beklenti, **bet-* fiilidir.

Uydurma Olan ve Olmayan Yeni Kelimeler Sözlüğü'nde *betim* ve *betimle-* sözcükleri üzerinde durulmuştur. *betim* sözcüğü için “tasvir”, *betimle-* sözcüğü için “tasvir etmek” anlamları verilmiştir (Timurtaş: 1979, 76). Ancak bu sözcükler, Türkçenin ses ve gramer özelliklerine uyum sağlamadığı için “uydurma olan ve yanlış kullanılan sözcükler” olarak değerlendirilmiştir.

Sonuç olarak *betimle-* ve *betimlen-* fiillerinin *betim* sözcüğünden türediğini söyleyebiliriz. Ancak *betim* sözcüğünün kökeni belli değildir. Çünkü *bet* sözcüğünün isim olduğu düşünülürse, Türkçede isim üzerine gelen *+im+* / *+im+* ekinin varlığından – genel olarak- söz edilemez; fiil olarak **bet-*'e ise herhangi metinde karşılaşılmamıştır.

bezle-:

TS'de “bez, kumaş vb. ile örtmek veya kaplamak” ve “çocuğun altına bez koymak, çocuğu belemek” anlamıyla gösterilen *bezle-* fiili, *Tar.S*'de ve *Tar.S* dışındaki eserlerde bulunmamaktadır.

bez sözcüğü, *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish*'te *böz* biçiminde geçmektedir (Clauson: 1972, 389).

Divânü Lügati't-Türk'te *bez* sözcüğü *böz* biçimi ve “pamuk giysi” anlamıyla (Dankoff- Kelly 1985, 79), *Kutadgu Bilig*'te ise, *böz* biçimi ve “bez, pamuktan yapılmış kumaş” anlamıyla verilmiştir (Arat: 1979, 105).

Kâmûs-ı Türkî'de, aslı Arapça olan *bez* sözcüğü, “pamuk veya ketenden yapılan beyaz dokuma” (Şemseddin Sami: 1989, 292), *Lehce-i Osmâni*'de *bez* sözcüğü “pamuk ve keten ve kendir, nesc, kirpas, Amerikan pazen, bugası, berka', hassa, tülbent, salaşur, hümayun, musulî, soğuk bez, Trabzon bezi, batiste papazı, tül, sakankur, madapolam, mermerşahı, kendir bezi, rize bezi, gedus bezi, Moskova bezi, yelken bezi gibi envai çoktur” açıklamasıyla verilmiştir. *Lehce-i Osmâni*'de Ayrıca bu sözcüğün Arapça bir isim olduğu da ifade edilmiştir (Toparlı: 2000, 52). Ferit Devellioğlu ise, *bez* sözcüğünü Arapça bir isim olarak değerlendirmiş ve bu sözcüğü *bezz* biçiminde göstermiştir. Bu çalışmalardan başka *Meninski*'de de *bez* sözcüğü *bez* ve *bîz* biçimlerinde “nesice” anlamıyla yer verilmiştir (Meninski: 2000, 806). Buradaki “nesice” “dokuma, dokunmuş olan şey: kumaş” anlamındadır.

Martti Räsänen *bez* sözcüğünü *bâz* biçiminde göstermiştir (Räsänen: 1969, 72). *Sevortyan* ise *bez* sözcüğüne yer vererek ve bu sözcüğün Türkmence, Azerice, Gagavuzca, Kırım Tatarcası ve Kumukçada bulunduğu ifade etmiştir (Sevortyan: 1978, 102). Hasan Eren, *bez* sözcüğünü, “pamuk veya keten ipliğinden yapılan dokuma” ve “herhangi bir cins dokuma” anlamlarıyla vermiştir. Hasan Eren, sözcüğün Türkmence'de *bîz*, Arapça ve Farsçada ise *bazz* biçiminde olduğu ifade etmiştir. Ayrıca *bez* sözcüğünün diğer lehçelerdeki kullanımlarını da göstermiştir: Nogayca *böz*, Kazan Tatarcası *büz*, Kazakça *böz*, Karakalpakça *böz*, Kırgızca *böz*, Çuvaşça *pir* ‘keten bezi’. Ayrıca *bez* sözcüğünün kökeni ele ilgili olarak Eski Türkçeden başlayarak *böz* biçiminde kullanıldığı; Orta Türkçe *böz* ve Eski Kıpçakçada da *böz* olarak kullanıldığı, sözcüğün adının Mezopotamya'da ince kumaşa verilen *büşu* adından geldiği ve İbranice *büş* olarak kullanıldığını da ifade etmiştir. (Eren: 1999, 49-50). Tietze ise, *bez*

sözcüğünün Eski Türkçe *böz* kökünden geldiğini ifade etmiştir. Ayrıca Tietze, *bez* sözcüğünün çok eski bir sözcük olduğunu, birçok dile yayıldığını belirterek Räsänen, Sevortyan, Rashmann'e göre sözcüğün batı Semitik bir dilden gelen ve İbranicede *būš*, Süryanicede *būšu*, Arapça *bazz* 'keten kumaş' biçimleriyle kullanılan bir sözcük olduğunu söylemiştir (2002, 329).

Görüldüğü gibi çalışmalarda *bezle-* fiili üzerine değerlendirme yapılmazken *bez* sözcüğü üzerine pek çok görüş beyan edilmiştir. Çalışmalardan çıkan sonuçla, *bezle-* sözcüğünün Arapça *bez* sözcüğünün üzerine *+la-* *+/+le-* isimden fiil yapan ekin getirilmesiyle oluştuğu söylenebilir.

bilki-:

TS'de "*hlk.* bozulmak, yumuşamak, zedelenmek, erimek" anlamıyla gösterilen *bilki-* fiili, *Tar.S*'de ve *Tar.S* dışındaki eserlerde bulunmamaktadır.

bilki- fiili, Eski Türkçe ve Osmanlı Türkçesine yönelik sözlük ve dizinlerde yer almamaktadır.

Martti Räsänen *bilki* (*bylky*) sözcüğüne "yarı ipek" anlamıyla yer verilmiştir (Räsänen: 1969, 74). Sevortyan ise, *bilki-* fiiline doğrudan yer vermese de bu fiilin türevleri olan ve yine "yumuşamak, erimek vb." anlamlarında *balkı-* ve *balka-* fiillerine değinmiştir. Ayrıca bu fiillerin Kırım Tatarcası, Kumukça, Kazakça, Kara Kalpakça, Tatarca ve Karayimcede bulunduğunu da belirtmiştir (Sevortyan: 1978, 56). Tietze'de *Derleme Sözlüğü*'nden tanıklanan *bilik bilik / bildik bildik* "sulu, yumuşak, bingil bingil" anlamıyla gösterilen bir ikileme gösterilmiştir (Tietze: 2002, 332). Bu ikileme ile *bilki-* fiili karşılaştırılınca, bu sözcükler arasında anlam ilgisi olduğu açıktır.

Genel olarak köken bilgisi çalışmalarında sınırlı olarak yer verilen *bilki-* fiilinin, kökeni belli olmayan bir sözcük olduğu söylenebilir.

bingilda-:

TS'de "et ve sıvı yumuşaklık veya şişmanlık sebebiyle oynamak, titremek" anlamıyla gösterilen *bingilda-* fiili *Tar.S*'de ve *Tar.S* dışındaki eserlerde bulunmamaktadır. Bu fiilin kökü gibi görünen *bingil*'in Türkçe bir türemiş veya basit sözcük olup olmadığı, yabancı kökenli bir sözcük ise hangi dilden geldiği belli değildir.

bingılda- fiili Eski Türkçe ve Karahanlı Türkçesi sözlüklerinde yer almamaktadır.

Kâmûs-ı Türki'de *bingılda-* fiili “hafif surette oynayıp titremek” (Şemseddin Sami: 1989, 354) ve *Lehce-i Osmâni*'de “hafif oynamak, titremek” anlamlarıyla yer verilmiştir (Toparlı: 2000, 53). Ancak *Meninski*'de bu fiil, hiçbir türeviyle bulunmamaktadır.

Tietze, *bingılda-* fiiline, *bingıl bingıl / bıgıl bıgıl* ikilemesi içerisinde göstermiştir. Tietze, bu sözcüğü “şişmanlıktan sallamak (etler, yağlar)” anlamıyla vermiş ve bu sözcüğün *Derleme Sözlüğü*'nde yer aldığını belirtmiştir (Tietze: 2002, 332). Gerçekten de *Derleme Sözlüğü*'nde “etli, yağlı, şişman, tıkız, dolgun; azmış, iltihaplanmış yara; oynak kadın; erimiş cisimlerin, sıvının, sallanan, titreyen şeyler; çok” anlamlarında, *bingıl, bıdıl, bığır, bılık, bıllık, bıkal* vb. biçimlerde birçok sözcük yer almaktadır (1993, 667- 668).

bingılda- fiilinin, *bingıl* sözcüğü üzerine *+da-* / *+da-* isimden fiil yapma ekinin getirilmesiyle oluştuğu söylenebilir. *bingıl* sözcüğünün nasıl bir sözcük olduğu açık değildir. Ancak *bingıl* ve türevlerinin yansıma sözcükler olduğu düşünülebilir.

bırak-:

TS'de “elde bulunan bir şeyi tutmaz olmak” ve “koymak” anlamlarıyla verilen *bırak-* fiili *Tar.S* ile KİM, ŞMK, KT, NBD ve TM'de de bulunmaktadır.

Eski Türkçe ve Karahanlı Türkçesi sözlüklerinde *bırak-* fiiline yer verilmemiştir.

Kâmûs-ı Türki (Sami: 1989: 286), *Meninski*'de (Meninski: 2000, 747) ve *Lehce-i Osmâni*'de *bırak-* fiiline yer verilmiştir (Toparlı: 2000, 53). Ancak bu sözcüğün kökeni üzerine herhangi bir açıklama yapılmamıştır.

Sevortyan *bırak-* fiiline yer vermiş ve bu fiilin diğer Türk lehçelerinde de bulunduğunu ifade etmiştir (Sevortyan: 1978, 307).

Tietze ise, *bırak-* fiilini “elde tutulan şeyi salıvermek” anlamıyla göstermiştir. Tietze, bu fiilin Türk lehçelerinde yaygın olduğunu; ancak kökeni üzerine açıklamanın zor olduğunu ifade edilerek bu fiilin Ramstet'in Altay dillerinde tespit ettiği *bır-* “terk etmek, atmak” kökünden geldiği ortaya atmıştır (Tietze: 2002, 333).

Çalışmalarda genel olarak, *bırak-* fiiline yer verilse de bu sözcüğün kökeni ile ilgili bilgiler verilmemiştir. Dahası bu sözcüğün kökeni konusu araştırmacıların dikkatini çekmemiş, sözcüğü daha küçük bir birime ayırma gereği duyulmamıştır. Bu konudaki tek farklı tutum yukarıda belirtildiği gibi Tietze'ye aittir.

bileş-:

TS'de “iki veya daha çok öge bir araya gelerek yeni bir öge oluşturmak, terekküp etmek” anlamıyla gösterilen *bileş-* fiili *Tar.S*'de ve *Tar.S* dışındaki diğer eserlerde bulunmamaktadır.

bileş- fiili üzerine bazı köken bilgisi çalışmalarına bakılmış; ancak bu sözcük ve sözcüğün kökeni üzerine herhangi bilgi edinilememiştir.

Uydurma Olan ve Olmayan Yeni Kelimeler Sözlüğü'nde ise *bileş-* fiilinin isimleşmiş biçimi olan *bileşme* sözcüğü “kompozisyon, terekküp etme” anlamıyla gösterilmiştir. Bu sözcük, “uydurma ya da yanlış bir sözcük” olarak değerlendirilmiştir (Timurtaş: 1979, 76).

bileş- fiiline köken bilgisi çalışmalarında yer verilmemiş olması, bu fiilin yeni türetilen bir sözcük olduğunu göstermektedir. Ancak sözcüğün *birleş-* fiilinin *r-* sesi atılarak yeni bir görünüm ve anlama kavuşturulmasıyla mı, yoksa doğrudan doğruya **bile-* vb. bir fiilden türetilmesiyle mi oluştuğu açık değildir.

bolal- / bolar- / bollar- / bollaş- / bollat-:

TS'de *bolal-* fiili “*hlk.* bollaşmak”; *bolar-* fiili “*hlk.* bol duruma gelmek”; *bollar-* fiili “bol duruma gelmek, genişlemek”; *bollaş-* fiili “bol duruma gelmek” ve *bollat-* fiili “bol duruma getirmek, genişletmek” anlamlarıyla gösterilmiştir. Bu fiiller *Tar.S*'de ve *Tar.S* dışındaki eserlerde bulunmamaktadır.

Clauson *bol* ve *bol-* sözcüklerine yer verse de bu sözcüklerin *TS* 'deki anlamla bağlantısı kurulamamaktadır (1972, 330-331).

Divânü Lügati't-Türk'te yalnızca ilki işaret zamiri, ikincisi de “olmak” anlamındaki fiil olmak üzere *bol* ve *bol-* sözcüklerine yer verilmiştir (Dankoff-Kelly: 1985, 76).

Kâmûs-ı Türki'de *bol* sözcüğü “geniş, vasi” anlamıyla geçmektedir (Şemseddin Sami: 1989, 318). *Lehce-i Osmâni*'de *bollan-* fiili “bolalmak, tevessü, tevafür etmek, infisâh bulmak”; *bollaş-* fiili “tevessü, tekessür etmek” ve *bollat-* fiili de “tevsî, geniş etmek, enlileştirmek, mebzul etmek, vüs’atlendirmek” anlamlarıyla gösterilmiştir (Toparlı: 2000, 59). *Meninski*'de ise bu sözcüklerle ilgili değerlendirme yapılmamıştır.

Hasan Eren, *bol* sözcüğünü “içine girecek şeyin ölçülerinden daha büyük veya geniş olan” ve “(nicelik bakımından) olağandan veya alışıldandan çok” anlamıyla göstermiştir. Bu sözcüğün Azericede *bol*, Türkmencede *bol*, Kazan Tatarcasında *mul*, Nogaycada *mol*, Karakalpakçada *mol*, Kazakçada *mol* ve Kırgızcada *mol* biçiminde bulunduğunu, eski ve yeni lehçelerde *bol* yerine *köp* sözünün kullanıldığını ifade etmiştir. Ayrıca sözcüğün Arnavutça, Bulgarca, Sırpça gibi Balkan dillerinde geçtiği ve Kürtçede *bol* biçimiyle kullanıldığını belirtmiş; ancak kökeninin bilinmediğini söylemiştir (Eren: 1999, 57).

Andreas Tietze, *bol* sözcüğünü “kıt’ın aksi, yetecek kadar, hattâ artacak kadar” anlamıyla vermiştir. Bu sözcüğün Eski Türkçe kaynaklarda bulunmaması nedeniyle kökeni ilgili açık bir bilgi olmadığını; Farsça *bul*’dan Türkçeye ya da Türkçeden Farsça geçip geçmediğinin belli olmadığını ifade etmiştir. Ayrıca Tietze, *bolal-* fiiline “bol hâle gelmek, çoğalmak, genişlemek” anlamıyla yer vermiş ve bu fiilin *bol* yapısı ile sıfattan fiil yapan *-al-* eki ile kurulduğunu belirtmiştir. Ayrıca Tietze, “genişlemek, çoğalmak” anlamıyla yer verdiği *bolar-* fiilini, *Derleme Sözlüğü*’nden tanımlamış ve bu fiilin *bol* yapısı üzerine sıfattan fiil yapan *-ar* ekinin bir araya gelmesiyle oluştuğunu dile getirmiştir (Tietze: 2002, 367).

Genel olarak *bolal-* (< *bol+al-*), *bolar-* (< *bol+ar-*), *bollan-* (< *bol+la-n-*), *bollaş-* (< *bol+la-ş-*) ve *bollat-* (< *bol+la-t-*) fiillerinin *bol* sözcüğünden türediği söylenebilir. Ancak *bol* sözcüğünün kökeni belli değildir.

bozla-:

TS'de “*hık.* deve bağırarak” ve “*mec.* çığlık koparmak” anlamlarıyla gösterilen *bozla-* fiili *Tar.S*'de ve *Tar.S* dışındaki diğer eserlerde bulunmaktadır.

An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish'te *bozla-* fiiline “(deve için) böğürmek, kükremek” anlamıyla yer verilmiş ve bu fiilin Hakasça,

Çağatayca, Kıpçakça ve Osmanlıcada da kullanıldığı ifade edilmiştir (Clouston: 1972, 392).

Kutadgu Bilig'te *bozla-* fiiline yer verilmesi de “boz renk” anlamındaki *boz* sözcüğüne yer verilmiştir (Arat: 1979, 105). Ancak buradaki *boz* sözcüğünün *bozla-* fiili ile olan bağlantısı açık değildir.

Kamûs-ı Türki'de de *bozla-* fiili, benzer anlamıyla yer almaktadır (Şemseddin Sami: 1989, 312). Ancak *Lehce-i Osmânî*'de *boz* sözcüğü “erbed, ağır, ağser, ağbes, gibi toz ve toprak ve kahve ve kül rengi misilli koyu arbaka ve karamlık renk” anlamıyla verilmiş; *bozla-* fiiline değinilmemiştir (Toparlı: 2000, 63).

Räsänen *bozla-* fiiline yer verirken (Räsänen: 1969, 82), Sevortyan *boz* (Sevortyan: 1978, 171-173) ve Hasan Eren *boz* sözcüğüne “açık toprak rengi”, “bu renkte olan” ve “açılmamış, sürülmemiş (toprak)” anlamlarıyla yer vermiştir. Hasan Eren, *boz* sözcüğünün Azerice, Türkmence, Kazakça, Karakalpakça, Kırgızca ve Nogaycada *boz*; Kırım Tatarcasında *buz*; Teleüt ve Altaycada *pos* biçimlerinde olduğunu ifade etmiştir. Ancak Eski Türkçeden beri kullanılan bu sözcüğün kökeni hakkında bilgi vermemiştir (Eren: 1999, 60).

Tietze *bozla-*, fiilini “böğürmek (deve)” anlamıyla vermiş ve bu fiilin, ses taklidi bir ismin üzerine *+la-* (isimden fiil yapma ekinin genişlemesi) ile oluştuğunu ifade etmiştir (Tietze: 2002, 378).

bozla- fiili üzerine köken bilgisi çalışmalarında geniş oranda bilgi edinemiyoruz. Ancak bu sözcüğün *boz* ismi üzerine *+la-* / *+le-* ekinin getirilmesiyle oluştuğu düşünülebilir. *boz* ismi ile *bozla-* fiili arasında nasıl bir bağlantı olduğu ve renk anlamındaki *boz* ile *bozla-* fiilinin muhtemel kökü olan *boz* arasındaki ilgi ise açık değildir.

böğür- / böğürt-:

TS'de *böğür-* fiili “öküz, manda, deve bağırma” ve “insan, anlaşılmas bir biçimde yüksek sesle bağırma”, *böğürt-* ise “böğürtme işini yaptırmak” anlamıyla verilmiştir. *böğür-* fiili, *Tar.S*'de *böğüş-* biçiminde bulunurken *böğürt-* fiili *Tar.S*'de bulunmamaktadır. Ayrıca *böğür* ve *böğürt-* filleri *Tar.S* dışındaki eserlerde bulunmamaktadır.

An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish'te Eski Türkçede *bögür* biçiminde olan sözcük “böbrekler; boş böğürler” anlamıyla gösterilmiştir (Clouston: 1972, 326). Ancak bu sözcüğün *bögür-* ve *bögürt-* sözcüğü ile bağlantısı kurulmamıştır.

Divânü Lügati't-Türk'te *bögür* sözcüğüne “böbrek” anlamıyla yer verilmiştir. Burada ayrıca bu sözcüğün türemiş biçimleri olan *bögürle-* ve *bögrül* sözcüklerine de yer verilmiş; ancak *bögürt-* sözcüğü üzerine yorum yapılmamıştır (Dankoff-Kelly: 1985, 78). *Kutadgu Bilig*'te ise, *bögür* “böğür” sözcüğü değerlendirmeye alınmış; ancak *bögür-* ya da *bögürt-* yapılarına yer verilmemiştir (Arat: 1972, 119).

Lehce-i Osmânî'de *bögür-* fiili “sığır, camız, deve gibi bağırmak, derin ses çıkarmak, rugv, rugâi'l-ba'îr” anlamıyla gösterilmiştir (Toparlı: 2000, 65). *Meninski*'de de benzer anlamlarla *bögür-* fiiline yer verilmiştir (Meninski: 2000, 936). Ancak *bögürt-* fiiline yer verilmemiştir.

Räsänen *bögür* sözcüğüne (Räsänen: 1969, 83) ve Tietze ise, *bögür-* fiiline yer vermiştir. Tietze'de bu sözcük, “(büyük hayvan için) bağırmak” anlamıyla gösterilmiş ve sözcüğün *-gür-* ekiyle yapılan ses taklidi fiillerden olduğu belirtilmiştir (Tietze: 2002, 380). Buna göre, *bögür-* ve *bögürt-* fiili ile ilgili olarak, yalnızca Tietze görüş beyan etmiş ve sözcüklerin *bö-* yansıma sözcüğü üzerine *-gur-/ -gür-* ekinin getirilmesiyle oluştuğunu öne sürmüştür. Gabain'e göre “yaptırma eki” olarak değerlendirilen *-gur-*, *-gür-*; *-kur-*, *-kür-* ekleriyle ilgili Eski Türkçede birçok sözcük bulunmaktadır: *türgür-* “diriltmek”, *amırtgur-* “teskin etmek”, *azgur-* “azdırmak, ayartmak” (Gabain: 2003, 59). *bögür-* ve *bögürt-* sözcükleriyle ilgili de benzer açıklamalar yapılabilir. Çünkü her iki fiilde de “dıştan gelen çeşitli etkenlerle hayvanın bağırması” söz konusudur.

cakalan-:

TS'de “argo. caka satmak” anlamıyla verilen *cakalan-* fiili *Tar.S*'de ve *Tar.S* dışındaki eserlerde bulunmamaktadır. Bu fiilin kökeni belli değildir.

cakalan- fiili Eski Türkçe, Karahanlı Türkçesi ve Osmanlı Türkçesi sözlüklerinde bulunmamaktadır. Ancak *Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugati*'nda *caka* sözcüğüne yer verilmiştir. Burada *caka* sözcüğü, *TS*'deki gibi argo

düşünülmüş ve “gösteriş, çalım, fiyaka” anlamıyla verilmiştir. Ancak sözcüğün kökeninin belli olmadığı da belirtilmiştir (Tietze: 2002 413).

Genel olarak *cakalan-* fiili, argo olarak düşünülen kökeni belli olmayan bir sözcüktür. Zaten argo sözcüklerin kökenlerinin tespiti oldukça güçtür. Çünkü bu sözcüklerin neye dayanarak oluştuğu her zaman kolaylıkla tespit edilememektedir. Yabancı veya Türkçe bir sözcük gramerce bozularak da, ses bilgisinde çeşitli kaymalar yapılarak da yeni bir argo sözcük türetilir. Bunun dışında günlük dilde yaygın olarak kullanılan bir söyleyiş, kendi anlamının dışına çıkarak argo anlam kazanabilir. Nitekim Hulki Aktunç, *caka* sözcüğünün İtalyanca *ceket*’ten gelmiş olabileceğini belirtmektedir (1990, 62). Bu bakımdan argo sözcüklerin köken bilgisi konusu, başlı başına bir dil bilimsel çalışma alanı gibi görünmektedir.

Çalışmada değinilen *cakalan-* fiilinin *caka* ismi üzerine *+la-n-* / *+le-n-* ekinin getirilmesiyle oluştuğu söylene de, bu fiilin tabanını oluşturan *caka* sözcüğünün kökeni açık değildir.

carla-:

TS’te “*halk.* bağırarak konuşmak”, “çok söylemek”, “nara atmak, haykırmak” ve “ilan etmek, duyurmak” anlamlarıyla verilen *carla-* fiili, *Tar.S*’de *car etmek* biçimiyle bulunurken *Tar.S* dışındaki eserlerde bulunmamaktadır.

Clauson, “ağlamak” *çarla-* / *carla-* fiiline yer verilerek bu sözcüğün daha çok *çarla-* biçiminde kullanıldığını belirtmiştir (Clauson: 1972, 429).

Divânü Lügati’t Türk’te *carla-* fiili “(bebekler ve filler için) ağlamak” anlamıyla verilmiş ve bu fiilden türeyen *çarlaş-* ve *çarlat-* fiilleri de gösterilmiştir. Ancak bu sözcüklerin kökeni hakkında herhangi bir bilgi verilmemiştir (Dankoff-Kelly: 1985, 87).

Lehce-i Osmâni’de *carla-* fiili “car çağırır gibi dırdır bağırarak lâkırdı etmek, çok söylemek, car çekmek, ilân” anlamıyla verilmiştir (Toparlı: 2000, 76). *Kâmûs-ı Türkî*’de ise *carla-* fiili “car car etmek, çok söylemek” anlamıyla gösterilerek, bu fiille ilgili olarak *car* ve *car car* sözcüklerine de yer verilmiştir (Şemseddin Sami: 1989, 464). Meninski’de *car* sözcüğüne yer verilmemiştir.

Hasan Eren, “çağrı, tellâl ile duyurma, ilân” anlamıyla gösterilen *car* sözcüğüne yer vererek Azericede *car* biçiminde olan bu sözcüğün, Moğolcadan (*car* sözcüğünden)

geçtiğini ifade etmiştir. Ayrıca bu sözcüğün Moğolcadan Farsçaya cār (ve cārci) biçiminde geçtiği ve ağızlarda *carcı* “tellâl” anlamıyla kullanıldığı da belirtmiştir (Eren: 1999, 68).

Andreas Tietze ise, *car / çar* sözcüğünü, *Derleme Sözlüğü*’ndeki “çağrı, tellâl ile duyurma” anlamıyla göstermiştir. Tietze, bu sözcüğün Türkçe *çar*, Moğolca *car*, daha sonra ise Ermenice *car* hatta Eski Ermenicedeki *car* “çağrı” kelimesinden alınma olduğunu ifade etmiştir (Tietze: 2002, 418).

carla- fiili, *car* sözcüğü üzerine *+la-* / *+le-* ekinin getirilmesiyle oluşur. Ancak çalışmalarda *car* ve *carla-* fiillerine yer verilse de, bu sözcüklerin kökeni ile ilgili tatmin edici bilgiler bulunmamaktadır.

cavla-(I) / cavla-(II):

TS’de *cavla-* sözcüğü iki farklı kullanımıyla verilmiştir. Bunlardan birincisinde “*hlk.* kavlamak, tüyünü dökmek, çıplak kalmak”; ikincisi ise “ölmek” anlamıyla gösterilmiştir. Ancak bu fiiller, *Tar.S*’de ve *Tar.S* dışındaki eserlerde bulunmamaktadır.

Divânü Lügati’t-Türk’te *çavla-* fiiline “pişmemiş, çiğ” anlamıyla yer verilmiştir. Bu çalışmada, *cavla-* fiilinden türediği düşünülen *çavlan-* fiili de gösterilmiş; ancak sözcüklerin kökenine değinilmemiştir (Dankoff-Kelly: 1985, 88). *Kutadgu Bilig*’te ise bu fiile yer verilmemiştir.

Andreas Tietze, *cavla-* fiilini “tüyünü dökmek, çıplak kalmak” anlamıyla göstermiş ve bu fiili, aslında var olmayan; ancak uydurulmuş olan *çıpla-* fiilinin varyantı olarak ifade etmiştir (Tietze: 2002, 420). Dolayısıyla *cavla-* fiilinin *çıpla-* sözcüğü gibi, kökeni belli olmayan uydurma bir sözcük olduğu söylenebilir. Öte yandan, Faruk Kadri Timurtaş’ın *Uydurma Olan ve Olmayan Yeni Kelimeler Sözlüğü* adlı çalışmasında bu “uydurma” sözcüklere yer verilmemiş olması dikkate değerdir.

cay-:

TS’de “sözünden, kararından dönmek, vazgeçmek” anlamıyla verilen *cay-* fiili, *Tar.S*’de ve *Tar.S* dışındaki eserlerde bulunmamaktadır.

Lehce-i Osmâni’de *cay-* fiiline “niyetten dönmek, nükûl, azimeti bozmak, sebat etmemek, rücu etmek, pazarlıktan caymak, ifâle” anlamıyla yer verilmiştir (Toparlı:

2000, 76). *Kâmûs-ı Türki*'de *cay-* fiili “vazgeçmek, dönmek, sarf-ı nazar etmek” anlamıyla verilmiştir (Şemseddin Sami: 1989, 469).

Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı'nda *cay-* fiili “vazgeçmek, kararından dönmek” anlamıyla verilmiştir. Ayrıca eski kaynaklarda yer verilmeyen bu fiilin *cav-* / *çav-* kökü ile bağlantısı hakkında bilgi verilmemiştir (Tietze: 2002, 421).

Uydurma Olan ve Olmayan Yeni Kelimeler Sözlüğü adlı çalışmada “nükûl etmek rucû' etmek anlamıyla gösterilen *cay-* fiilinin “doğru türetilmiş” bir sözcük olduğu ifade edilmiştir (Timurtaş: 1979, 79). Dolayısıyla bu fiilin uydurma bir sözcük olmadığını, ancak kökeni ile ilgili sorunların henüz çözülmemiş olduğunu söyleyebiliriz.

cayırda- / cayırdat-:

TS'de *cayırda-* fiili “nesnelere ‘cayır’ sesi çıkararak yanmak veya yırtılmak” ve *cayırdat-* fiili ise, “sert, uzun, gürültülü ses çıkartmak” anlamıyla gösterilmiştir. Bu fiiller, *Tar.S* ve *Tar.S* dışındaki eserlerde bulunmamaktadır.

Bu fiillere Eski Türkçe ve Orta Türkçe dönemine ilişkin sözlük ve dizinlerde yer verilmemiştir.

Kâmûs-ı Türki (Şemseddin Sami: 1989, 469) ve *Lehce-i Osmâni*'de *cayırda-* fiili, “kapı kanadı ve yanan eşya, yırtılan kumaş gibi ses etmek, cayırtı etmek, sarîr” anlamıyla verilmiştir (Toparlı: 2000, 76). Meninski'de ise *cayır* sözcüğüne yer verilmemiştir.

Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı'nda *cayır* sözcüğüne, *cayır cayır / çayır çayır* ikilemesinde yer verilmiştir. Bu söz grubu, “hız ve şiddet ifade eden ekspresif tâbir” anlamıyla gösterilmiştir. Ancak burada, sözcüğün kökeni üzerine yorum yapılmamıştır (Tietze: 2002, 421).

Sonuç olarak *cayırda-* / *cayırdat-* fiillerinin *cayır* sözcüğünden türediği söylenebilir. Ancak *cayır* sözcüğünün kökeni açık değildir.

cazırda- / cazırdat-:

TS'de *cazırda-* fiili “ ‘caz’ diye ses çıkarmak” ve *cazırdat-* fiili ise “cazırdamasına yol açmak” anlamıyla gösterilmiştir. *Tar.S*'de ve *Tar.S* dışındaki eserlerde bulunmayan bu fiillerin kökeni belli değildir.

Bu fiillere Eski Türkçe, Orta Türkçe ve Osmanlı Türkçesi dönemlerine yönelik dizin ve sözlüklerde yer verilmemiştir.

Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı'nda *cazırda-* ve *cazırdat-* fiillerine yer verilme de, bu çalışmada, *cazır cazır* ikilemesinde *cazır sözcüğü* ile karşılaşılmaktadır. Bu ikileme “cazırdayarak harlı ateşte kaynıyarak” anlamıyla verilmiş ve ses taklidi sözcüklerden sayılmıştır (Tietze: 2002, 421).

Sonuç olarak *cazırda-* ve *cazırdat-* fiillerinin *cazır* sözcüğünden türedikleri söylenebilir. Ancak *cazır* sözcüğüne köken bilgisi çalışmalarında ayrıntılı olarak yer verilmemiştir. Öte yandan, bunun yansıma bir sözcük olduğu tahmininde bulunulabilir. Diğer *c-*’li sözcüklerde olduğu gibi, *c-* ile başlayan sözcüklerin Türkçe ise ancak yansıma olabileceği bilgisini de burada hatırlamak gerekmektedir.

cılklaş-:

TS'de “cılık duruma gelmek” anlamıyla verilen *cılklaş-* fiili, *Tar.S*'de ve *Tar.S* dışındaki eserlerde bulunmamaktadır.

Osmanlı Türkçesi sözlüklerinden *Kâmûs-ı Türkî*, *Lehce-i Osmânî* ve Meninski'de *cılklaş-* fiiline yer verilmemiştir. Ancak *Lehce-i Osmânî*'de *cılklaş-* fiili ile ilgili olarak *cilk* sözcüğüne “bozuk, kokmuş, çalkanmış yumurta, indin” anlamıyla yer verilmiştir (Toparlı: 2000, 78).

Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı'nda da *cılklaş-* fiiline yer verilmemiştir. Ancak bu çalışmada *cilk* sözcüğü, “çok ıslanmış, cıvık; çürümüş, kokmuş (yumurta); cerahatlanmış (yara)” anlamıyla gösterilmiş ve ses taklidi bir sözcük olarak değerlendirilmiştir (Tietze: 2002, 437).

Genel olarak, *cılklaş-* fiilinin *cilk* ismi üzerine *+la-ş-* / *+le-ş-* ekinin getirilmesiyle oluştuğu söylenebilir. Ancak köken bilgisi çalışmalarında bu sözcüğün tabanı olan *cilk* sözcüğüyle ilgili ikna edici bilgiler bulunmamaktadır.

cımbarla-:

TS'de *cımbar* / *çımbar* ismi, “dokuma tezgâğındaki kumaşı germeye yarayan iki tarafı dişli araç” olarak tanımlanmış ve sözcüğün kökeni hakkında bilgi verilmemiştir. Ayrıca *TS*'de *cımbarla-* fiili de “*hık.* dokunmakta olan halının veya bezin kenarını

cıbarla geriye almak” anlamıyla verilmiştir. *cıbar* / *çımbar* ismi gibi *cıbarla-* fiili de *Tar.S*’de ve *Tar.S* dışındaki eserlerde bulunmamaktadır. *Derleme Sözlüğü*’nde benzer anlamlarla isim olarak *cıbar* (*çımbar* / *cimba* / *cıbar* / *cınbar* / *cimbar* / *cimbir* / *cinber* / *cumbar* / *çınbar* / *çiçar* / *çimbar* / *çınbar* / *çumbar*) sözcüklerine yer verilmiştir (1993, 1175). Görüldüğü gibi, bu versiyonlardaki ses özellikleri gibi, *c-* ile başlaması da sözcüğün yabancı kökenli bir sözcük olması olasılığını güçlendirmektedir. Andreas Tietze’nin “halat ucu” anlamıyla belirlediği İtalyanca *cima*’dan gelen *cima* / *çima* / *çima* sözcüklerinin *cıbar* vb. ile ilgisi açık değildir. Sözcüğün kökeni hakkında sağlıklı bilgilere ulaşabilmek için, Türklerin kumaş dokuma gelenekleri, bu geleneğin ne zamandan beri var olduğu ve Türklerin bu işlemi kimlerden öğrendikleri konularında bilgi sahibi olmak gerekmektedir. Ancak *cıbarla-* fiilinin, *cıbar* sözcüğü üzerine *+la-* / *+le-* ekinin getirilmesiyle oluştuğunda şüphe yoktur.

cırıl-da- / cırla- / cırlat- / cırtla-:

TS’de *cırıl-da-* fiili " ‘cır cır’ diye ses çıkarmak”; *cırla-* fiili “*hık.* ince ve usandırıcı ses çıkarmak”; *cırlat-* fiili “cırlamasına yol açmak” ve *cırtla-* fiili de “‘cirt’ diye ses çıkarmak” anlamlarıyla gösterilmiştir. Bu fiiller, *Tar.S*’de ve *Tar.S* dışındaki eserlerde bulunmamaktadır.

Kâmûs-ı Türki’de *cırıl-da-*, *cırla-*, *cırlat-* ve *cırtla-* fiillerine benzer anlamlarla yer verilmiştir (Şemseddin Sami: 1989, 473). Meninski’de *cırla-* ve *cirt-* fiilleri “cıvıldamak” anlamıyla verilmiş ve bu sözcüklerin ses taklidi olduğu belirtilmiştir (Meninski: 2000, 1598-1603). *Lehce-i Osmâni*’de ise *cırla-* fiili “cırtlamak, cır cır etmek, böcek öter gibi zırlamak, zırlamak, gevezelik etmek” ve *cırlat-* fiili “cırlanmak, bir şeyin sesini çıkarıp cırt ettirmek” anlamlarıyla gösterilmiştir (Toparlı: 2000, 79).

Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı’nda bu sözcüklerle ilgili olarak *cırl cırl* ikilemesi gösterilmiştir. Bu ikileme “çocuğun bağırarak ağlamasını anlatır” anlamıyla verilmiş ve ses taklidi olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca bu çalışmada, *cırla-* fiili “ince ses çıkararak ağlamak”, “tiz sesle bağırıp çağırmak”, “şarkı söylemek”, “gevezelik etmek” ve *cırtla-* fiili “tiz ve nahış ses çıkarmak” anlamıyla gösterilmiş ve *cırtla-* fiilinin *cirt* + ses taklidi isimden fiil yapan *+la-* genişlemesi ile oluştuğu söylenmiştir (Tietze: 2002, 439-440). Genel olarak, Türk dili ve lehçelerinde “şarkı, türkü” anlamındaki *cır* / *yır* / *jır* / *ır* veya “şarkı, türkü söyle-” anlamındaki *cırla-* / *yırla-* / *jırla-* / *ırla-* ile, konumuz olan isim veya fiil biçimlerinin ilgisi açık değildir.

Sonuç olarak *cır+ıl-da-*, *cır+la-*, *cır+la-t-* ve **cır+t+la-* fiillerinin *cır* sözcüğünden türediği; ancak bu sözcüğün kökeninin açık olmadığı söylenebilir.

cıvılda- / cıvıldaş-:

TS'de *cıvılda-* fiili “cıvıl cıvıl ötmek”; *cıvıldaş-* fiili ise, “hep birden cıvıldamak” anlamlarıyla verilmiştir. Ancak bu fiiller, *Tar.S* ve *Tar.S* dışındaki eserlerde bulunmamaktadır.

Kâmûs-ı Türki'de *cıvılda-* fiili “ufak kuşlar ötüşmek cıv cıv etmek” anlamıyla gösterilmiştir (Şemseddin Sami: 1989, 491). Meninski'de *civil* sözcüğü *civil civil* biçiminde ikileme içerisinde değerlendirilmiştir (Meninski: 2000, 1683). Ayrıca bu çalışmada *civil-* biçiminde bir fiilin varlığında da söz edilmiştir (age, 1687). *Lehce-i Osmâni*'de ise *civilti* sözcüğüne yer verilmiştir (Toparlı: 2000, 79). Ancak bu çalışmalarda, ele alınan sözcüğün kökeni üzerine herhangi bir bilgi verilmemiştir.

Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı'nda *cıvılda-* ve ince ünlülü biçimi olan *civilde-* fiili “ötmek, şakırdamak, tatlı sesle konuşmak; fısıldamak” anlamıyla gösterilmiştir. Ayrıca, *cıvılda-* fiilinin *civil /civil* ses taklidi sözcüklerin /l/ veya /r/ olan son ünsüzden sonra *+la-* yerine *+da-* fiil genişlemesi ile oluştuğu da ifade edilmiştir (Tietze: 2002, 441). Sözü edilen fiillerin yansıma / ses taklidi sözcüklerden türediğini söyleyebiliriz. Zaten bu tür sözcüklerde Eski Türkçede bulunmayan kimi ses birimlerin (bu sözcü için *c-* ve *-v-*) de bulunabileceğini de hatırlamak gerekmektedir.

cıyakla- / cıyaklat- / ciyakla-:

TS'de *cıyakla-* fiili “ince, acı ve yüksek sesle bağırarak”; *cıyaklat-* fiili “cıyaklamasına sebep olmak” ve *ciyakla-* fiili de “cıyaklamak” anlamlarıyla gösterilmiştir. *Tar.S* ve *Tar.S* dışındaki eserlerde bulunmayan bu fiillerin kökeni belli değildir.

Kâmûs-ı Türki'de *cıyak /ciyak* sözcüğü “büyük kuşların bağırmasını tasvir ve taklit eder” anlamıyla geçmektedir (Şemseddin Sami: 1989, 490). *Lehce-i Osmâni*'de de *cıyak* sözcüğüne yer verilmiş ve sözcük “kuşların şîveni” anlamıyla gösterilmiştir (Toparlı: 2000, 79). Ancak Meninski'de *cıyakla-*, *cıyaklat-* ve *ciyakla-* fiilleri ve bunların türevlerine yer verilmemiştir.

Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı'nda *cıyak* sözcüğüne, *cıyak cıyak / cıyak cıyak* ikilemesinde değinilmiş ve bu sözcük “acı acı ve (bağırıp durmak)” anlamıyla gösterilmiştir. Ayrıca bu sözcüğün ses taklidi sözcüklerden olduğu da ifade edilmiştir (Tietze: 2002, 441).

Köken bilgisi çalışmalarında *cıyakla-*, *cıyaklat-* ve *cıyakla-* fiilleri ve bunların türevlerine sınırlı oranda yer verilmiştir. Ancak bu fiillerin *cıyak* yansımasından / ses taklidinden türediği düşünülebilir.

cıyırda- / cıyırdat-:

TS'de *cıyırda-* fiili “yırtılırken cıyırta çıkarmak”; *cıyırdat-* fiili ise “cıyırdamasına sebep olmak” anlamlarıyla verilmiştir. *Tar.S* ve *Tar.S* dışındaki eserlerde bulunmayan bu fiillerin kökeni belli değildir.

Kâmûs-ı Türkî'de *cayırda-*, *cıyır*, *cıyırda-*, *cıyırta* sözcüklerine (Şemseddin Sami: 1989, 491), *Lehce-i Osmânî*'de ise *cıyırda-* fiiline, “yırtılmak, ses etmek; çıkirmek” anlamıyla verilmiştir (Toparlı: 2000, 79). Kaynaklarda *cıyırda-* ve *cıyırdat-* fiilleri ve türevleri üzerine verilen bilgiler oldukça sınırlıdır. Ancak *cıyırda-* ve *cıyırdat-* fiillerinin *cıyır* isminden türediği açıktır. *cıyır* ise yansıma / ses taklidi bir sözcük gibi görünmektedir.

cızıl-da- / cızırda- / cızırdat -/ cızla-:

TS'de *cızıl-da-* fiili “cızırdamak”; *cızırda-* fiili “ ‘cızır’ diye ses çıkarmak” ve “boğazındaki gıcıkta dolayı kesik ve ince ses çıkarmak”; *cızırdat-* fiili “cızırdamasına yol açmak” ve “kağıt üzerinde ustaca kalem oynatmak veya beceriyle yazı yazmak”; *cızla-* fiili de, “ ‘cız’ diye ses çıkarmak” ve “*mec.* cız etmek” anlamlarıyla gösterilmiştir. Sözcükler *Tar.S* ve *Tar.S* dışındaki eserlerde bulunmamaktadır.

Kâmûs-ı Türkî'de *cızırda-* fiili, “yanarken veya kızarıırken cızır cızır etmek, cızır cızır yanmak veya kızarmak” ve *cızla-* fiili, “cız ederek yanmak” (Şemseddin Sami: 1989, 470); *Lehce-i Osmânî*'de *cızırda-* fiili “ mesela tavada balık kızarıp ses etmek. Acı ince feza etmek” ve *cızla-* fiili “irticâc, tende yürek sızlamak gibi deprenip kalkmak, mübalâğa acımak” anlamlarıyla gösterilmiştir.

Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı'nda *cızırda-* fiili, “cızır cızır ses çıkarmak (tavada et, kâğıt üzerinde kamış kalem veya radyo hakkında)” ve *cızla-* fiili,

“âni bir acı ile seğirmek” anlamlarıyla verilmiştir. Ayrıca bu çalışmada *cızırda-* fiilinin ses taklidi olan *cızır* sözcüğünden (sonu /l/ ve /r/ olan ünsüzlerden sonra) *-la-* yerine *-da-* fiil genişlemesi ile; *cızla-* fiilinin ise, ses taklidi olan isimden fiil yapan *-la-* genişlemesi ile oluştuğu ifade edilmiştir (Tietze: 2002, 441-442).

Genel olarak *cızıl-da-*, *cızır-da-*, *cızır-dat-* ve *cızla-* fiilleri ve türevlerine köken bilgisi çalışmalarında geniş olarak yer verilmemiştir. Bu fiillerin *cız* yansıma / ses taklidi sözcüğünden türediği düşünülse de *cızır*'ın yapısı açık değildir.

cicozla-:

TS'de “*argo*. kaçmak, uzaklaşmak” anlamıyla verilen *cicozla-* fiili, *Tar.S* ve *Tar.S* dışındaki eserlerde bulunmamaktadır. Argo olduğu düşünülen bu sözcüğün kökeni belli değildir.

Kāmūs-ı Türki'de *cicozla-* fiiline yer verilmese de *cicoz* sözcüğüne yer verilmiştir. Ancak bu sözcüğün anlamı ve kökeni hakkında bilgi verilmemiş; sözcük, sadece örneklerle açıklanmıştır (Şemseddin Sami: 1989; 490). *Lehce-i Osmânî*'de de *cicoz* sözcüğü verilmiş ve “mafiş gibi fıkdan-ı kül iması” ile “mefkut, zayı” anlamlarıyla gösterilmiştir (Toparlı: 2000, 79). Ancak Meninski'de bu sözcüklere yer verilmemiştir.

Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı'nda argo olarak değerlendirilen *cicoz* sözcüğü “yok, kalmamış” anlamıyla gösterilmiş ve kökeninin de belli olmadığı belirtilmiştir. Ayrıca bu çalışmada, Ferit Devellioğlu'nun *Türk Argo Sözlüğü*'den *cicozla-* “savuşup gitmek” fiili de tanıklanmıştır (Tietze: 2002, 443).

cicozla- fiilinin yapısı üzerine, *Argo Lugatı* adlı çalışmada bazı bilgiler yer almaktadır. Bu çalışmada, *cızdam* maddesinde, *cicoz* sözcüğüne değinilerek *cızdam*'ın *cicoz* ile aynı olduğu ve bu sözcüğün *cicoz*dan daha çok kullanıldığı belirtilmiştir (Kaygılı: 2003, 49). Hulki Aktunç ise, *Büyük Argo Sözlüğü*'nde *cicoz* sözcüğünü “yok, bitti”, “gitme, gidiş”, “kaçma, firar” ve “ölme, ölüm” anlamlarıyla göstermiştir. Aktunç, bu sözcüğün Çingenece “kedi” anlamındaki *çicos*'tan gelmiş olduğunu ve *cicos* biçiminde söylendiğini de belirtmiştir. Ayrıca Aktunç *cicozla-* fiiline de çalışmasında “bitmek”, “gitmek, savuşmak” ve “kaçmak” anlamlarıyla yer vermiş ve bu fiilin Çingenecedan Türkçeye geçtiğini ifade etmiştir (1990, 65).

cicozla- fiilinin *cicoz* sözcüğü üzerine *+la-* / *+le-* ekinin getirilmesiyle oluştuğu söylenebilir. Ancak *cicoz* sözcüğünün kökeni açık değildir. Dolayısıyla bu fiilin, argo bir sözcükten türeyen ve kökeni belli olmayan bir sözcük olduğu düşünülebilir.

cumbulda-/ cumbuldat-/ cumburda-:

TS'de *cumbulda-* fiili “bir kabın içinde çalkalanıp ses çıkarmak”; *cumbuldat-* fiili “bir sıvıyı kabın içinde çalkalamak” ve *cumburda-* fiili de “cumburtu sesi çıkarmak” anlamlarıyla gösterilmiştir. *Tar.S*'de ve *Tar.S* dışındaki eserlerde bulunmayan bu fiillerin kökeni de belli değildir.

Osmanlı Türkçesi üzerine yapılan çalışmalardan *Kâmûs-ı Türki*'de *cumburda-* fiili, “varil ve tulum içinde su oynayıp canbur cunbur etmek” (Şemseddin Sami: 1989, 487), *Lehce-i Osmâni*'de ise “varil içinde su oynamak gibi karında ses çalkanmak” anlamlarıyla verilmiştir (Toparlı: 2000, 80). Ancak bu çalışmalarda, sözü edilen fiillerin kökeni hakkında bilgi verilmemiştir. Meninski'de ise bu fiillere ve türevlerine yer verilmemiştir. Andreas Tietze de *Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı*'nda bu sözcüklere yer vermemiştir.

Hulki Aktunç *cumbul* sözcüğüne “karın mide” anlamıyla yer vermiş ve bu sözcüğü “yansılama” bir sözcük olarak değerlendirmiştir (1990, 67).

Görüldüğü gibi, *cumbulda-*, *cumbuldat-* ve *cumburda-* fiilleri köken bilgisi çalışmalarında geniş ölçüde incelenmemiştir. Ancak bu sözcüklerin *cumbul* ya da *cumbur* ses taklidi sözcüklerden türediği söylenebilir.

cücüklen-:

TS'de “filizlenmek” anlamıyla verilen *cücüklen-* fiili, *Tar.S*'de ve *Tar.S* dışındaki eserlerde bulunmamaktadır.

Eski Türkçe ve Karahanlı Türkçesi sözlüklerinde *cücük* ve *cücüklen-* fiillerine yer verilmezken Osmanlı Türkçesi sözlüklerinden *Kâmûs-ı Türki*'de *cücük* sözcüğüne “tatlı, leziz” ve “körpe, pek taze”, (Şemseddin Sami: 1989, 486). *Lehce-i Osmâni*'de “körpe, tatlı şey, soğanın göbeği, sakalın bam teli” anlamlarıyla yer verilmiştir (Toparlı: 2000, 81).

Tietze'de ise, *cüçüklen-* fiiline “filizlenmek” anlamıyla yer verilmiştir. (2002, 454). Hulki Aktunç ise, *cüçük* sözcüğüne “küçük şey; bücür, ufaklık” anlamıyla yer vermiştir (1990, 67). Ancak bu çalışmalarda, bu sözcüğün kökeni hakkında bilgi verilmemiştir.

Çalışmalarda kısmen de olsa *cüçük ve küçüklen-* sözcüklerine yer verilse de, bu sözcüklerin kökeni üzerine söz söylenmemiştir. Ancak *cüçüklen-* fiilinin *cüçük* ismi üzerine *+la-n- /+ le-n-* isimden fiil + fiilden fiil yapan eklerin getirilmesiyle oluştuğu söylenebilir.

Bu bölümde köken bilgisi belirlenemeyen veya köken bilgisi konusunda tereddütlerin bulunduğu toplam 69 adet fiil incelenmiştir. Bu fiillerin bir kısmı *Tar.S* ve *Tar.S* dışındaki eserlerde bulunurken bir kısmı bulunmamaktadır. Ayrıca incelenen fiillerin bir bölümü, tüm türevleriyle, bazı köken bilgisi çalışmalarında bulunurken bir bölümü bulunmamaktadır. Köken bilgisi çalışmalarında bazı fiiller, hem anlam bilgisel hem de köken bilgisel özellikleri bakımından incelenmiştir. Ancak bazı çalışmalarda, sözcüklerin yalnızca anlam bilgisi özellikleri üzerinde durulmuş; bunların kökeni ile ilgili herhangi bir açıklamada bulunulmamıştır.

Bu sözcükler genel olarak incelendiğinde, büyük bölümünün yansıma / ses taklidi sözcüklerden geldiği dikkati çekmektedir. Bir bölümünün nesne adı (*ahar, alçı, bez, cimbar* vb.), daha küçük bir bölümünün ise sıfat türü (*afal, bol* vb.) veya argo (*caka, cicoz, küçük* vb.) sözcükler olduğu görülmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SONUÇ

Dil, sürekli olarak değişen ve gelişen bir yapıdır. Dilin bu gelişiminin ya da değişiminin, genel olarak, bazı dış etkenlere bağlı olarak gerçekleştiği bilinmektedir. Dilin dış etkenlere bağlı olarak değişmesi, diğer dillerden alınan sözcüklerle ya da o dili konuşan insanlar tarafından türetilen yeni sözcükler ile meydana gelmektedir. Türkçenin de, eski ve köklü geçmişi düşünüldüğünde pek çok değişim geçirdiği görülmektedir. Türkçedeki bu değişimler, sözcüklerin gerek biçim gerekse anlam özelliklerini etkilemiştir. Bu bakımdan Türkçenin söz varlığı düzeyindeki bu değişim ve gelişimlerini gösteren bir tarihsel sözlüğe ihtiyacı vardır. Bugüne kadar Türkçenin çeşitli dönem ve sahalarındaki eserlere yönelik olarak hazırlanan dizinler ve sözlükler, bu tarihsel sözlüğün temelini oluşturacaktır.

Türkçenin tarihsel sözlükçülük adına en önemli adımlarından biri *Tarama Sözlüğü*'dür. Bu çalışmada söz varlığının önemli bir bölümünü oluşturan fiillerin Türkiye Türkçesinden Eski Anadolu Türkçesine görünüşleri; benzerlik ve farklılıkları incelenmiştir. İnceleme *TS* (2005) ile *Tar.S* üzerinde gerçekleştirilmiş, çalışmaya *Tarama Sözlüğü*'nde yer almayan kimi Eski Anadolu Türkçesi eserleri de katılmıştır. Türkçenin söz varlığı ve çalışmanın sınırları göz önünde bulundurularak çalışma, yalnızca Türkçenin A, B ve C maddelerindeki fiilleri üzerine yapılmıştır. Dolayısıyla çalışma, Türkiye Türkçesi- Eski Anadolu Türkçesi bağlamında fiillerin anlam ve biçim açısından değişimleri konusunda kısmî bilgiler içeren ve söz varlığı bakımından sınırlı olan bir çalışmadır.

Çalışmada, Türkiye Türkçesi ilk tarihsel devresi olarak değerlendirilen Eski Anadolu Türkçesi ve günümüz Türkiye Türkçesi üzerinde durulmuş, Eski Anadolu Türkçesi ile Türkiye Türkçesinde fiiller bakımından tam bir paralellik olmadığı görülmüştür. Zaten 13. yüzyıldan 21. yüzyıla kadar uzanan süreçte Eski Anadolu Türkçesi ile günümüz Türkiye Türkçesi arasında birtakım farklılıkların olması da kaçınılmazdır.

Yukarıda belirtildiği gibi, çalışmada bu farklılıkların belirlenmesi için Eski Anadolu Türkçesi dönemi ile ilgili olarak *Tar.S*, Türkiye Türkçesi ile ilgili olarak ise *TS*

esas alınmıştır. Ancak *Tar.S'*nin Eski Anadolu Türkçesi ile ilgili tüm eserlere yer vermemiş olduğu ve fiiller konusundan daha sağlam bilgilere ulaşmak için, Eski Anadolu Türkçesi dönemine ait başka bazı eserler de incelenmiştir. Bu karşılaştırma fiillerin benzer ya da farklı anlam ve biçimlerde olmalarına göre değerlendirilmiştir.

Çalışmada A, B ve C maddelerindeki fiiller, basit, türemiş ve köken bilgisi belirlenemeyen veya köken bilgisi konusunda tereddütlerin bulunduğu fiiller olarak üç bölümde değerlendirilmiştir.

A maddesinde 352, B maddesinde 468 ve C maddesinde de 118 adet fiil tespit edilerek toplam 938 fiile ulaşılmıştır.

A, B ve C maddelerindeki fiillerle ilgili bulgular aşağıdaki tablolarda şöylece gösterilmiştir:

Tablo 1: A Maddesindeki Basit Fiiller

A Maddesindeki Basit Fiiller			Sayı
Hem <i>TS</i> hem <i>Tar.S'</i> de Bulunan Basit Fiiller	Aynı Biçim ve Aynı Anlamdaki Basit Fiiller	<i>aç-, ağ-, ak-, al-, an-, apar-, ara-, aş-, avun-, avut-, ay-</i>	11
	Farklı Biçim ve Aynı Anlamdaki Basit Fiiller	<i>aksır- (ahsır-), anır- (ağır-), az- (azıt-)</i>	3
	Aynı Biçim ve Farklı Anlamdaki Basit Fiiller	<i>acı-, aç-, ada-, aş-, ak-, art-, az-</i>	7
	<i>Tar.S'</i> de Birleşik Biçimlerle Karşılana Basit Fiiller	<i>apar- (ala götür-)</i>	1
<i>TS</i> 'de Olup <i>Tar.S'</i> de Olmayan Basit Fiiller	<i>aban-, abra-, ağır-, as-, at-, ayır-</i>		6
<i>TS</i> 'de olmayıp <i>Tar.S'</i> de olan Basit Fiiller	<i>ayra-, ar-, arı-, arış-, asar- / asra-, aşık-, aya-</i>		7
TOPLAM			35

Tablo 1’de görüldüğü gibi A maddesinde toplam 35 adet basit fiil tespit edilmiştir. Bunlardan 11’i hem *TS* ve hem *Tar.S*’de aynı biçim ve aynı anlamda olan, 3’ü farklı biçim ve aynı anlamda olan, 7’si aynı biçim ve farklı anlamda olan basit fiillerdir. Ayrıca bunların içerisinde *TS*’de olup *Tar.S*’de olmayan 6, *TS*’de olmayıp *Tar.S*’de olan 7 ve *Tar.S*’de birleşik biçimlerle karşılanan 1 adet basit fiil bulunmaktadır. A maddesindeki basit fiillerin sayısı, genel anlamda, birbirine yakındır. Ancak *TS*’de basit olan ancak *Tar.S*’de birleşik biçimlerde karşılanan fiiller, sayılarının yalnızca 1 adet olması yönüyle, diğer bölümlerden ayrılmaktadır. Bu durum *TS*’de basit yapıda olan fiillerin *Tar.S*’de birleşik biçimlerde daha sınırlı olarak karşılandığını göstermektedir.

Tablo 2: B Maddesindeki Basit Fiiller

B Maddesindeki Basit Fiiller			Sayı
Hem <i>TS</i> hem <i>Tar.S</i>’de Bulunan Basit Fiiller	Aynı Biçim ve Aynı Anlamdaki Basit Fiiller	<i>bas-, bele-, biç-, bil-, bur-, buy-, buyur-</i>	7
	Farklı Biçim ve Aynı Anlamdaki Basit Fiiller	<i>bak- (bah-), ban- (bandır-), bert- (bertin-), boya- (boyandır-), bük- (büklüt-), büyü- (büyün-)</i>	6
	Aynı Biçim ve Farklı Anlamdaki Basit Fiiller	<i>bas-, bay-, bin-, bit-, bula-, bur-, bük-, büz-</i>	8
	<i>Tar.S</i>’de Birleşik Biçimlerle Karşılanan Basit Fiiller	<i>buyur- (buyruk it-)</i>	1
<i>TS</i>’de Olup <i>Tar.S</i>’de Olmayan Basit Fiiller	<i>bez-, bık-, boğ-, boz-, böl-, bört-, buda-, bul-, bun-</i>		9
<i>TS</i>’de olmayıp <i>Tar.S</i>’de Olan Basit Fiiller	<i>biti-, buş-, büdür-, büğ-</i>		4
TOPLAM			35

Tablo 2’de görüldüğü gibi B maddesinde toplam 35 adet basit fiil tespit edilmiştir. Bunlardan 7’si hem *TS* ve hem *Tar.S*’de aynı biçim ve aynı anlamda olan, 6’sı farklı biçim ve aynı anlamda olan, 8’i aynı biçim ve farklı anlamda olan basit fiillerdir. Ayrıca bunların içerisinde *TS*’de olup *Tar.S*’de olmayan 9, *TS*’de olmayıp *Tar.S*’de olan 4 ve *Tar.S*’de birleşik biçimlerle karşılanan 1 adet basit fiil de bulunmaktadır. B maddesindeki basit fiillerin sayısı, genel anlamda, birbirine yakındır. Ancak *TS*’de basit olan ancak *Tar.S*’de birleşik biçimlerde karşılanan fiiller, sayılarının yalnızca 1 adet olması yönüyle, diğer bölümlerden ayrılmaktadır. Bu durum A maddesiyle benzerlik göstermektedir.

Tablo 3: C Maddesindeki Basit Fiiller

C Maddesindeki Basit Fiiller			Sayı
Hem <i>TS</i> hem <i>Tar.S</i> ’de Bulunan Basit Fiiller	Aynı Biçim ve Aynı Anlamdaki Basit Fiiller	-	0
	Farklı Biçim ve Aynı Anlamdaki Basit Fiiller	-	0
	Aynı Biçim ve Farklı Anlamdaki Basit Fiiller	-	0
	<i>Tar.S</i> ’de Birleşik Biçimlerle Karşılanan Basit Fiiller	-	0
<i>TS</i> ’de Olup <i>Tar.S</i> ’de Olmayan Basit Fiiller	<i>cay-</i> , <i>civ-</i> , <i>civi</i> ve <i>coş-</i>		4
<i>TS</i> ’de Olmayıp <i>Tar.S</i> ’de Olan Basit Fiiller	<i>cimdi-</i>		1
TOPLAM			5

Tablo 3’te görüldüğü gibi C maddesinde toplam 5 adet basit fiil tespit edilmiştir. Bunlardan 4’ü *TS*’de olup *Tar.S*’de olmayan, 1’i ise *TS*’de olmayıp *Tar.S*’de olan basit fiillerdir. Ancak C maddesinde hem *TS* hem de *Tar.S*’de biçim ya da anlam bakımından ilişki kurulan basit fiil bulunmamaktadır.

Tablo 4: A Maddesindeki Türemiş Fiiller

A Maddesindeki Türemiş Fiiller		Sayı	
Hem TS hem Tar.S'de Bulunan Türemiş Fiiller	Aynı Biçim ve Aynı Anlamdaki Türemiş Fiiller	<i>ağdır-, ağıllan-, ağırla-, ağırlan-, ağla-, ağna-, akıt-, aldır-, andır-, anla-, apış-, aralan-, arın-, arıt-, artır-, asılan-, atlan-, avuçla-, ayrılış-</i>	19
	Farklı Biçim ve Aynı Anlamdaki Türemiş Fiiller	<i>acayıpleş- (acebe kal-), acık- (ac-, aç-), acıktır- (acır-, acur-), açıl- (açın-), adlandır- (adla-), ağar- (akar-), ağart- (akart-), akışkanlaş- (akış-), aksa- (ağsa-, ahsa-), akşamla- (ahşamla-), alacalan- (alal-), alçal- (alçak ol-, alçağır-), alçalt-, (alçağır-), aldat- (alda-, adla-), anıkla- (anukla-), anırt- (ağırt-), anla- (aη-), anlaşıl- (anılan-), anı- (aη-), antlaş- (andlaş-), araştır- (custala-, cüstele-), arat- (cüstelet-), atlandır- (atlandır-), ayıkla- (ayirtla-), ayıklan- (ayurdulan-, ayıtlan-, arıtlan-), aylan- (ceğzin-, cezzin-, c.zgin-), ayrıl- (aralaş-, ayrılan-, ayırtlaş-), ayırış- (ayrılaş-), azarla- (azgış-, azgaş-), azımsa- (azgın-, azığzı-, azgır-, azırğa-), azış- (azgış-, azguruş-)</i>	31
	Aynı Biçim ve Farklı Anlamdaki Türemiş Fiiller	<i>açıl-, açın-, adan-, adımla-, adlaş-, ağaçla-, ağaçlan-, ağla-, ağlan-, akıt-, aktar-, aktarıl-, aldır-, alın-, alış-, arala-, arıkla-, arıklat-, arıla-, arkalan-, atış-, avla-, ayakla-, aylan-, ayrılan-, azdır-, azış-, azıt-</i>	28
	Tar.S'de Birleşik Biçimlerle Karşılana Türemiş Fiiller	<i>acayıpleş- (acebe kal-), adlandır- (ad eyle-, ad ur-), ağırlaş- (ağır düş-), alçal- (alçaklık et-), aldan- (aldaya düş-), aldat- (adlaşmak et-), alkışla- (algış et-, alkış et-, alkış eyle-, alkış kıl-, alkış ver-, aya kars-, aya çal-, aya çatlat-, aya kak-, aya öttür-), arkala- (arka dut-), artırıl- (artuk kıl-), aşağıla- (aşağa ko-), aşağılan- (aşağa kıl-), avlan- (ava bin-), aydınlat- (aydın eyle-), ayıl- (ayık ol-), ayıpla- ('ayb et-, 'ayb kıl-, 'ayb eyle-)</i>	15

<p style="text-align: center;">TS'de Olup Tar.S'de Olmayan Türemiş Fiiller</p>	<p><i>abandır-, abartıl-, abideleş-, abideleştire-, abanozlaş-, acarlaş-, acayıpleş-, acayıpleştir-, aceleleştire-, acemileş-, acemleş-, acemleştire-, acıklı-, acılan-, acılaş-, acılaştır-, acın-, acındır-, acınıl-, açıklan-, açıklaş-, açıklıştır-, açıklat-, açımıla-, açımılan-, açındır-, açınsa-, açılan-, açılata-, açtır-, adakla-, adaklan-, adan-, adat-, adileş-, adileştir-, adlandırıl-, adlaştır-, afacanlaş-, afilele-, aforozla-, afsunla-, afsunlan-, afyonla-, afyonlan-, ağaçlandır-, ağaçlandırıl-, ağaçlaş-, ağalan-, ağartıl-, ağdalan-, ağdalaş-, ağdalaştır-, ağıla- ağılan-, ağılandır-, ağılaş-, ağın-, ağırla-, ağırılaştır-, ağırlat-, ağırsa-, ağızla-, ağızlaş-, ağlaş-, ağlat-, ağrut-, ahenkleştir-, ahırla-, ahitleş-, ahla-, ahmaklaş-, ahmaklaştır-, akaçla-, akaçlat-, akçullan-, akçullaş-, akullan-, akıllandır-, akılsallaştır-, akışkanlaştır-, akla-, aklan-, aklaş-, aklaştır-, akortlan-, akortlat-, akortsuzlaştır-, aksat-, aksırt-, aksilen-, aksileş-, akşamlat-, aktart-, aktifleş-, aktifleştire-, alacala-, alacalandır-, alafrangalaş-, alafrangalaştır-, alakalan-, alakalandır-, alala-, alaturkalaş-, alaturkalaştır-, alazla-, alazlan-, alçaklaş-, aldatıl-, aldır-, alenileş-, alevlen-, alevlendir-, algıla-, algılan-, algılat-, alıklaş-, alıklaştır-, alıntıla-, alışıl-, alıştır-, alkışlan-, alla-, allan-, allaş-, almanlaş-, almanlaştır-, altla-, ambalajla-, ambarla-, amerikalılaş-, amonyakla-, anaçlaş-, anaforla-, analaştır-, anarşistleş-, andırış-, anıklaş-, anılaş-, anımsa-, anımsan-, anımsat-, anıştır-, anılaş-, anılaştır-, anılaştırıl-, anlamlandır-, anlamsızlaştır-, anlaş-, anlaştır-, anlat-, anlatıl-, anlattır-, anormalleş-, apazla-, apıştır-, aprele-, apseleş-, aptallaş-, aptallaştır-, arabeskleş-, arakla-, aralat-, aran-, aranıl-, arapçalaştır-, araplaş-, araplaştır-, araştırıl-, ardaklan-, argaçla-, argolaş-, arıklaş-, arılan-, arılaş-, arılaştır-, arındır-, arızalan-, arlan-, arnavutlaş-, arnavutlaştır-, arsızlan-, arsızlaş-, arşınla-, arşivle-, artikla-, arttır-, arzula-, asabileş-, asfaltla-, asfaltlan-, asıl-, asileş-, askerileş-, askerileştir-, asrileş-, astarla-, astarlan-, astarlat-, astır-, aşığılaş-, aşığılata- aşığısıa-, aşığısıa-, aşıl-, aşıla-, aşılan-, aşılat-, aşın-, aşındır-, aşır-, aşırıl-, aşırta-, aşıla-, aşırt-, ata-, atan-, ateşlen-, ateşlendir-, ateşlet-, atıl-, atıştır-, atkıla-, atla-, atlan-, atlanıl-, atlat-, atlatıl-, attır-, avareleş-, avlat-, avrupalılaş-, avundur-, avutul-, ayarla-, ayarlan-, ayarlat-, ayart-, ayartıl-, ayazla-, ayazlan-, ayazlandır-, ayazlandırıl-, ayazlat-, aydınlan-, aydınlatıl-, ayıklat-, ayılt-, ayıplan-, ayırımla-, ayırt-, aykırılaş-, ayla-, ayranlaş-, ayırılaş-, ayırımlaş-, ayırımsa-, ayırıştır-, ayıtış-, azal-, azalt -, azarlan-, azarlat-, azdırıl-, azgınlaş-, azıştır-, azmanlaş-, azotla-</i></p>	267
<p style="text-align: center;">TS'de olmayıp Tar.S'de Olan Türemiş Fiiller</p>	<p><i>açmazlan-, ağdurul-, ağırt-, ağırlı-, ağılası-, ağılaması-, ağılamsı-, ağılamsın-, ağdar-, akış-, algasa-, almazlan-, alukla-, andla-, anukla-, anılaş-, apıla-/ apula-, argur-, arkalaş-, arkurt-, artırış-, artılaş-, artukla-, arıkla-, arıklat-, artırış-, aruklandır-, aşat-, aşıkla-, avurtlaş-, ayan-, aygırsa-, ayıt-, ayruksı-, ayruksın-, azıklandır-</i></p>	36
TOPLAM		396

Tablo 4'te görüldüğü gibi A maddesinde toplam 396 adet türemiş fiil tespit edilmiştir. Bunlardan 19'u *TS* ve *Tar.S'*de aynı biçim ve aynı anlamda olan, 31'i farklı biçim ve aynı anlamda olan, 28'i aynı biçim ve farklı anlamda olan ve 15'i *Tar.S'*de birleşik biçimlerle karşılanan türemiş fiillerdir. Ayrıca A maddesinde *TS'*de olup *Tar.S'*de olmayan, isimden türeyen 171 ve fiilden türeyen 97 adet olmak üzere toplam 267 adet türemiş fiil ve *TS'*de olmayıp *Tar.S'*de olan 36 adet türemiş fiil vardır.

A maddesinde, hem *TS* hem *Tar.S'*'de olan türemiş fiillere, benzer anlam ya da biçim özelliklerine göre belirli oranlarda yer verilmiştir. Ancak *TS*'de olan *Tar.S'*'de olmayan fiillerin, diğer bölümlere göre, A maddesindeki türemiş fiillerin büyük bir bölümünü oluşturduğu görülmüştür. Dolayısıyla *TS*'de olan ancak *Tar.S'*'de bulunmayan çok sayıda türemiş fiil bulunmaktadır. Bu durum *TS*'nin A maddesindeki, üzerine özellikle 2 ve 2'den fazla yapım eki alan ve yeni türetilen fiillere, *Tar.S'*'de daha az yer verildiğini göstermektedir.

Tablo 5: B Maddesindeki Türemiş Fiiller

B Maddesindeki Türemiş Fiiller			Sayı
Hem <i>TS</i> hem <i>Tar.S'</i> 'de Bulunan Türemiş Fiiller	Aynı Biçim ve Aynı Anlamdaki Türemiş Fiiller	<i>balkı-, bandır-, banla-, barın-, barış-, barıştır-, beler-, berki-, berkin-, berkit-, beze-, bezen-, bırak-, biliş-, bilmezlen-, birle-, bozla-, budaklan-, bulaş-, buluş-, bürü-</i>	21
	Farklı Biçim ve Aynı Anlamdaki Türemiş Fiiller	<i>bağır- (cayla-), bağlan- (bağlal-), bağrış- (carıltaş-), bakıl- (bakıml-), bangırda- (bağla-), basıklaştır- (basır-), basıl- (basrik-), belir- (belür-), bertil- (bertin-, başık-), besle- (bisle-), beyazlan- (beyaza çık-), beyazlaş- (beyaza çık-), bezekle- (bezek kıl-), birleş- (bir et-, birlik eyle- bir yere gel-), bileştir- (bir eyle-), bilmezlen- (bilmeze ur-), bindir- (bingeştir-, bingestür-), biniş- (bingeş-), birikiş- (birik-, birük-), bitlen- (bitle-), boğazla- (boğuzla-), bollaştır- (bolalt-), boşal- (boşan-), boşalt- (boşat-), boyla- (boy boyla-,boya yet-), boylan- (boy çek-), böğür- (böğrüş-), bulandır- (bulat-), bunal- (buña uğra-, buñlan-, cuncuk-), burcu- (burcala-), buyrul- (buyurul-), buzağıla- (buzala-), bükül- (bükülü-), bütünle- (bütün eyle-, bütün it-), bütünleş- (bütün ol-)</i>	35
	Aynı Biçim ve Farklı Anlamdaki Türemiş Fiiller	<i>bağda-, bağla-, bağlan-, bandır-, basıl-, benlen-, bilin-, birik-, biriktir-, boşat-, boyan-, boyla-, bozar-, bulaş-, bulat-, burul-, bürün-, büge-</i>	18
	<i>Tar.S'</i> 'de Birleşik Biçimlerle Karşılanan Türemiş Fiiller	<i>beyazlan- (beyaza çık-), beyazlaş- (beyaza çık-), balkı- (balk ur-), bangırda- (bağ ver-), bezekle- (bezek kıl-), bileştir- (bir eyle-), biliş- (bilışmek ver-), bilmezlen- (bilmeze ur-), birleş- (bir et-), boyla- (boy boyla-), bunal- (buña uğra-), bütünle- (bütün eyle-), bütünleş- (bütün ol-)</i>	13

TS'de Olup Tar.S'de Olmayan Türemiş Fiiller	<p><i>badanala-, badanalan-, badanalat-, bağdaş-, bağdaşıklaş-, bağdaşıklaştır-, bağdaşıl-, bağdaştır-, bağımila-, bağımlaş-, bağımsızlaş-, bağımsızlaştır-, bağışla-, bağışlan-, bağışlat-, bağıtlan-, bağıtlaş-, bağlaş-, bağlat-, bağlılaş-, baharatlandır-, bakın-, bakırlaş-, bakiş-, baktır-, balabanlaş-, balçıklaş-, balıkla-, balıklandır-, balla-, ballan-, ballandır-, baltala- balyala-, balyalan-, balyozla-, balyozlan-, bandajla-, bandajlat-, bantla-, barbarlaş-, barındır-, barikatla-, barizleş-, barizleştir-, basınçla-, basitleş-, basitleştir-, basmakalıplaş-, belgeçerle-, benilde-, benimse-, benimsen-, benimset-, benze-, benzeş-, benzeşir-, benzet-, benzetil-, benzinle-, bereketlen-, berele-, berelen-, berraklaş-, berraklaştır-, besle-, beslen-, beslenil-, beslet-, bestele-, bestelen-, bestelet-, betelen-, beterleş-, betonlaş-, beyazlat-, beyazlatıl-, bezdir-, bezdiril-, bezele-, bezet-, bezginleş-, bezil-, bezirle-, bıçakla-, bıçaklan-, bıçaklat-, bıçkınlaş-, bıkal-, bıkiş-, bıktır-, bırakıl-, bırakış-, bırakır-, bıyıklan-, biberle-, biçil-, biçimlen-, biçimlendiril-, biçimlendiril-, biçimselleştir-, biçimsizleş-, biçtir-, bildir-, bildiril-, bildiriş-, bilen-, bilet-, bileyle-, bilgilen-, bilgilendir-, bilgilendiril-, bilgisayarlaş-, bilimselleştir-, bilinçlen-, bilinçlendir-, billurlaş-, billurlaştır-, bilmezle-, bindiril-, binil-, bireyleştir-, bireyselleştir-, biriktiril-, birleşil-, birleştire-, birleştiril-, bitir-, bitiril-, bitiş-, bitişir-, bitişiril-, bitkileş-, bitümle-, bizle-, bloklaş-, bocala-, bocalat-, bodosla-, bodurlaş-, boğasa-, boğazlan-, boğazlaş-, boğazlat-, boğdur-, boğdurt-, boğdurul-, boğuklaş-, boğul-, boğumla-, boğumlan-, boğuş-, boğuşul-, bohçala-, bokla-, boklan-, boklaş-, bombala-, bombalat-, boncuklan-, boncuklaş-, borçlan-, borçlandır-, borçlandırıl-, borçlanıl-, bordala-, boşa-, boşaltıl-, boşan-, boşandır-, boşattır-, boşla-, boyala-, boyalan-, boyat-, boyatıl-, boynuzlan-, boynuzlaş-, boynuzlat-, boyunlandır-, boyutla-, boyutlan-, boyutlandır-, bozdur-, bozdurt-, bozkırlaş-, bozul-, bozulaş-, bozuş-, böbürlen-, böceklen-, böcelen-, böldür-, bölümle-, bölümlen-, bölümlendir-, bölün-, bölüş-, bölüştür-, bölüştürül-, bölüş-, börttür-, börtül-, briketle-, bronlaş-, budalalaş-, budan-, budat-, buğula-, buğulan-, buğulandır-, buğulaş-, buharlaş-, buharlaştır-, bukağıla-, bulan-, bulandırıl-, bulanıklaş-, bulanıklaştır-, bulaşıl-, bulaştır-, bulaştırıl-, buldur-, buldurt-, bulgula-, bulgurla-, bulgurlan-, bulun-, bulundur-, bulundurul-, buluştur-, buluşul-, bulutlan-, bumla-, buna-, bunalt-, bunaltıl-, bungunlaş-, bungunlaştır-, burdur-, burgula-, burgulan-, burk-, burkul-, buruklaş-, burunla-, buruş-, buruştur-, buydur-, buzağılaş-, buzlan-, buzlaş-, buzullaş-, büktür-, bükün-, bütünlen-, bülbülleş-, bütçe- , bütünlet-büyüklen-, büyükse-, büyüle-, büyülen-, büyült-, büyümse-, büyüt-, büyütül-, büzdür-, büzgüle-, büzül-, büzüş-</i></p>	270
TS'de olmayıp Tar.S'de Olan Türemiş Fiiller	<p><i>babalan-, balçıkla-, barabarlaş-, basın-, başnal-, başlan-, batıl-, bayı-, bayıt-, becidle-, becidlet-, beğelin-, beğlen-, belinle-, bellüle-, beğle-, berkil-, bezenil-, bıçaklaş-, biliklen-, biliştir-, bilirlen-, biribi-, bitile-, bitit-, bitriş-, botla-, burna-, burtar-, buşurga-, büğen-, büküt-</i></p>	32
TOPLAM		389

Tablo 5'te görüldüğü gibi B maddesinde toplam 389 adet türemiş fiil tespit edilmiştir. Bu madde içerisinde *TS* ve *Tar.S*'de aynı biçim ve aynı anlamda olan 21, farklı biçim ve aynı anlamda olan 35, aynı biçim ve farklı anlamda olan 18 ve *Tar.S*'de birleşik biçimlerle karşılanan 13 adet türemiş fiil bulunmaktadır. Ayrıca B maddesinde *TS*'de olup *Tar.S*'de olmayan, isimden türeyen 156 ve fiilden türeyen 115 adet olmak

üzere toplam 270 adet türemiş fiil ve *TS*'de olmayıp *Tar.S*'de olan 32 adet türemiş fiil vardır.

B maddesindeki fiillerin büyük bir bölümünü *TS*'de olan ancak *Tar.S*'de olmayan fiiller oluşturmaktadır. Diğer bu maddenin diğer bölümlerindeki fiillerin arasında ise, sayı bakımından pek fazla fark bulunmamaktadır. Yukarıdaki tablo, *TS*'de üzerine birden fazla yapım eki alan ve gelişen dile bağlı olarak yeni türetilen fiillerin *Tar.S*'de yer almadığını göstermektedir. Bu bakımdan *TS*'nin B maddesindeki fiillerin büyük bir bölümünün *Tar.S*'de yer almadığı görülmektedir.

Tablo 6: C Maddesindeki Türemiş Fiiller

C Maddesindeki Türemiş Fiiller			Sayı
Hem <i>TS</i> hem <i>Tar.S</i> 'de Bulunan Türemiş Fiiller	Aynı Biçim ve Aynı Anlamdaki Türemiş Fiiller	-	0
	Farklı Biçim ve Aynı Anlamdaki Türemiş Fiiller	-	0
	Aynı Biçim ve Farklı Anlamdaki Türemiş Fiiller	-	0
	<i>Tar.S</i> 'de Birleşik Biçimlerle Karşılana n Türemiş Fiiller	-	0
<i>TS</i> 'de Olup <i>Tar.S</i> 'de Olmayan Türemiş Fiiller	<i>cadalozlaş-</i> , <i>cadılaş-</i> , <i>camla-</i> , <i>camlan-</i> , <i>camlaş-</i> , <i>camlat-</i> , <i>canavarlaş-</i> , <i>canlan-</i> , <i>canlandır-</i> , <i>canlandırıl-</i> , <i>cansızlaş-</i> , <i>cansızlaştır-</i> , <i>caydır-</i> , <i>caydırıl-</i> , <i>cazibeleş-</i> , <i>cazibeleştir-</i> , <i>cazipleş-</i> , <i>cebelleş-</i> , <i>cedelleş-</i> , <i>cehennemleş-</i> , <i>celallen-</i> , <i>cemaatleş-</i> , <i>cendereleş-</i> , <i>cenkleş-</i> , <i>cennetleş-</i> , <i>cephelen-</i> , <i>cepheleş-</i> , <i>ceple-</i> , <i>cerahatlen-</i> , <i>cesaretlen-</i> , <i>cesaretlendir-</i> , <i>cesaretlendiril-</i> , <i>cevaplan-</i> , <i>cevaplandır-</i> , <i>cevaplandırıl-</i> , <i>cezalan-</i> , <i>cezalandır-</i> , <i>cezalandırıl-</i> , <i>cezbelen-</i> , <i>cılızlaş-</i> , <i>cimbızla-</i> , <i>cirmala-</i> , <i>cirnakla-</i> , <i>civatala-</i> , <i>civıklaş-</i> , <i>civıklaştır-</i> , <i>civıt-</i> , <i>civıtıl-</i> , <i>cızıktır-</i> , <i>ciddileş-</i> , <i>cihazlan-</i> , <i>cilala-</i> , <i>cilalan-</i> , <i>cilalat-</i> , <i>ciltle-</i> , <i>ciltlen-</i> , <i>ciltlet-</i> , <i>cilvelen-</i> , <i>cilveleş-</i> , <i>cimrileş-</i> , <i>cinlen-</i> , <i>cinleş-</i> , <i>cisimlen-</i> , <i>cisimleş-</i> , <i>contala-</i> , <i>copla-</i> , <i>coplan-</i> , <i>coplat-</i> , <i>coşkulan-</i> , <i>coşkunlaş-</i> , <i>coştur-coşturul-</i> , <i>cömertleş-</i> , <i>cumbala-</i> , <i>cumbalat-</i> , <i>cüceleş-</i> , <i>cüretlen-</i> ,		77
<i>TS</i> 'de olmayıp <i>Tar.S</i> 'de Olan Türemiş Fiiller	<i>camışlan-</i> , <i>cavlan-</i> , <i>cazılan-</i> , <i>cebele-</i> , <i>civilde-</i> , <i>civildeş-</i> , <i>cöğelt-</i> , <i>cüftlen-</i>		8
TOPLAM			85

Tablo 6’da görüldüğü gibi C maddesinde toplam 85 adet türemiş fiil tespit edilmiştir. Burada *TS*’de olup *Tar.S*’de olmayan, isimden türeyen 64 ve fiilden türeyen 13 adet olmak üzere toplam 77 adet türemiş fiil ve *TS*’de olmayıp *Tar.S*’de olan 8 adet türemiş fiil bulunmaktadır. Ancak C maddesinde hem *TS* hem de *Tar.S*’de anlam ve biçim bakımından karşılanan türemiş fiiller yer almamaktadır. Dolayısıyla C maddesindeki türemiş fiillerin, A ve B maddelerine göre daha az sayıda olduğu ve bu az sayıdaki fiillerin *Tar.S*’de sınırlı oranda yer aldığı söylenebilir.

Tablo 7: A Maddesindeki Köken Bilgisi Belirlenemeyen veya Köken Bilgisi Konusunda Tereddütlerin Bulunduğu Fiiller

A Maddesindeki Köken Bilgisi Belirlenemeyen veya Köken Bilgisi Konusunda Tereddütlerin Bulunduğu Fiiller	Sayı
<i>afalla-</i> , <i>afallaş-</i> , <i>afallaştır-</i> , <i>afallat-</i> , <i>agula-</i> , <i>aharla-</i> , <i>alaşım-la-</i> , <i>alçıla-</i> , <i>alçılan-</i> , <i>alçıl-at-</i> , <i>amaç-la-</i> , <i>amaçlan-</i> , <i>anır-</i> , <i>anır-t-</i> , <i>asalaklaş-</i>	15

Tablo 7’de görüldüğü gibi A maddesinde köken bilgisi belirlenemeyen veya köken bilgisi konusunda tereddütlerin bulunduğu toplam 15 adet fiil tespit edilmiştir. Bu fiillerin büyük bir çoğunluğunu, isim yapıları üzerine gelen fiillerin oluşturduğu söylenebilir.

Tablo 8: B Maddesindeki Köken Bilgisi Belirlenemeyen veya Köken Bilgisi Konusunda Tereddütlerin Bulunduğu Fiiller

B Maddesindeki Köken Bilgisi Belirlenemeyen veya Köken Bilgisi Konusunda Tereddütlerin Bulunduğu Fiiller	Sayı
<i>badikle-</i> , <i>badikleş-</i> , <i>bağır-</i> , <i>bağır-t-</i> , <i>bağır-l-</i> , <i>bağır-ış-</i> , <i>bağır-ıştır-</i> , <i>bağnazlaş-</i> , <i>bangırda-</i> , <i>betimle-</i> , <i>betimlen-</i> , <i>bezle-</i> , <i>bilki-</i> , <i>bingülda-</i> , <i>bırak-</i> , <i>bileş-</i> , <i>bolal-</i> , <i>bolar-</i> , <i>bollan-</i> , <i>bollaş-</i> , <i>bollat-</i> , <i>bozla-</i> , <i>böğür-</i> , <i>böğürt-</i>	24

Tablo 8’de görüldüğü gibi B maddesinde köken bilgisi belirlenemeyen veya köken bilgisi konusunda tereddütlerin bulunduğu toplam 24 adet fiil tespit edilmiştir.

Tablo 9: C Maddesindeki Köken Bilgisi Belirlenemeyen veya Köken Bilgisi Konusunda Tereddütlerin Bulunduğu Fiiller

C Maddesindeki Köken Bilgisi Belirlenemeyen veya Köken Bilgisi Konusunda Tereddütlerin Bulunduğu Fiiller	Sayı
<i>cakalan-, carla-, cavla-, cay-, cayırda-, cayırdat-, cazırda-, cazırdat-, cıklaş-, cimbarla-, cırıl-da-, cır-la-, cırlat-, cırtla-, cıvıl-da-, cıvıl-daş-, cıyakla-, cıyaklat-, cıyakla-, cıyırda-, cıyırdat-, cızıl-da-, cızırda-, cızırdat-, cızla-, cicozla-, cumbulda-, cumbuldat-, cumburda-, cücüklen-</i>	30

Tablo 9’da görüldüğü gibi C maddesinde köken bilgisi belirlenemeyen veya köken bilgisi konusunda tereddütlerin bulunduğu toplam 30 adet fiil tespit edilmiştir.

Yukarıda tablolarda görüldüğü gibi *TS*’nin A, B ve C maddelerindeki basit, türemiş ve kökeni belirlenemeyen veya köken bilgisi konusunda tereddütlerin bulunduğu fiilleri gösterilmiştir. Bu fiiller, çalışmada belirlenen bölümlere göre değerlendirilmiştir.

Basit fiiller bölümünde *TS* ile *Tar.S*’de aynı biçim ve aynı anlamda olan 18, farklı biçim ve aynı anlamda olan 9, aynı biçim ve farklı anlamda olan 15, *TS*’de olan ancak *Tar.S*’de olmayan 19, *Tar.S*’de olan ancak *TS*’de olmayan 12 ve *TS*’deki basit fiillerin *Tar.S*’de birleşik biçimlerle karşılandığı 2 adet basit fiil tespit edilmiştir. Dolayısıyla A, B ve C maddelerinde toplam 75 adet basit fiil elde incelenmiştir.

Türemiş fiiller bölümünde ise, *TS* ile *Tar.S*’de aynı biçim ve aynı anlamda olan 40, farklı biçim ve aynı anlamda olan 66, aynı biçim ve farklı anlamda olan 46, *TS*’de olan ancak *Tar.S*’de olmayan 614, *Tar.S*’de birleşik biçimlerle karşılanan 28 adet türemiş fiil tespit edilmiştir. Ayrıca çalışmada *TS*’de olmayıp *Tar.S*’de olan toplam 76 adet türemiş fiil de incelenerek A, B ve C maddelerinde toplam 870 adet türemiş fiile ulaşılmıştır.

Çalışmada ayrıca, köken bilgisi belirlenemeyen veya köken bilgisi konusunda tereddütlerin bulunduğu 69 adet fiil de incelenmiştir.

TS’de, genel anlamda en fazla fiil, B maddesinde (468) tespit edilmiş ve B maddesini A (352) ve C maddeleri (118) takip etmiştir. Ayrıca, *TS*’deki basit ve türemiş fiiller, en fazla A maddesinde daha sonra B ve C maddelerinde; *TS*’de kökeni belli

olmayan fiiller ise, en fazla C maddesinde ve daha sonra B ve A maddelerinde tespit edilmiştir.

KAYNAKÇA

- Abdullah Battal (1988), *İbn-i Mühennâ Lûgati*, 2. Baskı, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları: 9.
- Akar, Metin (1985), “Şeyyâd Hamza hakkında yeni bilgiler”, *Türklük Araştırmaları Dergisi*, Hazırlayan: Hakkı Dursun Yıldız, Sayı 2, İstanbul, Marmara Üniversitesi.
- Aksan, Doğan – Neşe Atabay - Atabay, İbrahim Kutluk, Sevgi Özel (1983), *Sözcük Türleri*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları: 421.
- Aktunç, Hulki (1990), *Büyük Argo Sözlüğü*, İstanbul, AFA Yayıncılık.
- Arat, Reşid Rahmeti (1979), *Kutadgu Bilig III İndeks*, Hazırlayanlar: Kemal Eraslan, Osman Fikri Sertkaya, Nuri Yüce, İstanbul, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları: 47.
- _____ (1987a), “Anadolu yazı dilinin tarihî inkişafına dâir”, *Makaleler*, Yayıma Hazırlayan: Osman Fikri Sertkaya, Cilt 1, Ankara Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları: 65, ss. 225-232.
- _____ (1987b), “Türkçede kelime ve eklerin yapısı”, *Makaleler*, Cilt 1, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları: 65, ss.1047-1052.
- Argunşah, Mustafa (1999), *Muhammed b. Mahmûd-ı Şîrvânî, Tuhfe-i Murâdî, (İnceleme-Metin-Dizin)*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları: 722.
- Atalay, Besim (1942), *Türk Dilinde Ekler ve Kökler Üzerine Bir Deneme*, İstanbul, Türk Dil Kurumu Yayınları: 232.
- Banguoğlu, Tahsin (1988), “Oğuzlar ve Oğuzeli üzerine”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten 1959*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları: 180, ss. 1-26.
- _____ (2000), *Türkçenin Grameri*, 6. Baskı, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları: 528.
- Başkan, Özcan (1974), “Terimlerde özleşme sorunu”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten 1973-1974*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları: 406, ss. 173-184.
- Bilgegil, M. Kaya (1984), *Türkçe Dilbilgisi*, 3. Baskı, İstanbul, Dergâh Yayınları.
- Canpolat, Mustafa (1982), *Ömer bin Mezid Mecmû'atü'n- Nezâir*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları: 500.
- _____ (1989), “Behcetü'l Hadâ'ik'in dili üzerine”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten 1967*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları: 266, ss. 165-175.

- Clauson, S. Gerard (1972), *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish*, Oxford.
- Çağatay, Saadet (1978), “Eski Osmanlıca üzerine bazı notlar”, *Türk Lehçeleri Üzerine Denemeler*, Ankara, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih- Coğrafya Fakültesi Yayınları: 239, ss. 175-191.
- Dankoff, Robert, James Kelly (1985), *Mahmūd al-Kāshgarī Compendium of The Turkic Dialects (Dīvānu Lugāt at-Turk)*, Harvard Üniversitesi.
- Demirezen, Mehmet (1983), “Dil tarihlemesi (glottochronology) ve dilbilimdeki yeri”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten 1980-81*, Ankara, Türk Dil Kurumu: 515, ss.102-111.
- Devellioğlu, Ferit (1970), *Türk Argo Sözlüğü*, Genişletilmiş 5. Baskı, Ankara, Bilgi Yayınevi.
- _____ (2003), *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, 20. Baskı, Ankara, Aydın Kitabevi Yayınları.
- Dilçin, Cem (1983) “Türkiye Türkçesinin sözvarlığı ve tarihsel sözlüğü”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten 1980-1981*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları: 515, ss. 23-38.
- Duman, Musa (2004), “Eski Anadolu Türkçesi dönemine ait bazı metinlerdeki dil uyumuna aykırı örnekler üzerine”, *V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı (20-26 Eylül 2004) Bildirileri I* Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları: 855/I, ss. 793-803.
- Ediskun, Haydar (2005), *Türk Dilbilgisi*, 10. Baskı, İstanbul, Remzi Kitabevi.
- Ercilasun, Ahmet Bican (1996), “Batı Türkçesini doğuşu”, *Uluslararası Türk Dili Kongresi (26 Eylül 1988- 3 Ekim 1988)*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları: 655, ss.39-45.
- _____ (2000), “Türk dilinde ek-ses ilişkisi”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten 1997*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları: 774, ss. 41-47.
- _____ (2005), *Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi*, Ankara, Akçağ Yayınları.
- Erdem, Mevlüt (2004), “Eski Anadolu Türkçesinde fiiller ve unsurları”, *V. Uluslararası Türk Dil Kurultayı (20- 26 Eylül 2004) Bildirileri II*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları: 855/II, ss. 951-957.

- Eren, Hasan (1981) “Türk dilinin *étymologique* sözlüğüne katkılar”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten 1978-1979*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları: 481, ss.1-15.
- _____ (1999), *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*, 2. Baskı, Ankara.
- Ergin, Muharrem (1993), *Türk Dil Bilgisi*, İstanbul, Bayraktar Yayınları.
- _____ (1997), *Dede Korkut Kitabı II İndeks – Gramer*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları: 219.
- Erimer, Kayahan (1974), “Gün ışığına çıkan değerli bir eser”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten 1973-1974*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları: 406, ss. 265-271.
- Eyuboğlu, İsmet Zeki (1991), *Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü*, İstanbul, Sosyal Yayınları.
- Gabain, Annemarie von (1988), “Türkçede fiil birleşmeleri”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten 1953*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları: 149, ss. 16-28.
- _____ (2003), *Eski Türkçenin Grameri*, 4. Baskı, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları: 532.
- Gencan, Tahir Nejat (2001), *Dilbilgisi*, Ankara, Ayraç Yayınevi.
- Gökçe, Aziz (1998), *Türkiye Türkçesinin Tarihî Sözlükleri*, Ankara, Kebikeç Yayınları.
- Gülsevin, Gürer, Erdoğan Boz (2004), *Eski Anadolu Türkçesi*, 1. Baskı, Ankara, Gazi Kitabevi.
- Gülsevin, Gürer (2007), *Eski Anadolu Türkçesinde Ekler*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları: 673.
- Gülşehrî (1957), *Mantıku't- Tayr, Tıpkıbasım*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları: 166.
- Hacıeminoğlu, Necmettin (1990), “Eski Türkçenin gramer yapısı ve örnek olarak fiilden isim yapan –l eki”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten 1990*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları: 554. ss. 65-80.
- Hazai, György (1964), “Türk dilinde tarihsel gelişme dönemleri”, *X. Türk Dil Kurultayında Okunan Bilimsel Bildiriler 1963*, Türk Dil Kurumu Yayınları: 233, ss. 57-60.
- Hengirmen, Mehmet (2005), *Türkçe Dilbilgisi*, Ankara, Engin Yayınevi.
- İlker, Ayşe (1997), *Batı Grubu Türk Yazı Dillerinde Fiil*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları: 679.
- İslâm Ansiklopedisi* (1988), *Oğuzlar*, 9. Cilt, İstanbul, Milli Eğitim Basımevi.

- _____ (2007a), *Oğuzca*, 33. Cilt, İstanbul, Türk Diyanet Vakfı Yayınları, ss. 323-325.
- _____ (2007b), *Oğuzlar*, 33. Cilt, İstanbul, Türk Diyanet Vakfı Yayınları, ss. 325-330.
- Kaygılı, Osman Cemal (2003), *Argo Lugatı*, Hazırlayan: Tahsin Yıldırım, Selis Kitaplar.
- Korkmaz, Zeynep (1974), “XI-XIII. yüzyıllar arasında Oğuzca”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten 1973- 1974*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları: 406, ss. 41-48.
- _____ (1989), “Selçuklular çağı Türkçesinin genel yapısı”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten 1972*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları: 338, ss. 17-34.
- _____ (1990), “Göktürkçede isimden fiil türeten ekler ve köken yapıları üzerine”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten 1990*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları: 554, ss. 141-149.
- _____ (1995), “Türkiye Türkçesi”, *Türk Dili Üzerine Araştırmalar*, C.1, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları: 629, ss. 393-426.
- _____ (2000), “Batı dilleri ve Türk dili grameri üzerindeki etkileri”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten 1997*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları: 774, ss. 49-54.
- _____ (2003), *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları: 827.
- _____ (2004), “Eski Anadolu Türkçesinin Türk dili tarihindeki yeri”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları: 875/I, ss. 99-105.
- Köprülü, Mehmed Fuad (1934), *Anadolu’da Türk Dili ve Edebiyatının Tekamülüne Bir Bakış*, İstanbul, Ötüken Yayınevi.
- Kuznetsov, Petro İ. (1997), “ Türkiye Türkçesinin morfoetimolojisine dair”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten 1995*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları: 634, ss. 193-246.
- Mansuroğlu, Mecdut (1988), “Anadolu Türk yazı dilinin başlaması ve gelişmesi”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, Cilt IV, İstanbul, ss. 215-229.

- Mazıoğlu, Hasibe (1974), *Ahmed Fakîh Kitâbu Evsâfi Mesâcidi 'ş-Şerife*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları: 399.
- Mengi, Mine (2003), *Eski Türk Edebiyatı Tarihi-Edebiyat Tarihi - Metinler*, 9. Baskı, Ankara, Akçağ Yayınları.
- Meninski, Mesgnien (2000), *Thesaurus Lexicon, Linguarum Orientalium Turcicae-Arabicae-Persicae I*, Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi: 27, İstanbul, Simurg Yayınları.
- Muallim Naci (1978), *Lugat-i Naci*, İstanbul, Çağrı Yayınları.
- Mütercim Âsım Efendi (2000), *Burhân-ı Katı*, Hazırlayanlar: Mürsel Öztürk, Derya Örs, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları: 733.
- Napolnova, Elena Markovna (1994), "Edebi eski Anadolu Türkçesi tarihinde bazı genel özellikler", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten 1989*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları: 553, ss. 331-334.
- Necâtî Bey Dîvânı* (1992), Hazırlayan: Ali Nihat Tarlan, Ankara, Akçağ Yayınları.
- Ölmez, Mehmet (1998), "Etimoloji sözlükleri", *Kebikeç Dergisi*, sayı 6, Ankara, Kebikeç Yayınları, ss. 175-184.
- _____ (1999), "Günümüz Türk dilleri ve sözlükleri ek: Halaçça ve Salarca hakkında bir kaç söz", *Kebikeç Dergisi*, sayı 7-8, Ankara, Kebikeç Yayınları, ss. 149-152.
- Özdemir, Emin (1989), "Türkçede fiillerin çekimlenişine toplu bir bakış", 2. Baskı, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten 1967*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları: 266, ss.177-203.
- Özkan, Mustafa (2009), *Türk Dilinin Gelişme Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi*, İstanbul, Filiz Kitabevi.
- Özmen, Mehmet (2001), *Ahmed-i Dâî Dîvânı (Metin-Gramer-Tıpkıbasım)*, Cilt I, Dizin, Cilt II, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları: 775/ II.
- Öztek, Zafer (2004), "Türk dilinin zenginleştirilmesinde derleme sözlüğünün yeri", V. *Uluslararası Türk Dil Kurultayı (20- 26 Eylül 2004) Bildirileri II*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları: 855/II, ss. 2341- 2344.
- Redhouse, Sir James W. (1978), *Kitab-ı Ma'ani-i Li-James Redhouse A Turkish and English Lexsicon*, İstanbul, Çağrı Yayınları.
- Räsänen, Martti (1969), *Versuch eines Etymologischen Wörterbuchs der Türksprachen*, Helsinki, Lexica Societatis Fenno-Ugricae XVII.

- Sağol, Gülden (2004), “Köken bilgisi araştırmalarına katkılar”, *V. Uluslararası Türk Dil Kurultayı (20- 26 Eylül 2004) Bildirileri II*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları: 855/II, ss. 2511-2523.
- Sarı, Mustafa (2004), “Türkçede ses ve anlam ilişkisinin farklı bir yönü”, *V. Uluslararası Türk Dil Kurultayı (20- 26 Eylül 2004) Bildirileri II*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları: 855/II, ss. 2577-2584.
- Sümer, Faruk (1980), *Oğuzlar*, İstanbul, ANA Yayınları.
- Sevortyan, E.V (1974), *Etimologicoskiy Slovar Tyurkskih Yazıkov I*, Akadyemiya Nauk SSSR İnstityt Yazıkoz Naniya, İzdatelstvo Nauka Moskva.
- _____ (1978), *Etimologicoskiy Slovar Tyurkskih Yazıkov II*, Akadyemiya Nauk SSSR İnstityt Yazıkoz Naniya, İzdatelstvo Nauka Moskva.
- Şahin, Hatice (2003), *Eski Anadolu Türkçesi*, 1. Baskı, Ankara, Akçağ Yayınları.
- Şemsettin Sami (1989), *Kâmûs-ı Türkî*, (3. Baskı), İstanbul, Çağrı Yayınları.
- Tarama Sözlüğü I-VIII* (1995), 3. Baskı, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları: 212-212/8.
- Tekin, Şinasi (1974), “1343 tarihli eski Anadolu Türkçesi metni ve Türk dili tarihinde ‘olğa-bolğa’ sorunu”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten 1973-1974*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları: 406, ss. 59-157.
- _____ (2000), “Timur öncesinde Anadolu ile Orta Asya Türk dünyası arasındaki kültür ilişkileri ve *Güzide Kitabı*’nın ‘tercüme’ hikâyesi”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten 1997*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları: 774, ss. 151-196.
- _____ (2001), *İştikakçını Köşesi, Türk Dilinde Kelimelerin ve Eklerin Hayatı Üzerine Denemeler*, İstanbul, Simurg Yayınları.
- Tekin, Talat (1997), “Türk dilinin etimoloji sözlüğü”, *Türkoloji Eleştirileri*, Ankara, Simurg Yayınları, ss. 111-112.
- Tekin, Talat, Mehmet Ölmez (1999), *Türk Dilleri Giriş*, İstanbul, Simurg Yayınları.
- Tepeli, Yusuf (2004), “Türkiye Türkçesinde türevdeş sözcükler”, *V. Uluslararası Türk Dil Kurultayı (20- 26 Eylül 2004) Bildirileri II*, Ankara, Türk Dil Kurumu yayınları: 855/II, ss. 2837-2862.
- Tezcan, Semih (1994), “Anadolu Türk yazınının başlangıç döneminde bir yazar ve Çarh-nâme’nin tarihlendirilmesi üzerine”, *Türk Dilleri Araştırmaları 4*, Simurg Yayınları, ss.75-88.

- _____ (1995), “Mes‘üd ve XIV. yüzyıl Türk edebiyatı üzerine yeni bilgiler”, *Türk Dilleri Araştırmaları 5*, Simurg Yayınları, ss. 65-84.
- Tietze, Andreas (1960), “Anadolu Türkçesinin tabakalanışı”, *VIII. Türk Dil Kurultayında Okunan Bilimler Bildiriler 1957*, Ankara, Türk Dil Kurumu: 179, ss. 71-76,
- _____ (2002), *Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı (A-E)*, Cilt 1, İstanbul, Simurg Yayınları.
- Tietze, Andreas, Talat Tekin (1993), “Tarama sözlüğü üzerine bazı açıklamalar”, *Erdem Dergisi Ocak 1989*, C.5, Sayı 13, ss. 285-293.
- _____ (1994), “Tarama sözlüğü üzerine bazı açıklamalar II”, *Türk Dilleri Araştırmaları 4*, Simurg Yayınları ss. 159-169.
- Timurtaş, Faruk Kadri (1979), *Uydurma Olan ve Olmayan Yeni Kelimeler Sözlüğü*, İstanbul, Umur Yayınları.
- _____ (1994), *Eski Türkiye Türkçesi*, İstanbul, Enderun Kitabevi, Enderun Yayınları.
- Topaloğlu, Ahmet (1978), *Muhammed bin Hamza XV. Yüzyıl Başlarında Yapılmış «Satır- Arası» Kur'an Tercümesi, İkinci Cilt (Sözlük)*, Kültür Bakanlığı Yayınları: 300.
- Toparlı, Recep (2000), *Ahmet Vefik Paşa Lehçe-i Osmânî*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları: 743.
- Turan, Zikri (1999), “Eski Anadolu Türkçesinde *ol-* cevherî fiili”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 1996*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları: 740, ss. 265-289.
- Türkçe Sözlük* (2005), 10. Baskı, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları: 549.
- Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü I-XII* (1963-1982), Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları: 211- 211/ XII.
- Üstünova, Kerime (2003), *Kutbe’-d-dîn İznikî Mukaddime (Giriş – İnceleme – Metin – Sözlük)*, Bursa, Uludağ Üniversitesi.
- Yavuz, Kemal (2000), *Âşık Paşa, Garib-nâme (Tıpkıbasım, Karşılaştırmalı Metin ve Aktarma)*, I / 1, I / 2, II / 1, II / 2, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları: 764.
- Yazım Klavuzu* (2005), 24. Baskı, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları: 859.
- Yelten, Muhammed (1993), *Şirvanlı Muhammed Kemâliyye (Giriş – İnceleme -Cümle Bilgisi - Metin - Sözlük)*, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları: 3255.

Yıldız, Osman (2008), *Şeyyâd Hamza Yûsuf u Zelîha (Destân-ı Yûsuf) Giriş- İnceleme-Dizinler*, Ankara, Akçağ Yayınları.

Yücel, Bilal (2002), *Adnî Dîvânı*, Ankara, Akçağ Yayınları.

Zülfikar, Hamza (2004), “Metin yayınlarında söz varlığının tespiti ve anlamlandırılması”, *V. Uluslararası Türk Dil Kurultayı (20- 26 Eylül 2004) Bildirileri II*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları: 855/II, ss. 3329-333

DİZİN

A

- aban-, 44, 47, 48, 197
 abandır-, 131, 141, 201
 abartıl-, 132, 141, 151, 201
 abideleş-, 110, 124, 201
 abideleştire-, 125, 131, 201
 abonozlaş-, 201
 abra-, 44, 47, 48, 197
 ac-, 61, 69, 200
 acarlaş-, 110, 124, 201
 acayıpleş-, 57, 61, 110, 124, 165, 167, 200, 201
 acayıpleştir-, 125, 131, 201
 acebe kal-, 57, 165, 200
 aceleleştire-, 125, 131, 201
 acemileş-, 110, 124, 201
 acemleş-, 111, 124, 201
 acemleştire-, 126, 131, 201
 acı-, 40, 42, 44, 197
 acık-, 61, 69, 200
 acıklı-, 85, 94, 201
 acıktır-, 61, 69, 200
 acılan-, 85, 94, 201
 acılaş-, 85, 94, 201
 acılaştır-, 95, 103, 201
 acım-, 79, 84, 85, 201
 acındır-, 85, 94, 201
 acımıl-, 86, 94, 201
 acır-, 61, 200
 acur-, 61, 200
 aç-, 34, 37, 40, 42, 61, 69, 197, 200
 açıklan-, 151, 161, 201
 açıklaş-, 152, 161, 201
 açıklaştır-, 152, 161, 201
 açıklat-, 152, 161, 201
 açıl-, 61, 69, 74, 78, 200
 açımıla-, 142, 151, 201
 açımılan-, 152, 161, 201
 açım-, 61, 70, 73, 200
 açındır-, 142, 151, 201
 açınsa-, 142, 151, 201
 açkılan-, 152, 161, 201
 açkılata-, 152, 161, 201
 açmazlan-, 167, 201
 açtır-, 132, 141, 201
 ad eyle-, 162, 200
 ad ur-, 162, 200
 ada-, 41, 42, 197
 adakla-, 79, 84, 85, 201
 adaklan-, 152, 161, 201
 adan-, 70, 73, 132, 141, 200, 201
 adat-, 132, 141, 201
 adımla-, 74, 78, 200
 adileş-, 111, 124, 201
 adileştir-, 126, 131, 201
 adla-, 62, 200
 adlandır-, 62, 69, 162, 165, 200
 adlandırıl-, 95, 103, 201
 adlaş-, 63, 70, 73, 200
 adlaşmak et-, 163, 200
 adlaştır-, 95, 103, 201
 afacanlaş-, 111, 124, 201
 afalla-, 169, 170, 205
 afallaş-, 169, 170, 205
 afallaştır-, 169, 170, 205
 afallata-, 169, 170, 205
 afişle-, 104, 109, 201
 aforozla-, 104, 109, 201
 afsunla-, 104, 109, 201
 afsunlan-, 111, 124, 201
 afyonla-, 104, 109, 201
 afyonlan-, 111, 124, 201
 agula-, 170, 205
 ağ-, 34, 37, 51, 197
 ağaçla-, 70, 73, 200
 ağaçlan-, 70, 73, 200
 ağaçlandır-, 95, 103, 201
 ağaçlandırıl-, 96, 103, 201
 ağaçlaş-, 96, 103, 201
 ağalan-, 111, 124, 201
 ağar-, 62, 69, 200
 ağart-, 62, 69, 200
 ağartıl-, 96, 103, 201
 ağdalan-, 111, 124, 201
 ağdalaş-, 111, 124, 201
 ağdalaştır-, 126, 131, 201
 ağdar-, 167, 201
 ağdır-, 50, 56, 200
 ağdurul-, 167, 201
 ağıla-, 79, 84, 201
 ağılan-, 86, 94, 201
 ağılandır-, 96, 103, 201
 ağılaş-, 86, 94, 201
 ağıllan-, 50, 56, 200
 ağım-, 132, 141, 201
 ağır-, 39, 173, 174, 197
 ağır düş-, 162, 200
 ağırıl-, 167, 201
 ağırıla-, 50, 56, 85, 200, 201
 ağırılan-, 50, 56, 200
 ağırılaş-, 162, 165, 200
 ağırılaştır-, 96, 103, 201
 ağırılata-, 86, 94, 201
 ağırırsa-, 79, 84, 201
 ağırt-, 63, 167, 173, 200, 201
 ağızla-, 79, 84, 85, 201
 ağızlaş-, 86, 94, 201
 ağla-, 50, 56, 70, 73, 200
 ağlaması-, 167, 201
 ağlamsı-, 167, 201
 ağlamsın-, 167, 201
 ağlan-, 74, 78, 200
 ağlası-, 167, 201

- ağlaş-, 132, 141, 201
 ağlat-, 132, 141, 201
 ağna-, 51, 56, 200
 ağrı-, 45, 47, 197
 ağrıt-, 142, 151, 201
 ağsa-, 62, 200
 aharla-, 170, 171, 205
 ahenkleştir-, 126, 131, 201
 ahırla-, 104, 109, 201
 ahitleş-, 112, 124, 201
 ahla-, 79, 84, 201
 ahmaklaş-, 112, 124, 201
 ahmaklaştır-, 126, 131, 201
 ahsa-, 62, 200
 ahsır-, 38, 197
 ahşamla-, 62, 200
 ak-, 34, 37, 43, 44, 197
 akaçla-, 142, 151, 201
 akaçlat-, 152, 161, 201
 akar-, 62, 200
 akart-, 62, 200
 akçılın-, 96, 103, 201
 akçillaş-, 96, 103, 201
 akıllan-, 112, 124, 201
 akıllandır-, 126, 131, 201
 akılsallaştır-, 126, 131, 201
 akış-, 57, 167, 200, 201
 akışkanlaş-, 57, 61, 200
 akışkanlaştır-, 152, 161, 201
 akıt-, 51, 56, 71, 73, 200
 akla-, 80, 84, 201
 aklan-, 86, 94, 201
 aklaş-, 86, 94, 201
 aklaştır-, 96, 103, 201
 akortlan-, 113, 124, 201
 akortlat-, 113, 124, 201
 akortsuzlaştır-, 126, 131, 201
 aksa-, 62, 69, 200
 aksat-, 132, 141, 201
 aksır-, 38, 40, 197
 aksırt-, 133, 141, 201
 aksilen-, 113, 124, 201
 aksileş-, 113, 124, 201
 akşamla-, 62, 69, 200
 akşamlat-, 86, 94, 201
 aktar-, 71, 73, 200
 aktarıl-, 71, 73, 200
 aktart-, 133, 141, 201
 aktifleş-, 112, 124, 201
 aktifleştir-, 127, 131, 201
 al-, 34, 37, 183, 197, 209
 ala götür-, 48, 197
 alacala-, 87, 94, 201
 alacalan-, 62, 69, 200
 alacalandır-, 96, 103, 201
 alafrangalaş-, 112, 124, 201
 alafrangalaştır-, 127, 131, 201
 alakalan-, 112, 124, 201
 alakalandır-, 127, 131, 201
 alal-, 62, 200
 alala-, 80, 84, 201
 alışımla-, 171, 205
 alaturkalaş-, 112, 125, 201
 alaturkalaştır-, 127, 131, 201
 alazla-, 80, 84, 201
 alazlan-, 87, 94, 201
 alçağır-, 63, 200
 alçağrıt-, 63, 200
 alçak ol-, 57, 200
 alçaklaş-, 151, 153, 161, 201
 alçaklık et-, 165, 200
 alçal-, 57, 61, 63, 69, 165, 167, 200
 alçalt-, 63, 69, 200
 alçıla-, 171, 172, 205
 alçılan-, 171, 205
 alçılalt-, 171, 205
 alda-, 63, 200
 aldan-, 162, 165, 200
 aldat-, 63, 69, 162, 165, 200
 aldatıl-, 97, 103, 201
 aldaya düş-, 162, 200
 aldır-, 51, 56, 71, 73, 200
 aldır-, 142, 151, 201
 alenileş-, 112, 125, 201
 alevlen-, 87, 94, 201
 alevlendir-, 97, 103, 201
 algasa-, 167, 201
 algıla-, 142, 151, 201
 algılan-, 153, 161, 201
 algılat-, 153, 161, 201
 algış et-, 163, 200
 alıklaş-, 151, 153, 161, 201
 alıklaştır-, 153, 161, 201
 alın-, 71, 73, 200
 alıntıla-, 153, 161, 201
 alış-, 71, 73, 200
 alışıl-, 143, 151, 201
 alıştır-, 143, 151, 201
 alkış et-, 163, 200
 alkış eyle-, 163, 200
 alkış kıl-, 163, 200
 alkış ver-, 163, 200
 alkışla-, 163, 165, 200
 alkışlan-, 153, 161, 201
 alla-, 80, 84, 201
 allan-, 87, 94, 201
 allaş-, 87, 94, 201
 almanlaş-, 113, 125, 201
 almanlaştır-, 127, 131, 201
 almazlan-, 167, 201
 altla-, 80, 84, 201
 alukla-, 167, 201
 amaçla-, 172, 173, 205
 amaçlan-, 172, 205
 ambalajla-, 104, 109, 201
 ambarla-, 105, 109, 201
 amerikalılaş-, 127, 201
 amonyakla-, 105, 109, 201
 an-, 35, 37, 69, 197
 anaçlaş-, 97, 103, 201

- anafarla-, 105, 109, 201
 analaştır-, 97, 103, 201
 anarşistleş-, 127, 131, 201
 andır-, 51, 56, 200
 andırış-, 143, 151, 201
 andla-, 167, 201
 andlaş-, 64, 200
 anıkla-, 63, 69, 200
 anıklaş-, 87, 94, 151, 201
 anılaş-, 151, 153, 161, 201
 anımsa-, 133, 141, 201
 anımsan-, 143, 151, 201
 anımsat-, 143, 151, 201
 anır-, 39, 40, 173, 174, 197, 205
 anırt-, 63, 69, 173, 174, 200, 205
 anıştır-, 143, 151, 201
 anıtlaş-, 154, 201
 anıtlaştır-, 154, 161, 201
 anıtlaştırıl-, 154, 161, 201
 anla-, 51, 56, 64, 69, 200
 anlamlandır-, 97, 103, 201
 anlamsızlaştır-, 97, 103, 201
 anlaş-, 143, 151, 201
 anlaşıl-, 64, 69, 200
 anlaştır-, 154, 161, 201
 anlat-, 143, 151, 201
 anlatıl-, 154, 161, 201
 anlattır-, 154, 161, 201
 anormalleş-, 113, 125, 201
 ansı-, 64, 69, 200
 antlaş-, 64, 69, 200
 anukla-, 63, 167, 200, 201
 aņ-, 64, 200
 aņlan-, 64, 200
 aņra-, 49, 197
 aņraş-, 167, 201
 apar-, 37, 48, 197
 apazla-, 80, 84, 201
 apıla-, 167, 201
 apış-, 51, 56, 200
 apıştır-, 144, 151, 201
 aprele-, 105, 109, 201
 apseleş-, 113, 125, 201
 aptallaş-, 113, 125, 201
 aptallaştır-, 127, 131, 201
 apula-, 167, 201
 ar-, 183, 197
 ara-, 35, 37, 197
 arabeskleş-, 113, 201
 arakla-, 105, 109, 201
 arala-, 72, 73, 200
 aralan-, 52, 56, 200
 aralaş-, 65, 200
 aralat-, 87, 94, 95, 201
 aran-, 133, 141, 201
 aranıl-, 144, 151, 201
 arapçalaştır-, 127, 131, 201
 araplaş-, 114, 125, 201
 araplaştır-, 128, 131, 201
 araştır-, 57, 61, 200
 araştırıl-, 154, 161, 201
 arat-, 57, 61, 200
 ardaklan-, 154, 161, 201
 argaçla-, 144, 151, 201
 argolaş-, 114, 125, 201
 argur-, 167, 201
 arı-, 49, 197
 arıkla-, 74, 78, 168, 200, 201
 arıklaş-, 97, 103, 201
 arıklat-, 75, 78, 168, 200, 201
 arıla-, 75, 78, 200
 arılan-, 87, 94, 201
 arılaş-, 88, 94, 201
 arılaştır-, 97, 103, 201
 arın-, 52, 56, 200
 arındır-, 88, 94, 201
 arış-, 49, 197
 arıt-, 52, 56, 200
 arıtlan-, 65, 200
 arızalan-, 114, 125, 201
 arka dut-, 163, 200
 arkala-, 163, 165, 200
 arkalan-, 75, 78, 200
 arkalaş-, 167, 201
 arkurt-, 167, 201
 arlan-, 114, 125, 201
 arnavutlaş-, 114, 125, 201
 arnavutlaştır-, 128, 131, 201
 arsızlan-, 128, 131, 201
 arsızlaş-, 128, 131, 201
 arşınla-, 80, 84, 201
 arşivle-, 105, 109, 201
 art-, 43, 44, 197
 artıkla-, 144, 151, 201
 artır-, 52, 56, 200
 artırıl-, 165, 167, 200
 artırış-, 167, 168, 201
 artlaş-, 168, 201
 arttır-, 133, 141, 201
 artuk kıl-, 165, 200
 artukla-, 168, 201
 aruklandur-, 168, 201
 arzula-, 105, 109, 110, 201
 as-, 45, 47, 174, 197
 asabileş-, 114, 125, 201
 asalaklaş-, 174, 205
 asar-, 49, 197
 asfaltla-, 105, 109, 201
 asfaltlan-, 114, 125, 201
 asıl-, 133, 141, 201
 asılan-, 52, 56, 200
 asileş-, 114, 125, 201
 askerileş-, 115, 125, 201
 askerileştir-, 128, 131, 201
 asra-, 49, 197
 asrileş-, 115, 125, 201
 astarla-, 115, 125, 201
 astarlan-, 128, 131, 201
 astarlat-, 128, 131, 201
 astır-, 133, 141, 201

- aş-, 35, 37, 41, 42, 197
 aşağı kıl-, 166, 200
 aşağı ko-, 166, 200
 aşağıla-, 166, 167, 200
 aşağılan-, 166, 167, 200
 aşağılaş-, 155, 161, 201
 aşağılat-, 155, 161, 201
 aşağılsa-, 144, 151, 201
 aşat-, 168, 201
 aşık-, 49, 197
 aşıkla-, 168, 201
 aşıl-, 133, 141, 201
 aşıla-, 144, 151, 201
 aşılan-, 155, 161, 201
 aşılat-, 155, 161, 201
 aşın-, 134, 141, 201
 aşındır-, 144, 151, 201
 aşır-, 134, 141, 201
 aşırıl-, 144, 151, 201
 aşırt-, 145, 151, 201
 aşla-, 145, 151, 201
 aştır-, 134, 141, 201
 at-, 45, 47, 197, 209
 ata-, 134, 141, 201
 atan-, 145, 151, 201
 ateşlen-, 115, 125, 201
 ateşlendir-, 128, 131, 201
 ateşlet-, 115, 125, 201
 atıl-, 134, 141, 201
 atış-, 75, 78, 200
 atıştır-, 145, 151, 201
 atkıla-, 145, 151, 201
 atla-, 80, 84, 201
 atlan-, 52, 56, 88, 94, 200, 201
 atlandır-, 64, 69, 200
 atlandur-, 64, 200
 atlanıl-, 98, 103, 201
 atlat-, 88, 94, 201
 atlatıl-, 98, 103, 201
 attır-, 134, 141, 201
 ava bin-, 163, 200
 avareleş-, 115, 125, 201
 avla-, 75, 78, 200
 avlan-, 163, 165, 200
 avlat-, 88, 94, 95, 201
 avrupalıla-, 129, 131, 201
 avuçla-, 52, 56, 200
 avun-, 35, 37, 197
 avundur-, 134, 141, 201
 avurtlaş-, 168, 201
 avut-, 35, 37, 197
 avutul-, 135, 141, 201
 ay-, 36, 37, 38, 197
 aya-, 49, 197
 aya çal-, 163, 200
 aya çatlat-, 163, 200
 aya kak-, 163, 200
 aya kars-, 163, 200
 aya öttür-, 163, 200
 ayakla-, 72, 73, 200
 ayan-, 168, 201
 ayarla-, 106, 109, 201
 ayarlan-, 115, 125, 201
 ayarlat-, 115, 125, 201
 ayart-, 135, 141, 201
 ayartıl-, 145, 151, 201
 ayazla-, 81, 84, 201
 ayazlan-, 88, 94, 201
 ayazlandır-, 98, 103, 201
 ayazlandırıl-, 98, 103, 201
 ayazlat-, 88, 94, 201
 aydın eyle-, 163, 200
 aydınlan-, 88, 94, 201
 aydınlat-, 163, 165, 200
 aydınlatıl-, 98, 103, 201
 aygırsa-, 168, 201
 ayık ol-, 166, 200
 ayıkla-, 64, 69, 200
 ayıklan-, 65, 69, 200
 ayıklat-, 89, 94, 201
 ayıl-, 166, 167, 200
 ayılt-, 145, 151, 201
 ayıpla-, 163, 165, 200
 ayıplan-, 116, 125, 201
 ayır-, 45, 47, 197
 ayırdılan-, 65, 200
 ayırım-, 145, 151, 201
 ayırt-, 135, 141, 201
 ayırtla-, 64, 200
 ayırtlaş-, 65, 200
 ayıt-, 168, 201
 ayıtlan-, 65, 200
 aykırıla-, 89, 94, 201
 ayla-, 81, 84, 85, 201
 aylan-, 57, 61, 75, 78, 200
 ayranlaş-, 89, 94, 201
 ayrıl-, 65, 69, 200
 ayrılan-, 65, 76, 78, 200
 ayrıla-, 155, 161, 200, 201
 ayrılış-, 53, 56, 65, 200
 ayırımlaş-, 155, 161, 201
 ayırım-, 146, 151, 201
 ayırış-, 65, 69, 200
 ayırıştır-, 155, 161, 201
 ayruksı-, 168, 201
 ayruksın-, 168, 201
 aytış-, 146, 151, 201
 az-, 39, 40, 43, 44, 197
 azal-, 81, 84, 85, 201
 azalt-, 89, 94, 95
 azarla-, 58, 61, 200
 azarlan-, 116, 125, 201
 azarlat-, 116, 125, 201
 azdır-, 72, 73, 200
 azdırıl-, 146, 151, 201
 azgaş-, 58, 65, 200
 azgın-, 65, 200
 azgınlaş-, 155, 161, 201
 azgır-, 65, 200
 azgış-, 58, 65, 200

azguruş-, 65, 200
 azıġzı-, 65, 200
 azıklandır-, 201
 azımsa-, 65, 69, 200
 azırğa-, 65, 200
 azış-, 65, 69, 72, 73, 200
 azıştır-, 146, 151, 201
 azıt-, 39, 40, 76, 78, 197, 200
 azmanlaş-, 155, 161, 201
 azotla-, 106, 109, 201

B

babalan-, 167, 203
 badanala-, 106, 109, 203
 badanalan-, 116, 125, 203
 badanalat-, 116, 125, 203
 badikle-, 174, 175, 205
 badikleş-, 174, 175, 205
 baġda-, 76, 78, 202
 baġdaş-, 89, 94, 203
 baġdaşıklaş-, 98, 103, 104, 203
 baġdaşıklaştır-, 98, 103, 203
 baġdaşıl-, 98, 103, 203
 baġdaştır-, 98, 103, 203
 baġımla-, 89, 94, 203
 baġımlaş-, 99, 103, 203
 baġımsızlaş-, 99, 103, 104, 203
 baġımsızlaştır-, 99, 103, 203
 baġır-, 58, 61, 175, 176, 202, 205
 baġırt-, 175, 205
 baġışla-, 81, 84, 203
 baġışlan-, 89, 94, 203
 baġışlat-, 89, 94, 203
 baġıtlan-, 99, 103, 203
 baġıtlaş-, 99, 103, 203
 baġla-, 76, 78, 202
 baġlal-, 58, 202
 baġlan-, 58, 61, 72, 73, 202
 baġlaş-, 90, 94, 95, 203
 baġlat-, 90, 94, 203
 baġlılaş-, 99, 103, 203
 baġnazlaş-, 176, 177, 205
 baġrıl-, 175, 205
 baġrış-, 58, 61, 175, 202, 205
 baġrıştır-, 175, 205
 bah-, 39, 198
 baharatlandır-, 129, 131, 203
 bak-, 39, 40, 198
 bakıl-, 66, 69, 202
 bakım-, 135, 141, 203
 bakımıl-, 66, 202
 bakırlaş-, 90, 94, 203
 bakış-, 135, 141, 203
 baktır-, 135, 141, 203
 balabanlaş-, 90, 94, 203
 balçıkla-, 167, 203
 balçıklaş-, 94, 203
 balıkla-, 81, 84, 203
 balıklandır-, 99, 103, 203
 balk ur-, 164, 202

balkı-, 53, 56, 163, 165, 180, 202
 balla-, 81, 84, 203
 ballan-, 90, 94, 203
 ballandır-, 99, 103, 203
 baltala-, 82, 84, 203
 balyala-, 106, 109, 203
 balyalan-, 116, 125, 203
 balyozla-, 106, 109, 203
 balyozlan-, 116, 125, 203
 ban-, 38, 198
 bandaġla-, 106, 109, 203
 bandaġlat-, 116, 125, 203
 bandır-, 38, 53, 56, 76, 78, 198, 202
 bandur-, 38
 bangırda-, 66, 69, 164, 165, 177, 178, 202, 205
 banla-, 53, 56, 202
 bantla-, 106, 109, 203
 baņ ver-, 164, 177, 202
 baņla-, 66, 177, 202
 barabarlaş-, 167, 203
 barbarlaş-, 116, 125, 203
 barın-, 53, 56, 202
 barındır-, 146, 151, 203
 barış-, 53, 56, 202
 barıştır-, 54, 56, 202
 barikatla-, 106, 109, 203
 barizleş-, 117, 125, 203
 barizleştir-, 129, 131, 203
 bas-, 36, 37, 41, 42, 198
 basıklaştır-, 58, 61, 202
 basıl-, 58, 61, 76, 78, 202
 basın-, 167, 203
 basınçla-, 156, 161, 203
 basır-, 58, 202
 basitleş-, 117, 125, 203
 basitleştir-, 129, 131, 203
 basmakalıplaş-, 90, 94, 203
 basrık-, 58, 202
 başık-, 66, 202
 başlan-, 167, 203
 başnal-, 167, 203
 batıl-, 167, 203
 bay-, 41, 42, 198
 bayı-, 167, 203
 bayıt-, 167, 203
 becidle-, 167, 203
 becidlet-, 167, 203
 beġelin-, 167, 203
 beġlen-, 167, 203
 bele-, 36, 37, 38, 198
 beler-, 54, 56, 202
 belgeçerle-, 84, 203
 belinle-, 82, 167, 203
 belir-, 66, 69, 202
 bellüle-, 167, 203
 belür-, 66, 202
 benilde-, 82, 84, 203
 benimse-, 82, 84, 203
 benimsen-, 90, 94, 203
 benimset-, 91, 94, 203

- benlen-, 72, 73, 202
 benze-, 91, 94, 203
 benzeş-, 100, 103, 203
 benzeştir-, 100
 benzet-, 100, 103, 203
 benzetil-, 100, 103, 203
 benzinle-, 107, 109, 203
 beşle-, 167, 203
 bereketlen-, 117, 125, 203
 berele-, 82, 84, 203
 berelen-, 91, 94, 203
 berki-, 54, 56, 202
 berkil-, 167, 203
 berkin-, 54, 56, 202
 berkit-, 54, 56, 202
 berraklaş-, 117, 125, 203
 berraklaştır-, 129, 131, 203
 bert-, 39, 40, 198
 bertil-, 66, 69, 202
 bertin-, 39, 40, 66, 198, 202
 besle-, 66, 69, 202, 203
 beslen-, 91, 94, 95, 203
 beslenil-, 100, 103, 203
 beslet-, 91, 94, 203
 bestele-, 107, 109, 203
 bestelen-, 117, 125, 203
 bestelet-, 117, 125, 203
 betelen-, 117, 125, 203
 beterleş-, 117, 125, 203
 betimle-, 178, 205
 betimlen-, 178, 205
 betonlaş-, 118, 125, 203
 beyaza çık-, 59, 166, 202
 beyazlan-, 59, 61, 166, 167, 202
 beyazlaş-, 59, 61, 166, 167, 170, 202
 beyazlat-, 118, 125, 203
 beyazlatıl-, 129, 131, 203
 bez-, 45, 47, 198
 bezdir-, 135, 141, 203
 bezdiril-, 146, 151, 203
 beze-, 54, 56, 202
 bezek kıl-, 66, 69, 164, 202
 bezekle-, 66, 69, 164, 165, 202
 bezele-, 107, 109, 203
 bezen-, 54, 56, 202
 bezenil-, 167, 203
 bezet-, 135, 141, 203
 bezginleş-, 156, 161, 203
 bezil-, 136, 141, 203
 bezirle-, 107, 109, 203
 bezle-, 179, 180, 205
 bıçakla-, 146, 151, 203
 bıçaklan-, 156, 161, 203
 bıçaklaş-, 167, 203
 bıçaklat-, 156, 161, 203
 bıçkınlaş-, 156, 161, 203
 bık-, 45, 47, 198
 bıkıl-, 136, 141, 203
 bıkış-, 136, 141, 203
 bıktır-, 136, 141, 203
 bılık-, 180, 205
 bıngılda-, 180, 181, 205
 bırak-, 55, 56, 181, 182, 202, 205
 bırakıl-, 156, 161, 162, 203
 bırakış-, 156, 161, 203
 bıraktır-, 156, 161, 162, 203
 bıyıklan-, 91, 94, 203
 biberle-, 107, 109, 203
 biç-, 36, 37, 198
 biçil-, 136, 141, 203
 biçimlen-, 157, 161, 203
 biçimlendir-, 157, 161, 203
 biçimlendiril-, 157, 161, 203
 biçimselleştir-, 157, 161, 203
 biçimsizleş-, 157, 161, 203
 biçtir-, 136, 141, 203
 bil-, 36, 37, 198
 bildir-, 136, 141, 203
 bildiril-, 146, 151, 203
 bildiriş-, 147, 151, 203
 bilen-, 136, 141, 203
 bileş-, 182, 205
 bileştir-, 67, 69, 164, 165, 202
 bilet-, 137, 141, 203
 bileyle-, 147, 151, 203
 bilgilen-, 157, 161, 203
 bilgilendir-, 157, 161, 203
 bilgilendiril-, 157, 161, 203
 bilgisayarlaş-, 91, 94, 203
 biliklen-, 167, 203
 bilimselleştir-, 158, 161, 203
 bilin-, 73, 202
 bilinçlen-, 158, 161, 203
 bilinçlendir-, 158, 161, 203
 bilirlen-, 168, 203
 biliş-, 55, 56, 166, 167, 202
 bilişmek ver-, 166, 202
 biliştir-, 167, 203
 billurlaş-, 118, 125, 203
 billurlaştır-, 129, 131, 203
 bilmeze ur-, 67, 69, 164, 202
 bilmezle-, 147, 151, 203
 bilmezlen-, 55, 56, 67, 69, 164, 165, 202
 bin-, 43, 44, 198
 bindir-, 59, 61, 202
 bindiril-, 147, 151, 203
 bingüş-, 59, 202
 bingüştir-, 59, 202
 bingüştür-, 59, 202
 binil-, 137, 141, 203
 biniş-, 59, 61, 202
 bir et-, 67, 164, 202
 bir eyle-, 67, 69, 164, 202
 bir yere gel-, 67, 202
 bireyleştir-, 100, 103, 203
 bireyselleştir-, 100, 103, 104, 203
 biribi-, 168, 203
 birik-, 59, 77, 78, 202
 birikiş-, 59, 61, 202
 biriktir-, 77, 78, 202

- biriktiril-, 100, 103, 203
 birle-, 55, 56, 202
 birleş-, 67, 69, 164, 165, 182, 202
 birleşil-, 101, 103, 203
 birleştir-, 101, 103, 203
 birleştiril-, 101, 103, 203
 birlik eyle-, 67, 164, 202
 birük-, 59, 202
 bisle-, 66, 202
 bit-, 44, 198
 biti-, 49, 198
 bitile-, 168, 203
 bitir-, 137, 141, 203
 bitiril-, 147, 151, 203
 bitiş-, 137, 141, 203
 bitiştir-, 147, 151, 203
 bitiştiril-, 158, 161, 203
 bitit-, 168, 203
 bitkileş-, 158, 161, 203
 bitle-, 59, 202
 bitlen-, 59, 61, 202
 bitriş-, 168, 203
 bitümle-, 107, 109, 203
 bizle-, 82, 84, 203
 bloklaş-, 118, 125, 203
 bocala-, 107, 109, 203
 bocalat-, 118, 125, 203
 bodosla-, 107, 109, 203
 bodurlaş-, 91, 94, 203
 boğ-, 46, 47, 198
 boğasa-, 82, 84, 203
 boğazla-, 67, 69, 202
 boğazlan-, 158, 161, 203
 boğazlaş-, 158, 161, 203
 boğazlat-, 158, 161, 203
 boğdur-, 137, 141, 203
 boğdurt-, 147, 151, 203
 boğdurul-, 147, 151, 203
 boğuklaş-, 159, 161, 203
 boğul-, 137, 141, 203
 boğumla-, 147, 151, 203
 boğumlan-, 159, 161, 162, 203
 boğuş-, 137, 141, 203
 boğuşul-, 148, 151, 203
 boğuzla-, 202
 bohçala-, 108, 109, 203
 bokla-, 83, 84, 203
 boklan-, 92, 94, 203
 boklaş-, 92, 94, 203
 bolal-, 182, 183, 205
 bolalt-, 67, 202
 bolar-, 182, 183, 205
 bollar-, 182, 183, 205
 bollaş-, 182, 183, 205
 bollaştır-, 67, 69, 202
 bollat-, 182, 183, 205
 bombala-, 108, 109, 203
 bombalat-, 118, 125, 203
 boncuklan-, 92, 94, 203
 boncuklaş-, 94, 203
 borçlan-, 118, 125, 203
 borçlandır-, 101, 103, 203
 borçlandırıl-, 101, 103, 203
 borçlanıl-, 101, 103, 203
 bordala-, 108, 109, 203
 boşa-, 83, 84, 85, 203
 boşal-, 67, 69, 202
 boşalt-, 68, 69, 202
 boşaltıl-, 101, 103, 203
 boşan-, 67, 92, 94, 202, 203
 boşandır-, 101, 103, 203
 boşat-, 68, 73, 202
 boşattır-, 102, 103, 203
 boşla-, 83, 84, 203
 botla-, 168, 203
 boy boyla-, 60, 167, 202
 boy çek-, 68, 202
 boya-, 39, 40, 198
 boya yet-, 68, 202
 boyala-, 83, 84, 203
 boyalan-, 92, 94, 203
 boyan-, 73, 202
 boyandır-, 39, 40, 198
 boyat-, 83, 84, 203
 boyatıl-, 92, 94, 203
 boyla-, 59, 61, 68, 69, 77, 78, 166, 167, 202
 boylan-, 68, 69, 202
 boynuzlan-, 102, 103, 203
 boynuzlaş-, 102, 103, 203
 boynuzlat-, 102, 103, 203
 boyunlandır-, 102, 103, 203
 boyutla-, 92, 94, 203
 boyutlan-, 102, 103, 203
 boyutlandır-, 102, 103, 203
 boz-, 46, 47, 198
 bozar-, 73, 202
 bozdur-, 137, 141, 203
 bozdurt-, 148, 151, 203
 bozkırlaş-, 93, 94, 203
 bozla-, 55, 56, 183, 184, 202, 205
 bozul-, 138, 141, 203
 bozulaş-, 102, 103, 203
 bozuş-, 138, 141, 203
 böbürlen-, 119, 125, 203
 böceklen-, 93, 94, 203
 böcelen-, 93, 94, 203
 böğrüş-, 60, 184, 202
 böğür-, 60, 61, 184, 185, 202, 205
 böğürt-, 184, 185, 205
 böl-, 46, 47, 198
 böldür-, 138, 141, 203
 bölümle-, 148, 151, 203
 bölümlen-, 159, 161, 203
 bölümlendir-, 159, 161, 203
 bölün-, 138, 141, 203
 bölüş-, 138, 141, 203
 bölüştür-, 148, 151, 203
 bölüştürül-, 159, 161, 203
 bönleş-, 93, 94, 203
 bört-, 46, 47, 48, 198

börttür-, 138, 141, 203
 börtül-, 138, 141, 203
 briketle-, 108, 109, 203
 bronzlaş-, 119, 125, 203
 buda-, 46, 47, 48, 198
 budaklan-, 55, 56, 202
 budalalaş-, 119, 125, 203
 budan-, 138, 141, 203
 budat-, 139, 141, 203
 buğula-, 83, 84, 203
 buğulan-, 93, 94, 203
 buğulandır-, 103, 203
 buğulaş-, 93, 94, 203
 buharlaş-, 119, 125, 203
 buharlaştır-, 129, 131, 203
 bukağıla-, 151, 203
 bul-, 47, 198
 bula-, 41, 42, 44, 198
 bulan-, 139, 141, 203
 bulandır-, 68, 69, 202
 bulandırıl-, 159, 161, 203
 bulanıklaş-, 159, 161, 203
 bulanıklaştır-, 159, 161, 203
 bulaş-, 55, 56, 73, 77, 78, 202
 bulaşıl-, 149, 151, 203
 bulaştır-, 149, 151, 203
 bulaştırıl-, 160, 161, 203
 bulat-, 68, 77, 78, 202
 buldur-, 139, 141, 203
 buldurt-, 149, 151, 203
 bulgula-, 149, 151, 203
 bulgurla-, 83, 84, 203
 bulgurlan-, 93, 94, 203
 bulun-, 139, 141, 203
 bulundur-, 149, 151, 203
 bulundurul-, 160, 161, 203
 buluş-, 56, 202
 buluştur-, 149, 151, 203
 buluşul-, 149, 151, 203
 bulutlan-, 93, 94, 203
 bumla-, 84, 203
 bun-, 47, 48, 198
 buna-, 84, 203
 bunal-, 60, 61, 68, 69, 164, 165, 202
 bunalt-, 103, 203
 bunaltıl-, 103, 203
 bungunlaş-, 160, 161, 203
 bungunlaştır-, 160, 161, 203
 buña uğra-, 68, 164, 202
 buñlan-, 68, 202
 bur-, 37, 42, 198
 burcala-, 60, 202
 burcu-, 60, 61, 202
 burdur-, 139, 141, 203
 burgula-, 149, 151, 203
 burgulan-, 160, 161, 203
 burk-, 139, 141, 203
 burkul-, 150, 151, 203
 burna-, 168, 203
 burtar-, 168, 203

buruklaş-, 160, 161, 203
 burul-, 77, 78, 202
 burunla-, 84, 203
 buruş-, 139, 141, 203
 buruştur-, 150, 151, 203
 buş-, 49, 198
 buşurga-, 168, 203
 buy-, 37, 38, 198
 buydur-, 140, 141, 203
 buyruk it-, 48, 198
 buyrul-, 60, 61, 202
 buyur-, 37, 48, 198
 buyurul-, 60, 202
 buzağıla-, 68, 69, 202
 buzağılaş-, 94, 203
 buzala-, 68, 202
 buzlan-, 94, 203
 buzlaş-, 94, 203
 buzullaş-, 103, 203
 büdür-, 49, 198
 büğ-, 49, 198
 büge-, 78, 202
 bügen-, 168, 203
 bük-, 39, 40, 42, 198
 bükül-, 69, 202
 büküt-, 39, 40, 198
 bükütür-, 140, 141, 203
 bükül-, 69, 202
 bükün-, 140, 141, 203
 büküt-, 168, 203
 bülbülleş-, 119, 125, 203
 bürü-, 56, 202
 bürün-, 78, 202
 bütçele-, 108, 109, 203
 bütün eyle-, 60, 165, 202
 bütün it-, 60, 165, 202
 bütün ol-, 60, 167, 202
 bütünle-, 60, 61, 165, 202
 bütünlen-, 160, 161, 203
 bütünleş-, 60, 61, 167, 202
 bütünlet-, 160, 161, 203
 büyü-, 40, 198
 büyüklen-, 160, 161
 büyükse-, 150, 151, 203
 büyüle-, 84, 85, 203
 büyülen-, 94, 95, 203
 büyült-, 150, 151, 203
 büyümse-, 140, 141, 203
 büyüün-, 40, 198
 büyüt-, 140, 141, 203
 büyütül-, 150, 151, 203
 büz-, 44, 198
 büzdür-, 140, 141, 203
 büzgüle-, 150, 151, 203
 büzül-, 140, 141, 203
 büzüş-, 140, 141, 203

C

cadalozlaş-, 119, 125, 204
 cadılaş-, 119, 125, 204

- cakalan-, 185, 186, 206
 camışlan-, 167, 204
 camla-, 108, 110, 204
 camlan-, 119, 125, 204
 camlaş-, 120, 125, 204
 camlat-, 120, 125, 204
 canavarlaş-, 120, 125, 204
 canlan-, 120, 125, 204
 canlandır-, 130, 131, 204
 canlandırıl-, 130, 131, 204
 cansızlaş-, 130, 131, 204
 cansızlaştır-, 130, 131, 204
 carıldeş-, 58, 175, 202
 carla-, 186, 187, 206
 cavla-, 187, 206
 cavlan-, 167, 204
 cay-, 47, 48, 187, 188, 199, 206
 caydır-, 141, 204
 caydırıl-, 150, 151, 204
 cayırda-, 188, 192, 206
 cayırdat-, 188, 206
 cayla-, 58, 175, 202
 cazılan-, 167, 204
 cazırda-, 188, 189, 206
 cazırdat-, 188, 189, 206
 cazibeleş-, 120, 125, 204
 cazibeleştir-, 130, 131, 204
 cazipleş-, 120, 125, 204
 cebele-, 167, 204
 cebelleş-, 120, 125, 204
 cedelleş-, 120, 125, 204
 ceğzin-, 57, 200
 cehennemleş-, 121, 125, 204
 celallen-, 121, 125, 204
 cemaatleş-, 121, 125, 204
 cendereleş-, 121, 125, 204
 cenkleş-, 121, 125, 204
 cennetleş-, 121, 125, 204
 cephelen-, 121, 125, 204
 cerahatlen-, 121, 125, 204
 cesaretlen-, 122, 125, 204
 cesaretlendir-, 130, 131, 204
 cesaretlendiril-, 130, 131, 204
 cevaplan-, 122, 125, 204
 cevaplandır-, 131, 204
 cevaplandırıl-, 131, 204
 cezalan-, 122, 125, 204
 cezalandır-, 131, 204
 cezalandırıl-, 131, 204
 cezbelen-, 122, 125, 204
 cezgin-, 57, 200
 cılızlaş-, 122, 125, 204
 cıkklaş-, 189, 206
 cımbarla-, 189, 206
 cımbızla-, 109, 110, 204
 cırıldeş-, 190, 206
 cırta-, 190, 206
 cırlat-, 190, 206
 cırmala-, 84, 204
 cırnakla-, 84, 204
 cırtla-, 190, 206
 civ-, 47, 48, 199
 civatala-, 109, 110, 204
 civı-, 47, 48
 civıklaş-, 161, 204
 civıklaştır-, 161, 204
 civıldeş-, 191, 206
 civıldeş-, 191, 206
 civıt-, 141, 204
 civıtıl-, 150, 151, 204
 cıyakla-, 191, 192, 206
 cıyaklat-, 191, 192, 206
 cıyırdat-, 192, 206
 cıyırdat-, 192, 206
 cızıktır-, 151, 204
 cızıldeş-, 192, 193, 206
 cızırda-, 192, 193, 206
 cızırdat-, 192, 193, 206
 cızla-, 192, 193, 206
 cicozla-, 193, 194, 206
 ciddileş-, 122, 125, 204
 cihazlan-, 122, 125, 204
 cilala-, 109, 110, 204
 cilalan-, 122, 125, 204
 cilalat-, 123, 125, 204
 ciltle-, 109, 110, 204
 ciltlen-, 123, 125, 204
 ciltlet-, 123, 125, 204
 cilvelen-, 123, 125, 204
 cilveleş-, 123, 125, 204
 cimdi-, 49, 199
 cimrileş-, 123, 125, 204
 cinlen-, 123, 125, 204
 cinleş-, 123, 125, 204
 cisimlen-, 123, 125, 204
 cisimleş-, 124, 125, 204
 civilde-, 167, 191, 204
 civildeş-, 167, 204
 ciyakla-, 191, 192, 206
 cizgin-, 57
 contala-, 109, 110, 204
 copla-, 109, 110, 204
 coplan-, 124, 125, 204
 coplat-, 124, 125, 204
 coş-, 47, 199
 coşkulan-, 161, 204
 coşkunlaş-, 161, 204
 coştur-, 141, 204
 coşturul-, 151
 cöğelt-, 167, 204
 cömertleş-, 124, 125, 204
 cumbala-, 109, 110, 204
 cumbalat-, 124, 125, 204
 cumbulda-, 194, 206
 cumbuldat-, 194, 206
 cumburda-, 194, 206
 cuncuk-, 60, 202
 custala-, 57, 200
 cüceleş-, 124, 125, 204
 cücüklen-, 194, 195, 206

cüftlen-, 167, 204
cüretlen-, 124, 125, 204
cüstele-, 57, 200
cüstelet-, 57, 200

ÖZ GEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı – Soyadı : Yasemin ÇELİK

Doğum Yeri : Hatay / İskenderun

Doğum Yılı : 1984

Adres : Mahfesiğmaz Mah. Kenan Evren Bulv. No: 30/2 ADANA

Telefon : 0 505 243 42 60

E-Posta : yaseminclik@hotmail.com

ÖĞRENİM DURUMU:

2007 – 2010 : Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı
Ana Bilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı.

2003 – 2007 : Çukurova Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı
Bölümü Lisans Programı.

1999 – 2002 : İskenderun (Süper) Lisesi.

1996 – 1999 : Kurtuluş İlköğretim Okulu.

1991 – 1996 : Mithat Paşa İlkokulu.

YABANCI DİL : İngilizce